

ס פ ר

משנת יעקב

ח ל ק ב

כולל חידושים הגהות והערות על כל חלק אורח חיים והפרמ"ג
אשר חננו השי"ת לעורר בדברים נחוצים הנוגעים להלכה.
גם לפלפל מענין לענין באותו ענין בעזרתו יתברך שמו

יעקב סג"ל לעבאוויטש

מלפנים רב בקאפוש יצ"ו
וכעת רב דביהמ"ד גבעת פנחס
פה ברוקלין יצ"ו

נדפס בעיה"ק ירושלם תובב"א
שנת תשכ"ז לפ"ק

הסבמה

מאת הא"י גאון מובהק וכביר המפורסם בחיבוריו היקרים
ראב"ד מקודש דעיה"ק ירושלם תובב"א

פנחס בהגר"י ז"ל עפשטיין

ראב"ד

מח"ס מנ"ח על מס' סוטה, מנ"ב, או"ת, ועוד
בעיה"ק ירושלם תובב"א

מכתב תעודה של תורה

הן כאשר הובא לפני מאת אנשים גדולים וטובים את ספרא רבא
משנתו של גאון יעקב לשים עיני עליו, ה"ה כל חלק ב' "משנת יעקב" כולל
הערות וחידושים על כל חלק או"ח והמפורשים, וכמה סימנים מספר "משנת יעקב"
חלק א', שאלות ותשובות להלכה ולמעשה מאת כבוד הרב הגאון המפורסם
לשם ולתהלה וכו' כקש"ת רבי יעקב סג"ל לעבאוויטש שליט"א, ועיינתי
ברוב תורת ההערות וההגהות והחידושים על או"ח, ומצאתי בהם דברים של
טעם בחריפות ובקיאאות וידיעות המתאימים לעורר ולהתעניין בכל הענינים
המדוברים באור"ח ומג"א ומפורשים, וראויין להעלותן על הדפוס ולהפיצם בין
הלומדים והבע"ב המבינים ויעלה משנתו לרצון לפני אדון כל למשנה
ברורה וצלולה ולהתעסק בהם ולעיין בכל מקום שהרגיש כבוד הג'
המחבר ויהנו ממנו. וכן משאר החידושים הנדפסים, שמרוב טרדות וחולשתי
לא הספיק לי העת להתלמד ולעיין היטב.

ולאות עיוני אציין רק איזה פרטים לכבודה של תורה:

(א) מש"כ כת"ר בסי' קפ"ו דבספר המצות נראה דחייבות נשים מה"ת וכו'
מדוע לא הקשה מדבריו בחיבורו בפ"ה דברכות שפסק דספק הן, ומה שחשב שנשים
הכרחיות הן, י"ל משום דספד"א חמיר מדרבנן ועוד רא"י להחזיר שחידש דבמ"ע
גם הרמב"ם ס"ל דספד"א לחומרא.

(ב) מש"כ כ' בחלק התשובות בפסק לענין מיניקת, ימחול לעיין בשו"ת
גאון המהרש"ם ז"ל בחלק ב' בסימן רי"ד שאין כן דעתו בהפרטים וחי' להקל אפילו
בוה"ז, ולפחוד מדברי הגאון רבי ר' העשיל, ואין רצונו שיקרא ההיתר על שמו
עיי"ש בפנים.

(ג) ראיתי בסוף דף ק"ס מה שתמה לפלא על האבני מילואים, הנה גם
אני כוונתי לזה, זה רבות בשנים והדפסתיו כמה פעמים שזה באמת תעלומות עין.

(ד) כן בריש דבריו הביא רא"י מרש"י עירובין סוף פ"ד, וחשבתי שיש
לדחות דהכוונה שנומלין כובעיהן הכסויק העליונים, אבל נשאר הכיפות הקטנות
כמו שהנהוג וכו' ויש רא"י לזה מקידושין דף ל"ב עיי"ש.

והנני ברגשי כבוד וברכה מרובה והצלחה, ויהא רעוא דימא מלתא דתתקבל
בחן ובחסד, ומברכו בכל ברכאן דאורייתא.

פה עיה"ק ירושלם תובב"א י"ב לחודש טבת, שנת תשכ"ו, מוצא

פינחס עפשטיין
ראב"ד פעה"ק י

משנת יעקב

הערות וחידושים על שו"ע או"ח

סימן א-ג

סימן א

או"ח סי' א' סעיף ב' במג"א סי' ד' —
המקובלים האריכו בענין תפלת חצות.
ע"ש.

עיין בזה"ק בשלח דף מו בזה ושם וז"ל בשעתא
דבעי לאתנהרא צפרא אתחשך נהורא כדין אתחברא
איתתא בבעלה דתנינן אשה מספרת עם בעלה, לבתר
כד בעי שמשא למיעל אתנהיר ואתת ליליא ונטיל ל'י
כדין כל תרעין סתימין וחמרינ נערין וכלבין נבחין.
וזה ח' דאמר דבתחלת היום הוא כן ובגמ' איתא
דבאמצע הלילה הוא כן חמור נוער וכלבים צועקים
וצריך עיון.

שם סעי' א' בשערי תשובה סי' ב' —
ולא נהירא לענ"ד ועדיף שילך במרוצה.
ע"ש.

נלע"ד סמך לזה מתמיד פרק ב' משנה א'
דרצו הכהנים בין אולם למזבח יען שהי' בלי קידוש
כו' עדיף לרוץ עיי"ש בתפא"י וה"נ כן הוא עדיף
לרוץ ועיין לחה"ם על קיצ"ש סי' ב' הביא מסוף
עירובין דעדיף שלא להרבות הטומאה ע"כ ילך פחות
מדיא.

שם סעיף ה' — טוב לומר פרשת
העקידה, ע"ש.

בזה"ר ויצא קסד דבין הערביים נתעקד יצחק
א"כ במנחה עדיף לומר מבשחרית ואפשר דסובר
כרבינו בחיי פ' פנחס ומובא בסדה"ד דב' שעות או ד'
בבוקר הי' עקידה.

שם באה"ט סעיף קטן ט. ויוכל לאומרם
פרשת העקידה ופרשת המן אפילו
בשבת.

נ"ב בסוף ספר מדרש פנחס הביא מנהג זקני
הגה"ק ר' פנחס מקאריץ זי"ע שאמר בשבת אפילו
הרבש"ע שלאחר העקידה.

שם — ופרשת המן, ע"ש.

בשבת מוסר פרק מ' הביא דסגולת פרשת המן
שבאמירתו לא יחסר פרנסתו, והביא הפרישה כן
בשם ירושלמי ברכות, ולא מצאתי שם, והסגולה רק
בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום.

שם סעיף קטן כ'. דכל מי שאומר פסוק
זה הקב"ה זוכר עקידת יצחק.
נ"ב י"ל דצפונה מרמז על יצחק דאפרו צפון
לפני השי"ת, ואכמ"ל.

סימן ב

בשערי תשובה סי' ו' — ומ"מ
לצורך שנראה מתוך מעשיו שאנושה
בכדי להקר, ע"ש.

כן מפורש ברש"י עירובין סוף דף ס"ד ע"ב
כשבני אדם עייפין בימות החמה נוטלין כובעיהן
וסודריהן מראשיהן עד שיפוח הרוח בהן — ושם
ברה"ר קאי ואפ"ה נראה דיותר לעשות כן —
והמתמיד תע"ב.

משנת

סימן ה-ז

יעקב

ה

שם שנרי תשובה ס"ק י"ז — מה
שכתבו שהאר"י היה ישן ב' וג' שעות
מכלל דג' שעות אינו יותר משיתין
נשמי ע"ש.

לענ"ד מתחלת לשון זוהר ויגש דף כ"ו
ע"ב דה"ק הא דתנינן דדוד מתנמנם כסוס
ושינתי זעיר, האיך הוה קם בפלגות ליליא
הא שיעורא זעיר אי' ולא הוה אתער אפילו
בתלות ליליא, פי' דמקשה האיך אמרינן דוד
קם בחצות הא כיון דלא ישן רק כסוס א"כ קם
הרבה קודם חצות ולא הי' בשעה שקם אפי' שליש
הלילה, ועל זה תירץ דלא הלך לישן מיד בתחלת
הלילה אלא בתחלת לילה דן את האנשים ועסק
בתורה, ורק אח"כ הלך לישן, ע"כ הגיע שינת סוס
שלו עד חצות, מכל זה נראה דשינת סוס הוא ג'
שעות, וע"כ מקשה כיון דהלך לישן בתחלת לילה
א"כ סיים שינת סוס שלו עוד קודם שליש הלילה
דהיינו קודם ד' שעות דהוא שיעור שליש הלילה,
והאיך אתה אומר דקם בחצות ותי' דבתחלת הלילה
דן ועסק בתורה איזה שעות, ואח"כ הלך לישן, ע"כ
סיים שינתו שינת הסוס עם חצות, מזה נראה דשינת
סוס הוא ג' שעות, ומה דאמר דסיום השינה הוא
קודם שליש הלילה הוא דבתחלת הלילה נמשך עכ"פ
זמן קצר כשהולך לישן והקימה ג"כ איזה זמן קצר
וגם ג' שעות שינת סוס על כן מגיע עד קרוב לשליש
הלילה ע"ש, כנלע"ד.

שם ס"ק כ' — וביציאה מבהכ"ס חזינו
לרבנן קנשאאי שרחצו ג' פעמים, ע"ש.

וכ"כ ביוש"ה שער ב' פ"א עפ"י זוהר, עיי"ש
שכתב דסדה"י כתב דא"צ ג' פעמים.

סימן ה

מג"א סק"א — וכשנכתב ביו"ד ה"א.
ע"ש.

בר"ח פ"ג שער אהבה ד"ה ונחזור הביא בשם
תיקונים דנקודות שם הוי' הוא שבא חולם קמץ והסי'
כי בי חש"ק וכן בת' מהר"ם סי' פ"ג הביא כן.

שם מחצית השקל סק"א — ועל הדל"ת
חול"ם א"צ לפרש, ע"ש.

ובס' הגן ודרך משה ליום כ"ג הזהיר שלא לומר
בשבא דלא כיש מהמוני עם וכן בכמה ספרים הזהירו
ע"ז, אבל גם כעת יש קורין כן ועיי' נמוקי או"ח.

סימן ו

מג"א סק"ו — כתב הלבוש שאותם
שאומרים תהלים יאמרוהו קודם תפלה,
ע"ש.

ה' ספרי תהלים כמו שהם לפנינו א — מ"ב —
ע"ג — צ' — ק"ז נזכר במדרש שוח"ט א' — אשרי
האיש עיי"ש.

שם מחצית השקל סק"ו — אבל היחיד
טוב שיאמרו אחר התפלה, ע"ש.

בספר לקוטי יקרים בתחלת הספר הביא
מהבעש"ט זי"ע שלא יאמר קודם התפלה תהלים
בדביקות שלא יחלש גופו ולא יוכל אח"כ להתפלל
בדביקות גדולה מחמת שהחליש כוחו, רק יתפלל
בדביקות ואם יתן לו השי"ת כח יאמר תהלים אחר
כך בדביקות.

סימן ז

שנרי תשובה סק"א — שאלוהו
מי שעשה צרכיו או הטיל מים ולא
ברך אשר יצר עד כמה יש לו זמן
לברך, ע"ש.

בפרי מגדים כאן כתב דכל היום יוכל לברך ועיי'

מנח"פ מה שהביא מת' מהר"ח או"ז דלא יוכל לברך.

מחצית השקל סק"ט — וביו"ד צ"ל א"כ ק"ב
מאמרות ראיתי שבי' שיהיה צ"ל א"כ ק"ב
שנים שומעים, ע"ש.

וכ"ה בזהר ויצא דף ק"ס ע"א וז"ל רבא דבר
כאן הכי א"י חד לברכא ותרי לאתבא כו' חד לברכא
ותרי דאודו ודא הוא קיומא דברכאן עיי"ש.

סימן ח

מג"א ס"ק י"ג — ובכתבים אי' דטלית
קטן דוקא תחת בגדיו, ע"ש.

היינו על חלוקו כן מפורש בכתבים וכל זה עפ"י
סוד ומי' לומר על אנשים בפרט קטנים שלובשים
טלית קטן תחת חלוקם דהוא דרך שחץ אין לומר
זה דבטור כאן באמת כ' שיש לו צצית בחלוקו, וכתב
ב"י נראה מהטור דדרך ט"ק ללבשו תחת כל בגדיו,
וכ' הוא דילבשונו למעלה מכל בגדיו כמ"ש כאן בשו"ע
עכ"פ יש סמיכה על הטור בפרט דמי הוא כעת
דילבוש למעלה על בגדיו ט"ק, רק בכתבים איתא
דילבש תחת בגדיו על החלוק, ואפשר למצוא מקום
לומר דלא ילבש ט"ק על בשרו דאפשר לומר כמ"ש
הב"י מובא במג"א ס"י סק"ג דלא מקרי כסות לחייב
בציצית אלא העשוי להגן על האדם מפני החום וקור
וגלימא שעל כל בגדיו עשוי אלא מפני הכבוד ע"כ
פטור מציצית א"כ י"ל דבגד העשוי רק מפני הזיעה
שלא יקבלו שאר בגדיו זיעת גופו בודאי פטור
מציצית, דודאי גרע מגלימא שפטור הב"י, יען דאינו
עשוי להגן מקור וחום כ"ש בגד דעשוי רק לזיעה
ולא להגן מקור וחום דפטור מציצית להב"י ואפשר
גם הרמ"א שחולק בד"מ על דברי ב"י לענין גלימא
אבל בבגד העשוי רק לזיעה מודה דפטור ע"כ בגד שיש
לו סמוך לבשר עפ"י הרוב עשוי רק להגן על בגדיו
מזיעה משו"ה פטור מציצית ע"כ לא יתן הט"ק סמוך
לבשר דאז יש לו ציצית רק בבגד העשוי לזיעה
דפטור ולא יצא ידי ציצית כגלענ"ד נכון.

ואל תשיבני מטור שהבאתי לעיל דהציצית יהיו
בחלוקו וזה הוא סמוך לבשר ל"ק דחלוק אינו
עשוי לזיעה עיין שבת דף קכ נמנה בין י"ח בגדים
שלובשים בבת אחת אונקלי דהוא בגד הזיעה וחלוק ע"י
פיה"מ שם א"כ גם חלוק דהטור מיירי חלוק כבגמי
דאינו עשוי לזיעה, אבל טלית קטן דידן קטנותו
מוכיח עליו דעשוי רק לזיעה, א"כ פטור מציצית
על כן אין נכון לעשות כן.

א"ח שם סעיף ט"ז — הלן בטליתו
בלילה צריך לברך עליו בבקר אף אם
לא פשטו, ע"ש.

הגה"ק מהרי"ח משינעווא זי"ע כתב דבטור יש

ט"ס וצ"ל אין צריך לפשטו ולברך עליו בבקר, ולא
כמ"ש לפנינו א"צ לברך עליו בבקר, והפי' דאפי' בלא
פשיטה צריך לברך עי"ש בהסכמה לסידור דע"ק
כ"כ, עי"ש עוד שכתב דרוב הצדיקים ברכו על הט"ק
וכן הוא נוהג ועיין נמוקי או"ח מש"כ עליו ומסיים
דלא ברכו אבותיו על טלית קטן.

סימן ט

סעיף ה' ברמ"א, והאשכנזים אין
נוהגים לעשות הצצית רק לבנים אף
בבגדים צבועים, ע"ש.

בד"ח שעל הרא"ש ה' צצית ט"ק כ"ה וס"ק
נח כתב דבפראג בבהכנ"ס פנחס יש ד' כנפות של
הקדוש ר' שלמה מולכו הי"ד שהוא ממשי ירוק
כחלמון ביצה, גם הציצית מצבע זו ממשי ירוק, גם
יש שם שני דגלים שלו גם הקיטל שלו הנקרא
סרגינוס.

שם מג"א סק"ז — דכיון דטעם האיסור
ידוע אם נתבטל הטעם נתבטל האיסור,
ע"ש.

יש להעיר מגיטין דף ל"ו ע"ב לענין פרוזבול
דמבעיא אם הלל תיקן פרוזבול לדרי עלמא או א"א
לבטולי אח"כ דאין ב"ד יכול לבטל את דברי חברו
אלא אם כן גדול ממנו, ועי"ש ברש"י דהאיבעיא
הוא אם אכשיר דרי ולא יהו מונעין מלהלוות, ואעפ"כ
אם הלל תקן לדורות א"א לבטל אם כי הטעם מפורש
דתקן יען שראה שהעם נמנעו מלהלוות, וא"כ לדברי
המג"א אפשר לבטל כיון דהטעם בטל וטעם התקנה
מפורש וצ"ע.

וראיתי בת' מהרש"ם ח"ג סי' שט"ו הביא ששמע
שהגאון ר' י"ש משפ"טיווקא התיר מינקת חברו עפ"י
ד' מג"א בהלכות ציצית, וכתב מהרש"ם שהכונה
לדברי המג"א אלו, ובמינקת הטעם מפורש שמא
תתעבר ותעכר חלבה וכעת אין מניקין בשום פעם
כד"ח א"כ בטל הטעם, והטעם הי' מפורש אפשר
להתיר מינקת קודם כד"ח.

משנת

סימן י—יח

יעקב

ז

סימן י

סימן יד

סעיף י"א — סודר שנותנין על הצוואר.

שעיף ס"ק ב'.

ע"ש.

בילקוט תהלים ל"ה חשב האברים שעושין בהם מצות אמר בצוארי עטיפת ציצית. וכתב בית רענן לפי שהי' להם בגד ציצית כסודר שהוא מונח סביב הצוואר, אי"כ מוכח דחייב סודר בציצית וצ"ע.

וקרבן נתנאל כתב — נ"ב הוא בגיטין ס"פ השולח. דגם בטווי' נשים פסולים אבל בנובי"ק יו"ד סס"י צ"ד שיבא ציצית כפול שמונה שנעשו ע"י נשים.

סעיף ג' — שאלה כשהיא מצויצת

מברך עליה מיד, ע"ש.

סימן יא

שערי תשובה סק"ב — ואחר כך עשוי מעשה עבות מארבעה שהם ח' חוטין דקים, ע"ש שכ' אין מוחין בידו.

עיי' הגהות יעב"ץ בחולין דף ק"י שכתב על הרא"ש שדחק להביא עצות מרחוק להחמיר בספק ברכות דאזלינן ב"י לקולא ויותר נראה דגם אחר שלשים יום לא יברך עליו לעולם דברכות אין מעכבות כ"ש במצות ציצית דלאו חובת גברא עכ"ל וא"כ כש"כ בשואל טלית בלא ציצית שאינו מברך אפי' אחר ל' יום.

בנו"ב קמא יו"ד סס"י צ"ה כ' להשואל ששולח לו ציצית כפול שמונה, אי"כ נראה שהמה בכלל מהודרים, וכן בח"ס או"ח רס"י ו', כתב שיש לו בביתו ציצית כפול שמונה. נראה דסברי דיש הידור לעשות כן — ודלא כמ"ש בת' קרית חנה סי' כ"ב דאין נכון לעשות ציצית כפול שמונה.

שם סק"ד — אם לשער במקום הקצר של אגודל או במקום הקצר של אגודל. ע"ש.

יש להעיר קצת מב"ב דף פ"ג ע"א כשהוא מודד במקום קצר הוא מודד או במקום רחב ופשוט מכלאים דמודד במקום בינוני לענין כלאים ומקח כן מפרש רש"ם ויד רמ"ה. ועפ"ז י"ל בכ"מ לענין אגודל דמודד במקום בינוני, אבל בתוס' ב"ב שם מפרשי דמודדין במקום רחב והיינו לחומרא אי"כ הכא גמי כן.

שם מג"א ס"ק כ"ב — כתב שבציצית של ר"ש מלכו, ע"ש.

זוכר במגיד משרים פ' ברכה שלמה בחירי זכה דאתקרי מלכו דאתמשח ממשח רבות עלאה וסליק לרעוא על מזבחי.

שם סעיף ד. ולמעלה אין להם שיעור.

נ"ב בלקט יושר הביא דציצית של התה"ד היו ארוכים י"ח או י"ט אצבעות.

סימן טז

מחצית השקל סק"א — ומג"א ס"ל דגם הגיע לחינוך שכ' סמ"ק ר"ל בן תשעה, ע"ש.

בחינוך סי' שפ"ו כתב בהדיא דמשערין בבגד קטן בן ו' או בן ז'.

שם במשנה ברורה סעיף קטן ד' לדקדק שיהיה בו אמה מלפניו ואמה מלאחריו.

נ"ב בלקט יושר כתב דטלית קטן של התה"ד היה מגיע עד על הטבור ולאחוריו כמו כן. ונראה דזה היא יותר מאמה מלפניו ואמה מלאחריו.

סימן יח

סעיף א' ברמ"א — וספק ברכות להקל, ע"ש.

עיי' ר"ן קדושין ל"ד שכתב דבעי תרתי כסות יום ביום או חייב בציצית דקרא וראיתם הכי משמע, ע"כ הוה ציצית מ"ע שהזמן גרמא עיי"ש שכסות

לילה פטור ביום וכסות יום פטור בלילה, ולא הביא שום שיטה להיפך וא"כ לא רק משום ספק ברכות להקל רק לחשוש לשיטת הר"ן דלדבריו אין חיוב ציצית בזה.

והנה לדברי רמ"א אם א' לבש כסות לילה ביום לעת ערב ורוצה לפטור את כסות יום שילבוש אח"כ בלילה זו ממ"נ צריך לברך בין לרמב"ם ובין לרא"ש כמוכח, אבל להר"ן שהבאתי א"צ דבעי תרתי כסות יום וביום וזה לא היה וא"כ גם בזה אין לברך משום שיטת הר"ן ועיין פמ"ג כאן שגם ר"ת סובר כן ואפשר גם הרמב"ם.

סימן כא

סעיף ג' ברמ"א — אך נוהגים להקל לשכב בהם, ע"ש.

משמע אבל לא ליתן לכובס אינו יהודי, אבל בתניא כ' בפשיטות להתיר וכ' בשעה"כ על הסידור דבר"מ הארוך כ' הא דנוהגים להקל בשם הב"י וקאי על נתינה לכובס ג"כ, ובאמת ראיתי בא"ר כ' דלבוש השמיים הגהה זו יען שסובר כמו שמותר לישון בהם ה"ה ליתנן לכובס, ונראה דזה המקור לדברי התניא, ואם כי הא"ר כ' דבשכנה"ג החמיר מ"מ אנו רואים גם כעת המנהג ליתן לכובס עכו"ם.

שם סעיף ד' — יש ליחיד כשאדם לובש טלית שלא יגרוך ציציותיו, ע"ש.

מצאתי בבעלי התוס' ר"פ עקב כ' מצות קלות שדש בעקביו הם שילוח הקן שבהילוכו דורס עליהם גם ציצית שאדם גורר אחריו כמנהג העולם, אמנם שמעתי שכל המגרר ציציתיו עליו הכתוב אומר וטאטאתיה במטאטא השמד אלא משליכן על הכתף ונוטלן ביד, א"כ מבואר שם דבעלי התוס' כבר פקפקו על המנהג שנגדרים.

שם שיערי תשובה סק"ד — והיה קשור לו ס"ת בזרועו, ע"ש.

עיין מנחת חינוך סי' תק"ג הקשה מרמב"ם הלכות ס"ת דבלילה לא היתה עמו, ואפשר קצת לומר דהרמב"ם קאי אשאר מלכים אבל דוד שלא היה ישן

שתין נשמי לא היה צריך להסיר, ועיין ספר מעשה רוקח שם פ"ז הלכות ס"ת תמה מאד על הרמב"ם דמפורש בספרי דגם בלילה חייב עיין שם.

שם סק"ה — שבטלית ארוך יכול לתחוב הציצית בחגורתו, ע"ש.

ובתשו' יד יצחק ח"א סי' ר"ס הקשה מזבחיים י"ח דאבנט מיגז גיז עיי"ש דהכל לפי כונתו ועיי' אמרי דוד תרי"ג מצות סי' צ"ט בזה.

סימן כה

סעיף ה' הגהת רמ"א — וכן פשוט המנהג בבני אשכנז שמברכין שני ברכות, ע"ש.

כעת המנהג של אחב"י לומר ברכת על מצות בלחש ובפשיטות נראה הטעם כדי שלא יענו אמן ע"ה, וצ"ע כיון דמכריע לברך ע"ז א"כ אמן שקיל אפילו נימא בכונת עטו"ק בסי' רט"ו לענין אמן בס' ברכה שכ' שם וס' ברכות להקל דלא כפמ"ג שם שכ' דאין באמן שום חשש ל"ת וכונת עט"ז מצד ס' דרבנן להקל רק אפי' נימא כפשיטות לשון עט"ז דגם באמן יש חשש ל"ת ולהקל מלומר מ"מ קיל מהברכה ואם מברך על תפילין של ראש כ"ש לענין אמן דיענו ולמה מברכין בלחש.

מיהא י"ל דיש חילוק בין הברכה דמוכרת לברך ע"כ מברך מכח הכרעת רמ"א משא"כ לענין שחבירו יענה אמן דאין זה הכרח לחבירו ע"כ כיון דמ"מ קצת ס' יש בברכת על מצות מדמברכין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ע"כ למה יכניס חבירו בספק ע"כ מברכין בלחש אם שחבירו בירך כעת בעצמו הברכה מ"מ למה לו להוסיף לו עוה"פ דבר שיש ע"ז עכ"פ קצת ס'.

אבל לענ"ד י"ל הטעם שמברכין בלחש הוא ע"ד דאמרינן פסחים נ"ו לענין בשכמל"ן בק"ש יען דיש ס' יעקב אמרו משה לא אמרו ע"כ אמרינן זה בחשאי וכבר אמרתי הטעם עפ"י מה שמברכין בחוה"מ על תפילין בחשאי ואח"כ מצאתי שפמ"ג סל"א הביא כן א"כ כן י"ל כאן כיון דיש דיעות, שלא לברך על של ראש ויש דעות לברך ע"כ מברך בחשאי אבל לא מצד למנוע חברו לענות אמן.

שם מג"א סק"ב — כל שהווי מצוה לא
משהינן, ע"ש.

עיין סי' צ' בה"ט סק"א דבאותו יום לא אמרינן
שהוי מצוה לא משהינן.

שם סק"ח — ובשליה דף קס"ז כ'
דמ"ט הוא, ע"ש.

בשליה שם מס' חולין כ' ארמ"א שכ' ארבע
קדישים דהיינו לאחר קדיש יתום כ' של"ה דדבריו
לא יתכנו למנהג הקהלות שאין אומרים קדיש יתום
אחר עלינו. ע"כ ל"ה רק ג' קדישים.

סימן כז

סעיף ד'. במשנה ברורה סעיף קטן ט"ז
כתב בשם מחה"ש דאנשים שיש להם
בלוריות ודכיון דגדולים הרבה ליכא
למימר בהו היינו רבותיהו וחוצצים.

ג"ב עיין תשובה פני אריה הובא גם בפ"ת
יור"ד סוף סימן קצ"ח באנשים אשר קווצותם תלתלים
ונפור על ראשיהם פודר אם חוצצין בתפילין והעלה
שאין חוצצין כיון דהוי לנוי עיין שם וזה הוא
בלוריות דהם קווצותיו תלתלים. ואינו חושש משום
חציצה רק מסופק על הפודר.

שם סעיף ה' — יש להתיר לו להניח
תפלה ש"ר על הכובע דק הסמוך לראשו.
ע"ש.

עיי' ב"י שהביא בשם תשו' רשב"א שהקשו עליו
מירושלמי ברכות פ"ב ה"ג שר"י לא ה' מניח
תפלין בסיתוא וא"כ יש פירכא עליו, ועיי' במעריך
שבס' הערוך אות חית הביא ת' רשב"א שלא נדפס
וגרס שם בירושלמי דבקיטא לא הניח ומפרש מפני
החום אבל בחורף הניח על בגד, והמעריך מפרש
פ"י אחר בירושלמי עיי"ש שהביא בשם ירושלמי הנ"ל
דמשמע דאדרבא אין להניח על הבשר ממש דשייך
משום ערוה וצ"ע.

ועיין ס' תויו"כ יומא דף פ"ו ע"א חולק ע"ז
ומפרש פירוש אחר בירושלמי עיי"ש. ועיין פסיקתא
דר"כ פסקא כ"ב אות ה' גי' ירושלמי ובמפרשים שם.

ומצאתי בריטב"א ב"מ דף ק"ה ע"ב הביא
ירושלמי זה כג' שבמעריך דבסתוא דהוה חזיק רישא
ה' לובש תרומהוון ברם בקייטא דלא הוה חזיק רישא
לא לביש אלא דדרעא ועיי"ש עוד הא דמקשה ואין
אסור משום ערוה, ומשני אפיקרסין ה' לובש מבפנים
ובמעריך מחדש דאין נכון להניח תפילין של יד
על בשרו משום ערוה רק על בגד אבל הריטב"א
שם מפרש בשם ראב"ד דבקיץ פושט בגדים שלו
ונשאר ערום והאיך מניח תפילין ומשני דמקודם
שפשט כל הבגדים ה' לובש בגד תחתיו אבל אין
שום ראי' דבמה שהיד הוא בלא בגד הוה ערוה.

שם סעיף ח' — ויכרוך ממנה על
אצבעו שלשה כריכות, ע"ש.

ונוהגין לומר פסוקים וארשתך, וראיתי בעבוה"ק
לחיד"א בצפורן שמיד ס"ב דיוהרו לומר מקודם
ברכות השחר וברכות התורה — ואיני יודע ברה"ט
בודאי צריך לומר כיון שאומר פסוקים, אבל ברה"ש
למה צ"ל ובאמת אין המנהג כן.

שם סעיף י"א — כאורך שעורה לפחות
ע"ש.

נראה דעדיף שיהיו רחבים מאורך שעורה, וחידוש
שברמב"ם פ"ג (מה' תפילין) ה"ב כ' ואם היתה רחבה
מזה השיעור כשרה. א"כ נראה שאין מעלה שתהי'
רחבה דהא איצטריך לאשמעי' דכשרה, ועפ"י הרוב
כשרה או כשר משמע בדיעבד, וצריך ביאור באמת
למה איצטריך רמב"ם לאשמעינן דכשרה מה ה' ת"א
דאינה כשרה אם היא רחבה משעורה, ובאמת נוהגין
אנשי מעשה להוסיף ברוחב רצועות כשני שעורות.
וכן באורך כ' רמב"ם ואם היו ארוכות על שיעורים
האלו כשרות, ובפ"ד ה' חנוכה כ' שיעור השמן כמו
חצי שעה או יותר, אבל בפ"ז מהלכות לולב ה"ח כ'
לולב אין פחות מד"ט ואם ה' ארוך כל שהוא כשר
וכ"כ לענין הדס וערבה וכן לענין אתרוג, אפשר יען
דבאתרוג יש תנא שפוסל אתרוג גדול ע"כ צריך
לפרש, ואגב מפרש כל הד' מינים וצ"ע עוד.

שם שער' תשובה סק"ה — ואפשר כיון
שהחוט הקשור הוא בכלות התיתורא

במקום המעברתא לא איכפת לן שם
בחציצה, ע"ש.

בשנו"ח ח"ב סי"ח מסתפק חציצה במקצת אי
הוא חציצה וסיים דל"ה חציצה, ונראה דלאו דוקא
נגד המעברתא דאפי' נגד הפרשיות ל"ה חציצה אם
הוא רק במיעוט.

שם. עג"ח סי"ק ט' — ומהתחלת
עיקרי שער הפדחת יניח התיטורא.
ע"ש.

עיין של"ה מסכת חולין דגם הקציצה יהי'
למעלה ממקום שמתחילים עיקר השער, ועיין פמ"ג
ויש שם ט"ס בהביאו דברי א"ר ועיין בהגהת מעשה
רוקח על השו"ע שכתב דמרש"י קדושין דף ל"ו
משמע כטו"ה, ולא זכיתי להבין היכן משמע שם
דתיטורא לא בעי' שיהי' על מקום שער דאו הוא
כטו"ז אליבא דבי"ע אבל שם אין זכר מזה רק זה
דצריך להיות התפילין במקום שער וזה אדרבא הבי"ע
עוד יותר סובר כן דגם תיטורא יהי' שם.

שם. סי"ק י' — וכמדומה לי שראיתי
בספר קטן כשהקשר שמאחורי הראש
הוא בגומא לא יצא, ע"ש.

בדרושי צל"ח דרוש ד' אות י"ב הוהיר על זה
שמניחין למטה במצח וכן מאחורי הראש בגומא
ומעתה יוהרו בזה היטב, א"כ נראה דגם הנוב"י
פוסק כן.

סימן כח

מחצית השקל סק"ד — ואם כן לא
הוציא שקר גמור מפיו, ע"ש.

נראה דמפרש כפירוש הפשוט שהוא לא ידע אי
יש שם כנפי יונה, ולא הי' שם כנפי"י רק ע"י שאמר
נעשה נס, רק בחי' הר"ן בשבת מ"ט בשם הרא"ה פי'
דקודם ראה אלישע שנתהפכו לכנפי יונה ואח"כ אמר
שהם כנפי יונה, עיי"ש דהי' לו גי' כן ומ"ש כנפי"
דאמר לי' וע"כ אמר הרא"ה דלאו דוקא הוא דאמר
כנפי יונה משום דהי' כבר כנפי"י רק הגמ' קאי למה
עשה השי"ת הנס דנעשו כנפי יונה עיין שם.

סימן לב

טע"ף ד' — והחלק החיצון לצד השער
נקרא קלף, ע"ש.

כבר נודע המחלוקה הגדולה בזה עיין ב"י כאן,
ואני הבאתי ראיה כהסוברים דקלף הוא אותו שהיא
לצד הבשר דבשבת דף ע"ט אמרינן ר"מ הי' כותב
המזוזה על הקלף מפני שמשתמרת, והכונה עפ"י שכי'
הרמב"ם פ"א מתפלין דהחלק שהוא לצד השיער הוא
דק והחלק לצד הבשר הוא עב והיינו הכונה שמשתמרת
יען שהוא עב יותר, הרי דקלף נקרא אותו שהוא
עב יותר והוא לצד בשר. שוב מצאתי כן בחי' הר"ן
בשבת דף הנ"ל, ולדידן אפשר הכונה דקלף מפני
שהוא דק טוב יותר, וצריך עיון.

שם טע"ף כ"ה. עיין בביאור הלכה
שכתב בשם כמה אחרונים שמצודדים
להקל בלא ניכר להדיא הפרדתן
והתינוק קוראה לאות וכתב ודלא כהפרי'
מגדים.

ג"ב עיין בה"ג מהרש"ם כאן ועיין בספרו שו"ת
מהרש"ם חלק ג' סוף סימן רנ"ג כתב שהוא מורה
דלא כהפרי' מגדים דברכת המים אוי' פ"ד סובר דלא
כהפרי' מגדים וכן התשב"ץ חוט משולש טור א'
סימן ה' כתב כן, וכן מצאתי במשיבת נפש להג'
מפלאצק או"ח סימן ח' להקל בסדק דק לתקן
בתפילין ומזוזות ולא הוה שלא כסדרן.

שם טע"ף ל"ט. בביאור הלכה בד"ה
נתקלקל ריבוען כתב וגם כן מהא
דמזבח הנ"ל דפשוט דפסול פגימת
המזבח הוא בכל מקום מדפנותיו ולא
דוקא במקום חודו.

ג"ב בתוספות חולין פ"ג ע"ב מפרשי קמוסיף
אבנין במה שיתן במזבח עפר כטוי היינו מצד שלא
יהיה מרובע וכתבו התוספות דאפשר כשבא לכסות
ידביק עפר סביב המזבח עד שיהא מרובע עיין שם
מפורש גם כן דבכל מקום שייך פסול רבוע לא רק
בחדוד. אבל ראיתי תשובת הגאון מבערזאן ז"ל נדפס
בסי' ברכת שלום (אנטווערפן) דאין קפידא בתפילין
אם בולט קצת באמצע הדפנות. וצ"ע מדברי תוס'
חולין הנ"ל.

להומנה שאלה כמו בהקדש עייש שכ' דנ"מ רבתי
לדינא, ושם סי' שני' כ"כ עמה"פ ביתר ביאור וכ'
דמחמת משיטותיו לא ביארו הפוסקים דין זה.

סימן מד

מג"א סק"ה – ובמשפטי שמואל כתוב
קצת סמך למה שנהגו העולם להתענות
כשנפלו תפלין על הארץ, ע"ש.

עין בה"ט סי' תקע"א דאם היו בכיס יתן פרוטה
לצדקה, ועיין כפ"ת סוכה מ"א ע"ב הביא סמך להמנהג
מהא דסוכה דלא יאחזו תפלין בידו ויתפלל שמה
יפלו מידו ויתבונן מוכח דהוה בזיון וכ' דהמנהג
להתענות אותו היום משמע מלשוננו כל היום ואותו
היום שאירע בו.

סימן מז

סעיף ד' – שלא עשני עובד כוכבים.

ג"כ במאורי אור חלק בן נון דף קמ"ו הרעיש
על הנוסח שלנו שלא עשני גוי וכתב דהוי ברכה
לבטלה ממש דגם ישראל נקראו גוי, וראיתי בשד"ח
חלק י"ז דף מ"ט הביא דברי ס' מאורי אור וס' זכר
יוסף אשר האריך בזה וכ' לומר שלא עשני גוי כגויי
הארצות, אבל משנה לא זזה ממקומה ואומרים סתם
שלא עשני גוי.

שם – והנשים מברכות שעשני כרצונן.

ג"כ בלקט יושר הביא דאמו של התה"ד אמרה
שלא עשני בהמה, וכתב כי היה גירסא כזה בגמרא
מנחות דף מ"ג, וכן הביא ברקאנטי פ' משפטים דף
י"א שבמנחות יש מחלוקת ר"ל אם לברך שלא עשני
בהמה – אבל לפנינו לא נמצא גי' זו גם בדק"ס
לא נמצא רמז מזה.

שם מג"א סק"ח – לכן נ"ל דבשבת
חשביי ג' דקידוש ח' דמוסף וס"ז
ברכות בשני הסעודות, ע"ש.

צריך עיון לדין דאין מברכין על הכוס ביחיד
איכ בצרי לה ששה לג' סעודות ואפי' בג' אין נראה
דיחשב ברכה אחרונה דמברך רק השותה כשיעור
בשביל כולם.

שם ס"ק י"ג – אבל אם אמר ברכת
סומך נופלים גוערין אותו, ע"ש

בספר חסידים המיוחס לבן אחותו של הרא"ש
כתב ברכה זו בחשבון ק' ברכות ברכה י"ד.

שם בט"ז סק"ז – מה שאין כן ברכת
בתולים שהמנהג לאומרה.

בבעל המאור סוף ר"ה כותב ברכה על השופר
לא היה בזמן הש"ס אלא מלכיות וזכרונות ושופרות
רק האחרונים תקנוה א"כ מברכין ברכה שלא הי'
בזמן הש"ס, אם כי המלחמות חולק וסובר דברכת
שופר הי' בזמן הש"ס לא נמצא בש"ס – ומה שהביא
הרא"ש פ"ד דר"ה סס"י בשם ראבי" דאיתא בירושלמי
לברך אקב"ו כ' בק"נ שם שלא נמצא זה בירושלמי –
ובירושלמי ברכות פ"ט ה"ג חשיב שם ברכות הרבה
וברכת שופר לא נמצא שם.

סימן מז

סעיף ג' – הכותב בדברי תורה אע"פ
שאינו קורא צריך לברך.

בהוספות מהרצ"א על ס' סור מרע אות ס"ט
כתב לענין לימוד באשמורת בלי טבילה כשצריך
טבילה שהתיר ב"ח כתב דאפילו הרוצה להחמיר
שלא ללמוד בלא טבילה אעפ"י כן יקום וילמוד
בהרהור, או אם יצטרך לכתוב ד"ת יכתוב, וכן
מנהגנו עכ"ל, וזה חידוש שנהג לכתוב דברי תורה
בלא ברכת התורה נגד דברי המחבר.

סעיף ו' – אומר והערב עם וי"ו.

עין ספר שאלות ותשובות מן השמים סימן
יו"ד שהם ג' ברכות ונוסחו הוא לעסוק, ואף על פי
כן כתב דקאי על עסק המצוות.

סעיף י"א – שינת קבע ביום על מנתו
הוי הפסק.

יש לומר קצת הסבר מולקותן אי שינה ביום
הוה הפסק לענין ברכת התורה על פי מה דנסתפקתי
אם אדם ישן חייב במצות, למשל אם אדם אחר
מותר לכסותו בבגד שעטנו כשהוא ישן או דילמא
חייב במצות א"כ אסור לכסותו בבגד שעטנו.

אסור ליתן בגד שעטנו על איש שהוא ישן דישן
חייב במצות — ואפשר דלענין קיום מ"ע אינו חייב
ע"כ ישן חוני המעגל ע' שנה עיין ס' ת' קרן לדוד
או"ה ס' ח' בענין זה.

סעיף י"ג — המשכים קודם אור היום
ללמוד מברך ברכת התורה.

עיי' צ"ח דף יא בברכות שניסתפק לר"ת דא"צ
לברך קודם אור היום אם רצה לברך אי נפטר בכך
אף דל"ה בזמן חיוב וסיים בצ"ע. ועל כל פנים
בניעור כל הלילה שכ' מג"א ס"ק י"ב שצריך לברך
מ"מ לא יברך בלילה רק ביום.

סימן מח

מג"א ס"ק ד' — וכן כתב בזוהר עכ"ל.

ועיי' זוהר פ' פנחס רי"ח ע"ב שהנענוע היא
ע"ד גר ד' נשמת אדם וגר כשדולק קופץ ומנענע.

בשערי תשובה סק"א — ועיין בתו"ט
פרק שני דמעשר בשם הירושלמי.

בתו"ט פ"ה מ"ב דבנין ביהמ"ק יהי' קודם מלכות
בית דוד, ועיי' ב"ח ס' קי"ח שכ' שייכות הא וכסא דוד
מהרה לתוכה תכין לבנין ירושלים דכשנבנה ירושלים
וביהמ"ק אז בא דוד ויושב על כסאו עיי"ש שכ'
כמה פעמים דבנין בהמ"ק קודם.

שם. סעיף קטן ג' — אנא בכח יאמר
כל ה"ב חיבות ביחד.

ג"ב במאורי אור בן נון דף קנ"ו כתב שהוא
שיבוש לומר שהוא תפילת רנב"ה רק רנב"ה שימש
בשם מ"ב ואיזה בעל לה"ק עשה חרוזים ואחריו
יסעו. ואיני יודע מהיכן ידע זה. ובסידור אוצר
התפילות כתב דנתחבר בתחלת התפשטות הקבלה
ובימי רנב"ה עוד לא חובר שיר בחרוזים.

סימן נא

מג"א ס"ק ט' — תמה אחי רבי יחזקיה
על שחולקים פ' יהללו את שם.

וכן צריך עיון שאומרים בהוצאת ס"ת כי מציון
תצא תורה וכו' שהוא חצי ה"ב מהפסוק בישע"י ב.
ג. כיון דנראה מכאן דגם בג"ך שייך הא דכל פסוקא
כו', ובאמת קריאת פ' בכורים התחילו באמצע פסוק

והנה לכאורה הבאתי ראיה דאינו מחויב במצות
מגמ' תענית דף כ"ג דהקב"ה עשה דחוני המעגל
ישן ע' שנים ואי ישן מחויב במצות א"כ האריך עשה
הקב"ה לצדיק זה שישן ויבטל כל המ"ע באלו ע'
שנים אלא על כרחך דישן פטור ממצות, וא"כ לא
עבר במה דלא קיים אז המצות, ועיי' כריתות דף
י"א דבכל עריות אחד ער ואחד ישן הישן פטור,
והנה מהא דפטור ישן אין שום ראיה דישן פטור
ממצות דהא אונס הוה, ולכאורה יש ראיה להיפך
דמשמע אם האשה ערה אף שראיש ישן מ"מ האשה
חייבת, והא כל היכי דאיהו אינו מוזהר איהי גמי
אין מוזהרת, עיי' יבמות דף פ"ד דחלל בכשרה
אינה מוזהרת א"כ כיון דאיש ישן ואינו מוזהר א"כ
איהי גמי אין מוזהרת ואמאי חייבת, אלא על כרחך
דהוא ג"כ מוזהר אף שישן רק דהוה אונס ופטור
על כן היא שאינה אנוסה מוזהרת ועיי' רשב"א שם
שהקשה ת"ל מלפ"ע. היכי דהוא מוזהר ולמה לי
קרא ועפ"י י"ל היכי דהוא ישן אין כאן לפ"ע, מ"מ
אסור משום דהוא מוזהר עכ"פ אף דישן, מ"י יש
לדחו' אף דאינו מוזהר ישן מכל מקום בר חיוב
הוא בלאו זה ולא ממעטינן רק חלל בכשרה דאינו
מוזהר כלל באיסור זה.

מ"ש בשו"ע בס' ג"ה סעיף ר' אם א' ישן
מצטרף לעשרה א"כ יש ראיה דחייב במצות בישן.
התם ג"כ יש חולקין בטו"ז שם עכ"פ י"ל דדיעות אלו
אי ישן ביום חייב אח"כ בברכת התורה או לא תליא
אי כשישן אינו חייב בדיני תורה או אח"כ חייב
לברך דהא נפסק דיני תורה והני דסברי דא"צ לברך
אח"כ ברה"ת היינו משום כשהוא ישן חייב להתנהג
עכ"פ ע"פ התורה, והנה מעונש הגדול על מקרה
לילה אין ראיה כלל דהאיסור הוא על מחשבת היום
וצ"ע. ועיי' סדה"ד גבי ר"מ הביא מעשה שבשינה
חטאה אשה עמו עיי"ש שחייבוהו בד"ש ואפשר
ששם נענש על שעבר על הא דאין משתמשין עם
אשה. ועיי' ס' שו"ת שאי"ע ח"ב ס' צ"ב כתב דישן
אינו בר דעת לא למצוה ולא לעברה עיי"ש. ועיי'
אבן עזרא פ' ואתחנן בקרא דק"ש ובשכבך כ' כי
אין מצוה על הישן ועיי' ס' מעשי למלך על הרמב"ם
ח"א דף רכ"ז ע"ב מתוס' סנהדרין מ"ז דישן חייב
במצות עיי"ש באורך לכאן ולכאן ולמעשה בודאי

וסיימו באמצע פסוק התחילו מארמי אבד אבי וסיימו אשר נתן לי ה' עיין בכורים פ"ג וחינוך סי' תר"ו ולא חשו למה שהוא באמצע פסוק. וכן במוסף ר"ה בשופרות הביאו חצי קרא קודם האתנחתא. ה' צבאו יגן עליהם. ולא חשו מה שהוא באמצע פסוק. אם כי הוסיפו כעין תפלה כן תגן על עמך אבל בגמ' ר"ה הביא חצי קרא זה עם השופרות. ומצאתי ברש"ש ר"ה ל"ב העיר האיד פסקו קרא. במו"ק דף כ"ו כשרואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדש היו מדבר. וזה חצי קרא בישיב' סד. וכן הרואה ירושלים בחורבנה אומר ציון מדבר היתה. ג"כ חצי קרא. ויש ראייה למש"כ ח"ס או"ח סי' יוד בשם מגן גבורים דבאתנחתא מותר וכאן יש אתנחתא אצל מדבר.

בשערי תשובה סק"ג — דכיון שלא היה עשרה בשעות אמירת תהלים לא נתחייבו.

ונראה מדבריו שם דאם ירצה לקבץ עשרה אחרי שאמר ביח"ד תהלים טוב רק כ' שם וכי יחיד שאמר תהלים מחויב לקבץ עשרה לומר קדיש משמע דאינו מחויב, אבל אם עושה כן טוב עושה ואריך עיון.

גם צריך עיון למה לנוסח המתפללין ועת עפ"י האר"י אין אומרים ב' קדישים קודם ב"ש. ולפי מה שהביא בת' פנ"י הוא עפ"י כוונת האר"י לומר ב' קדישים, ולמה אין אומרים כעת קודם ב"ש רק המתפללים נוסח אשכנז.

וכעת עש"ק ויקרא ת"ש. נלענ"ד בעוה"י דרך למנהג אשכנז דב"ש מתחיל פסוקי דזמרה ואומרים מקודם הריני מומן כו' ומזמור שיר חנוכה הוא כאמירת מזמור תהלים ע"כ אומרים קדיש כמו אחר אמירת תהלים. אבל להמתפללין כעת במנהג ספרד דאומרים הודו קודם, ומשם מתחיל אמירת הזמירות והריני מומן וכו' אומרים קודם הודו ולא קודם ב"ש כמש"כ בת' צבי תפארת סי' פ"א בשם הד"ח זי"ע וכמה גדולים עיי"ש א"כ אמירת מזמור שיר חנוכה אינו ע"ד אמירת תהלים כמו לנוסח אשכנז רק אמירת זמירות ועל אמירת זמירות אין אומרים קדיש באמצע הזמירות כנלענ"ד נכון בעוה"י, והא

דהביא הפנ"י בשם האר"י ז"ל לומר ב' קדישים קודם ב"ש היינו לאותן המתפללים בנוסח אשכנז. כידוע שכ' האר"י לכוונת על נוסח אשכנז שאומרים ב"ש קודם הודו עיי' מנחת אלעזר ח"א סי"א הביא כן משער הכוונות. אבל לפי נוסח האר"י שאמר הודו קודם י"ל שאין מקום לומר קדיש, כמו שכתבתי כיון דהוה באמצע הזמירות ועי' צבי תפארת הנ"ל כ' דבהידור האר"י ז"ל כ' טעם למה א"א ב"ש קודם הודו.

מחצית השקל ס"ק ט' — אפשר סומכים על הרמב"ן כו'.

וכן נראה מזוה"ק שלח דף קס"ח ע"ב דשמעי קל שירה וכד סיימו ד' ימלוך לעולם ועד, נראה דשם הוא סיום השירה, ועיי' הגהת מהר"צ מבערלין בסוף גיטין מה שהביא בזה כדברי רמב"ן עיי"ש.

סימן נב

סעיף א' — אומר ברוך שאמר עד מהולל בתשבחות.

נראה דיתאמץ לומר ג"כ פרשת קטורת עפ"י זוה"ק ויקהל דף רי"ט ע"א שכתב וע"ד בעינן לאקדמא עובדא דקטורת לצלותא.

באר היטב סק"א — אבל אם איחר לבוא לבה"כ ובא כשהצבור מתפללים כו"ע מודו דידלג.

בסידור ר' שבתי ה' בית הכנסת כ' אם כי הרמ"ק כ' שמהפך הצינורות ומבלבל קשר העולמות. אבל לי נראה שיעשו כמש"כ הפוסקים ויכוין שכבר נתקנו העולמות עיי' הצבור ויכלול כונתו עמהם וכשאומר מה שדילג לא יכוין לשם תפלה רק שאומר מזמורים בעלמא.

סימן נג

סעיף ט' — סריס י"א שמותר למנותו אם הוא בן כ'.

בפ"כ ח"ב אות ל' כ' הפמ"ג דפ"ד פשיטא דמותר להיות ש"ץ.

סעיף י"ח. — מפני שדרך האפיקורסין להקפיד בכך.

בת' הריב"ש סי' רכ"ד כ' דאף שאין דרך אפיקורסין להקפיד מ"מ כיון שמקפיד על מה שאין דרך ישראל להקפיד חוששין שמא אפיקורסות גורקה בו ע"כ הוא מקפיד במה שאין להקפיד. עיי"ש שדעתו בכל חומרא שא' רוצה להחמיר במה שאין דרך ישראל להקפיד יש חשש זה בין והתבונן.

מג"א ס"ק י"ג — וכיון שמתחיל היום שנוולד בו יום אחד קרינן ביה.

ראיתי בשבילי דוד כאן הביא בשם כתבי האר"י ז"ל דבעי יום א' מלבד השנים, ולא ידעתי היכן כתב כן, ובשב"י ח"ב סי' קכ"ט הביא מכמה גדולים להורות כן דבתחלת היום הוא גדול, ושם כ' דהמנהג לעשות בר מצוה בשבת לאחר שנעשה בן י"ג דלא כמו שעושין כעת לעשות בר מצוה בשבת שקודם י"ג, בפמ"ג בשם ת' הב"ח סי' קמה דמיד בצאת הכוכבים נעשה בר מצוה, ושם בב"ח כ' דאפילו דאמרינן דאבילות מקצת לילה אינו ככולו, אבל כאן במקצת לילה די. — וכן המנהג — אבל מצאתי ברש"י מנחות מ"ג ע"ב ד"ה כיון דנתחייב במצות ציצית נתחייב בכל המצות פי' שהגיע לכלל מצוה זו דהיינו י"ג שנה נתחייב בכל המצות ושם דייקא ביום דלר"ש קאי דבלילה לא מתחייב בציצית רק ביום ורק אז נתחייב במצות בן י"ג שנה, וזה לא נזכר בשום מקום לחלק בין לילה ליום.

ט"ז ס"ק ג'. — וכתב רש"ל מכל מקום אם שניהם שוים בודאי מיוחס קודם.

בעיון יעקב על העין יעקב יבמות ס"ד כ' בשם ת' מהרש"ל סי' כ' לחלק אם מתפלל בעד אחרים או טוב לקרב רחוקים אבל אם מתפלל בעד עצמו או תפלת צדיק בן צדיק עדיף, והעיון יעקב כתב דתפלה כסדרן שמתפללין בכל יום טוב לקרב רחוקים אבל תפלה לשנות הטבע כמו יצחק על רבקה תפלת צדיק בן צדיק עדיף.

באה"ט ס"ק כ"א — שיץ ממזר תלוי במחלוקת אם ממזר כשר לכתוב תפילין.

בפ"כ ח"ב אות ל' כתב דצריך עיון אם ממזר מותר להיות ש"ץ וכתב אח"כ דהא דש"ך יו"ד סימן רפ"א סק"ח בשם מרדכי דממזר אין מוציא רבים ידי חובתו י"ל רק היכי דהממזר כבר יצא דאז רק מצד ערבות מוציא י"ל דערבות ליכא רק בכשירי קהל אבל אם לא יצא י"ל דממזר מוציא ובאלף המגן במטה אפרים סי' תקפ"א ס"ק ג' כתב דאפילו למנין מצטרף וצ"ע בעיני.

שערי תשובה ס"ק י"א — עיין ב"ח שכתב שגם זה מקרי קבוע כיון שנתמנה לכך.

עיין הוטה מ"ב ע"א דאמר סגן לאו ממונה הוא יען דרק אם יארע פסול בכה"ג ישמש הממונה א"כ מוכח גם כאן כהטו"ז שכ' דכיון שנתמנה רק באם לא יהא החזן ל"ה בכלל ממונה כמו בסגן כנלע"ד.

מחצית השקל טק"ז. — ובסעיף כ"ה כ' דמ"א כשיש עדים.

וכ"ה בב"י חו"מ סי' קי"א מחודש י"ג ז' דבר המפורסם מהני כמו עדות גמור והובא בת' מהרש"ם ח"ב סי' מ"ט. ובשבילי דוד מתרץ דבקלא דלא פסיק יכול למחות — אבל אינו מחויב למחות אבל כשיש עדים מחויבין לסלקו.

ט"ק כ"א — דמ"מ צריכים לשלם לו שכירתו.

ומיירי כשפשע או יכולים רבים לסלקו רבלי: פשע אפי' כל הציבור אין יכולין להעבירו כ"כ בח"ס אר"ח סי"א ובשבילי דוד כאן.

סעיף כ"ה — במשנה ברורה סעיף קטן פ"ג בחכם הממונה להרביץ תורה או לדון קא אמרינן שבניהן קודמין ויש חולקין.

ג"ב בספר כתבי הגאונים סימן ד' מהגאון כרם

כתב גם כן לדחות דברי הגאון רמ"ע דכתב דברב המרביץ תורה לא שייך זה, דכבר האריך דליתא דסתמא נאמר וגם ברשב"א כתב דגם בכהן גדול שייך זה ואין לך דין יותר מכהן גדול.

סימן נד

מג"א ס"ק ג' — ונ"ל שלכן נהגו לומר פריסת שמע אחר גמר תפלת י"ח.

עיין פמ"ג, ואפשר לומר עוד טעם האומרים אחר שמו"ע דלחש ברכו ולא אחר קדיש בתרא כדי שישמעו גם אותן שאיחרו לבוא על הסדר ברכו ואח"כ קדושה לאפוקי אי יאמרו אחר קדיש בתרא אם כן יהיו אנשים ששמעו קודם קדושה ואחר כך ברכו.

שם מג"א, ובטור סי' דט"ז כתוב שהתינוקות של בית רבן.

עיין פרישה שם דמירי דאיכא מנין גדולים יכול קטן לומר קדיש.

סימן נה

הגהת רמ"א — אבל אם נשאר (י') מותר לצאת (מרדכי פ' בתרא דמגילה)

עיין קרבן העדה בירושלמי מגילה פ"ד ה"ד שסיים לצורך ואפשר שסובר דמירי שזה לא יצא עדיין בקדיש וברכו וכיוצא ע"כ אסור לצאת רק לצורך, אבל רמ"א שלא כתב כן סובר דירושלמי מירי שכבר יצא ע"כ מותר לצאת גם שלא לצורך וכן המנהג דגם שלא לצורך יוצאין כשיש מנין. וראיתי בערוך השולחן מפרש גם ברמ"א דרק לצורך מותר לצאת אפי' כשנשארו עשרה ולכאורה מנ"ל זה — אבל מצאתי בלבוש שכ' מותר לצאת לצרכם — אי"כ הלבוש סובר דכן הפי' ברמ"א — ואפשר יען שבמרדכי איתא כשנשארו עשרה לא נאמר ועובי ה' יכלו — אי"כ אין היתר לצאת רק לצורך. אי"כ אין נכון מנהג העולם שיוצאים גם שלא לצורך.

מג"א סק"א — אפי' קדושה וכל תפלת י"ח. נלענ"ד דבכה"ג אינו אומר הש"ץ ב"כ דהא מבואר רס"י קכ"ח דאין נ"כ אלא בעשרה והיינו

אם יצאו מקצתן דגומר השמו"ע אבל נ"כ ליכא וכן מצאתי במ"ב מפרש כן ופשוט, וא"כ הא מבואר סי' קכ"ז ס"ב דא"א ב"כ רק בזמן הראוי לישא כפים עיי"ש, וא"כ הא כעת אינו ראוי לישא כפים יען דליכא עשרה אינו ראוי ג"כ לומר או"א כן נלע"ד פשוט. אבל ראיתי באל"י רבא בשם כנה"ג דאומרים ב"כ אפי' לא נשאר מנין.

סימן נו

סעיף א' בהגהת רמ"א — ולא יפסיק בין יהא שמיה רבה למברך.

עיין בב"י כאן פי' שמיה רבא ואני מצאתי בזוה"ק משפטים דף ק"ה ע"א הפי' דקאי על שם אלקים דבגלות נתחלק השם לשני תיבות מי אלה ומתפללין שיחזור השם הוה ויעשה רבא ע"י שיתחברו השני תיבות, שוב מצאתי שהביא כן הפר"ת.

שם סעיף ב' — וכן כשאומר בריך הוא. וכן במגיד משרים להב"י אמר לו המגיד לומר אמן ולא בריך הוא — פי' תולדות.

שם מג"א ס"ק ד' — ובאמת לא כתיב כך רק ויקט מעל הכסא.

עיין תוס' שבת דף ג"ה ע"ב דמצינו כמ"פ דתלמוד שלנו או ירושלמי ה' להם גירסא אחרת בתנ"ך מכאשר לפנינו א"כ אין קושיא דבמקרא של מסדר ירושלמי ה' כתוב כן ובשביל זה הכי נאמר דט"ס.

שם שערי תשובה סק"ג — וא"א לענות ב' וג' קדישים יענה על הראשון דוקא.

עיין סי' נה בה"ט ס"ק א' דאם באים כל א' בתוך כ"ד של חבירו יאמר עם הראשון או האחרון ואם לאו יאמר עם כל א'.

שם ס"ק ו' — דבמקום שאין רשאי להפסיק לא יאמר רק עד יתברך.

במחש"ק סי' ק"ד סק"ז כתב דבאמצע י"ח ישתוק עד לאחר דאמירן בעלמא.

סימן נח

סעיף ו' — ואם עברה שעה ד' ולא קראה.

בוזה" בלק דף קפ"ו איתא כל מאן דלא קרי ק"ש בעונתי בנדוי הוא כל ההוא יומא ר"ל — וכנראה פליג על הפוסקים דלא זכרו זה, ובאמת זה שאמר דרק ההוא יומא בנדוי לא נמצא כן בשאר מקום על איזה עבירה דהנדוי הוא רק על אותו היום דסתם נדוי הוא שלשים יום.

סימן ס

שם באר היטב ס"ק ו' — אבל אם רגיל לעשות כן לא יצא אפילו בדיעבד.

וכעין זה כ' מהרי"ק הובא בד"מ יו"ד סי' ע"ו
דדבר הרגיל לעשות הדיעבד הוה כלכתחילה וכן הוא
בא"ח תקי"ז ס"ב ובסי' רנ"ז ס"א ברמ"א.

שם עטרת זקנים טק"א — לכן יש להזהר
בימי החורף למהר לק"ש

לא זכיתי להבין הא בימי החורף נמשך זמן ק"ש
זמן מאוחר מבקיץ, למשל בקיץ יש כמה פעמים שסוף
זמן ק"ש הוא שעה שש לפי השעון ובהורף הוא עד
שעה תשע וכן כתבו האחרונים שבקיץ צריכין ליוזרה,
וצע"ג, ובספר עובר אורח העתיק שהיום הוא קטן
ורביע היום קצר ולפי"ז יש ליישב לשון העט"ק למהר
לק"ש מאוחר שהיום קצר היינו שרביע היום הוא זמן
קצר.

שם בשער הציון סעיף קטן ו — עין
בדברי חמודות.

ס"ק ר"ד שחולק על הלבוש וסובר דאין צריך
לומר שום מזמור דמצות ציצית ותפילין קיים בהנחתן
לבד. *

סימן סא

טעיף ג' — ואם הוא קורא ביחיד יכוין
בטיו ווין שבאמת ויציב.

בבעלי התוספות ר"פ פקודי כ' דר"ת והמלאכה
היתה דים הוא ט"ו דעם ט"ו הי' יותר ועי"ז הי'
משה מוציא עצמו מהחשד ואז נתן ט"ו שבחות

שם ביאור הלכה ד"ה כמו שיעור שעה
אחת — כתב שהוא בערך עישור שעה.

בתוספות ברכות דף ג ע"א ד"ה למאן, יש ראיה
לזה דומן קצר הוא מעמוד השחר שכתבו שם דמעמוד
השחר קודם שיקום ויזמן עצמו כבר הגיע העת
לקרוא ק"ש. ונראה דיקום ויזמן עצמו היינו לבישה
דלא אמר ויפנה — וזה אינו מגיע ליותר מעשרה מינוט.
* ג' ע"ן דב"ה א"ל' א"ח"ו ע"ה
ה"א"ו א"ח"ו א"ח"ו א"ח"ו א"ח"ו
ב"ה א"ח"ו א"ח"ו א"ח"ו א"ח"ו

שבישתבח וט"ו ברוך בברוך שאמר וט"ו ווין שבאמת
ויציב עיי"ש, ובודאי מקורו באיזה מדרש.

בשהה באמצע הענין לחזור לראש הברכה לבד אפי'
בלא אונס חוזר לראש הברכה עיי"ש.

סימן סו

שם סעיף ז' — ידגיש בדלי"ת שלא
תהא כרי"ש.

סעיף א' — ובאמצע שואל בשלוש מי
שהוא ירא ממנו.

בעובר אורח להג' אדר"ת בסו"ס אור"ח החדש
הגירסא כטי"ת, דבדיבור אינו דומה כלל דל"ת לרי"ש
רק בכתב אבל לטי"ת דומה הוא.

בשע"ת סי' ל"ד סק"א חולק על הפמ"א שמתיר
להפסיק באמצע מפני הכבוד בקורא ק"ש בתפילין
דר"ת והוא סובר דאסור, ויש ראי' מהר"ן סוכה פ"ד
דגם בקורא ק"ש בלא ברכות אינו מפסיק רק מפני
היראה והכבוד, והובא במ"פ ליו"ד בשיו"ר מנחה
סי' ס"ו.

שם סעיף י"ג — אחר פסוק ראשון.
צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו
לעולם ועד בחשאי

שם סעיף ג' — לקדיש ולקדושה ולברכו
מפסיק אפילו באמצע הפסוק.

נלע"ד קצת ראי' שלא אמרו בשכמל"ו כל בעלי
הגמ' מברכות כ"ח ע"ב דאמרינן י"ח ברכות תקנו
נגד י"ח אזכרות שבק"ש, ואמר י"ט הוויין ונגד
מי תקנו ברכה י"ט אמר נגד אחד שבק"ש, ולמה
לא אמר נגד ברוך שם, דהוא יותר נקרא אזכרה
מתיבת אחד ע"כ דלא אמרו בשכמל"ו, דסברי כהנך
תנאי בפסחים דף נ"ו שלא אמרו בשכמל"ו, ונראה ג"כ
שלא אמרו אמ"נ דא"כ יאמר נגד א' דהוא אזכרה ממש.

האיך הדין בשאר ברכות אם מותר להפסיק
באמצע עיין ר"מ סוף פ"י מתפלה ובכסף משנה בפ'י
הב' בדעת הר"מ דדינו כמו באמצע תפלה ועיין זכור
לאברהם ח"ג אות ב' האריך לחלוק עליו גם למעשה
וצ"ע די"ל דבמטבע קצר אסור וברכות ק"ש הן מטבע
ארוך, ע"כ מותר להפסיק, ובסי' קפ"ג ס"ח אשמועינן
בין ברכה לברכה דברהמ"ז אסור להפסיק כמו בשמו"ע
אבל באמצע הברכה אסור בברכות קצרות — ועיין
סו"ס אור"ח להרב מסאפינקא הביא מחמיו הגה"צ בשם
הכ"מ הנ"ל והסכים לזה וכן המ"ב בביאור הלכה
הסכים כן.

סימן סג

סעיף א' — קורא אותה מהלך וכו' או
יושב אבל לא פרקדן.

בס' היראה לר"י כ' דבתפלתו מיושב אל יסמוך
לאחוריו, אבל בודאי אין בכלל זה מה שיש על הספסל
שיושב דף מאחוריו וממילא הוא נסמך דזה ל"ה
בכלל גאווה.

שם מג"א סק"ת. — ומה"ט נ"ל דאם
שמע קול רעמים יפסיק ויברך.
עיין ח"י סי' תצ"ד ס"ק ז' פסק כן לענין ברכת
הריח דלא כשל"ה עיי"ש.

סימן סה

סעיף א' בהגהת רמ"א — וי"א דאם היה
אנוס והפסיק כדי לגמור את כולה חוזר
לראש.

שם ס"ק ו' — ובהגהת י"נ משמע שעונין
גם ימלוך שזה לשיך לקדושה
נלע"ד דבקדושת מוסף דאומרים שמע ישראל
יענה ג"כ דדעת הב"ח סס"י ס"ה דעונה בכל פעם
שמע ישראל אפילו קרא כבר קריאת שמע באמצע
ברכת קריאת שמע, כל שכן כאן שכבר מופסק בשביל
שאר הקדושה יענה גם שמע ישראל אפי' נימא דאינו
מעיקר הקדושה.

עיין שע"ת סי' תר"כ בשם הר הכרמל דבג'
ראשונות דנחשב לברכה אחת אפי' שהה שהי' מועטת
חוזר לראש, והשע"ת הוסיף דבג"ר הכל מודים
דאפי' בהפסק שלא מחמת אונס חוזר לראש, וכן

שם מחצית השקל ס"ק ח' — וצריך
לחלק בין האי דהכא לסעיף ג' דמפסיק
לקדיש וקדושה וברכה.

י"ל דשם אם לא יפסיק חסר לו הענין דהאומר
שמברך לעצמו אינו מוציא משא"כ בברכה"ת דאינו
מברך בשביל עצמו רק להוציא הצבור א"כ אם הוא
לא יעלה ואחר יעלה גם אותו מוציא ע"כ לא יפסיק.

סימן סח

סעיף א' — יש מקומות שמפסיקי?
בברכות ק"ש לומר פיוטים.

במטא"פ סי' תרכ"ה ס"מ באלף למטה כ' דיש
נוהגין שאם כי בשחרית א"א אבל בערבית אומרים
כי בערבית אין חשש בשביל איחור זמן ק"ש משא"כ
בשחרית עיי"ש עוד. ועיין שו"ת פרי השדה ח"ב סי'
ל"ה מיישב מנהג גדול א' לומר בשחרית פיוטים קודם
ק"ש אבל לא בערבית — ולא הזכיר מדברי מטא"פ
הנ"ל שכ' להיפוך.

שם — יש מקומות שמפסיקים בברכות
קריאת שמע וכו'.

אבל הפיוטים שבשמונה עשר אין להקפיד. וכן
כתב הפרי קודש הלולים דף טז שכתב אמנם בתוך
עמידה ראיתי למורי שהיה מצוה לומר פיוטים כי
אחר שכבר אמרו הקהל תפילה בלחש ויצאו ידי
חובתם אין קפידא כל כך להפסיק ע"כ ושמעתי
מנכדיו שהוא בעצמו לא אמר פיוטים בתוך השמ"ע, וכן
כתב במע"ר בשם הגר"א וכן נהג הג' בעל חתם
סופר וכמה מתלמידיו אחריו. רק אמרו אחרי קדיש —
ואצל מו"ר הגה"צ שאול שאל לא אמרו הפיוט יעז
שהתפילה הי' בהשכמה ונהגו שהמתפללים בהשכמה
א"א פיוט בשחרית.

שם שערי תשובה ס"ק ב' — ובמ"ש
התוס' שר"א הקליר הוא ראב"ש.

עיין תשובות הרא"ש כלל ל' סוף סי' א' וז"ל
כן פי' ה"ר אליעזר הקליר בפנינו א"כ הי' בזמן
הרא"ש.

סימן סט

סעיף א' בהגהת רמ"א — אפילו באותו
בה"כ שכבר התפללו להוציא אחרים י"ח.

ברכות דף כ"א ע"ב ברש"י ריש העמוד נראה
דהתפללו צבור אחר צבור באותו מקום עצמו עיי"ש
שכ' בין בראשונה בין בשני' הי' עם הצבור כגון
עשרה אחר עשרה וזה עמהם בשתייהן ששכח שהתפלל
עם הראשונים ע"כ.

סימן עב

מג"א סק"ב — דאם לא יקברנו היום
יעברו על לא תלין.

נראה מדבריו דרק אם לא יקברנו בלילה אז
עובר על הלאו דלא כמ"ש בחכמ"א סוף הס' דבכל
שעה מהלילה שאינו קוברו עובר כיון דלא כתוב עד
הבקר רק סתם לא תלין עיי"ש, ומדברי מג"א
לא נראה כן, ואני בהגהותי שם הקשיתי עליו ג"כ,
ובאמת לדבריו א"ש דמותר לקברו קודם לק"ש של
ערבית כיון דבכל שעה עובר על הלאו, אבל להמג"א
לחוש שמא כל הלילה לא יקברנו ע"י שהי' קצת הוא
דוחק.

סימן עה

סעיף א' — טפח מגולה באשה.

במשנ"א זבים רפ"ב כתב דטומטום ואנדרוגינוס
טפח מגולה בבשרן אסור לקרות קריאת שמע כנגדו,
אבל שער יש לומר דהוי ספק דרבנן ולקולא. וגם
בטפח מגולה יש לעיין די"ל דרק באשה ממש הוה ערוה
אבל באלו דנראין כאיש ולבושיהם כאיש אולי אין
שייך בהם הרהור ולא אמרו נותנין עליהם חומרי
נשים אלא לענין דבר הבא מגופו, אבל דבר התלוי
בדעת האנשים הסמוכים לא שייך זה. עיין רמב"ם
פרק יג מהלכות ע"ז דמתעטפים כאיש

שם — שדרכה לכסותו.

עיין ב"ח דבא להוציא פני' ידה ורגלה עי"ש ועיין
בזוה"ק פ' נשא דף קמב ע"א דיד ורגל אף דלא שנייה

חברנא לערוה יתיר מערוה איבון — א"כ יש ליוהר ביד ורגל, ועיין ב"ח יו"ד סי' ש"מ לפי' הערוך דכשקורע מלבוש התחתון ומגלה את המלבוש העשוי לקבל זיעה חשיב כאילו היתה מגלה את לבה ערום ושמעתי דעפ"י זה החמיר מרן הגה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לנשים שיגלו את בתי שוקיהם הנקרא שטרימפף יען דבגד זה נעשה לקבל הזיעה והוא כאילו שוקי' ערומים לדברי הב"ח.

שם סעיף ב' — שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו.

עיין חיי"א כלל ד' מסופק בעכו"ם נשואה אי מותר לקרות ק"ש נגד שעה הואיל דאין מזהרות ובהגה שם ציין לרמ"א ודה"ח שהביאו שער נכרי מותר ולא ראה בבה"ט דצ"ל פיאח נכרית שייטל אבל שער עכו"ם אינו מפורש ובא"א להגה"ק מבוטשאטש אסור גם ברואה דרך חלון.

עיין תשורת ש"י לדו"ז ח"א סי' נ"א לענין אי יש איסור פריעת ראש במקצת שער וכ' דמכתובות רפ"ב ומשטמ"ק שם נראה דיש אי' תורה גם במקצת היינו טפח עי"ש, אך בפכ"ח מכלים נראה דברוב שער מכוסה הסבכה ראוי גם לכשרות ומסיים מפני שאנו מדמינן לא נעשה מעשה, ובא"א אסור אפי' במשהו, ובח"ב סל"ח נשאל ע"ז דבמתני' דכלים מיירי בבחולות ומתרץ עצמו, ובת' דובב מישרים סי' קכג כ' ג"כ דיש להתיר ממתני' דכלים ומסיים לאיסור מהך דכתובות אבל דת יהודית בודאי איכא, עי"ש.

שם סעיף ד' — אסור לקרות כנגד ערוה אפילו של עכו"ם.

אבל נגד ערוה דבהמה מותר לקרות כמבואר בגמ' ברכות כ"ה ע"ב דלא אקרי ערוה.

שם מג"א סק"ג — היינו שסותרות קליעות שערן והולכות בשוק דזה אסור אפי' בפנויה.

ביש סדר למשנה להגרי"פ במשניות שבת פ"ו חולק ומתיר לפנוי' אפילו בסתירת קליעה עי"ש.

שם סק"ה — וכ"כ בש"ג דמותר לכתחלה. ביסל"מ פ"ו דשבת חולק ואוסר.

שם סק"ז — ולי צ"ע דליתסר מדרבנן

י"ל עפ"י שכ' בפסקי מהרא"י סי' ס"ב דהא דאסור ליספי לקטן בידים הוא משום דעי"ז ירגיל עצמו הקטן גם בגדלותו לעשות כן עי"ש ובאחרונים. א"כ י"ל כאן דודאי לא ירגיל עצמו בגדלותו לילך ערום ע"כ לא אסרו כשהוא קטן אפי' לומר לו לברך כן י"ל.

שם שיערי תשובה ס"ק י"א — ומשמע אפי' תחת בגדיו י"ל דזרועותיו דבר שבגובה.

לעג"ד יל"פ הזרועות הם עבים א"כ אין הלב רואה את הערוה ע"ג הזרועות אבל האבנט הוא דבר דק והלב רואה את הערוה דרך החתך. ביראים עמוד היראה סי"ב כ' דהפסקת טלית או חגור לא מהני רק אם הוא על בשרו אבל אם החגורה הוא על בגד לא מהני דהמלבוש עושה הכל א' עי"ש והובא בהגהות ר"י בכרך ברכות כ"ד ותמה שאין נזהרין בזה וכ' דהתבונ"ש המובא כאן בשע"ת הוא היפוך מהיראים דסובר דעדיף דהמכנסים יהיו על כתנתו ולהיראים הוא להיפך. ובא"א מהד"ת הביא את היראים הנ"ל וכ' כיון דסוגיא דעלמא בחגור ע"ג מלבוש אין עוד חשש.

סימן עו

סעיף ה' משנה ברורה סעיף קטן טז — מי שיש לו חולי הטחורים.

עיין תשובת מאמר מרדכי ד"ד. בענין חולי גולדני אדער שיוצא ממנו דם וכתב כיון דאין בזה ריח רע הוי כדם הקזה ויוכל לומר דבר שבקדושה כמו אשה בעלת כתם דודאי מותרת בדבר שבקדושה.

סימן עז

סעיף א' — אסור לקרות כנגד מי רגלים.

נ"ל פשוט דהכונה מי רגלים דאדם אבל דבהמה ל"ש איסור ואפי' נגד העמוד במ"ר דבהמה שרי לומר ק"ש דרק באדם אסרה תורה ולא בבהמה כשאין מסריח וא"כ לענין אי מ"ר דבהמה יכולים לבטל מ"ר דאדם

יש לעי' אף דיש לו מראה מ"ר ועיין פיה"מ להרמב"ם פ"ד דטהרות מ"ה, לענין תערובת מ"ר דאדם עם מ"ר דבהמה בחציו לענין טומאה, דס' אם בטל מראיו אם הי' מים, מי' נראה דרק מים מבטלי מ"ר דאדם ולא שאר משקין דבשום מקום לא נזכר רק מים, ויש לומר רמז לדבר דרביעית מים הי' לו חשיבות מקוה קודם שבטלוהו עכ"פ גם לאח"כ מהני לבטל מ"ר אבל לא שאר משקין [ולח"צ לא שייך זה] וא"כ אין נ"מ במ"ר דבהמה דלא עדיף משאר משקין.

סימן עז

הגהות מהגר"פ. — וקצת חידוש שלא הקדימו המג"א והט"ז פירושם אדהכא

י"ל הכא דאין נפק"מ בהפי' דהא אפי' הוא יותר מטופח ע"מ להטפוח שרי ע"כ לא פי' אבל שם דרק כשאינו טופח ע"מ להטפוח שרי אבל כשיש ע"מ להטפוח אסור א"כ צריך לבאר השיעור והוא פשוט.

שם.

אם מרגיש אדם אחר ברוך שאמר שצריך להטיל מים יוכל להטיל תיכף ואשר יצר יברך בין ישתבח ליוצר, כן פסקו החיי אדם כלל כ' וקישו"ע סי"ד — אבל קודם ישתבח לא יברך אם כי הבה"ט סי' נ"ג סק"ג הביא בשם ת' גו"ר דיברך תיכף וכן המ"ב כ"כ — מ"מ גלע"ד דימתין עד אחר ישתבח כיון דברכת אשר יצר לא תקנו בו תכיפה כמבואר בפמ"ג סוף סי' ז'. וחי' ראיתי במעגל טוב בסופו שנת תקמה היה לו תאוה לקטנים ולא הטיל מים יען שכבר אמר ברוך שאמר ורק אחר קדושה הלך, וחי' למה לא הלך עכ"פ בין ישתבח ליוצר כנראה שסובר שעדיף לעצור עצמו עד אחר קדושה.

סימן עט

סעיף א' — היתה צואת אדם מאחריו צריך להרחיק ד' אמות.

עיין שי"ק רפ"ד עירובין בירושלמי שהעיר דלא הביאו הא דמשמע מירושלמי שם דד"א הוי בלא אלכסון דמפורש שם דבאלכסון של ד' אמות יכול

להתפלל אפי' יש שם צואה עיי"ש שסיים בצ"ע דין של הירושלמי.

שם סעיף ב' — היתה במקום גבוה עשרה טפחים וכו'.

חי' ראיתי ספר מאורי אור חלק בן נון דף קמב דהכוונה י' טפחים מנגד עיניו ולמעלה או נמוך בבור י' טפחים דאם הוא נגד עיניו לא מהני מה שגבוה י' טפחים, וכן נ"ח למטה מי' טפחים היינו מנגד עיניו, עיי"ש, הגם שהביא שרב אחד הסכים עמו לא נראה לעניות דעתי לחדש כן.

שם סעיף ט' — יצא ממנו רוח מלמטה אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח.

ואם ההפחה אין לו שום ריח אפשר דמותר ללמוד אפי' בשעת הפחה, דיש בנ"א שההפחה אין לה ר"ר דרק אם צריך לנקביו או יש להפחה ר"ר אבל אם ההפחה בא מחמת מיחוש וכדומה ואין לה ר"ר אפשר שאין בזה שום איסור ואינו בכלל הפחה רק הוא בכלל עיטוש מלמטה, ודין המבואר בבה"ט סי' פ' לענין א' שמחמת חולי מפיה דיש גם בזה איסור י"ל דמיירי דיש לה ר"ר, אבל אפשר דבעת דהפחה משמיע קול אסור אפי' בלא ר"ר וכן משמע קצת מא"ר המובא במ"ב דנקט לשון נשמע משמע דבשמיעה תליא.

ועיין כ"מ פ"ג מהלכות ק"ש הי"ד הביא בשם רבינו מנוח דגרס עד שיכלה הרוח כלומר עד שיפסיק קול העיטוש, אבל גרסת ספרינו עיקר שהיא שתכלה באשה כלומר ריח הרע עכ"ל כ"מ, וא"כ לר' מנוח יש איסור אפי' בלא ר"ר אלא עד שיש קול וא"כ בהפחה בלי ר"ר תלוי בבי' הגירסות וכיון דגירסת רמב"ם עיקר א"כ י"ל דאם ליכא ר"ר ליכא איסור כלל, ואפשר אפי' להפיח לכתחלה אם יודע שעפ"י הרוב הפחה שלו ליכא בו ר"ר וצ"ע.

שם מחצית השקל ס"ק י"א — מצוין בטעות וצ"ל על ח"ש בס"ס ד' וכו'.

פי' אבל לענין צואת אדם לא ניתן דינו לפי אומדן הדעת דאדם אלא בכל ענין שיש ריח רע אסור.

יש לעי' אף דיש לו מראה מ"ר ועיין פיה"מ להרמב"ם
פ"ד דטהרות מ"ה. לענין תערובת מ"ר דאדם עם
מ"ר דבהמה בחציו לענין טומאה, דס' אם בטל מראיו
אם ה' מים, מ"ר נראה דרק מים מבטלי מ"ר דאדם
ולא שאר משקין דבשום מקום לא נזכר רק מים, ויש
לומר רמז לדבר דרביעית מים ה' לו חשיבות מקוה
קודם שבטלוהו עכ"פ גם לאח"כ מהני לבטל מ"ר אבל
לא שאר משקין [ולחצ"צ לא שייך זה] וא"כ אין נ"מ
במ"ר דבהמה דלא עדיף משאר משקין.

סימן עז

הגהות מהגר"פ. — וקצת חידוש שלא
הקדמו המג"א והט"ז פירושם אדהכא

י"ל הכא דאין נפק"מ בהפי' דהא אפי' הוא
יותר מטופח ע"מ להטפית שרי ע"כ לא פי' אבל שם
דרק כשאין טופח ע"מ להטפית שרי אבל כשיש ע"מ
להטפית אסור א"כ צריך לבאר השיעור והוא פשוט.

שם.

אם מרגיש אדם אחר ברוך שאמר שצריך להטיל
מים ויכל להטיל תיכף ואשר יצר יברך בין ישתבח
ליוצר, כן פסקו החיי אדם כלל כ' וקישו"ע סי"ד —
אבל קודם ישתבח לא יברך אם כי הבה"ט סי' נ"ג
סק"ג הביא בשם ת' גו"ר דיברך תיכף וכן המ"ב
כ"כ — מ"מ נלע"ד דימתין עד אחר ישתבח כיון
דברכת אשר יצר לא תקנו בו תכיפה כמבואר בפמ"ג
סוף סי' ז'. וחי' ראיתי במעגל טוב בסופו שנת תקמה
היה לו תאוה לקטנים ולא הטיל מים יען שכבר אמר
ברוך שאמר ורק אחר קדושה הלך, וחי' למה לא הלך
עכ"פ בין ישתבח ליוצר כנראה שסובר שעדיף לעצור
עצמו עד אחר קדושה.

סימן עט

סעיף א' — היתה צואת אדם מאחריו
צריך להרחיק ד' אמות.

עיין שיי"ק רפ"ד עירובין בירושלמי שהעיר
דלא הביאו הא דמשמע מירושלמי שם דד"א הו"י
בלא אלכסון דמפורש שם דבאלכסון של ד' אמות יכול

להתפלל אפי' יש שם צואה עיי"ש שסיים בצ"ע דין
של הירושלמי.

שם סעיף ב' — היתה במקום גבוה
עשרה טפחים וכו'.

חי' ראיתי ספר מאורי אור חלק בן גון דף קמב
דהכוונה י' טפחים מנגד עיניו ולמעלה או נמוך
בבור י' טפחים דאם הוא נגד עיניו לא מהני מה
שגבוה י' טפחים, וכן נ"ח למטה מ' טפחים היינו
מנגד עיניו, עיי"ש, הגם שהביא שרב אחד הסכים עמו
לא נראה לעניות דעתי לחדש כן.

שם סעיף ט' — יצא ממנו רוח מלמטה
אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח.

ואם ההפחה אין לו שום ריח אפשר דמותר
ללמוד אפי' בשעת הפחה, דיש בג"א שההפחה אין
לה ר"ר דרק אם צריך לנקביו או יש להפחה ר"ר
אבל אם ההפחה בא מחמת מיחוש וכדומה ואין לה
ר"ר אפשר שאין בזה שום איסור ואינו בכלל הפחה
רק הוא בכלל עיטוש מלמטה, ודין המבואר בבה"ט
סי' פ' לענין א' שמחמת חולי מפיה דיש גם בזה
איסור י"ל דמיירי דיש לה ר"ר, אבל אפשר דבעת
דהפחה משמיע קול אסור אפי' בלא ר"ר וכן משמע
קצת מא"ר המובא במ"ב דנקט לשון נשמע משמע
דבשמיעה תליא.

ועיין כ"מ פ"ג מהלכות ק"ש הי"ד הביא בשם
רבינו מנוח דגרס עד שיכלה הרוח כלומר עד שיפסיק
קול העיטוש, אבל גרסת ספרינו עיקר שהיא שתכלה,
באשה כלומר ריח הרע עכ"ל כ"מ, וא"כ לר' מנוח
יש איסור אפי' בלא ר"ר אלא עד שיש קול וא"כ
בהפחה בלי ר"ר תלוי בבי' הגירסות וכיון דגירסת
רמב"ם עיקר א"כ י"ל דאם ליכא ר"ר ליכא איסור
כלל, ואפשר אפי' להפיח לכתחלה אם יודע שעפ"י
הרוב הפחה שלו ליכא בו ר"ר וצ"ע.

שם מחצית השקל ס"ק י"א — מצוין
בטעות וצ"ל על מ"ש בס"ס ד' וכו'.

פי' אבל לענין צואת אדם לא ניתן דינו לפי
אומד הדעת דאדם אלא בכל ענין שיש ריח רע
אסור.

תאכל לא בימות החמה ולא בימות הגשמים
אכילה שני' עד לאחר תפילת הערב כמו שדרשו
ר"ל ואותי השלכת אחרי גוף אל תקרי גוף אלא
גוף אחר שנתגאה זה יקבל עליו עול מלכות שמים
אך מותר לאכול בעוד היום גדול קודם שעת תפלה
שעור שלש פרסאות עכ"ל.

וזה דבר חדש דגם קודם תפלת מנחה שייך
האיסור משום ואותי השלכת אחר גוף כמו קודם
תפלת שחרית ורק קודם הלוח ג' פרסאות מותר
וזה לערך ד' שעות קודם מנחה ולא נשמע להזהר
בזה אפילו חסידים ואנשי מעשה ולא ראיתי מובא
דברי ר"י בספרים

שם — אבל מים מותר לשנות קודם
תפלה.

באגרת התשובה לרבנו יונה ליום א' הביא
דאין לטעום קודם התפלה שנאמר ועבדתם את ד'
אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך, ועבודה זו תפלה
ע"כ, והיינו שמקודם הוא תפלה ואח"כ אכילה ושתי',
וא"כ גם מים אסור דהא גם מים נזכר שם, אבל גוף
הדרשה צ"ע כיון דבגמ' דרשו מקרא אחר האין
נעשה דרשות לעצמנו, ואפשר שמצא איזה מרז"ל,
ועכ"פ לדבריו גם מים אסור, ובפר"ח כ' דגם הרמב"ם
אסור, וצ"ע שלא העירו בזה.

שם סעיף ז' — מותר להסתפר ליכנס
למרחץ סמוך לשחרית.

במ"ב בשם א"ר דמשעלה ע"ה אסור.

סימן צ

סעיף ג' — האומנין שעושין מלאכה
לבעל הבית יכולין להתפלל בראש הזית.

עיין ד"ח אות נ"ב פ"ב דברכות דאף לילך
לביהכנ"ס להתפלל בעשרה יש רשות לפועל דאדעתא
דהכי נשכר עיי"ש וחי' שלא העתיקו אותו האחרונים.

שם סעיף ד' — צריך לפתוח פתחים
או חלונות כנגד ירושלים.

עיין סימן ק"ג ס"ה דרק נגד הצד שמתפללין

פותחין הפתח והכא אמר דפותחין בצד מזרח י"ל דשם
הכונה פתח הגדול שעשוי לכניסה ויציאה, וכן הביא
במ"ב שם בשם המאירי דשאר פתחים דאין רוב
הצבור נכנסין בו מותר לעשות בכל הצדדין וכאן
י"ל שמיירי בפתח שאין רוב צבור נכנסין בו.

שם סעיף ה' — לא יתפלל במקום פרוץ.

עיין תדב"א פ"ח שכתב דלא יתפלל בבקעה
כדרך עכו"ם. ואפשר שזה כוונת הגמ' דקראו חצוף
יען שעשה כדרך עכו"ם וחי' שלא ראיתי עוד להעיר
מהתנא דבי אליהו.

שם סעיף י' — אסור לו להקדים תפלתו
לתפילת הצבור וכו'.

בעיקרי הד"ט ס"ה אות לו כ' בשם יד אליהו ס"ז
דאם נודע לצבור למה מקדים תפלתו לתפילתם דיש לו
אונס מותר להקדים תפלתו לתפלת הצבור. אם כן כהיום
שיש אנשים שמוכרחים לנסוע מבתים והדבר ידוע
מותר להם להקדים תפילתם לתפלת הצבור וממילא
מותר להם לומר ברכו וקדושה בציבור. ברמב"ם
פרק י' מהלכות תפלה הגירסא אסור לו למתפלל בצבור
שיקדים תפלתו לתפלת הצבור, נראה דבהתחיל להתפלל
עם הצבור היינו פסוקי דזמרה עכ"פ או אסור לבנות
את הצבור ולהתפלל בפני עצמו אבל קודם שהתחילו
הצבור אין איסור להתפלל בפני עצמו וזה כעין
המבואר בסימן קמו סעיף ב דאם קודם שנפתח
הספר תורה מחזיר פניו ומראה שאינו רוצה לשמוע
קריאת התורה רק לקרות שרי, כן הכי נמי הכא קודם
שהתחילו הצבור את תפלתן מתחיל הוא להתפלל
בפני עצמו מראה שאינו רוצה להתפלל עמהן רק
בפני עצמו ואז שרי.

שם מג"א ס"ק כ"ב — ואם יש ב' בה"כ
מצוה לילך להרחוקה דשכר פסיעות יש.

בעיון יעקב על הע"י סוטה כ"ב כ' דבכה"ג
ל"א זריזין מקדימין עיי"ש שהביא מההיא דס"ח ביש
בהכנ"ס אחרינא עיי"ש. ומשום אין מעבירין על
המצות נראה ג"כ דלא שייך כיון דיש שכר פסיעות
ברחוקה רק אם נימא דב' בהכנ"ס דמיירי המג"א אינן
בצד א' דאינו פוגע בקרובה דאז לא שייך אמע"מ

הא כל המשמרות היו שוין לזרוק הדם על המזבח, ואינו דומה לשחיטה שכל משמורה שחטו בטבעת אחרת.

שם באר היטב ס"ק י"א — אבל ביומא חדא לית לן בה.

ועיין מג"א רס"י כ"ה דנראה דאפי' ביומא חדא שייך שהיו מצוה לא משהינן דשם הא ודאי באותו יום יביאו לו ציצית ואפ"ה לא ימתין רק יניח תפילין בלא ציצית ולא משגיחין על הידור מצוה דיהא לו אם ימתין, ועי' רדב"ז על רמב"ם ה' בכורים פ"ד הט"ז כ' שם דמביאי בכורים הלכו רק ב' חלקים מהיום, ואע"ג דכתיב נדעה נרדפה לדעת את ה', להדר את המצוה היו עושין כן וכדי שיתחברו מכל העיירות משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך עכ"ל, הרי דעדיף הידור מצוה מזריזין מקדימים והוא סתירה לדברי רדב"ז שמובא כאן, ואפשר יען שאין כאן המתנה כמה ימים ע"כ עדיף הידור מצוה כמו ש"כ יד אלי' הנ"ל.

סימן צא

סעיף ב' במשנה ברורה סעיף קטן ד — ומיהו מדת חסידות אף בכהאי גוונא.

בס' מעגלי צדק להג' מדעש פרשת בא כתב דלבישת חגורה בשעת התפלה מסוגל שלא יהא לו מחשבות זרות בתפלה והיינו שלא יהא לבו רואה את הערוה, רואה היינו במחשבה.

שם מג"א ס"ק ה' — ומהרמ"ח ס"י ל"ח תיקן שלא ליכנס במנעלים בבה"כ.

בציון ירושלים בבא מצינא פ"ב ה"ח העיר שכן מפורש בירושלמי שם דמנהגם היה שהניחו המנעלים בפתח הבהכנ"ס, וכ' דמג"א ס"י ש"ב סק"ז הביא דמהרי"ל נכנס במנעלים לבהכ"נ וזה כמנהג שלנו.

שם עטרת זקנים — וכן קבלתי בשם הרב מוהר"ר יעקב פאלק ז"ל.

ונזכר בס' חסידים שחיבר ב"א של הרא"ש איסור על המנעלים ועל בתי ידים.

אבל מדסתם משמע דאין חילוק ואפי' פוגע בקרובה, ויש להמליץ בקרא והודעת להם את הדרך ילכו בה דכמ"פ העיקר הדרך שכר פסיעות וכמ"פ את המעשה אשר יעשון היינו זריזין מקדימין.

ולכאורה היה נראה דדין זה דשכר פסיעות שייך רק באשה כהא דסוטה דף כ"ב דמירי באשה, ויען דאשה אינה מצווה בתפלה בבה"כ דונקדשתי בתוך בנ"י כתיב, ולא אשה דאינה מחויבת בתפלה בצבור וא"כ אינה מחויבת לילך לבהכנ"ס בפרט דהא כל כבודה בת מלך פנימה ואם הן רוצות לילך לבהכנ"ס ל"ש גבה אין מעבירין או זריזין דרק במצוה חיובית שייך זה כנלענ"ד ע"כ תוכל לילך לרחוק מצד שכר פסיעות אבל באיש ל"ש זה יען דמחויב לילך לקרוב מצד אין מעבירין על המצוות או זריזין, אבל מב"מ קו ע"א דר"י אמר דבהכ"נ אינו ברכה שיהא סמוך לביתו יען דשכר פסיעות יש נראה דאפילו באיש שייך זה.

שם ס"ק ל"ד — ונ"ל דתוך ד' אמות חשיב נקום אחד דא"א לצמצם.

וא"כ כעת דאפשר לצמצם מקום ישיבתו דניכר היטב ע"י מספרים וכדומה הוה מקום קבוע רק מקומו ממש ולא מקום סמוך לו אפי' בתוך ד"א וכן נוהגים הגדולים להתפלל דייקא במקומם ממש, אך מטעם אחר יש להקל שא"צ לעמוד במקומו ממש דזה שצריך שיהי' לו מקום קבוע איתא בטור ושו"ע לקמן ס"י צ"ח כמו בקרבנות שכל א' קבוע מקומו לשחיטתו עיי"ש, ובודאי גם כונת ירושלמי מטעם זה אם כי הביא אסמכתא מקרא, ובודאי קביעות מקום בשחיטת קרבנות אינו קבוע במקום ממש רק ברוחות דק"ק מקומן בצפון וא"כ כל הרוח קרוי קביעות מקום בפרט בתוך ד"א, וצדקו דברי מג"א אפי' היכי שאפשר לצמצם, אבל אפשר הכונה בטור קביעות מקום בשחיטת קרבן היינו שהי' קבוע בעזרה טבעת מיוחד לכל משמר כמבואר סוף סוכה וכמו דלא שחטו משמר זה הקרבן במקום דשייך למשמר האחר כן לא יתפלל זה במקום דשייך לאחר רק בקביעות מקום, ע"כ בודאי יש קפידא להתפלל במקומו ממש לא בתוך הד"א כמו בטבעות שהיו קבועין ומיוחדין לכל משמר ומשמר. — בטוש"ע כתבו ומתן דמיו — צריך להבין מה קביעות הי' במתן דם.

סימן צב

סעיף ד' — ינקה ידיו בצרור או בעפר
או בכל מידי דמנקה.

אם יוכל לנקות ידיו ברוק גלעד ראי' מרש"י שבת
דף ק"ח ע"ב ד"ה אפילו שכ' רש"י דמשו"ה אסור
בשבת להשים רוק תפל ע"ג העין דמוכח דעושה
לרפואה דאילו לרחיצה מאיס, הרי דרוק מאיס לרחיצה
וא"כ האיך ינקה עצמו במידי דמאיס אדרבא אם
ניתן עליו רוק מנקה עצמו באיזה דבר ועיין ת' פני
מבין או"ח סי' ל"ח ות' מנח"א ח"ג סי' ג"ד דאין
לרחוץ מים אחרונים ברוק או לתפלה, ונלענ"ד דמרש"י
הנ"ל ראי' דאין ליטול ברוק לתפלה או למים אחרונים
כיון דמאיס.

שם סעיף ד' — לפי שיש בהם מלמולי
זיעה.

וצ"ע אם רחץ גופו היטב קודם שאז בודאי ליכא
מלמולי זיעה אם הוה בכלל מקום מטונף ואפשר משום
לא פלוג אין לחלק.

שם שער תשובה ס"ק י' — שבמור
וקציעה מיקל בזה בנגיעת צואת האף כי
רמו ל"י בידיו

עיי' א"א להגה"ק מבוטשאטש מ"ש לענין שאיפת
טאבאק שעיי"כ נוגע בצואת האף כתב להיתר ועיין
בספר יסוד יוסף בה' שבת ד"ה מותר לומר שבק"ק
פיורדא גזרו שלא לשאוף בבהכנ"ס וגם הוא אוסר
עיי"ש.

וראה ס' הכוונות דף ד' וז"ל גם הזהירנו מאוד
שלא לשום האצבע לנקות האוזן בשעת התפלה ולמה
לא הזהיר האר"י שלא ליתן האצבע באף דידוע דשכיח
יותר מבאוזן ע"כ דסובר דמותר. וראיית מהרי"ל הוא
משום דנקראים צואה בגמ' א"כ נימא אם ניקה מתחת
הצפרניים ג"כ יצטרך ליטול כיון דנקרא צואה
במקוואות פ"ט מ"ו, ובאש"א מהדו"ת העיר מנדרים
דף מ"ט דאמר עד מתי אתה מאכילני צואתך על לכלוך
שתחת הצפרניים ומפקפק מכח זה על המהרי"ל ומסיק
דרך מדת חסידות הוא צואת אף ואוזן, וגם לפלוף
שבעין פ"י שם הר"ש ורא"ש וערוך צואת עין א"כ

סימן צג

מ"א סק"א — ולשאר עם די בשעה
מועטת.

היינו שיעור ב' פתחים בסי' צ' סס"כ והוא פחות
ממינוט אבל העט"ק רסי' צ"ב כתב השיעור עשירית
שעה והוא ששה מינוט ובודאי נכון לעשות כן דאז
יתפלל בכונה היטב.

סימן צה

סעיף ב' — כאילו בבית המקדש ובלבו
יכוין למעלה לשמים.

כאילו הוא עומד בשמי ה' כן כתב ברמב"ם פ"ה
מהל' תפלה.

שם סעיף ג' — מניח ידיו על לבו כפותין
הימנית על השמאלית

בד"מ כ' יזהר שלא להניח שמאלית על ימנית מפני
סוד הנזכר, היינו שלא לעורר דין.

שם ט"ז סק"ג — הימנית על השמאלית,
רמו להכנת היצה"ר שהוא נרמו בצד
שמאל.

וכ"כ בר"ח פט"ז משער הקדושה דיתן תמיד יד
ימין וכן רגל ימין על של שמאל להכניע היצר, והביא
כן בשם הזוהר מקץ דף קצ"ח ע"ב דגם בנטי יטול
ימינא בשמאלא לאשלטא ימינא על שמאלא בגין דלא
יהיב דוכתא ליצה"ר לשלטא כלל, ומוזה מקור למנהג
יראים להקפיד גם על מלבושיו שיהיו מונחים ימין
על שמאל כנזכר באגה"ק לרבינו מהר"ם מרימנוב,
וגדפס בסוף ספר שאול שאל למורי הגה"צ ר'
שאול בראך זצ"ל — וראיתי שבגד הנקרא וועסטא
עשה החייט הכפתורים בימין ולא לבשו עד

שתיקנו — וצחוק מכאיב הוא מה ששמעתי בשם חכם בעיניו דיען דנשים הולכים מימין על שמאל ע"כ אסור לילך כן לאנשים. ופלא שכל הגוים הולכים מלובש משמאל על ימין מזה עצמו תראה שיש טומאה בדבר — ואם נשים הולכים מימין לשמאל לא איכפת לנו דיש לנו טעם לזה ולא משום דנשים עושות כן. וכן הוא בזוהר סוף וארא דבעי לזקפא ימינא על שמאלא וכן בזוהר ריש בשלח דבעי לארמא ימינא על שמאלא.

שם, — וחלילה לפכר ידיו בעת שלום

בעיון יעקב על העין יעקב דף י' כ' דנהגו אנשי מעשה להתפלל תמיד בפכר ידים ואפשר הטעם דבגלות לעולם צער הוא.

סימן צו

סעיף א' — כשהוא מתפלל לא יאחוז בידו תפלין וכו'.

עיין מתני' תמיד פ"ז מ"ב דמשמע לכאורה דבשעת ברכת כהנים ה' בידם כלים דמקדש, אבל בפ"י הגר"א שט"כ דמקודם הניחו הכלים ועיין תפארת יעקב שם.

סימן צז

סעיף א' בהגהת רמ"א — ויזהר שלא יניח ידו על סנטרו וכו' דהוי דרך גסות רוח.

בשטמ"ק ברכות כ"ד כ' וה"ה בכל דבר שהוא דרך גאוה אסור כגון בידיו נגד חגורה וכיוצא בה. וצ"ע דאפי' גדולי וקדושי ישראל נותנים ידיהם בהחגורה בעת תפלתם אפי' בשמו"ע. ואפשר דרק ידיו נגד חגורה הוה דרך גאוה שאינו לצורך כלל אבל ידיו בין חגורו למלבושו שמרגיש דמועיל לו לכיון בתפלה מיותר.

שם מג"א סק"ד — וצ"ע במדינתנו שלובשין בחגורה חתיכת בגד שקורין פציל"ט וכו'.

פאטשיילע טאש טיכל (= מטפחת אף) כן מפרש המטא"פ תרי"ב ס"ו, ונראה דאפי' מהכיס שבבגד

יוכל ליטול הטאש טיכעל ולקנח בו חוטמו או להבליע הרוק דמה לי שנוטל הכסות אם קשור בבגד ומבליע בו הרוק וכורכו או שנוטל מהכיס כל זה אין הפסק ומותר לצורך כונת התפילה.

שם סק"ו — ובש"ל כתב בשם הירושלמי לימינו אסור לשמאלו מותר

נראה קצת דאפי' שלא בשעת תפלה אוסר לרוק לימין דקרא ד' צלך על כל הזמנים נאמר לא רק בשעת תפלה ובאמת ביוסיפון לרומיים מצאתי בס"ב פ"ז אות ט' במנהגי האיסיים אשר הם קדושים לו כ' דהם לא ירקו לצד הימנית, וא"כ ירושלמי זו מסייע להם, וצ"ע דלא ראינו מעולם לאנשי מעשה שיהיו בזה שלא בשעת התפלה.

סימן צח

מג"א — כתוב בספ"ו הגן לבטל מחשבה רעה בשעת התפלה וכו'.

בספר תוצאות חיים דף ו' כ' ושמעתי כדי להרחיק מחשבות זרות שיאמר כל ברכה וברכה בנשימה אחת.

שם באר היטב ס"ק ה' — וכן נוהגין לשטוח מחצלאות בט"ב ועומדים עליהם ומתפללים, ב"ח

מה שהביא מב"ח דסובר כטו"ז דפחות מג"ט אפי' מצוה ליכא ליתא דאדרבא הב"ח כ' בפ"י דמצוה מהמובחר שלא יהא חציצה רק דליכא עיכובא בדבר עיי"ש וכן נראה בעטו"ק. ובמהרי"ל ריש ה' תפלה כ' דחתיכת עץ ה' מונח תחת רגלי מהרי"ל בבהכנ"ס להשמר מקור הרצפה וכשעמד לתפלת י"ח סלקו לצדדין והתפלל י"ח על עמידת הקרקע גופי', נראה דיש מצוה שלא יהא הפסק בינו לקרקע, דאל"כ ה' מהרי"ל מתפלל על החתיכת עץ שלא יתקרה דבודאי ל"ה העץ ג"ט.

שם סעיף ד' במשנה ברורה סעיף קטן י', — ומכל מקום לכולי עלמא מותר לשטוח עשבים ביום הכפורים על הקרקע. בב"ח כתב בפ"י דמצוה מהמובחר שלא יהא שום

דבר חוצץ בינו לקרקע רק עיכובא ליכא ועל זה הביא מה ששוחטין ביו"כ ותשעה באב מחצלת ועומדין עליהם ומתפללים נראה לעניות דעתי הכוונה דשם יש דוחק בדבר שקשה לעמוד על הקרקע יחף ע"כ אין משגיחין על מצוה מהמובחר שלא יהא דבר חוצץ אבל בכל השנה שאפשר לעמוד על הקרקע ממש בוודאי יש מצוה מהמובחר שלא יהא חוצץ כלל.

סימן צט

באר היטב ס"ק ח' — ולדברי ט"ז ס"ק ג' אין להקל

בט"ז לא קאי על שתוי רק על שכור א"כ בשתוי מודה להקל.

סימן קא

בעט"ק כ' ויכוין ג"כ שר"ת של י"ח ברכות עולין אלף ת"ח.

כן הוא בטור סימן קי"ח בשם מדרש — וכן הוא בפיוט לר"ה יום א' קודם הקדושה.

סימן קב

סעיף ד' — אסור לעבור כנגד המתפללין

נראה דאיסור זה אין חילוק בין ביהכ"נ לבית דבגמ' ברכות כ"ז דדייק מרב דאסור לעבור נגד המתפללין מדלא עבר רב נגד ר' ירמ' זה לא היה בביהכנ"ס רק בבית גניבא עיי"ש דאמר רבא איקלע לבי גניבא נראה דבביתו הוה וגם מדצלי של שבת בע"ש ור"י צלי אז של ע"ש נראה דהוה בבית שלא בבהכנ"ס דבבהכנ"ס בודאי ה' מתפלל עם הצבור עכ"פ נראה משם דגם בבית שייך איסור זה.

סימן קג

באר היטב ס"ק ב' — ובשל"ה כתב שיהרהר בלבו

השל"ה לא כ' כן על המתפלל ביחיד כאשר העתיק הבה"ט — רק על המתפלל בציבור דלרמ"א

א"צ לומר ע"ז כ' של"ה דעכ"פ יהרהר כאשר הובא במחש"ק.

סימן קד

סעיף ג' — ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק.

בס' נמוקי או"ח להגאון מנח"א ממונקאטש זצ"ל הרעיש על זה למה לא יפסיק הא בפקוח נפש אין הולכין אחר הרוב דספק פקוח נפש גם כן מותר לעבור על איסור תורה עיין שם. ובס' יסל"מ ברכות פ"ה מ"ב הקשה כן ותירץ מתוך שרואה שהנחש לא בא בכעס מובטח לו שלא ישוך ע"ש. ואין הספר אתי עתה. ולעניות דעתי נראה בפשיטות דהנה הטעם מצד שלוחי מצוה אינן ניזוקין והוא עוסק במצות תפלה אבל עקרב דשכיח היוקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין כמבואר בפסחים דף ח' ובשו"ע סימן תלג לענין בדיקת חמץ עיין שם במגן אברהם דבנחשים דלא שכיח היוקא צריך לבדוק ע"ש בחק יעקב דשם גם בעקרב לא שכיח היוקא כיון דלא ידעינן אם יש עקרב וכאן העקרב לפנינו אבל נחש שלוחי מצוה אין ניזוקין ופשוט הוא. ומצאתי כעת בת' שו"מ קמא ח"א סימן ו' ששאל השואל הגאון שם ארי' בהא דקיימא לן דנחש מועד לעולם להזיק ובברכות דף לב אמרו דנחש כרוך על עקיבו לא יפסיק ולמה לא יפסיק כיון דנחש מועד להזיק וכ' השו"מ אולי שאני שלוחי מצוה כיון דעסיק בתפלה אינו ניזוק וכעין דאמרו בפסחים דף ח' — ועקרב מקרי שכיח היוקא ונהניתי.

שם מג"א סק"א — ומעשה דאותו חסיד עם ההגמון

בס' פלא יועץ ערך שמירה כ' דיש מפרשים ונפטר אותו חסיד היינו לבית עולמו שנענש שעבר על ונשמרתם לנפשותיכם.

שם מחצית השקל ס"ק ו' — והם דבריו מה שכי' לעיל בעובדא דר"א ויש לחלק קצת ביניהם

דלעיל הוצרך לשאול שידע היכן יתחיל לקרות אבל כאן יכול להמתין בדברי תורה עד אח"כ.

סימן קה

סעיף א' — כדי שתהא דעתו מיושבת
להתפלל בלשון תחנה

רב חסדא בש"ס ברכות ל' ע"ב אומר כדי
שתתחולל דעתו מלשון ויחל משה עיי"ש י"ל כי לשון
ויחל הוא בעמקות יותר מלשון תחנה כמש"כ במדרש
ויחל משה שעשה עצמו חולה ע"כ אמר שם שיוכל
להתפלל בלשון תחנה, ושוב מצאתי כן בספר הבונה
על העין יעקב.

סימן קו

סעיף ב' — מפני שהיא מצות עשה שלא
הזמן גרמא

בפיה"מ לר"מ קדושין כ"ט חשב כמה מעשהו"ג
דנשים חייבין חשב אכילת מצה תפלה ועוד א"כ סובר
דתפלה הוא מעשהו"ג ומ"מ חייבין כיון דרחמי הוא.
בת' מילי דאבות דף רס"א הורה באשה שאמרה
יעו"י ביום חול לא ר"ח או בר"ח לא אמרה יעו"י דא"צ
לחזור ולהתפלל כיון דכ' מג"א דנשים יוצאות בכל מין
בקשה וא"כ אפי' לא הזכירה יעו"י או שאמרה יעו"י
בזמן שלא צריך יצאה דעכ"פ אמרה איזה בקשה עיי"ש
ולענ"ד י"ל דאפי' אם פטורה להתפלל י"ח מ"מ אם
נתפללת צריכה להתפלל כהוגן. כמו שכו' הפוסקים
בכמה ענינים דשינה גרע מחסר עי' תוס' מגילה
דף ט' ע"א.

סימן קז

סעיף א' — חוזר ומתפלל בנדבה כל
הפעמים שירצה

משמע דגם בלילה יכול להתפלל נדבה אם כי אין
מקריבין בלילה קרבן נדבה מ"מ י"ל דאברים ופדרים
של קרבן נדבה דיום שייך גם בלילה. וצ"ע אם יתפלל
בלילה הרבה תפלות כגון שהי' תפוס ויצא בלילה
דכ' לקמן ק"ח מג"א סק"ז דיתפלל כל התפלות בתורת
נדבה והאיך יתפלל בלילה הרבה תפלות נדבה נגד
הרבה איברים ופדרים שנשארו מיום וצ"ע. ועיי' משנה
ברורה שם דאם יצא בשבת ימתין עד הלילה ויתפלל
כל התפלות בנדבה וצ"ע.

סימן קח

סעיף ב' — והשניה לתשלומין.

נראה לעניות דעתי פשוט דצריך להתפלל תפלה
זו בתפילין אף שהוא לתשלומי ערבית דאינו חייב
בתפילין מכל מקום כעת יום הוא וחייב בה כמו בתפלת
יום.

שם סעיף יב. — הטועה ומזכיר מאורע
שאר ימים בתפלה שלא בזמנה וכו'.

הפרי חדש מפרש דמיירי שמתפלל שלא בזמנה
היינו לתשלומין אבל בתפלה העיקרית מודה המחבר
דהוה הפסק ועיין ברכ"י תרסח אות ב. וש"מ ד ח"ב
סי' קח דחהמ"ס אמר ביום ב' של יום א' פסק לומר
השמ"ע פעם ב' דהוה הפסק. ועי' עקרי הד"ט סי' ל"ד
אות י"א באמר א' דחוהמ"ס והקרבתם פרים י"ג א"צ
לחזור ולא גרע ממי שאינו אומרם כלל ולא נאמר
שהתפלל שקר. כ"כ בשם פחד יצחק. והד"ט כ' דתלי
בפלוגתא דכאן אם מאורע שאר ימים הוה הפסק.

שם מג"א סק"א — דשכחה מיקרי אונס

עיין חו"מ סי' קפ"ה ס"ט דמקרי פשיעה. ועיין
תוס' גיטין דף מ"א ע"ב ד"ה כופין שכ' דבפסחים דף
צט ע"א דעברי כהנים אעשה דהשלמה בשביל חבירו
משום דהישראל לא פשע במה שהוא מחוסר כפורים
עיי"ש. והא שם שכח להקריב קרבנו קודם התמיד
כנ"ש רש"י עיי"ש. ומ"מ כ' תוס' שלא פשע הרי
דשכח לא מקרי פשיעה ואף דשם הו"ל לאסוקי אדעת'
שיביא קרבן. ועיי' שאילת יעב"ץ ח"א סי' פ"ה כ'
דהוה פשיעה וכ' דצ"ע על מג"א.

שם נערי תשובה סוף ס"ק י"ז — ואין
תפלת נדבה בשבת

וחידוש שבשנו"ח למהרש"ק ח"ב דף פ"ב חלק על
דין זה והעלה למעשה דהורה כן דמתפללין בכה"ג
נדבה בשבת ע"ש. ונראה דשוא"ת עדיף.

שם באר היטב ס"ק י"ז — תיפוק ל'
דתפלת ערבית רשות וכו' דנ"מ לדינא
כמ"ש.

נראה כונתו דמצד תפ"ע רשות בכה"ג שמתפלל

עבור תשלומי תפלת מנחה לא הוה רשות רק חובה
ע"כ צריך טעם דאין מקדשין בלילה ואז אין נ"מ אם
מתפלל עבור חיוב מנחה, ועיי' רש"ש רפ"ג דברכות כ'
דגם אם מתפלל בלילה תשלומי מנחה שייך תפ"ע רשות
עיי"ש א"כ א"א לישב קו' תוס' דגם מצד תפ"ע רשות
הדין כן לתפלת תשלומין.

סימן קי

סעיף ז' — ואין לאומרה א"כ יש לו
לילך פרסה

נלענ"ד דכמו דאמרינן לקמן סי' ת"ח לענין
תחומין דכל העיר נחשב כד"א ה"נ כאן אפי' נוסע יותר
מפרסה מ"מ אותו ישוב אינו נכנס בחשבון, ויותר נלע"ד
דאם נוסע לשוב הד' או הה' אף שבהצטרף מה שבין
הישובים הוה יותר מפרסה מ"מ כיון שבין ישוב
לישוב ליכא פרסה א"צ לברך דעי' תר"י הטעם דפחות
מפרסה א"צ לברך דכמו דהוה בעיר דייגין לי' וא"כ
מה נ"מ אם הוא בעיר דידי' או במק"א עכ"פ אינו
נוסע חוץ לעיר בפ"א פרסה כנלענ"ד, ועיי' מחהש"ק
בשם נ"ש דאם בא בשבת ע"י עירוב אין נותנין לו
שלום כיון דלכל היותר ליכא רק חצי פרסה ולא מקרי
בא מדרך לענין תפלת הדרך, וקשה הא אפשר שהי'
בעירוב שלו איזה עיר שארוך פרסה אע"כ דגם כה"ג
אינו חייב בתפלה"ד כיון דלא נסע בין עיר לעיר פרסה
וצ"ע לענין ברכה. אח"ז בא לידי ספר מ"ב וראיתי
שם שהעיר קצת בזה וסיים בצ"ע.

שם מג"א סק"י — ויכנס בכי טוב ויצא
בכי טוב

ובמסלת הברזל אפי' אנשי מעשה אין נוהרין
ונוסעין בלילה ואפשר דלא שייך כל הטעמים האלו
ולענין תפלת הדרך ראוי ליזהר, ואם אפשר יאמר
כשהרכבת עומדת באיזה ישוב.

שם באר היטב ס"ק י"ב — ואם הולך
במקום סכנה יש להתפלל תפלת הדרך
וכו'

וא"כ אפשר דאם נוסע בלילה בכ"מ הוה מקום
סכנה וצריך לברך, ובמסילת הברזל (= רכבת) אפשר

דל"ש זה. ועיי' במש"כ לעיל בהג"ה ועיי' מ"ב דמחמיר
במסילת הברזל אפי' ביום אפי' נוסע רק פרסה.

שם שערי תשובה ס"ק ט' — דשפיר מצי
לברך כל שיצא מפתח ביתו

ביסושה"ה סוף ח"ג כ' דעפ"י הוזהר עיקר תפלה"ד
הוא קודם יציאה לדרך עיי"ש, וכן שמעתי מגדולים
שנהגו כן.

סימן קיא

סעיף א' בהגהת רמ"א — וי"א שמותר
לענות אמן על גאל ישראל

בטור כ' הלשון ומצוה לענותו ובמגיד משרים
להב"י כ' במשלי סי' כ"ג וחוז' מכבוד ר' יעקב שכ'
דמצוה הוא אדרבא עבירה הוא ולא מצוה ולכן אין
להפסיק כלל ואפשר משו"ה לא העתיקו המג"א כדרכו
להעתיק דבריו יען שרמ"א הסכים לומר ובפרט שבלבוש
כ' כן עפ"י הקבלה רק בדבר שלא נמצא בפוסקים
העתיק המג"א דברי המגי"מ.

ועיי' בספר קודש הילולים להגה"ק מוידיתשוב דף
י"ז שצריך לענות עיי"ש באורך בשל"ה דף רנ"ג
כ' עפ"י האר"י אין לענות ואין לשנות וכן הוא מנהגו.

שם סעיף ב' הגהת מהגר"פ — ומצוה
ליתן טעם

י"ל דכאן אין עיקר מקומו של דין זה רק לקמן
סי' קכ"ג דשם וסי' קכ"ד מיירי מדיני חזרת התפלה
רק כאן דרך אגב אשמועינן דין של אד' שפתי תפתח
אפי' לגבי הש"ץ אבל עיקר הדין לקמן, ע"כ גם רמ"א
לא השמיע דין של יהיו לרצון כאן דאין כאן מקומו
רק לקמן כנלענ"ד נכון.

סימן קיד

סעיף ה' — בימות הגשמים אם לא אמר
מוריד הגשם מחזירין אותו.

נלע"ד דאם בערבית ושחרית דש"ת לבני חו"ל
אם לא הזכיר דאין מחזירין אותו דהא שמואל אמר
דאף לכתחלה אין מזכיר עיי' תענית דף ד' ע"ב א"כ

העולם הי' ראוי להתחיל מכ"ב נאוומבר דכל הראשונים
גמגמו במה דמתחילין בס' לתקופה עכ"פ לאחר ס'
לתקופה האמיתית היינו דרב אדא לא יתכן.

שוב ראיתי בכוזרי שני ח"ה אות קמח כ'
בפשיטות דהשאלה נחשבת לתקופת מר שמואל ועי'
תשב"ץ ח"ג סי' קכ"ג ורמז עליו בהג' חו"י הנ"ל וכן
בתפא"י בפתיחה לס' מועד בשבילי דרקייע אות נ'
כ"כ א"כ הדרני בי, וכן משמע קצת בטור שהביא
בשם אבי העזרי לענין אם נפלה תקופת תשרי בג'
שעות ביום דהוא סובר דמנינן מעל"ע עיי"ש משמע
דהוא תקופת מר שמואל שתקופת תשרי נופלת כמ"פ
ג' שעות על היום, אבל ח' כיון דבגמ' אמר ס' יום
מתקופה א"כ סתם תקופה בגמ' הוא תקופת רב אדא
ולמה נימא דכאן הוא תקופת שמואל.

ומצאתי בלוחות שלהן דגריכיש קאטו' דבעת שיש
לרוב העולם ה' דעצמבער חושבין הם כ"ב נאוועמבער
הבט וראה א"כ נראה דלמנין זה כ' אבודרהם שהוא
כ"ב נאוומ' וע"כ תיקנו בדפוסים חדשים על ה'
דעצמבער היינו לפי מנין רוב העולם, ומ"מ הכל
לחשבון תקופת שמואל.

שם — ומתחילין לשאול מטר בחוצה
לארץ בתפלת ערבית וכו'

בלקט יושר הביא דהתה"ד שכח להזכיר בתפלת
ערבית ולא התפלל עוד הפעם. ונראה משום שלא
היה מעת לעת מהתקופה סמך על הירושלמי עיין שם.
בס' זכרון יודא מנהגי הגאון אמרי א"ש ז"ל כ'
פעם א' שכחנו בליל ס' לתקופת תשרי לומר טו"מ
בתפלת ערבית ולא הי' עוד ס' מעל"ע ואמר שא"צ
לחזור להתפלל כי יש לסמוך על הראב"ה שמונין
מעל"ע אבל עי' בלקב"ח ח"א דף ל"ב הביא פ"א
שישבו ב"ד בבית מרן הח"ס זצוק"ל וחשכה עליהם
והתפללו ערבית בליל השאלה ולאחר התפלה נזכרו
ששכחו להזכיר טו"מ והתפללו כולם פעם ב' בצירוף מרן
ולא השיגו בדברי פר"ח שסמך על הראב"ה את זה
ראיתי בעיני — אבל יען אשר הגר"ח צידד ג"כ
שלא לחזור בערבית בשום פעם עיי"ש או"ח סי' ג' אם
כי האב"צ או"ח סי' ח' חולק עליו מ"מ בהצטרף סברת
הראב"ה שלא נשלמו ס' מעל"ע והתה"ד פסק כן
למעשה — ולא הביאו דבריו יען שלא נדפס עוד ס'

כדי שלא להשים פלוגתא רחוקה י"ל דאף לרבא
דפליג וסובר דמוכיר היינו לכתחלה אבל אם שכח
י"ל דמודה דאין חזר, וכן יש לדייק מהלשון כיון
שהתחיל להזכיר שוב אינו פוסק וקאי רק אלכתחלה
וצ"ע דהא ספק ברכות להקל. ועי' מג"א סי' רפ"ו
ססק"א כעין זה וכן הוא בחכמת שלמה מהרש"ל יבמות
דף כ"ח — ואם דיש חולקין על זה יען דאיפסק
הלכתא דלא כהך מ"ד מ"מ עייק מש"כ בהגה סי' רפ"ו
דהגאון מהרש"ם השתמש הרבה בדברי מהרש"ל ומג"א.

שם סעיף ח' בהגהת רמ"א — אם נסתפק
לו אם אמר מוריד הגשם בימות הגשמים

נלע"ד אם התפלל בנוסח ספרד ובאמצע הקיץ
התחיל להתפלל נוסח אשכנז שלא לומר טל או להיפך
אוליגן אחר ל' יום האחרונים אם הזכיר טל אינו
חוזר, ואם ל' ימים אחרונים נהג מנהג אשכנז או אם
מסופק מחזירין אותו דסירכא דל' ימים אחרונים
נקט ואתי.

סימן קיז

סעיף א' — ומתחילין לשאול מטר בחו"ל
בתפלת ערבית של יום ס' אחר תקופת
תשרי

כל העולם מונים לפי חשבון תקופת מר שמואל
ע"כ מגיע על ה' דעצמבער אבל אי הי' חושבין לפי
תקופת רב אדא או הוא כ"ב נאוועמבער דתקופת
ר"א הוא כ"ד סעפטמבר שאז יום השנה וכן ברור
לענ"ד דדברי האבודרהם המובא בב"י חושב כן לפי
תקופת ר"א ע"כ כ' בכ"ב נאוומבר רק אח"כ שיבשו
ותקנו בדפוסים חדשים על ה' דעצמבער והיינו לפי
חשבון התקופה הנהוג כעת אבל באמת האבודרהם
לא כ' כן והמחש"ק העתיק על כ"ב נאוועמבער, ובאמת
כל התקופות סתם הנזכרים בש"ס הם תקופת ר"א עיי'
מנ"ח סי' ס' ד' סוף אות ו' א"כ גם כאן ס' יום מתקופת
תשרי היינו מתקופת ר"א, וחי' שלא ראיתי להעיר
בזה ומצאתי בהגה' חו"י על הרי"ף בתענית פ"א הביא
חשבון אבודרהם על כ"ב נאוומבר וכו' דלחשבון שמואל
חשבינן והוא פלא דאז לא יגיע לכ"ב נאוומבר, וע"כ
ט"ס וצ"ל דלחשבון ר"א חשבינן ואי לא מנהג

משנת

סימן קיז—קכג

יעקב

לא

לקט יושר — וגם הא"א פסק כן למעשה גלע"ד להורות כן.

שם סעיף ה' — ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה.

אבל אם לא שאל מטר במנחה ע"ש ונזכר בשבת לא יתפלל דבלא"ה לא יזכיר מטר בתשלומין ורק בנדבה מתפלל ובשבת אין מתפללין נדבה עיי' שע"ת ססי' ק"ח ושם הבאתי דמהרש"ק חולק על זה.

סימן קיח

שערי תשובה סק"א — שכ"כ המקובלים הקדמונים שהיא ר"ת שם שדי

צ"ל דר"ת שובר אויבים ומכניע זדים בגימ' שדי.

סימן קיט

שערי תשובה סק"ב — דבתפלה בעי לפרושי מילין כדקא יאות

בספר החינוך סי' תר"ו כ' כמו שהשליח ושאר אנשים אין יכולים לקרות פרשת בכורים שאין יכולים לומר אשר נתת לי יש ללמוד בתפלותנו ובתחנונינו לפני השם ב"ה לדקדק מאד ולהזהר בלשון שאין לומר דבר לפני הש"י כי אם בדקדוק גדול וזכור זה בני ושמרהו עכ"ל הק'.

שם באר היטב סק"ח — ובספר א"ר פסק כע"ת דיסיים רק בש"ת לחדוד כיחיד

וכן פסק במטא"פ סי' תר"ב ס"ח כיון דגם המ"א מודה דבדיעבד יצא. ברש"י גדרים מ"ט ריש ע"ב מוכח לומר פליטת סופריהן ולא בית.

סימן קכ

ט"ז סק"א — כתב הטור על נוסח ואיש"י ישראל ותפלתם

י"ל כונה בזה עפ"י שפסק הרמב"ם פ"י מה' בהב"ח דמקריבין כל הקרבנות אע"פ שאין בית והיינו גם

בוה"ז וע"ז מתפללין ואישי ישראל שיקריבו גם בחורבן הבית ג"כ תקבל ברצון.

שם — ואח"כ תחילת הדבר ותפלתם באהבה תקבל ברצון

בטור לא נזכר תיבת באהבה וכ"מ ברש"י ברכות י"א ע"ב דלא גרס באהבה, וכן המנהג אצל האדמורי"ם מבעלזא שלא לומר באהבה.

סימן קכג

מג"א סק"א — ועוד שמעתי טעם

ספר החיים ח"ד פ"ח לאחי המהר"ל מפראג הביא טעם זה.

שם באר היטב סק"א — עיין בתשובת חוט השני סי' נ"ד

מש"כ דגם היושבין במערב ומתפללין במזרח צריכין לחזור לפניו ע"ש שדחה מה שפסק חכם א' דמי שמתפלל במערב רק שהלך לשמו"ע למזרח יכול לחזור למקומו תיכף אחר שמו"ע על זה ציין בבה"ט וטעות הדפוס בדפוסים שלנו בבה"ט.

שם שערי תשובה (בש"ע בהגהה) — ועיין בתויו"ט פ"ה ממעשר שני

פ"ה מ"ב דבנין ביהמ"ק יהי' קודם למלכות בית דוד וברש"ש שם הביא שכן הוא במדרש הנעלם פ' תולדות דהבנין יהא קודם קיבוץ גליות, אבל כ' דביומא דף ה' לא משמע כן [א"ה, עיין לעיל סי' מ"ח שע"ת סק"א]

שם מחצית השקל סק"א — ולפי"ז עדיין אין טעם למה דוקא ג'

וי"ל עפ"י שכ' מג"א סק"י דלכתחלה בעי שכל פסיעה יהא אמה עיי"ש א"כ ג' פסיעות הם ג' אמות שכן הוא שיעור קומת אדם עיי' שטמ"ק ב"ב דף ק' דעם הראש יש רק ג"א מצומצמות ומראה שכל קומתו מתרחק מן האדון דרך לבקש ממנו ולשבחו קרב אליו אבל אח"כ מראה שיש לו מורא הראוי.

שם מג"א ס"ק י"ד — ובש"ה כתוב
לומר יהיו לרצון

וכ"כ הגר"א והמט"א סי' תר"ז ס"ה כ' דאומר
בלחש יהיו לרצון, וכן נראה דרק בלחש ולא בקו"ר
דלא נשמע מעולם לש"ץ דיאמר כן בקול רם.

סימן קכד

סעיף א' — לאחר שסיימו הצבור תפלתן
יחזור ש"ץ התפלה

ואסור להש"ץ להפסיק בין תפלת לחש לתפלת
קו"ר רק לאיש"ר וכדומה אבל לא דברי רשות כ"כ
בפמ"ג סס"י קי"א ומ"ב שם.

שם סעיף א' — יחזור הש"ץ התפלה.
בהג' יד שאול יו"ד שצ"ו כתב דלכתחילה לא
יתפלל אחר לפני העמוד, רק המתפלל בלחש. וכן כתב
כאש"א מהגה"ק מבוטשאטש סימן נג דסוגיא דעלמא
שלא לשנות המתפלל בין לחש לחזרה עיין שם אפילו
לענין אבל שבא בבית הכנסת לאחר שכבר התחיל אחר
להתפלל וכל שכן בשביל אחר שאין לשנות. ובאמת
אנו רואין שלפני גדולים עושים כן שאחר אומר י"ח
בקול רם גם בשו"ט ויש לומר דסומכין על תשובת
מהר"ם מינץ סג"ל הובא ביד שאול הנ"ל שכתב דהרב
ר' אברהם התפלל עד י"ח בלחש ואחר כן בקול רם
התפלל אחר. הגם שהיד שאול כתב דאנן לא נהגינן כן
אבל לא פקפק על המנהג.

שם סעיף ג' בהגהת רמ"א — ואם יש
יחידים בקהל שמאריכין בתפלתם אין
לש"ץ להמתין עליהן אפילו היו
חשובי העיר.

בתוס' ברכות דף י"ג ע"ב נראה דלא היו ממתניין
על הר"ת בתפלתו. יעו"ש.

שם סעיף ד' — ואם אין ט' מכוונים
לברכותיו קרוב להיות ברכותיו לבטלה.

לפי"ז אם רואה שאין ט' מכוונים לא יענה אמן
דהא הוה לבטלה ועל ברכה לבטלה אין עונין אמן
דהוה כאמן יתומה, אבל לא ראינו לגדולים שימנעו

עצמם מלומר אמן, ע"כ נלע"ד דבאמת אין ברכה
לבטלה ממש רק קרוב להיות ברכה לבטלה. ובטור
איתא נראה כברכה לבטלה א"כ אין שום זהירות
למנוע מלומר אמן במקום שרואה שאין מכוונים לברכה
הש"ץ ואפי' יהא הכונה באמרו קרוב שהוא ספק ברכה
לבטלה י"ל אם כי בעטו"ק סי' רט"ו כ' על ס' ברכה
לענין אמן ספק לקולא משמע דכמו דס' ברכות להקל
ואסור לברך מצד לא תשא כן הוא לענין ס' אמן
דאסור לומר מס', אבל בפמ"ג שם מפרש דאין בס'
אמן לא תשא רק הכונה דיען שהוא דרבנן הוא להקל
דא"צ לומר אמן אבל מותר לומר אמן בספק א"כ
מותר גם כאן לומר אמן אפי' בעת שאין מכוונים ט'.
עו"ל דבכל ברכה י"ל שמא יענו גם הם אמן דאז
הוה כאלו כווננו ואם כי ראינו בשאר ברכות דלא ענו,
י"ל דלמא יחזרו בתשובה ויאמרו אמן, אבל בכל אופן
אין חשש למי שעונה, ועיין מג"א סי' נ"ה סק"ח דלא
נהגו כשו"ע דאפי' מי שמשיח ואינו שומע מצטרף,
א"כ בודאי יכול לענות אמן אפי' רואה שאין ט'
מכוונים.

שם בהגהת רמ"א — י"א שכל העם
יעמדו כשחזור הש"ץ התפלה.

צ"ע דהביא מהגמ"ג דהא כן מבואר ברמב"ם פ"ט
מהלכות תפלה ה"ג. ועיין מט"פ סימן תקפ"ה ס"ה
משמע דבחזרה אין הכל צריכים לעמוד רק משו"ה
נקראים תקיעות מעומד שהש"ץ עומד ובתפלת לחש
הכל עומדים ובמק"א כתבתי עוד בזה בגליון משניות
סוף ר"ה. דבהגהות אור גדול כ' דלא כרמ"א מסוף
יומא דשמואל הוה יתיב וכד מטי ש"ץ אמר אבל חטאנו
מבואר שהי' יושב בחזרת הש"ץ — וכבר העיר בזה
בהלק"ט ח"ב סי' פ' שרמז הבה"ט וכ' דאפשר חולה
או מצטער בתענית הי' — או י"ל דהי' יושב בעת
אמירת הפיוטים ומצאתי ברש"ש יומא תי' כן —
ובהג"מ הביא מירושלמי שיש לעמוד גם מתקיעות
דמעומד — וברמב"ם מפורש דגם מי שכבר התפלל
צריך לעמוד.

שם סעיף ז' — ואם שח הוא חוטא וגדול
עונו מנשוא.

בבעה"ט דברים כו, יט כ' דמקיפין לו כל גופו
בקוצים.

שם מג"א ס"ק ג' — וכן כתב רדב"ז
סי' צ"ד שאם אפשר לבטלו שלא ע"י
מחלוקת יבטלה.

ע"י מבי"ט ח"ג סי' צ"ד שתיקן שמנין הראשון
במנחה שיש עכ"פ כ' אנשים בודאי יש י' עונין אמן
יתפלל בלחש וגם בקו"ר ומנין הב' שאינם כ' אנשים
ויש חשש שלא יהי' עשרה שעונין יתפללו רק בקו"ר
אבל ראוי לתקן שיהיו במנחה לכוין ואז יתפלל
גם בלחש.

סימן קכו

סעיף ג' — כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל
ש"ץ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו.

נשאלתי מ"ח למב"י תשי"ב במינכן בש"ץ שטעה
ולא אמר קדושה ורק אחר שגמר כל ברכה ג' הזכירוהו
מאי דינו ונלע"ד פשוט שצריך להתחיל מתחלת שמו"ע
דא"א לומר קדושה ויאמר רק אתה קדוש עוה"פ דג"ר
כחידא הם וא"א לומר רק אתה קדוש, ולומר דא"צ
לומר קדושה כלל רק יגמור שמו"ע בלא קדושה כיון
שכבר אמרו קדוש ביוצר ואינו דומה להא דסי'
תקפ"ב בשע"ת ומטא"פ דש"ץ שאמר הא' הקדוש צריך
להתחיל מראש ולומר עוה"פ קדושה עיי"ש דשם
התפלה לא אמר כהוגן אבל בג"ד התפלה אמר כהוגן
רק קדושה לא אמר אין מעכב, אבל באמת אין לומר כן.
דכיון דכ' בבה"ט סי' קכ"ה דמקיים בקדושה מ"ע
של ונקדשתי, ולא כתבו כן אקדושה שביוצר ע"כ
העיקר קדושה זו ומעכב ע"כ צריך לחזור מראש.

סימן קכח

סעיף י"ח — ואין הצבור עונין אמן
עד שתכלה ברכה מפי הכהנים.

מלשון זה שתכלה ברכה "מפי הכהנים" לשון
רבים משמע דאין עונה אמן אם כהן א' ממחר לכלות
הברכה רק ממתין עד שיכלו כל הכהנים וכן נוהגים
אבל במטא"פ סי' תרכ"ה סעיף מ"ח באל"מ כ' וכן
נוהגים בברכת כהנים שהם מברכין יחד ויש מקצר
ויש מאריך והעולם עונין אמן אחר ברכת כל א' וא'.

שם סעיף ל"ה — כהן שהרג את הנפש

נפש סתם אפי' עכו"ם במשמע ולענין כהן שגלקח
לצבא ובודאי הרג איזה נפש אם ישא כפיו אח"כ
דמעשים בכל יום ושושאיין כפיהן גם בלא תשובה.
נלע"ד דיש להעלים עין א' מטעם שכ' בה"ט ס"ק נ"ט
דאם אנסוהו להרוג ישא כפיו [תיבת מ"א ט"ס] א"כ
כעת כל בעל מלחמה הוה כאנסוהו להרוג כידוע, ואם
כי במ"ב פקפק על דברי בה"ט, אבל גם הוא הביאו
להלכה, וגם יש לצרף דברי מג"א דבלא מת מיד
י"ל הרוח בלבד, וכעת עפ"י הרוב לא מת מיד, ועוד
דרך בהרג נפש בידו אבל כעת שהורגין ע"י (ביקס)
רובה ושאר כלים ל"ה בכלל זה דהוה רק גירי דילי',
יש להקל.

שם מג"א סק"א — ואפשר דס"ל לר"י
דאיסור עשה היינו מה שמזכיר השם
לבטלה בברכה.

ע"י נוב"י או"ח סי' ו' שנחלקו לומדים אם הפי'
במג"א דהב"כ שמזכיר שמות הוה ברכה לבטלה או
הכונה על הברכה שלפני' אקב"ו וסיים שנראה יותר
שקאי על ב"כ לא על הברכה שלפני' עיי"ש, וצ"ע
דבמג"א סי' קפ"ח סק"א כ' דל"ש שם לבטלה בשמות
שבתחנה רק בברכה ממש עיי"ש וא"כ מה ברכה
לבטלה שייך בב"כ בפרט שהוא אומר מקרא שלם וצ"ע.

שם — אע"ג דכתיב דבר אל אהרן וכו'
מ"מ רשות לזר לישא כפיו.

ע"י ערוך לנר יבמות נ"ד דחה דברי מג"א דר"י
ור' יוסי לא פליגי אם דרשינן מכלל עשה לאו או
רשות רק אם שייך בל תוסיף במי שפטור ועושה
מצוה עיי"ש.

שם — כדאיתא בסוף עירובין.

ע"י הגהת הב"ח שם עירובין צ"ו הניח בצ"ע מג"ל
דסבר ר' יודא דנשים אין סומכות רק מדאיתא כן
בספרא וסתם ספרא ר' יודא הלא בנדה כ"ו משני
הגמ' על הא דמקשה הא ר' יוסי תני סדר עולם ומשני
תני לה ולא סבר לה א"כ גם כאן י"ל כן ר' יודא
תני סיפרא אבל לא סבר כן, ומג"ל דר"י סובר
דנשים אסורות לסמוך. וכן הק' בשבת קל"ז ונדה מ"ו.

סימן קלב

סעיף ב' הגהת רמ"א — ואומרים קדיש
יתום אחר עלינו.

לא הבנתי מש"כ במטה משה אות כ"ב לחלוק
על רמ"א ססי' כ"ה שכ' לומר בתפילין ד' קדישים
דהא למנהג אשכנזי א"א קדיש אחר עלינו רק בשבת
וע"כ כ' דצ"ל ג' קדישים וד' קדושות עיי"ש והא
הרמ"א הביא המנהג לומר אחר עלינו בכל יום קדיש
ול"ק על רמ"א.

שם — ויש לומר פיתום הקטורת ערב
ובקר אחר התפלה.

עין בזה"ק פ' ויקהל דף רי"ט ע"א דקודם כל
צלותא צריך לומר עובדא דקטרת עיי"ש דנראה דרק
קודם התפלה אומרים ולא אח"כ אבל קודם מנחה
אומרים מדקאמר קודם כל צלותא אבל קודם מעריב
י"ל כיון דתפ"ע רשות וגם הא לא היו מקריבין
הקטרת בלילה ע"כ אין אומרים אותו קודם מעריב.
ומ"ש הפרישה סק"ט דהיו מקריבין אותו בלילה עמד
הפמ"ג ע"ז דהא בין הערביים כתוב.

שם מג"א סק"א — כתוב בכתבים שיאמרו
אחר כל תפלה מג' תפלות.

משמע דביום שיש תפלת מוסף אין אומרים עלינו
אחר תפלת שחרית רק אחר תפלת מוסף, וכן ראיתי
נוהגין בכל מקום גם אצל גדולים וצדיקים ולא אדע
מהיכן נלקח מנהג באיזה מקום שאומרים עלינו אחר
תפלת שחרית וגם אחר תפלת מוסף דרק ג"פ כ'
האר"י לומר. בפרט אין נכון מה שהונהג באיזה מקום
כשמתקבצים לומר מזמורי תהלים ביום גנוסיא של
המדינה לומר אח"כ עלינו וקדיש דמה ענין זה לזה
הלא עלינו לא נתקן רק אחר תפלת שמ"ע ואפי' לומר
עלינו אחר תפלת מנחה במקום שלא אמרו, עיין ת'
פרי השדה ח"ד סי' מ"א כמה כרכר בזה כש"כ בג"ד
שאינו אחר שמ"ע בודאי אין לומר וגם לומר אחר
שחרית ומוסף ב"פ אין נכון כנלענ"ד.

והנה ראיתי בלקוטי מהרי"ח בהשמטות הביא
המנהג לומר בשו"ט ור"ח גם אחר תפלת שחרית
ממנהגי הח"ס והאמרי אש זיע"א, ואני לא מצאתי כן
במנהגי הח"ס ולא נהגו כן תלמידיו רק הגאון א"א

בליל ט"ו א"כ נעשה זכר בט"ו ומ"ש במעין גנים יען
דאכילה אין מעכבת ע"כ העיקר י"ד זמן שחיטה
וזריקה צ"ע דעכ"פ אכלו בלילה אם כי אינו מעכב
מ"מ עשו כן מצד מצוה. וי"ל כיון דהלכה פסוקה
דבקדשים הלילה הולך אחר היום א"כ מצד אכילת פסח
אין שום מעלה בט"ו דהלילה שייך לז"ד א"כ אין שייך
לעשות זכר בט"ו לענין תחנון כיון דגם בזמן שביהמ"ק
קיים לא הי' שום ענין ביום ט"ו, ואי דהיו שורפין
הנותר מבשר פ"ש ביום אין שום מעלה בזה דהא
עברו על לאו והאיך נעשה זכר לזה, כן נראה נכון
לענ"ד המנהג לומר בט"ו, אבל בליל ט"ו אפשר
שדינו כלילה שאין אומרים בו תחנון. ולדעת בעה"ט
פ' בהעלותך שכ' דלפי שבט"ו אייר התחיל המן לירד
ע"כ עושין בו פסח יום א', א"כ י"ל דמשו"ה אין
אומרים תחנון בט"ו דיש שמחה שהתחיל לירד בו
המן אבל דברי הבעה"ט פלא דהא מבואר בקרא וברז"ל
דרק בט"ו התחיל לירד ובט"ו התלוננו. ולומר דכונת
בעה"ט דבט"ו כבר הובטח להם המן שירד בט"ו א"כ
הבטחה נחשב לז"ט צריך עיון אם אפשר לומר כן.
וי"ל כיון דלא נכתב בקרא בפסח שני לאכול בלילה
אם כי נאכל בלילה מצד דמרבין כמו צלי שלא נכתב
מ"מ אם אכל מבעוד יום כזית צלי בפ"ש אינו עובר
כלל, א"כ י"ל דאכלו מפ"ש ביום י"ד לאחר צליתו
א"כ יש מקום לעשות זכר ביום י"ד.

שם — וכן המנהג בא"י ובמצרים לומר
נפ"א בט"ו אייר.

ראיתי בס' שכעת המנהג בא"י שלא לומר נפ"א
כל חדש אייר, כן כ' בסוף ס' מסעות משה, וכאן נראה
שאינו כן, ובשל"ה ח"ג דף י"ב נראה דרק בי"ד אין
אומרים תחנון בא"י, ונראה שם דבחול אין ענין שלא
לומר תחנון גם בי"ד.

שם — א"נ כמ"ש בסדה"י.

מובא במג"א ססי' תרס"ט דיש מקומות שאין
נופלים עד חשון.

שם מחצית השקל ס"ק ט' — אע"ג
דבסוף הלילה נחלקו רמ"א עם רוקח.

לא נמצא מחלוקה בין רמ"א ורוקח וצ"ל רקנטי
עם המחבר.

אפשר נהג כן מעצמו וראה בעבוה"ק אות ק"צ כתב שלא לומר עלינו אחר קדוש לבנה כמו שנתפשט בבלי דעת באיזה עיירות וכ' שלא ינהג שום דבר עד שידע השורש המנהג מרז"ל או מהאר"י, ומכ"ש לומר עלינו אחר מזמורי תהלים ביום גנוסיה אין נכון על פי הנ"ל, ואחר תפלת שחרית הלא ראינו שאין נוהגין כן הגדולים והצדיקים.

ומצאתי בס' עשר צחצחות שהרה"ק מהר"מ מקאסוב זי"ע הנהיג כן אשר תכף אחר תפלת שחרית אומרים עלינו וגם אחר תפלת מוסף, כי קרה"ת הוא הפסקה בין שחרית למוסף, ע"כ אומרים עלינו גם על שחרית שלא יתאחזו החיצונים בשפע היורד מכח התפלה עיי"ש.

ומצאתי בלקוטי חבר ח"ג בהקדמה ד"ה בבוקר דש"ת שכ' דבכל שויו"ט אמרו אצל הח"ס אחרי שחרית עלינו ומשם הביא הלקוטי מהרי"ח, אבל באמת לא נהגו כן רוב תלמידי הח"ס וגם לא רוב החסידים והצדיקים.

שם חג"א סק"ב — וצריכים כולם להטיל גורל מחדש ואין יכולים השנים לומר וכו' הפסידו.

עיי' שו"ק בירושלמי עירובין פ"י ה"ב שכ' הלכה חדשה דמשם שמעינן אם הפילו גורל על קדיש ואח"כ נתבטל המנין או שאירע שאר קלקול ונתאספו — היינו למנין להתפלל — פעם אחר צריכין להגריל בתחלה וצ"ע עכ"ל. ומה דסיים וצ"ע הוא משום דיש פ"י אחר ולאותו פ"י לא נשמע חי' דין זה, ובגליון הש"ס פסחים פ"ו ה"א דחה דברי השי"ק מטעם זה דבירושלמי אמר משו"ה מותר ליטול יבלת בשבת מתמיד משום קלקול פייסות דאם יופסל קרבן זה מחמת היבלת יצטרך פייס אחר ומחמת שלא יהא קלקול זה התירו להסיר היבלת ולהכשיר הקרבן עכ"פ משמע דאם יביאו קרבן אחר יצטרך פייס חדש ומוזה למד השי"ק דינו לענין קדיש הנ"ל.

ולענ"ד דיש ללמוד ג"כ משם למי שנתכבד בכיבוד של מצוה ומחמת אונס נתבטל המצוה ורק למחר נעשה לא זכה הלה באותו כיבוד דרק לאותו שעה אהני כיבודו, וכן לענין אם נבחר איזה קאמאסיה לדין כעת על איזה דבר ונתבטל כעת ודחו הדבר לדון למחר או נתבטל בחירתם ג"כ עפ"י ירושלמי הנ"ל דהטלת

פייס נתבטל בנמצא מום על הקרבן ויצטרך קרבן אחר א"כ י"ל גם זמן אחר ל"ה בכלל זה, וצ"ע די"ל דזמן ממילא קאתי אבל קרבן אחר דבר חדש הוא וא"כ גם חי' של שי"ק יש לדחות אם המנין הוא אותו שנתאספו בראשונה א"כ י"ל ג"כ זמן ואסיפה ממילא קאתי.

אבל דברי פ"מ שם שמפרש דהיבלת נמצא בכהן הרוצה לעבוד ואם יופסל יצטרך פייס מחדש א"כ אין ראוי לדין קדיש הנ"ל כמובן.

ובגליון הש"ס פסחים הנ"ל כ' דרק פייס של כהן זה שנמצא בו היבלת צריך לעשות מחדש, נראה דשאר הפייסות א"צ לעשות מחדש, ולכאורה מהגמ' שהביא מג"א כאן דאם נתבטל הגורל מחמת איזה אנשים או הכל בטל, א"כ ה"ג מחמת כהן זה שנמצא בו מום יתבטל כל הפייס, וכן נראה הלשון בירושלמי דאמר מפני קלקול פייסות, לשון רבים נראה דכל הפייסות נתבטלו ולא רק של אותו הכהן, וא"כ יש ללמוד מזה בבחירת אקרו"ט וא' מת או שאינו רוצה לקבל המשרה צריך בחירה מחדש על כל ההתמנויות וי"ל פ"י הירושלמי קלקול פייסות דכל הכהנים שזכו בעבודה כעת ישתנה דינם דכהן הסמוך לבע"מ נוטל עבודתו וכן כולם וזה הקלקול.

שם סק"ד — ובאמת במוסף היה שיר בפ"ע כדאיתא סוף ר"ה.

שם איתא רק שיר מוסף שבת ור"ה ועי' סוף סוכה שיר מוספי חוהמ"ס ועיי' תפא"י בחומר בקודש פ"ו מסדר כל השירים שנאמרו במוספין כל השנה, וחי' שבדרישה או"ח סי' תכ"ח מפרש הא דסוף ר"ה במוספי שבת היו אומרים הוי"ו ל"ך לא קאי על מוסף שבת רק על המעמדות שעשו והתפללו בימי החול מוסף ע"ז קאי עיי"ש ולא ראה רמב"ם פ"ו ה' תמידין ומוספין דמפרש בפשיטות אכל שבת.

שם שיערי תשובה ס"ק ה' — שאם אין לו בן רק בת לא תאמר קדיש רק בביתה. במטא"פ כ' עפ"י ת' חו"י סימן רכ"ב שלא תאמר הבת קדיש אפי' בביתה.

שם — אבל לאחר י"ב חדש פסק שיאמרו בזה אח"ז. שמנהגם הי' לומר אחר עלינו קדיש אפי' אין יתום

שם סעיף ב' בהגהת רמ"א — ויש להחזיק
התורה בימין.

ונלענ"ד דבארון הקודש יעמיד הס"ת בימין ארון
הקודש וכן עושים המדקדקים.

שם מג"א סק"א — ואומרים א"ל ארץ
אפים מעומד.

אפי' יחיד שאיננו קורא בתורה אומר, וקרה"ת
בתענית שאינו ב' וה' אין אומרים אא"א דנתקן רק
לב' וה' אפילו בלא קריאה, ויש טועים בזה, ועיין
מטא"פ תר"ב סק"ב כ' גם כן דצום גדלי' רק אם
חל בה' אומרים.

סימן קלה

סעיף ב' בהגהת רמ"א — אם בטלו שבת
אחת קריאת הפרשה בצבור, לשבת הבאה
קורין אותה פ' עם פ' השניכה לאותה
שבת.

צ"ע בכפר שהרבה אנשים נסעו משם למקום אחר
על שבת ושמעו שם קרה"ת והנשארים שם לא קראו
בשבת אי קורין בשבת הבאה ב' פרשיות אי איכא
רוב מנין שלא שמעו קרה"ת בשבת העבר דאי ליכא
ששה אנשים שלא שמעו בודאי אין לקרות, רק אפי'
על ששה אני מסתפק כיון דרוב מהצבור שמעו במקור"א
ועיין פמ"ג כשיש ב' בהכנס"ס ובא' לא קראו צריכין
בשבת הבא לקרות ב' בודאי הכונה שלא שמעו בצבור
בביהכנ"ס האחר דודאי אם שמעו שם בודאי לא יקראו
עוד הפעם דהקריאה לא בשביל המקום נתקן רק
בשביל השומעים וכיון דשמעו שמעו, רק בזה דמיעוט
הצבור לא שמעו צריך עיון, ונלע"ד אי רוב צבור
לא שמעו רק מ"מ הי' מנין שקראו לא יקראו בשבת
הבאה ב' דתיתי בעי דבבהכ"נ לא נקרא ורוב הצבור
לא שמעו אבל לא מהב' אין קוראין עוה"פ, וצ"ע
ויש לומר אולי קריאת יו"ט אין לו תשלומין ביום
הב'. ולא מצאתי בפוסקים שידברו איך הדין ביו"ט.

בשנת תשט"ו דב' דשבועות הי' בש"ק ובני א"י
קורין אז פרשת השבוע נשא, ועי"ז פרשות חקת ובלק
הם נפרדים אצלם ובני חו"ל קורים פ' חוקת ובלק
ביחד, אירע שעשרה אנשים נסעו בספינה מחו"ל לא"י

כ"כ במטא"פ בדיני קדיש שער ד' עפ"י הרמ"א
רס"י קל"ב דקדיש שאחר עלינו אמרו כל א' אבל אחר
שיר של יום לא אמרו אבל בשם הגה"ק מצאנו כ'
בעשר צחצחות אות ס' דגם אחר שש"י וקדיש דרבנן
יאמר הש"ץ אפי' אין יתום, וזה דלא כשבוי"י שכ'
דהקהל יאמרו הקדיש זאח"ז ורק אחר עלינו.

שם באר היטב סק"ח — האריך להוכיח
דמי רגלים ממש קאמר.

עיין בתוספי הרא"ש נדה סג הוכיח ג"כ כך והביא
ראי' של הב"ש עיי"ש. עיין רא"ש שהביא י"מ עשב
יש ששמו מ"ר ודחה זה עיי"ש.

שם מחצית השקל ס"ק ה' — דוקא ביו"כ
מעלה עשן מעכב ולא בקטרת של כל יום.

ע' בית רענן על הילקוט ריש פרשת אחרי דאמר
דנו"א מתו על הקרבה, מפרש שחסרו מעלה עשן ושם
הא לא הי' ביו"כ רק בר"ח ניסן ואפ"ה חייבים מיתה
בלי מעלה עשן, מיהו י"ל דביום שחנכו המשכן קדוש
כמו יו"כ ע"כ דיני יו"כ שייכים בו גם לענין מעלה
עשן, וגדולה מזו כ' בספורנו פ' אמור (כד, ג) כל
ימי המדבר הי' ענין המשכן בכל יום כענינו לדורות
ביו"כ עיי"ש עוד א"כ כ"ש ש"ל כן על יום החינוך.
ועפ"י הספורנו יישבתי קו' מל"מ מיומא נ"ג
דמפורש דיש קרא גם על שאר ימות השנה דחייב על
מעלה עשן ועפ"י א"ש דקאי על מדבר בשאר ימות
השנה דדינו כיו"כ ועיין חכמ"א סוף הס' תי' כעין זה
דהכונה לאהרן כשרצה ליכנס בקה"ק בשאר ימות השנה
דהי' יכול ליכנס רק שיעשה כסדר יו"כ.

סימן קלד

סעיף א' בהגהת רמ"א — ומה שנוהגים
להרבות בתחנונים בשני וחמישי.

בבעלי התוס' עקב (י', י') כ' דמשו"ה תקנו קרה"ת
בימים ב', וה', יען די"ז תמוז שירד משה עם לוחות
ראשונות הי' יום חמישי, ויו"כ שירד בלוחות השניות
הי' ביום שני, והסי' בצדק תשפוט עמיתך שמול צדק
משמש בתחלת ליל ב' בשבוע גם משמש בתחלת יום
ה', ונתן עוד סי' דרשו ה' בהמצאו ב' ה' מצאו.

ובשבת קרח היו על הספינה והתפללו במנין עם ס"ת ורצו לקרות קרח חוקת יען שבשבת הבאה שיהיו בא"י לא יקראו כן רק בלק, נלע"ד דאין לעשות כן דקריאת פ' חוקת כעת קודם זמנו הוא לבני חו"ל ואין להקדים חיוב קריאת פרשה קודם זמנה ד"ק אם לא קראו איזה פרשה שייך בזה השלמה אבל לא הקדמה אם למשל צבור יודעים שבשבת הבאה לא יוכלו לקרות בצבור מאיזה טעם הכי יקראו ב' סדרות אתמהה בודאי לא ע"כ גם אלו לא יקראו רק קרח ועוד דאי אפשר לקרות גם חוקת דהאיך יעשו אם יקראו אנשים פ' חקת ויברכו בודאי לא טוב — ואם יקראו חוקת בלא ברכה מה יעשו עם מפטיר מה יקרא ואיזה הפטרה יאמרו, ע"כ כלך לך מדבר זה, אבל כשיבואו לא"י מה יעשו נלע"ד דעפ"י דינא פטורין מלקרות פ' חוקת כיון דרוב צבור קראו בבהכ"נ שלהם חוקת בלק אין שייך אצלם חיוב השלמה בכה"ג עיי' שעא"פ שער ז' ומפרשים שם רק אם רוצים יוכלו לקרא לעצמם חוקת בלק גם בא"י כמו בחו"ל והכהן יקרא כל סדר חוקת עד שני בפ' בלק כנלענ"ד.

שם סעיף ב' בהגהת רמ"א — אם בטלו בשבת אחת קריאת הפרשה.

וכן בש"ג סנהדרין סוף פרק שלישי בשם תשוב' דאירע כן פעם אחת עיי"ש דבטלו התמיד בשבת ולא הניחו לקרות עד שיקבלו טענותיו ואז קראו בשבת הבא גם הפרשה משבת העבר.

שם סעיף ו' — אבל ברכו לא הוי התחלה.

בב"י בשם רשב"א סי' רכט וכן באבודרהם כתב דכבר ברך עיי"ש, והנה לרמב"ם שבסי' ק"מ לענין נשתתק דיצא במה שבירך הראשון י"ל גם כאן דהכהן יעלה ויקרא ויופטר בברכה שברך ישראל וי"ל דכאן שסבור דהכהן אינו כאן לא הוציא אותו בברכתו אבל צ"ע לומר כן.

והנה משמע מכאן דברכו את ד' המבורך אין בו משום ברכה לבטלה, דאל"כ אפי' התחיל רק ברכו לא יפסיק וצ"ע למה לא יהא בזה משום ברכה לבטלה ואפשר דכאן וכן בס"ז הב' אינו אומר ברכו רק הברכה, ועיי' פמ"ג בא"א בסי' ק"מ לענין נשתתק כ' בשם א"ר דהב' מתחיל ברכו אבל כאן י"ל דל"ד

לשם דשם כיון דיש הפסק בין ברכו שאמר הא' ע"כ אומר עוה"פ ברכו אבל כאן הא' רק סיים ברכו למה יאמר הב' ברכו וא"כ ל"ה הברכו לבטלה אבל בשעא"פ ודרה"ח וקישו"ע כ' דהב' מתחיל ברכו, ודרה"ח כ' מפמ"ג הנ"ל וי"ל, ועיי' מחהש"ק סק"ח שכ' דכיון דהצבור ענו בהמל"ו ל"ה הברכו לבטלה.

שם סעיף י"ב — עיר שכולה כהנים אם יש ישראל אחד ביניהם וכו' קורא ראשון.

נלענ"ד דנקט עיר ולא צבור להורות דאם יש באותו עיר מנין שיש ישראלים כדי ספוקן רק הם מתפללים בפ"ע ולהן יש רק ישראל א' וכדומה או צריכים לבטל את המנין שלהם ולילך להתפלל למקום שיש הכל כהוגן דרק בעיר שבשום אופן לא יוכלו לתקן בענין אחר שם התירו ולא בשביל טעם אחר שאנשים רוצים להתפלל בפ"ע.

ומזה אמרתי בענין שנשאלתי שהתפללו אצל חולה בשו"ט ולא היו ישראלים כדי ספוקן והוצרכו בשביעי לקרות כהן התרתי אבל לא מכח דין דסעיף זה דכאן נאמר רק כשאין ישראלים רק מכח דין דסעיף יו"ד דמותר לקרוא כהן, לוי וישראל ואח"כ כהן ואם דרמ"א כ' דאין נוהגין כן רק במקום צורך ודחק, וי"ל דנ"ד להתפלל אצל חולה אדם חשוב הוה מקום צורך אבל לקרות ישראל ואח"כ כהנים כמו בסי"ב נ"ל דרק בעיר הדין כן.

שם מג"א ריש הסי' — והא דכתב הרי"ף ששורא תיקן בב' וה' היינו מנין הקדושים.

בנמוקי"ב ב"ק כ' דבימי משה תיקנו ג' גברי ט' פסוקים ועזרא הוסיף רק פסוק א' והוא עפ"י גירסת הרי"ף שם תקנו תלתא תלתא פסוקי אבל בגמ' הגי' רק פעם א' תלתא א"כ הפי' דרק ג' פסוקים לכל הג' קרואים, ולדעתי יש ג"מ להלכה עיי' קל"ב ס"ד אם לא קרא רק ט' פסוקים אינו חוזר ולרי"ף אפשר שצריך לחזור כיון שלא קיים תקנת עזרא דכל התקנה הי' רק אפסוק עשירי משא"כ לשאר פוסקים עכ"פ קיים במקצת התקנה.

שם מג"א ס"ק ב' — ואין נוהגין כן.

וכעת נהגו בכה"ג דאין קורין כהן רק קורין ב' החתנים או בעלי ברית ואפי' בעילה כל דהו קורין

במחילת הכהן וא"א למחות בהם יען שנתפשט כן ומ"מ טוב שיצא הכהן משם.

וכן הוא בשם האר"י ז"ל דששי הוא החשוב וכן נהגו כמה צדיקים.

שם ס"ק ט"ו — שאר העם אפילו הוא כהן יכול לקרות שלישי.

נראה הכונה בתענית דהג' קורא י"ג מדות דבשבת א"א דיהא השלישי קורא י"ג מדות ולפנינו השישי קורא יג"מ פ' תשא. שוב מצאתי בס' לדוד אמת סי' ה' להחיד"א כ' בתע"צ יוכל החכם כהן לעלות ג' ויקרא י"ג מדות.

שם ס"ק כ"א — אין מביאין שרוצים לקרות בס"ת בעשרה.

עיין פמ"ג הקשה מאי קא משמע לן פשיטא דבעשרה ועיין שו"ת בית שערים או"ח סי' מ"ח מישב דדייק רק לקרות בעשרה אבל אי מתפללין ג"כ שרי עיי"ש, שוב ראיתי בת' מהר"ם פדוואה דא"א לומר כן דאפי' כונתם להתפלל ג"כ מ"מ אסור עיי"ש.

שם מחצית השקל סקט"ז — ואין זה כבודו של חתן.

כעת קורין להחתן מפטיר אחר השושבין ואין בזה שום פחיתות הכבוד להחתן.

סימן קלו

מגן אברהם — ונהגו שגדול הצבור עולה אחרון.

בב"י סי' קלה כ' וז"ל אלא שבדורות הללו לא הקפידו הגדולים לעלות ראשונים וטפי עדיף להו לעלות בסוף העולים ולעולם גדול שבציבור עולה בסוף וע"י כך לא הצריכו הכהנים למחול כבודם לגדולי הדור עכ"ל, א"כ נראה דזה מצד עניות הגדול אבל לא שאחרון הוא חשיבות. ובאמת צריך להבין דלמה לא יעלו הגדולים שלישי וג"כ לא יצטרכו הכהנים למחול על כבודם ומ"מ שלישי חשוב כמבואר בגמ' דהראשון אחר הלוי חשיב ולמה עלו אחרון. עכ"פ אין מוכרח מזה דהאחרון חשיב. ובזה הלשון דף קס"ד ע"ב אר"ש ודאי דאיהו לא סליק כל יומי אלא שתיחאה לאינן דסלקין וקאי על ר' כרוספדאי

סימן קלז

סעיף ג' — אבל בשבת אפי' דילג פסוק אחד חוזר וקורא.

אם כן נמצא דקרא למפרע ואפ"ה יצא דא"צ לקרא כסדר רק במגילה אבל בס"ת יצא גם למפרע ועיין מגילה דף ל' ע"א מתקיף לה אביי השתא אמר למפרע הוא דקרי עיי"ש דמוכח דיצא למפרע דאל"כ ידעו דבתורת פ' שקלים קרי ולא למפרע דהא אי קרא למפרע לא יצא ע"כ דלמפרע יצא. וא"כ אם א' שמע במנין א' חצי קריאה השני' כגון שבא באמצע ובמנין הב' שמע חצי קריאה הא' יצא. וצ"ע אי קרא בפסוק א' תיבות למפרע אפשר דלא יצא.

שם מג"א סק"ב — ואמרינן דמעלין בקדש ולא מורידין.

עיין סי' כ"ה לענין צצית ותפילין משום מעלין בקדש ועיין דג"ן שהק' ע"ז וכן בשאג"א סי' כח והג' ב"ט שם הק' על שאג"א ויותר יש להק' עליו משבת כא.

שם סעיף ג'.

אירע בחול שכבר קראו יותר מעשרה פסוקים אבל לשלישי פסק לקרות באמצע פסוק ובירך לאחריו וראו שהוא באמצע פסוק פשוט דלא יקראו שנית בברכה להשלים הפסוק. ואפילו בלא ברכה נלענ"ד דלא יקראו יותר כיון שכבר קראו עשרה פסוקים לג' גברי, ומה שיוסיף לקרות עוד חצי הפסוק לא מעלה ולא מוריד ולא נתקן בזה כלום במה שיקראו עוד הפעם את החצי הפסוק שהפסיקו באמצע.

סימן קלח

מג"א סק"א — ונ"ל דכשיש פ' באמצע הפסוק כגון בריש פנחס מותר לסיים אפי' בפסוק הסמוך לה.

וכ"ש לסיים ב"פ אחר הפסקא דמותר דהכל יודעין

סימן קמא

מחצית השקל ס"ק א' — דתיבת בצבור
שכתב רש"י לכאורה מיותר דהיכן מצינו
קריאת התורה ביחיד.

י"ל דכמה גדולים למדו בס"ת וכמה גדולים קורין
בס"ת שמו"ת ביחיד והם מותרין לקרות מיושב ע"כ
דייק רש"י שאין קורין בתורה בצבור מיושב.

סימן קמג

סעיף א' — אין קורין בתורה בפחות מ"י
גדולים בני חורין.

משמע גם אם רוצין לקרות פרשת השבוע בלא
ברכה בלא צבור מ"מ אסור דאינו כבוד לתורה
להתטלטל בשביל פחות מעשרה דאל"כ הי' לו לומר
אין קורין בברכה אם עיקר האיסור הוא הברכה, וא"כ
מה שיש מנהג בקצת מקומות שקורין פרשת הנשיאים
בחדש ניסן בס"ת וכן ליל הו"ר י"ל דרק בעשרה
יעשו כן אבל בפחות מעשרה הוה בזיון, ועיי' רמב"ם
פ"ב מה' תפלה כ' אין קורין בתורה בצבור בפחות
מעשרה היינו שביחיד מותר אפי' לא' לקרות וללמוד
בס"ת כמו שהי' מלפנים עיקר המצוה — רק בצבור
שקוראין להוציא הצבור צריך עשרה, ומ"מ נראה דאפי'
בלא ברכה אין לעשות כן רק בעשרה.

שם סעיף ד' הגהת רמ"א — ואם חומש
אחד בלא טעות יש להקל לקרות באותו
חומש.

נלע"ד ראי' לזה מיומא דף ע' ע"א דאמר משו"ה
אומר הכה"ג יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן שלא
להוציא לעז על ס"ת, ולכאורה צ"ע האיד' יוציאו לעז
על הס"ת שהוא חסר פרשה דובעשור שבחומש הפקודים
הא' ראו שקרא כה"ג באותו ס"ת פ' אחרי ובפ' אמור
א"כ ידעו שאינו חסר גם פרשה דובעשור דא"כ הי' פסול
והאיד' קרא כה"ג באותו ס"ת בפ' אחרי וברך, אע"כ
כיון דהך דפ' אחרי ואך בעשור שקרא כה"ג הוא בחומש
ג' אין עוד ראי' דלא חסר בו ובעשור שבחומש ד'
דהא כיון דהפסול הוא בחומש אחר מותר לקרות א"כ
אכתי איכא לעז ע"כ אמר הך דיותר ממה שקריתי כו'

שאינ מתחילין בחצי פסוק ובודאי ידעו שהתחיל בתחלת
הפסוק כ"כ השע"פ שער ז' ס"ל בפ"י המג"א.

שם סוף ס"ק ב' — דלא כסדורים חדשים
שהוסיפו ב' פסוקים.

אבל בשע"פ שער ז' סל"א כ' דשפיר קמוסיף
דלכתחלה למה נסמוך על מה שהכל יודעים וכן המנהג
כעת, דבפ' תצוה בחול אין מסיימין פסוק א' תוך
הפרשה לכהן אצל בני אהרן כמ"ש מג"א רק אצל
ואת השש — וכן בפ' וילך אין מסיימין באוניהם רק
לרשתה דלא כמג"א.

סימן קלט

סעיף ד', הגהת רמ"א — ונ"ל דיהפוך
פניו לצד שמאלו.

בס' דברי זכרון, להגאון מ' יוסף נזכר בסדר
הדורות אות ד', שנדפס תס"ה כתב דרמ"א כתב כן
לפי מנהג פולין דהעולה עומד לשמאל הקורא ע"כ
עדיף שיהפוך לצד שמאל ע"פ קבלה אבל למנהג אשכנז
שהעולה עומד לימין הקורא מסתברא דיהפוך לצד
ימין דאם יהפוך לשמאל יהי' יותר נראה כקורא
הברכות מתוך ס"ת.

סימן קמ

סעיף א' הגהת רמ"א — ואפי' בזה"ז
שש"צ קורא דינא הכי.

פ"י דאם נשתתק האיש שקראוהו לתורה ועלה
אחר צריך לברך ולהתחיל לקרא עוה"פ במקום שהתחיל
הראשון כן מפורש בר' יונה ובלבוש, אבל אם נשתתק
הבעל קורא ועמד אחר תחתיו א"צ להתחיל רק במקום
שפסק הראשון ובלא ברכה.

שם מג"א סוף ס"ק ד' — דהא איכא מ"ד
בגמ' (מגילה כט:) דמקדמינן לכתחלה
של חנוכה.

עיי' מג"א סי' רפ"ו סק"א כעין זה שכי' כיון
דאיכא מ"ד דיחיד פטור ממוסף מותר לאכול לפני מוסף
עיי"ש מש"כ על הגליון.

זהיא ראי' נכונה להך דינא ובודאי אין לחלק בין מקדש ובין גבולין דהפוסקים למדו משם כמה דברים וא"ל דזה ל"ה רק אי' דרבנן ואין שבות במקדש חדא מכת דברי מהרש"א שבת דף מ"ב שכתב דרק באיסורי שבת נאמר זה, ובלאו הכי ל"ש זה בנ"ד לענין הוצאת לעז, שוב מצאתי שהפר"ח כאן כ' ראי' זו ממש ועיין יד שאול יו"ד סי' ר"ע לדחות דברי פר"ח שכתב שהחשש הוא משום ע"ה שאין יודעין הדין.

שם סעיף ה' — ויחזור לברך תחלה.

עיין מ"ב שכתב דלרמ"א סי' קל"ט שסובר דגם לע"ה קורין ישתנה הדין זה ויקראו ז' גברי.

שם מחצית השקל סק"א — אבל בספר א"ר חולק.

מפורש כן בירושלמי דאין מפטירין בנביא ומשמע אפי' בלא ברכה עיי"ש מגילה פ"ד ה"ד דאמר אין מפטירין בנביא אלא בעשרה ובודאי אין מפטירין רק בקראו בתורה תחלה וא"כ כיון דהי' עשרה בקריאה אפי' יצאו למה אין מפטירין רק בי' אם הפטורה הוא השלמה לקריאה וע"כ דרק אם יש עשרה בהפטרה אומרים.

שם מג"א סק"ז — אבל טעות שנשתנה קריאת התיבה כגון כבש כשב שידוע שהיא טעות.

מצאתי חי' בטור עה"ת ויקרא אם כשב כ' כשב הוא גדול כמו והכשבים הפריד יעקב כבש הוא קטן, א"כ יש באמת שינוי במשמעות. שוב זכיתי בס' א"ר ומצאתי שהביא דברי טור, ועיין שע"פ שער ו' בפ"ש אות כ"ח הביאו.

תשי"ב פ' דברים נשאלתי שבבב"כ א' נמצא כ' בס"ת החל רש, בא' ראש, ופסקתי בפשיטות דצריך להוציא אחרת דטעות גמור עם שינוי משמעות יש, ואפי' להעט"ק דמכשיר רחבה במקום רחבו דיוכל לקרות בחולם, אבל כאן א"א לקרות בקמץ ראש דלא נמצא כן ואם כי לא הי' להם ס"ת אחר רק לאחר שעה מ"מ א"א להכשיר לקרות בס"ת זה.

שם באר היטב סק"ט — ועטרת זקנים כתב שאין זה שינוי.

ובודאי הלכה כמג"א עיין שע"פ שער ו' אות כ"ו — בתשו' הרא"ם להגאון ר"ס מסאטינב סימן כ"א כ' בנכתב עלה באר במקום עלי באר צריך להוציא אחרת לכו"ע וחולק על חינוך ב"י סי' ה' שכ' דא"צ להוציא אחרת, דאין חילוק בין עלי לעלה וכן חולק בתשו' מאיר נתיבים סי"ג על חינוך ב"י הנ"ל וסובר דצריך להוציא אחרת אם נכתב עלה באר — ועי' שע"פ שער ו' סעיף כ"ה דפסק כן.

סימן קמז

סעיף א' — אסור לצאת ולהניח ס"ת כשהוא פתוח.

נלע"ד דנשים אינן בכלל האיסור דבאמת אין מחויבות לשמוע קרה"ת ועיין מג"א רפ"ב ססק"ו שכ' דבמקומו הי' המנהג שהנשים הלכו חוצה בשעת קרה"ת א"כ י"ל דאינן בכלל האיסור לצאת בשעת קרה"ת, ועי' מש"כ בהגה סי' רפ"ב דצ"ל במג"א וכאן נהגו הנשים שלא לצאת החוצה.

שם מג"א סק"ב — דוקא לצורך גדול.

לכאורה יש לעיין מהא דיומא דף ע' פריך גמ' ולא שאינו רשאי פשיטא דשרי לצאת מקריאת כה"ג לראות פר ושעיר נשרפין והקשו תו"י שם מאי פשיטא הא אמרינן דאסור לצאת באמצע קריאה ותו' דהא יכול לילך כשגולל ס"ת והיינו בין קריאה לקריאה דהוה כבין גברא לגברא, ע"כ פריך גמ' פשיטא ולסדה"י קשה מה צורך גדול יש בזה שילך לראות השרפה הא בגמ' יש הו"א דיהא אסור לו לילך משום אין מעבירין על המצות רק אמרינן דשרי מ"מ מאי צורך גדול יש בזה ואפ"ה שרי ואפשר כיון דלבו מושכו למצות לראות השרפה הוה כצורך גדול.

סימן קמז

מג"א סק"ב — ומניחין השניה על השלחן קודם הקדיש כדי שיאמרו הקדיש על שתיהן

דוקא כשיש שני ס"ת עושין כן אבל כשיש

ירא וחרד שלא רצה ליכנס בבהכ"נ כזה ובעו"ה כעת
הכל נשכח ועושין כן ואפשר קלקלתו תקנתו שכבר
נשכח המנהג דמקדמת דנא ואין הכונה לחדש והשם
יכפר. ועכ"פ שורה אחת ממזרח למערב והמשנה והרצה
להנהיג כרמ"א ידו על התחתונה, ועיי' מו"ק דף כ"ב
ע"ב לענין אב"ד שמת דמשנין מקומם מצפון לדרום
ומשמע קצת דישבו לצד צפון וצד דרום מיהא אינו
מוכרח דגם אם ישבו כרמ"א שייך צפון ודרום כמובן.

שם מחצית השקל ס"ק א' — משא"כ
כתובים דלא מצינו בה הפטרה לאיזה
צורך יקנו

צ"ע דבכתובים יש ה' מגילות שייך לצבור
לקרות מהם כל א' בזמנו וכן תהלים המנהג לומר
בצבור עיי' מג"א סי' ו' ס"ק ו' ובמחש"ק א"כ רוב
מכתובים שייך לצבור.

שם בביאור הלכה ד"ה בירניות.

במאירי שבת דף י"א כתב וזה לשונו וכן הדין
כשסיבת הגבהתו אינה דרך שררה אלא להרבותה
בדיורים ועליות עכ"ל אם כן מי שבונה בית ועליה
כמה עליות ועל ידי זה גבוה הוא מבית הכנסת אין
לחשוש.

סימן קנא

סעיף ו' — מותר ליכנס בב"ה במקלו

בשבו"י ח"ג סי' א' כ' דאף מדת חסידות אין
בוה להחמיר והביא מנהג רבנים להביאו לבהכ"נ דלא
כס' עולת תמיד שכו' דהמחמיר תע"ב וזהו רק מקל
שעשוי לכבוד מותר להביא אבל מקל עוברי דרכים
שמלוכלך נראה שנכון למנוע.

שם מחצית השקל ס"ק י"ז — ובה"כ שלנו
יש לנהוג בו מקצת קדושת היכל

עיי' מחש"ק סי' רפ"ב סק"ה דבהכ"נ שלנו אין
לו קדושת עזרה רק קדושת לשכה. עיי' לענין גלוי
הראש וצ"ע.

רק ס"ת א' וצריך לגלול מהפרשה להמפטיר יאמרו
הקדיש מיד אחר הקריאה ואחר הקדיש יגללו דאם
ימתינו עד אחר הגלילה יהא הפסק בין הקריאה
להקדיש, כ"כ באלף המגן על המט"א סי' תקפ"ד וסי'
תרי"ט ולא הביא זה משום מקום, אבל באמת בשע"פ
שער ח' סעיף ס"ו כ' מפורש כן וא"כ העושין להיפוך
שגוללין מקודם אין להם על מה שיסמוכו וכ"כ
באשל אברהם להדע"ק כאן דנכון לעשות כן, ולדעתי
נראה דאם יגלול להמפטיר א"כ אין לפניו מה שקרא
מקודם דעיקר הקדיש קאי על מה שכבר קרא ע"כ
נכון שיאמר הקדיש קודם הגלילה שאז נראה על מה
קאי הקדיש. ובאמת כשיש ב' ספרים דמפורש כאן
דיניה השני' על השולחן כדי שיאמר קדיש על שתיהן.
נלע"ד דרק אז שגללו מקודם על מפטיר שייך זה
דאומר הקדיש על המפטיר ג"כ, אבל כעת שלא נגלל
עוד רק אח"כ יגולל את המפטיר מה שייך להניח את
הס"ת על השולחן דכי קאי הקדיש על המפטיר כיון
שלא נגלל עוד המפטיר.

שם מחצית השקל ס"ק ה' — אלא מאותן
מראות גופיהו נעשה כיור ולא הותכה
תחלה באש

בח"ס או"ח סי' מ"ב כ' דרמב"ן פ' ויקהל סובר
דמראות הצובאות ג"כ הותכו מקודם רק משום שהיו
בלא תערובת מדבר אחר לא רצה משה לקבלם אבל חז'
ונזם וכמוז' ה' מעורב בדבר אחר שלא ה' שום חשש
ע"כ קבלם.

סימן קנ

סעיף ה' הגהת רמ"א — ושאר העם כולם
יושבים שורות שורות פניהם כלפי
הקודש

עיי' ת' מהרשד"ה או"ח ות' מהריא"ץ או"ח
שהגה"ק ר' הלל ל"ש גם הגה"ק ר' שלמה שפירא
כתבו דיש בזה איסור חמור לעשות כל המקומות פונים
למזרח יען שזה דרך התחדשות שגם בבית תפלוח
עכו"ם המקומות כולם למזרח והביאו דהח"ס לא רצה
ליכנס בבהכ"נ כזה, גם אני הכרתי בעה"ב פשוט שהי'

סימן קנג

סעיף ט' — יעשה הלוקח אפילו אלו
הארבעה דברים

נשאלתי באחד שעשה בהמ"ד בדירתו ויען
שהי' חייב להבנק מכרו לאחר פטירתו כל הבית
— שהי' הבנק טאבאלירט על הבית — לנכרי והגוי
שינה את הדירות ועשה בית הכסא ומרחץ מהחדר
שהיו מתפללין בו ולאחר הרבה שנים נמכר הבית
לישראל ושאל אם יש איזה חשש לדור שם, והשבתי דאין
כאן חשש חוץ מזה שהבנק הי' בעה"ב ולא יצא הבית
מרשותה ואפשר עדיף ממכירת זט"ה דמותר לעשות
הלוקח גם בה"כ, וזה אפי' בבית הכנסת שנבנה מתחלה
לכך כש"כ בנ"ד דלא נבנה לכך, גם עדיף יען שהגוי
עשה כן ושייך באו פריצים וחללוה אפי' הי' בה
קדושה ממש, בפרט דלא יצא מרשות הבנק ואין כאן
שום חשש אפילו שהישראל יעשה בית הכסא כל שכן
שכבר נעשה, ולענ"ד פשוט שמותר לדור בחדר זה
איש ואשתו.

סימן קנד

סעיף ו' — אין עושין מחיבה כסא לס"ת

עיין ת' חו"י סי' קס"ב שפסק דטסין מכלי קודש
מותר להתיך ולעשות מנורה לבהכ"נ אם כי הוה
הורדה מ"מ יען דפנים חדשות בא לכאן ול"ה דבר
שהי' מתחלה עיי"ש ועפ"י אפשר ליישב קושית הטור
עה"ת פ' ויצא שהק' האיך עשה יעקב מזבח מאבן אשר
שם מראשתיו הא דבר שנשתמש בו הדיוט אין עושין
ממנו מזבח עיין מנ"ח סי' מ' בהשמטות שהביאו
ומתוך הקושיא יען דהאבנים היו ממזבח שעשה
אדה"ר ונתקדשו ע"כ אפי' נשתמש בו הדיוט מותר
למזבח עיי"ש ועפ"י דברי החו"י הנ"ל י"ל דכיון
דמכמה אבנים נעשה אבן אחת פנים חדשות בא לכאן
ונשתנה הדבר ואינו אותו הדבר דנשתמש בו הדיוט
ושרי כנלענ"ד ועי' שע"ת לעיל סי' מ"ב שכ' די"ל
דנעשו גוש א' כל האבנים לאבן א' כלול מכולם, בודאי
הוה פנים חדשות, ואפי' נימא דרק נתדבקו האבנים זה
בזה מ"מ נלע"ד דהוה פנים חדשות ע"י השנוי שאינו
חוזר שנעשו בהאבנים.
ועי' מג"א סי' קמ"ב סק"ה ומחש"ק דגם אם

הוא בעין רק שנשתנה כגון שנעשה בגד אחר שרי
עיי"ש שכ' דגם הכיור הי' כן ממראות הצובאות
דלא הי' ניתוך הנחושת מקודם וצ"ע מרמב"ן פ' ויקהל
שכ' דהותכו מקודם.

בישמח משה על ש"ס ליקוטים דף מ"ג כ'
דמותר לעשות מפריסה שעל השלחן — שס"ת מונח
עלי' — פרוכת, אם כי מת' הב"ח סי"ז שכ' דמפרוכת
מותר לעשות מפה על השלחן דפרוכת הוה תשמיש
דתשמיש ומפה הוה תשמיש א"כ מפה עדיף מ"מ כ'
דפרוכת תשמישו תדיר ומפה רק בעת קריאה בס"ת
ותדיר ומקודש פסק רמב"ם איזה שירצה יקדים ע"כ
מותר עיי"ש, אבל בפמ"ג באש"א סק"ג כ' בפירוש
לאסור.

שם סעיף ח' הגהת רמ"א — דכיון
שנהגו כן ואי אפשר ליוזר, לב ב"ד
מתנה עליהם מעיקרא.

במנ"ח בהשמטות סי' קכ"ז העיר מתוס' מעילה
י"ד סוף ע"א דלב ב"ד ל"ש רק בנדבת צבור אבל
בנדבת יחיד אפי' הקדיש למסור לציבור ל"ש לב ב"ד
עיי"ש שתמה למה לא הביאו האחרונים כאן דברי
תוס'.

שם ט"ז סק"ז — אבל אם אינה ראויה
לזה רק לקלה טפי עדיף שיעשו בה
לכהפ"ח קדושה קלה.

מצאתי בת' חו"י סי' קס"ב ח' מעצמו כדברי טו"ז
והעיר מתיבה דאירפט שהק' הפמ"ג כאן דאפילו שאינו
ראוי לחיבה כלל אסור לעשות ממנו כסא וכ' שם
דאירפט אינו נשבר לגמרי רק נתחללה עיי"ש אבל
הבכו"ש מגילה דף כ"ו האריך לדחות דברי טו"ז והביאו
אחרונים דברי בכו"ש, ועי' בת' בית שערים או"ח
סי' ס"ה העיר על הטו"ז ממנחות ל"ב ס"ת ותפילין
שבלו אין עושין מהם מזוזה משום שאין מורידין
אף דאין ראוי עוד לתשמישן, וכ' דרק בתשמיש
קדושה כ' כן הטו"ז אבל ס"ת ותפילין הם גוף הקדושה
ומודה הטו"ז שם.

שם באר היטב סק"ח — וה"ה ספרים
וכל תשמישי קדושה ע' כנס"י כו'.

עי' תשובת שבו"י ח"ג סי"א חלק עליו והתיר
בשעה"ד לשרוף.

סימן קנו

מחצית השקל ס"ק ב' — ופי' במס' אם
עוסק במסכת א' ויודע בחבירו שרוצה
לשאול לו דבר מה באותה מסכת והוא
אין לו פנאי וכו' רשאי לומר שעוסק
במס' אחרת.

עיין ברמב"ם פי"ד גזילה ואבדה הי"ג שכ' וז"ל
הי' עוסק במסכתא נדה ואמר במקוואות אני שונה כדי
שלא ישאל ממנו שאלות בענייני נדה, משמע שרק
בנדה שייך זה מהטעם הנ"ל. אבל במסכת אחרת גם
ת"ו אסור לשנות.
וראה בבאר הגולה חו"מ סס"י רס"ב כ' לדעת
הרמב"ם הכונה יען דיש גדול ממנו ולענין הוראה
מיירי משמע דלאו דוקא נדה דה"ה שאר מסכתא.
אבל לדברי בה"ג רק אם יש גדול ממנו ושואלין
אותו למעשה מותר לשנות.

שם — והריטב"א הקשה הא אמרי' פ'
כל כתבי תיתי לי דלא שדינא רישא
אבי סדיא עד דמחילנא.

ליתא שם בפרק כל כתבי ואפשר צ"ל מס' מגילה
דשם דף כ"ח איתא כעין לשון זה עיי"ש בריטב"א
דמקשה קושיא זו. ועיי' בריטב"א ר"ה י"ז הביא באמת
להקשות ממגילה ועיין ר"ן ר"ה דגם כשביוזא אותו
ברבים אפי' במילי ידי' אינו רשאי למחול עד דמפייס
אותו עיי"ש. ובמעשה רוקח על הרמב"ם סוף ה' ת"ת
כ' דרך כשביוזא אותו בעשרה הוה פרהסיא ובפחות
מקרי צינעא.

סימן קנח

סעיף ג' — אם אוכל פחות מכזית יש
מי שאומר שאינו צריך נטילה.

עיי' בהיגיון סי' ת"ל באמצע כתב שם בברכת
נט"י והמוציא ואח"כ כתב שאם אכל כזית צריך לברך
בהמ"ז משמע שמה שזכר לעיל דהיינו נט"י וברכתה
והמוציא צריך אפי' על פחות מכזית עיי"ש.

שם סעיף י"א — מברך קודם נטילה.
וכן בזוה"ק בלק קפ"ו ר' יהודא נטיל ידיו וברך

עד לא נטיל. רק יען שהיו ידיו מלוכלכין התרעם
האי ינוקא עליו עיי"ש.

שם סעיף יב — וינבס היטב.

נשאלתי דנתחדש כעת אצל הבאהן שנוטלין לידיים
ויש חמימות שם שמנגב הידיים בלי בגד ובלי נייר
אם נכון הוא. פשוט לעניות דעתי דאין שום חשש בזה
דחז"ל אמרו ניגוב אין חילוק במה נתנגב אם בחמה או
בשאר חמימות ואין צריך בגד, ואפילו משתהה הניגוב
על ידי זה יותר מבבגד אין חשש דרק הפסק דאם
אינו עושה כלום הוא דהוה הפסק אבל כאן עושה הניגוב
אין זה בכלל הפסק. והיה קצת סברא לומר דעדיף מבגד
יען שנטל ידיו מחשש טומאת ידיים עיין פרי מגדים
בפתיחה לנטילת ידיים שיטת רבותיו של רש"י בשבת
יד ורמב"ם, דהוה משום טומאה עיין שם אם כן עדיף
שלא לקנח בבגד דמק"ט. אבל באמת לא מהני זה דגם
המים הם טמאים. אבל אם נטל ידיו ממים המחוברין
או טבל ידיו אפשר דעדיף שלא יקנח בבגד. עכ"פ מותר
לנגב בחמימות ונייר שאינו מקבל טומאה אפשר עדיף
מבגד דמקבל טומאה.

שם מג"א ריש הסי' — צריך ליטול יד
ימין תחלה כדי שתשמש השמאל לימין
ועיי' סי' ד' סי' וב"י שם.

שהעלה דכונת הזוהר דגם נט"י לסעודה יטול
יד ימין קודם וקצת נוהגין בהיפוך היינו עפ"י תי'
א' בב"י שם דנט"י לסעודה של שמאל קודם אבל
בתי' הב' כתב כמו המג"א.
חי' ראיתי בלבוש יו"ד סי' קצח סעיף יח שכ'
דעיקר דין נט"י שגזרו רבנן לא גזרו אלא על
האנשים משום סרך תרומה וכיון שהאנשים שעיקר
הגזירה הי' עליהם אין מקפידין על בצק שתחת
צפרנים ע"כ מותר ליטול אם כי הנשים נוהרין
בנט"י והם מקפידין מ"מ כיון דהגזירה לא היתה
עליהם עיי"ש וזה חי' דנשים קילי מאנשים לענין
נט"י וכי סרך תרומה לא שייך בנשים כמו באנשים
דבימי טהרתן אכלו הנשים תרומה כמו אנשים, א"כ
היו בכלל הגזירה.

שם סק"ז — ובתוס' שם שגם שמן ודס
וחלב שנקרשו אינם משקים.
מפורש כן ברמב"ם פ"א מהלכות טומאת אוכלין
הלכה י"ט.

שם — ומשמע בכ"מ אפילו חזרו ונימוחו
זולתי היין.

ברש"י ברכות נ"ב סוף ע"א כ' וא"ת פעמים
שיש משקין תבשיל טופח על הידים, אין תורת
משקין עליו אלא תורת אוכל עכ"ל וא"כ כמו דל"ה
שם על רוטב אוכל תורת משקה כאן נמי ל"ה
תורת משקה, שוב ראיתי דדברי רש"י מובאים במג"א
סק"י.

שם סק"ח — ודם דגים וחגבים לא
מקרי משקה.

בספר הזכרונות זכרון יו"ד פ"ו בהלכות שונות כ'
דמיירי בדם דגים עם קשקשים ופלא הא אינו
מכשיר ועיי' חי' רעק"א וס' פת"ז ובקו"א.

שם ס"ק י"ז — ולא ינגב ידיו בחלוקו
שקטה לעזכרה (תשב"ץ סימן קל"א).

ט"ס קל"א וצ"ל רפ"ז — ומה שנסתפק הפמ"ג
אם על כל הבגדים קאי או רק אחלוקו, הרואה בפנים
שבאותו ס"י כתב ג"כ ואינו מניח כליו מראשותיו וכאן
דקדק חלוקו ושם כליו משמע דכאן דוקא חלוקו.

שם שער תשובה סק"ח — והביא רא"י
ממתני' פרק בתרא דתרומות.

מ"ב דרך שבעה משקים טמאים. ועיי' ירושלמי
שם מבואר יותר דאמר ואם יאמר לך אדם ח' משקין
הם אמור לו הרי טל ומים מין א' הם ומנו אותם
שנים אלו הו' לן חורין לא הוון מניני'.

א"כ מפורש דין שמן זית אבל לא שאר שמנים
דא"כ הי' מונה יותר משבעה משקים ועיי' תוס' ב"ב
י"ט ע"ב בשם ר"ח מי פירות דאין מכשירין כגון
שמן ודחו תוס' דשמן מכשיר ולענ"ד כונת ר"ח שאר
שמנים דנוכרו בשבת כ"ד ע"ב דאלו אין מכשירין ול"ק
קו' תוס' דמוכח בשבת דשמן מכשיר דשם בשמן
זית מיירי, — וגוף דברי תוס' צ"ע דלמה הביאו
ממרחק לחמם ורק מכח הוכחה מגמרא שבת דשמן
מכשיר והא משנה מפורשת במכשירין דשמן הוא
מז' משקין.

שם מחצית השקל סק"ג — אבל הוא
עצמו מקבל טומאה מן התורה.

דבריו בשני ס"ק אלו צ"ע דאדרבה דעת רש"י
דמקבל טומאה מה"ת פחות מכביצה עיין פסחים דף
ל"ג ע"ב ותוס' חולקין רק תוס' בסוכה שחולקין על
רש"י לאו משו"ה חולקין אלא דסוברין אף דלא מקבל
טומאה אלא מדרבנן מ"מ צריך נטילה ורש"י אפשר
שפי' דס"ל אחר חזרה שסובר דפחות מכביצת מק"ט רק
מדרבנן סובר דדבר שאינו מקבל טומאה אלא מדרבנן
ל"צ נטילה.

סימן קנט

סעיף א' — וצריך שיהא מחזיק רביעית
בא לידי בשבת כלי מחזיק רביעית רק שיותר
מחצי הכלי היו מים מקורשין שקשה להוציא בשבת
ולא נשאר מקום פנוי למים רביעית צ"ע אם כשר
לנטילה ונראה דכשר דהכלי מחזיק רביעית ובלי
תיקון בגוף הכלי יהא בתוכו רביעית ע"י שיוציא
את הגליל שבתוכו ע"כ גם מקודם שהוציא כשר
כנלע"ד.

שם מחצה"ש ס"ק ט"ו — וא"כ ה"ה
דיכול לברך על נטילה.

חסר וכצ"ל — הראשונה ואין לומר שאני
הכא שכבר אכל ובירך המוציא ואז אין יכול לברך
כמש"ל וכו'.

סימן קס

סעיף יג — צריך שיהא במים רביעית
וה"מ לא' אבל לב' שבאו ליטול כאחד
האחרון א"צ.

עיי' תר"י בברכות סוף אלו דברים ד"ה קפדיתו
דצריך שישלים מים אחרים לרביעית וכן הוא בכל
בו סי' כג והובא במעי"ט פכ"ה עיי"ש ובריסב"א
חולין דף קז הביא כן בשם הראב"ד ודחה דבריו.

שם מג"א ס"ק ח' — ורש"ל אוסר ביד
טולדת בו.

ואם נתחממו בחמה נלע"ד ששוה בזה חטי המה

לחמי האור דמ"מ יד סולדת בו ואפשר דרך בנתחממו
בכונה אבל נתחממו בחמה בלא כונה מותרין, וכן
לענין מים אחרונים צ"ע בנתחממו בחמה. *

שם שערי תשובה סק"ד — דאם ראובן
שרה פת במים של שמעון ג"כ פסולים.

ע"י ח"י מהרי"ח על מתני' ידיים פ"א מ"ג לא כ"כ,
וכ' לדייק ממתניתין דנקט עשה בהם מלאכה ולא נקט
נעשו בהם מלאכה להורות דע"י דבר אחר אין נפסלים.

שם — וע"י באשל אברהם מ"ש בשם
ספר בית דוד.

בתפא"י פ"א מס' ידיים מ"ד מתיר לכתחלה ליתן
הלולב בסוכות במים של נט"י ע"י"ש, מצד שמכין רק
שלא יכמושו ולא שיחזרו לרטיבתן — ועוד שלא יחשב
תשמיש להנאתו דמללה"נ. ובהג"ה לסי' תרנ"ד כתבתי
דאין לסמוך על זה.

שם עטרת זקנים סק"א — אבל מהרש"ל
כתב דוקא שהיד נכוית בו כלישנא
דטור ואינם חמים כ"כ שתהא היד
סולדת בו.

אינו מובן וכי סולדת הוא יותר מנכוית אדרבא
הוא פחות כמבואר באחרונים, דסולדת הוא לשון פחד
דמפחד שיכוח במים החמים אבל אינו ודאי שיכוח,
אבל נכוית הוא ודאי שנכוה ועיין בכור שור חולין ק"ו
לענין או"ה.

סימן קסא

כגון צואה שתחת הציפורן שלא כנגד
הבשר.

בספר חסידים סימן נ"ח כ' ואמרו חכמים הטיט
והבצק שתחת הציפורן אפילו כנגד הבשר חוצץ בנטילה.
וכנראה ה' לו הגי' כן בתוספתא וא"כ צריך לזוהר.

סימן קסב

מג"א ס"ק י"ד — פ"י בכובע שבראשו
כזה כ' במלאכת שלמה על משניות בידים פ"ב

מ"ג אבל כאשר מצוין בשו"ע זה מבאר הגולה לחלק
בין שפשוף לחיכוך נזכר ג"כ שם ובחזון נחום שם
מפרש דאז ה' לאנשים ג"כ כמו פאה נכרית וזה
הכונה בראשו, ומצאתי במע"ט ברכות דף מ"ג אות
ז' מפורש ג"כ דבאמצע סעודה מותר לשפשוף השמן
שבידו בראש אבל לא בגופו יען שבגוף אסור ליגע
בשעת סעודה ע"י"ש ובאמת בגמ' שם מחלוקה אם
יש זיעה בשערו ע"י"ש אבל יש לפקפק בדברי מע"ט
דאפי' נימא דמשו"ה לא טחו בגופו יען דאסור
ליגע באמצע סעודה בגופו, הא מ"מ יוכל ליגע
בצוארו וזרועות עד המקום שמותר ליגע כמבואר
סי' צ"ב ע"י"ש.

סימן קסג

טע"ף א' — אם אין מים מצויים לפניו
ברחוק יותר מארבעה מילין

בתפארת שמואל על הרא"ש חולין ק"ו כ' דלא
שמע שמקילין בזה אלא הפוחזים ומפרש דמיירי
כאן שנטל ידיו שחרית והתנה עליהם וס"ל דלא
מהני תנאי אלא בשעת הדחק הלכך ד' מילין ל"ה
דחק ע"כ ל"מ תנאי יותר הוה דחק ומהני תנאי,
והוא פלא כיון דהלכה זו מוסכם מכל הפוסקים ולא
כ' דמיירי שנטל ידיו שחרית בתנאי וגם לא נראה
כן מלשון הגמ' דכלל עם המגבל ולתפלה ושם א"א
לומר דמיירי דנטל ידיו שחרית בתנאי וע"כ גם
לנט"י מיירי שלא נטל ידיו שחרית בתנאי, ועוד
דהא מתנה בשעת הדחק היא אם בשעת התנאי
שחרית יודע מהדחק ומתנה על הידים לכל היום
מהני אבל לדבריו דרך על הספק מתנה בשחרית
דהיינו אם יהא לו דחק שלא ימצא מים בתוך ד'
מילין, ואם ימצא בתוך ד' מילין א"צ לתנאי באופן
כזה מי יאמר דמהני תנאי על הספק דיהא הכונה
בשחרית גם ע"ז, וכ"כ כמה אחרונים דעל הספק
לא מהני כונה בתחלה, ומ"ש דלא שמענו שהקילו
בזה חכמי תורתנו אלא הפוחזים אולי החכמים ה'י
להם מים אצלם ולא אתרמי להם דבר זה. שוב
ראיתי בב"י לקמן קס"ד בשם סמ"ק ד"מ כן דד'
מילין קאי אהתנה שחרית ע"י"ש ועי' ב"ה, וא"כ
דברי תפארת שמואל אתי כהנך מפרשים.

שם — ולאחריו מיל יטול ידיו במפה.

ראיתי בשם הגאון אדר"ת דצ"ל "ילוט" וכן הוא ברמב"ם פ"ו הי"ח מברכות מלשון וילט פניו באדרתו, וכ"ה במשנה ברורה.

שם — יטול ידיו במפה וכו'.

בס' מעגל טוב להחיד"א בריש הס' כתב דנסע בספינה ולא רצו ליתן לו מים כתב וז"ל וכל השבוע לא הייתי אוכל שיעור ברכת המזון מפני מים של נטילה וכמה צער היה לי על זה בסעודות שבת קודש עכ"ל וחי' דלמה לא כרך ידיו במפה ויאכל שיעור סעודה לברך ברכת המזון. בפרט דנראה דבחר לאכול פחות מכשיעור בלא נטילת ידים והא בסימן קנח כ' דאפילו פחות מכזית צריך נטילת ידים בלא ברכה. ודברי החיד"א צריך עיון.

שם מחצית השקל סק"ב — אלא

דאנפ"כ הצריכו חז"ל נטילה דחיישינן שמא יגע.

הנה אם כי כן כ' בסמ"ג עשין כ"ז דמשו"ה אוכל מחמת מאכיל צריך גט"י דשמא יגע אבל משאר פוסקים לא נראה כן אלא אפי' בודאי לא יגע צריך גט"י כיון שאוכל עיי' לבוש כ' בפ"י דלא פלוג חכמים באוכל בין נוגע או לא.

ומגופא דגמ' מוכרח כן דהביא דאוכל מחמת מאכיל א"צ גט"י דר"ה נתן מאכל לרב המנונא בלא נטילה רק יען דיוהר ולא יגע הרי דאפילו כי סבר בס"ד דא"צ גט"י מ"מ חיישינן שמא יגע ואח"כ כשנפשט דצריך גט"י הוא אפי' כשודאי לא יגע מ"מ לא חילקו בין נוגע ללא נגע כשאוכל כמ"ש הלבוש הנ"ל ועיי' לב ארי' כ"כ בפ"י והוא פשוט לענ"ד וא"כ סברת המחצה ש"ק א"א לומר.

ולענ"ד אפי' יהיבנא דהוא כן וכמ"ש הסמ"ג דאוכל מחמת מאכיל רק מטעם שמא יגע הוא מ"מ האין נתיר לאחר שיתן בתוך פיו בלא גט"י באיסור אפי' הוא קל קצת יען דיש חשש דהוא בעצמו יעשה אותו האיסור בעצמו רק באופן היותר חמור קצת. — וכי דינא הכי דיעשה חבר איסור קל מחשש דיעשה אחר איסור חמור ובודאי אין זה בכלל ניתא לי' לחבר דיעשה איסורא זוטא ולא יעשה ע"ה איסורא רבא כמובן דשם לא יעשה ע"ה

אח"כ שום איסור אכל כאן אכתי יעשה ע"ה איסורא כשיגע במאכל שבתוך פיו ע"כ צ"ע דבריו.

שם — די"ל דזה לא נוקרי מסייע ידי עו"ע אדרבא מצילו מן האיסור.

כעין זה כתב התפא"ש על הרא"ש ב"מ פ"ה סי' מ"ב לענין רבית דרבנן דל"ה מסייע אדרבא מצילו מרבית דאורייתא עיי"ש כנ"ד.

סימן קסו

במגן אברהם הביא בשם של"ה להתפלל על מזונו קודם נטילה ואם שכח עד אחר נטילה מותר להפסיק בכך.

חזות קשה ראיתי בס' אור צדיקים למהר"ם פאפארש ז"ל בקונטרס דרך סעודה כתב מזמור לדור וגם התפלה על מזונו יאמר אחר ברכת המוציא כדי להוציא את עצמו מן הספק — אם לא בשבת רשאי לומר המזמור והתפלה קודם ברכת המוציא מחמת שבשבת אין שייך הפסקה כי גם בשבת אין חיוב לסמוך גאולה לתפלה וכאשר רוצה לעשות ולומר יעשה רק שלא יהא הפסק בין ברכת נטילת ידים להמוציא עכ"ל. ופלא מאי שייך זה לענין סמיכת גאולה לתפלה דאין צריך בשבת דשם הטעם יען דשבת אינו יום צרה לפיכך מדסמך ה' צורי וגואלי ליענך ה' ביום צרה א"צ בשבת סמיכת גאולה לתפלה עיין סי' קיא אבל מה שייך הפסק בין נטילה להמוציא לזה לחלק בין שבת לחול וכי בשבת אין שייך ענין הפסק הא בסימן רעב סעיף טו מבואר דין הפסק בין קידוש לטעימה עיין שם. וכן כל סימן רעב בדין הפסק בין קידוש לסעודה על כרחך אין שום שייכות להפסק בין גאולה לתפלה דלא שייך בשבת.

שם עטרת זקנים סק"א. — וכן פ"י רב אלפסי מדקאמר אינו ניזוק בכל אותה סעודה.

האי מדקאמר לא קאי ארב אלפס דזה"ל לא נמצא ברי"ף רק קאי אירושלמי פ"ח ברכות שהביא הטור דאיתא שם בזה"ל וכן הוא במ"ד ואתחנן על קרא דמי גדול וט"ס בגליון הש"ס ברכות מ"ב —

במ"ר דברים — אולם לענ"ד י"ל דכונת המ"ר על מים אחרונים עפ"י דאיתא בספ"ק דמים אחרונים הוא חלק לסט"א שלא יקטרגו על הסעודה שאכל האדם, א"כ זה"כ במ"ר שכ' ואם נטל ידיו וברך מיד יהא מובטח שלא יהא השטן מקטרג בסעודתו, הכוונה כהנ"ל דאם יתן להסט"א חלקו ע"י מים אחרונים ולא יפסיק רק יברך מיד או לא יקטרג אבל אי יפסיק אכתי יקטרג וא"כ הכוונה בירושלמי דאינו ניוק באותה סעודה ג"כ הכוונה כמו במ"ר.

סימן קסז

סעיף א — שאם יאחז בפרוסה יעלה
שאר ככר עמו.

בחזון נחום בפרק ג דטב"י כתב דלענין לחם שלם אם משער הבוצע בדעתו שאם יאחז בפרוסה לא יעלה חלק הגדול עמו יאחז בחלק הגדול ויעלה הפרוסה עמו דלענין טומאה הלכה כחכמים שאמרו שמשערין בטמא היינו אותו שנגע בו אם האחר עולה עמו הוה חיבור אפילו אחז בחלק הגדול עיין שם ואם כן לחם שלם גם כן הדין כן ומסתבר כוותיה וח"י על הרא"ש דפוסק כר"י והא הלכה כחכמים עיין רמב"ם פ"ו ה' טומאת אוכלין ה"ט.

שם סעיף יח — ואין הבוצע נותן ביד
האוכל אלא אם כן היה אבל.

כבר בקשו ולא מצאו המקור ברז"ל לזה ובס' נמוקי או"ח כ' שהפש ברז"ל ולא נמצא שום מקור לזה וכ' דה"י מנהג זה במצרים — אבל באמת מובא בתשב"ץ קטן סימן תל"ב וז"ל ירושלמי פ"ג דברכות פרשה ציון בידיה אין מנחם לה משמע הא יש לה מנחם לא פרשה בידיו מכאן רא"י שאין לאכל לבצוע לעצמו עכ"ל, ואם שלפנינו ליתא בירושלמי שם וכן בפ"ג דמו"ק שציין הכותב סביב לילקוט ליתא אבל נאמן עלינו התשב"ץ, ועיין ילקוט משלי פרק י רמז תתקמ"ז מפורש זה ושם איתא דבשבת לא שייך זה באכל עיין שם.

שם — ואין הבוצע נותן ביד האוכל
אלא אם כן הוא אבל.

בס' נמוקי או"ח התפלא מאוד מה שכעת אפי' רק

בשולחן הצדיקים אין נוהרים בזה עיי"ש שדחה זה מהלכה, ולענ"ד הכונה דלאכל נותנין בידו ואין האכל פושט יד לקבל פרוסת המוציא כנהוג, יען שהאכל יושב ודומם, ע"כ תקנו שיתנו לתוך ידיו ממש אבל כעת הכי המנהג ליתן לתוך ידיו במקום שיושב הלא כל א' פושט ידו לקבל מהבוצע א"כ אין סותר מנהגינו, למ"ש בשו"ע.

בס' התעוררות תשובה סי' קע"ח כ' דמנהג אביו הכתב סופר ז"ל ה' לזרוק פרוסת המוציא למסובין ותמה עליו מסי' קע"א דלא יזרוק פת, וכ' דפרוסת המוציא דמו לאימורין שמקריבין על המזבח ומצותן ה' בזריקה ע"כ אין בזיון בזריקה בפרוסת המוציא יען דמצותו בכך, ולא ראה דברי מג"א כאן ס"ק ל"ח דגם פרוסת המוציא לא יזרוק כמבואר סי' קע"א.

שם מג"א ס"ק י"ח — הוי צרכי סעודה
דאסור לטעום קודם שיתן לבהמתו.

בירושלמי כתובות פ"ד ה"ח דרש ר"א הקפר אין אדם רשאי ליקח בהמה חי' ועוף א"כ התקין להם מזונות, נראה דמשום צער בעלי חיים נגע בה ומה שאין נוהרים בזה כעת שאדם קונה בהמה אפי' לא התקין לה מזונות, י"ל משום דמצוי לקנות בכל עת ובכ"מ מזונות להבהמה ובימיהם לא ה' מצוי כ"כ לקנות ע"כ צריך להכין מקודם ועיי"ש דמס' כתובה שכותב לאשתו דיפרנסנה משם למד ר"א לענין בהמה כמו דבאשה אם אין בידו לפרנס האשה אסור לישא אותה כן בודאי הכונה בבהמה דאין לו מעות לקנות לה מזונות או אסור דהבהמה תצטרך אצלו אבל אם יש לו מעות מותר לקנות בהמה אפי' לא התקין מזונות, ולא ראיתי לרבותינו שיעתיקו את דברי ירושלמי הנ"ל להלכה עכ"פ היכי שאין לאיש במה לפרנס בהמתו אסור לקנות על סמך שיראה לה מזונות דזה אסור לירושלמי, ואפשר הירושלמי סובר צעב"ח מה"ת ע"כ מחמיר גם בזה דיוהר מקודם שלא לקנות דאולי תבוא הבהמה לירי צער, אבל לפוסקים דצעב"ח דרבנן א"כ א"צ לחוש למה שעתידי להיות דאולי יהא צעב"ח כיון שהוא רק מדרבנן.

שם באר היטב סק"ו — לקט שכחה פאה בכורים.

באמת בירושלמי ספ"ק דחלה אינו נזכר בכורים. ולא תחסום משלים המנין, ובאמת למה השמיט הירושלמי בכורים י"ל דבר חדש דמכאן מוכח כמש"כ הפנ"י פסחים ל"ו דשבולת שועל ושיפון וכוסמין אינן חייבין בבכורים עיי"ש וכיון דהירושלמי חשב עשרה מצות שאדם עושה בפת לא חשב בכורים יען דיש ג' מיני פת דאין נוהג בהם בכורים כפנ"י הנ"ל וחשב לא תחסום בכלל העשרה, ויש ראי' גדולה מהירושלמי להפנ"י.

בטור איתא ג"כ בכורים ובב"י העיר דבירושלמי איתא לא תחסום במקום בכורים, והפרישה כ' דמשו"ה השמיטו בכורים יען דאין מביאין בכורים רק פעם א' מכל שדותיו ולא מכל שדה ושדה אבל לא תחסום שייך בכל שדה ע"כ הביא הירושלמי לא תחסום דשכיח יותר מבכורים, אבל לענ"ד יותר שייך להביא מ"ע כביכורים ממל"ת לא תחסום דאינו מקיים בפועל אבל מש"כ א"ש.

שם ט"ז סק"ז — ולא אמרו אסור לטעום כמו שכתוב לשון זה בפרק קמא

כנראה אין חילוק בין לאכול או לטעום עיי' ברכות מ"ז ע"א אין המסובין רשאים לאכול עד שיטעום הבוצע יתיב ר"ס וקאמר לטעום איתמר למנ"מ שחייב אדם לומר כלשון רבו א"כ מבואר דהכל א' או לאכול או לטעום וכן הוא ברש"י שם.

סימן קסח

סעיף ד' — פת שעורין ופת כוסמין מברך על של שעורים.

זה הוא הנקרא דינקעל ווייץ או ספעלט או אורקיש והוא מין חטה וטעות אלו הלועזין כוסמין רעטשקע, דרעטשקע אינו דגן ואין מברכין המוציא. וכ"כ בדרך פקודין מע' י' שהמון טועים, והנה כוסמת דכתיב סוף פ' וארא כ' תויו"ט פ"א דשבת מ"ה דאינו כוסמין אלא כוסמת הוא כרשינין כ"כ הרמב"ם וכבר הקשו ממתיני' ספ"ק דכלאים דחשיב כוסמת בין חטה ושעורה, וכן ירושלמי פ"ק דחלה

כוסמת זה כוסמין, ואני אוסיף מגמ' מו"ק דף יג ע"ב דאמר כונתא פרש"י כוסמת ושם מפורש כונתא דגן גמור עיי"ש פי' ר"ח דכתיב והחטה והכוסמת א"כ מבואר דכוסמת דקרא הוא דינקעל ווייץ וטעות לפרש רעטשקע.

שם סעיף ז', — שעושים אותם כעכים יבשים.

מצות דקין בפרט אלו הנעשין במכונה שהם דקים מאד י"ל דהוו בכלל כעכין יבשין לברך עליהם במ"מ. ועיי' עקרי הד"ט או"ח סי' ט' אות ל"א הביא בשם בית דוד לענין מצות שנשארו מפסח דמברכין עליהם המוציא כמו שבירכו עליהם בפסח דלא כשכנה"ג דסובר דלאחר הפסח דינם לברך עליהם במ"מ עיי"ש. מזה נראה דהמצות דקות שעושין בכל השנה מודים דמברכים עליהם במ"מ רק מחלוקתם היא במצות שנשארו מפסח דבפסח הי' עליהם שם לחם יען דמפני חשש חמץ א"א לעשות רק דקין ע"כ כיון דחל עליהם שם לחם בפסח לא פקע מיני' לאחר הפסח אבל אלו הנעשים לאחר הפסח לכל השנה מודים דהוו פת הבאה בכסנין ועיי' וכל"א ח"א דף ח' לענין מצות הנשארים לאחר הפסח הביא דברי ב"ד הנ"ל וכ' דבספרו חסד לאברהם סי' ט"ו כ' להלכה אבל לא כ' מה פסק שם ועיי"ש שהעלה כשקובע עליהם ואוכל שיעור קביעות יוכל לברך ענט"י והמוציא וברהמ"ז — ומיירי שם במצות שנשארו מפסח ואפשר דס"ל במצות שנאפו כל השנה אין לברך המוציא, ועיי' שבילי דוד או"ח סימן תס"א העיר במצות דקות בפסח דהוו כעכין יבשין ואינו פת איך יוצא בזה מ"ע דאכילת מצה רק כ' הואיל דדרך בפת כזה בפסח דינו כלחם, ומשמע דאחר פסח סובר דהוו פת כסנין כהכנה"ג וא"כ ראוי לבעל נפש להחמיר שלא לאכול מצות דקות לאח"פ רק בתוך הסעודה אבל הנאפות בכל השנה עפ"י הדין אסור לברך עליהם המוציא כנלע"ה, ואפי' אם נימא דאפי' בשאר פהב"כ מברך המוציא אם קבע עלי' וא"כ גם במצות הדקות י"ל כן, אבל באמת אין נכון לברך המוציא על פהב"כ אפי' בקבע כש"כ לברך על מצה בהמ"ז כשאוכל רק כוית אין נכון.

ובתשובת מהרש"ם ח"ב סי' י"ב ובהגאוו"ח קס"ח הביא מת' גן המלך סי' מ"ד דעל מצות דקין יש

שם סעיף י"ז — ולא ישתה כוס ויניחנו
על השלחן.

דין זה הוא ממס' דרך ארץ רבה פ"ט וכתב
הלבוש הטעם שאין זה דרך כבוד להניח על השלחן
כוס ריקם והובא בפ"י שם וכן במ"ב כאן. אבל
צ"ע לענ"ד כיון דמבואר בסי' תרל"ט דמותר להניח
בסוכה כלי שתי' לאחר שתי' דאין זה בזיון עיי"ש.
א"כ כיון דל"ה בזיון בסוכה כ"ש דל"ה בזיון בכל
השנה בהשלחן ואפשר לומר הפי' דלא יניח הכוס
מידו דאם יניח הכוס על השלחן יטול א' מהמסובין
את הכוס שלא כסדר ע"כ יאחזנו בידו ויתן להשמש
והשמש הולך כסדר.

סימן קעא

מג"א — דשרי לזלף הקרקע ביין ולעשות
ממנו משרה וכביסה.

סוכה דף מ' ע"א. וקרא כתיב כבס ביין לבושו.

שם ס"ק ב' — כתב הט"ז דאם היא
קבועה בכותל שרי.

בספר קטן נקרא עובר אורח בדיני כבוד ס"ת
הביא בשם תויו"ט דיתקן להם פתיחתם מן הצד
ולא למעלה ואז אין חשש איסור כלל.

שם משנה ברורה סעיף קטן יא. — איתא
בגמרא תענית דר"ה סובר מאכל אדם
אין מאכילין אותו לבהמה.

בכ"ס אור"ח סימן לג האריך ומסיק דלבהמה
שלו מותר רק לבהמת אחרים הוא דאסור. ובעו"ה
העולם אין נוהגין וזורקין ממש לאיבוד מאכלי אדם.
השם יכפר.

סימן קעט

סעיף ו' — ולא באצבע דקשה לש"ד.
צ"ל לש"ר, והלבוש מפרש לשם רע, ובמ"ט
הובא בא"ר, מפרש לשחין רע.

סימן קפא

סעיף ב' — מים אחרונים אין נוטלים
על גבי קרקע אלא בכלי.
כלי שנוטלין ממנו מים אחרונים המנהג שאין

לברך במ"מ דהוה כעכין יבשין רק בפסח אחשבי'
דהוה פת עיי"ש משמע דלאחר פסח בטל חשיבתו.
ומצאתי בס' א"א תנינא כ' בשם צפורן שמיר
להחיד"א דמצות היבשות אולי הם כמו כעכים יבשים
וכ' שם שע"י המצוה חשיב לחם, ואולי י"ל ג"כ
שהמצות אין יבשותם בכונה רק רצונם שלא יהיו
יבשים כ"כ עיי"ז הו"ל לחם ממש. אבל חפשתי בצפורן
שמיר ובכל ס' עבודת הקודש להחיד"א ולא מצאתי
זה. — אבל במחזיק ברכה להחיד"א אור"ח סי' קנ"ח
אות ה' לאחר שהביא בזה דיעות ודעתו דיש
לברך במ"מ וסיים דירא שמים מהיות טוב לא יאכל
מזה אחר הפסח כי אם כשקובע עלי' — ומיירי במצה
שנאפה לפסח — עכ"פ א"א לברך בהמ"ז אם קבע
עלי' בפחות מד' ביצים דאז הוה קביעות.

סימן קסט

מג"א סק"ו — דתכף בשעה שנותן לידו
כדי לאכול עובר משום לפני עור.

גם בפלפולא חריפתא על רא"ש סוף איזהו נשך
כ"כ דרק אם באותה השעה שנותן לו איכא המכשול
עובר, ועיי' ת' מהרש"ם ח"ב סי' צ"ג מה שהקשה
על זה מע"ז דף כ"ב דהשכיר לכותי קודם חוה"מ ואפ"ה
עובר משום לפני עור משום דהכותי יעבוד בחוה"מ.
ויש להעיר מב"מ ס' ע"א ברש"י דליכא לפני עור
רק אם מוכר לו דבר העשוי לרמות בו כמו שהוא
עכשיו.

סימן קע

סעיף ג'. — משירין פאה בקערה.

בכוונות דף ד' איתא שהאר"י לא הי' מקפיד
לשייר עיי"ש הטעם דאין גותנים כעת להשמש.
ולכאורה למש"כ התוס' הובא במחש"ק סק"ט
דהוא משום דנראה כרעבתן א"כ גם כעת שייך זה,
אבל נראה דהאר"י לא היה מפרש כתוס'. ונראה
דבשויו"ט דלא שייך מחזי כרעבתנותא עיי' סי' רע"ד
א"כ גם כאן ל"ש זה אבל כנראה כמה צדיקים
משיירים בשויו"ט ג"כ אבל מטעם אחר הוא כדי
שהמסובים יאכלו השיריים, ועיי' בליקוטי תורה פ'
עקב הביא זה דהאר"י לא הי' משאיר פאה בקערה
וכ' דכיון דנשאר בקערה סגי עיי"ש דף צ"ח. ג. א.

סעיף א' — פני' הי"ד ודמה לל"י קצתה סג'

משתמשין בו רק אחר שמדיחין אותו. ושמעתי בשם צדיקים מנהג להדיח ז' פעמים, ומצאתי בעקרי הד"ט או"ח סי' ט"ו סק"ג הביא על הכלי שנוטלין בתוכה המים אחרונים שהי' א' שחשש לאסור להשתמש עוד באותה הכלי והוא האריך דאין שום רוח רעה על הכלי רק שמדיחין אותה משום נקיות.

ומזה נראה דרך על הכלי שנוטלין בה הוצרך להתיר אבל על הכלי שנוטלין ממנה לא הוצרך להשמיענו היתר דלא הי' שום הו"א לאסור דקיל הרבה הכלי שנוטלין ממנה מהכלי שנוטלין בה.

שם. — אלא בכלי.

אבל אם צריך לשפוך על ידיו מכלי לא נמצא מפורש ומצאתי ברשב"א חולין ק"ה שכתב בשם הרב ז"ל דמי שמברך על כוס של ברכה מברך על מים אחרונים ומברך על רחיצת ידים שהרי אינו צריך כלי א"כ מבואר דא"צ ליטול מכלי מים אחרונים. אך בשם סידור ר' קאפיל ז"ל הביאו דצריך ליטול מים אחרונים מכלי וא"כ אין נכון לשפוך מים על השלחן ומזה יטול, דהשלחן אינו כלי ואינו נוטל מכלי, ואפשר גם בלי הא דסידור ר' קאפיל דצריך כלי, אינו נכון ליטול מהשלחן עפ"י שכ' המג"א סק"א דאין ליטול ידיו בכלי והמים שעל השלחן הם כאילו נוטל בכלי רק ישפוך מהשלחן על ידיו אם א"א ליטול מכלי, וכמ"פ משכשכין בכלי ואינו נכון עפ"י המג"א הנ"ל. וכן יראה דצריך ליטול ידיו בכלי.

שם מג"א סק"ג — והוא כל שכריסו של תינוק נכו"י הימנו.

רש"י שם מפרש סולדת נכוית משמע דאיד קאי וצ"ע דברש"י שבת דף מ' ע"ב מפ' סולדת דמפחד אבל אין היד נכוית רק כריסו של תינוק נכוית.

שם שער תשובה ס"ק ו' — ובשם האר"י ז"ל כתבו שאסור להפסיק אפי' בד"ת.

ובמגיד מישרים דף נ"ג ע"א הזהיר להב"י דילמוד פרק משניות או חצי אחר מים אחרונים, ולא להפסק יחשב יען דשייך לסעודה דכל שולחן שלא אמרו כו' דוגמא דטול בריך עיי"ש בישע"י כ"ח פסוק כ"ו.

שם באר היטב סק"א — והאר"י ז"ל כתב שהיחיד לא יברך על הכוס.

וכן הוא בזהר תרומה קנ"ז ע"ב דלא אצטריך כוס אלא בתלתא.

סימן קפג

סעיף ב' — יתן היין לתוכו חי.

מצאתי בתוס' ר"י החסיד דף נ"א מפרש חי ולא מבושל ולא נמצא פי' זה אבל בודאי נכון לחוש לפי' זה אם כי מברכין על יין מבושל בפה"ג עיי' סי' ר"ב מיהא ברהמ"ז לא יברכו רק אחי, ועכ"פ נראה מר"י חסיד דמברכין פה"ג על מבושל דאל"כ פשיטא דאין מברכין בהמ"ז על זה, ומצאתי במאירי שם דחה פי' זה דלא נתמעט מבושל אלא לקדוש.

שם סעיף ד'. — ואם הוא מיסב בשלחן מגביהו מעל השלחן טפח.

בזהר פ' תשא דף קפט ע"ב דכוס של ברכה איצטריך למהוי זקיף מן פתורא שיעור זרת והוא ג' טפחים לכל הפחות עיי' יו"ד סי' קצ"ח סל"ו ונראה מלשון שו"ע דאין עיכוב אם מגביה יותר מטפח א"כ יש לצאת דברי זוה"ק ג"כ ונ"ל דתליא בפלוגתא שבחזו"מ סי' קצ"ח ס"ב אי בעי הגבהה ג' טפחים או די בטפח לענין קנין והנה לרוב פסקינן כ"א קמא, וי"א קמא סברי ג"ט.

סימן קפד

סעיף ו' בביאור הלכה — מביא שיטת היראים דבכוית חייב מן התורה בברכת המזון.

ושם כתב היראים סי' כ"ד דמדרבנן חייב בחצי זית לברך ברכת המזון. אבל הרמב"ן במלחמות ברכות ד' כ' כתב בפירוש דאינו חייב אפי' מדרבנן וגם מירושלמי כיצד מברכין ומובא ברא"ש שם ה' טז שהקשה הרי פחות מכזית שאין מברכין ברכת המזון ולא ברכת המוציא. מפורש דסובר דעל פחות מכזית אין מברכין ברכת המזון כלל ולא ראיתי מובא דברי היראים בזה.

סימן קפו

סעיף א'. — נשים חייבות בברכת המזון

וספק הוא אם הן חייבות מדאורייתא.

בספר המצות להרמב"ם סי' ט' נראה דחייבות מה"ת לכן בסוף העשין שחשב מ"ו מצות שנשים הכרחיות בהן מנה גם מצות ברהמ"ז לנשים עיי"ש.

סעיף ב' — בברכת הארץ להראש

לא יאמר שהנחלת לאבותינו.

עין בספר תוספות ר' יהודא החסיד ברכות דף מ"ד שכתב דבארץ ישראל צריכין לחתום על הארץ ועל מזונותיה כמו לקמן בסי' ר"ח דמברכין על פירותי ולא נהגו כן.

שם מג"א ס"ק א' — כגון במקום

שאמרו שלא לחתום.

עין נובי"ת אה"ע סי' פ"א שכתב דלדעתו נראה דהיכא דאמרו שלא לחתום והוא חתם ל"ה משנה ממטבע דהא הברכה בירך כהוגן ועל ידי שהוסיף בסוף לא הפסיד ברכתו, והרשב"א כתב רק היכי שאמרו לחתום והוא לא חתם עיי"ש שסיים שמבטל דעתו מפני דעת מג"א שמפרש דרשב"א גם במקום שאמרו שלא לחתום והוא חתם.

שם באר היטב סק"א — ואל יחסר

שהנקודות עולין כמנין לחס.

ח"א דף נו ע"א כ' של"ה דכל נקודה הוא י' וכל קו הוא וא"ו קמץ הוא י"ו ועיי"ז תבין הכל.

סימן קפח

סעיף ה' — ולא של יום טוב וחולו

של מועד.

לכאורה לישנא יתירה הוא דכי חוה"מ יש הזכרה אחרת מביו"ט הא שוין הם, ובאמת בטור נאמר רק חוה"מ ור"ח ויו"ט בכלל חוה"מ הוא, ואפשר משום שיגרא דלישנא דרישא דאומר יעלה ויבוא דצריך לכתוב גם על חוה"מ נקט גם כאן בסיפא אם כי בסיפא אינו צריך לכתוב חוה"מ, ועיין ב"ח דהג"י גם בטור

ברישא יו"ט דבטור כ' רק חוה"מ ור"ח. וחי' שלא הזכיר הב"ח דבשו"ע נאמר גם יו"ט ברישא ובסיפא.

שם סעיף ו' — אם לא נזכר עד שהתחיל

הטוב והמטיב צריך לחזור לראש ברהמ"ז.

עין ת' רעק"א סי' א' ובהשמטות שם שהעלה דנשים אין צריכים לחזור בשביל ששכחו לומר יעוי' ביו"ט חוץ ליל א' דפסח ודסוכות שאז חייבות לאכול פת אבל בשאר יו"ט דאין הכרח להם לאכול פת א"צ לחזור בשביל הזכרת החג עיי"ש ולא ראיתי חולק עליו, שוב ראיתי באו"ח הביא דהפ"ת חולק על רעק"א וכן בת' שאילת שלום ובס' תורת אביגדור עי' כאן וסי' תקכ"ט ולמעשה נראה דשוא"ת עדיף, אבל אי נזכרו קודם הטוב והמטיב נראה דגם נשים אומרות הברכה הנוספת אם כי אין צריכות לחזור אם לא אמרו מ"מ לא גרע מר"ח לאנשים דג"כ א"צ לחזור לראש בהמ"ז אם שכחו יעוי' מ"מ אי נזכרו קודם ברכה ד' אומרה כ"כ נשים ביו"ט.

מג"א ס"ק י' — ולמה יגרע זה דדוקא

בברכה לבטלה אסור.

עין ב"ח או"ח סי' תרכ"א שכתב בכ"מ שמזכיר השם בספור כגון ביו"כ וכדומה לא יאמר שם א"ד רק השם עיי"ש, נראה דסובר דגם בכה"ג הוה בכלל מזכיר שם לבטלה ודלא כמג"א, ועיי' חור"ד סי' ק"י בדיני ס"ס אות י"ז דמלמד זכות על האומרים במעמדות ברוך אתה ה' דרך דרך חוב אסור אבל בתורת נדבה מותר עיי"ש שכ' דכמו שמותר להתפלל בתורת נדבה כן ג"כ מותר לברך בתורת נדבה ומשמע דמתיר לברך באמ"ה בשו"מ וצ"ע, ועיין ס' ראשי בשמים אות רל"ו.

שם ס"ק י"ח — הטור הביא ירושלמי

מהו מימר אבינו רוענו זוננו בשבת.

עין חדושי רמב"ן שבת דף קי"ג מפרש דזה הנוסח היו אומרים בברכת הזן בחול ועי' שאלו אי י"ל כן גם בשבת דלא הי' מנהג קבוע לאומרו בשבת דא"כ הי' מקשה והרי אומר רוענו עיי"ש אבל בברכת בונה ירושלים כתב דמאי בעי זה הנוסח, ובקרבן העדה מפרש בברכת הארץ נראה שהוא טעות סופר, ובאמת

משנת

סימן קפח—רא

יעקב

נג

בירושלמי הגירסא רעינו ביו"ד ובראשונים הגירסא בוי"ו.

סימן קפט

שערי תשובה סק"א — ובאה"ע שחולק על המג"א וס"ל דא"ל ב"ב.

ועיין ח"ס גיטין כ"ג חולק על אהעו"ז דסובר דמומר הוה בכלל בני ברית והעלה דלהוציא נכרי די לומר יברך אותנו כמו שנתברכו אבותינו ואימעוט עכו"ם וע"כ בני ברית למעוטי מי שהוא מומר אם כי ברית מילה אית ב"י מ"מ ברית תורה ליכא ב"י.

סימן קצ

סעיף א' — מברך בורא פרי הגפן ויטעום המברך.

בוזהר וירא דף ק"ד בנצוצי אורות כ' משמע דכוס של ברכה אם שותה יותר מרבה ברכה לעצמו. היינו דאמר שם דמלאכים לא אשארו ממה דיהיב לון אברהם כלום. וע"ז אמרו בזה"ק כגונא דא בעי ל"י לבר נש למשתי מההוא כסא דברכה בגין דיוכי לההוא ברכה דלעילא.

סימן קצא

סעיף ג' — אסור לעשות מלאכה בעודו מברך.

ולהניח לאחר שיעשה על גופו מלאכה בשעה שמברך כגון למשוח מנעלי המברך אפשר דיש להתיר אפי' דכמ"פ מסייע בגופו ע"י שמטה רגלו כפי אשר עושה המלאכה רוצה מ"מ רק על עושה המלאכה בשעה שמברך אסרו אבל להניח שיעשה אחר מלאכה עליו ל"ג כעין שכ' רמ"א יו"ד קנ"ז לענין אשה קרקע עולם ואינה מצווה בהריגה או להניח עצמה להשליך על התינוק עיי"ש וביו"ד לענין ניקף שאסור להניח שיקיפו אותו בס"י קפ"א עיי"ש הוא משום דלא תקיפו אפי' ניקף במשמע אבל כאן אפשר לומר דמותר להניח לאחרים לעשות מלאכה על גופו בעודו מברך. ובשעה"ד קודם הנסיעה הנחתי למשוח מנעלים בעת ברהמ"ו.

סימן קצג

מג"א סק"ט — דלא הוי קביעות בבית הכותי ואין מזמנין.

בספר קטן עובר אורח מביא בשם הגאון תו"ט שכן המנהג באלו הארצות שלא לזמן בבית כותי ואפשר משום איזה מעשה שהי' עיי"ש. והנה אם לזמן ברכבת אין לומר דהוה כבית עכו"ם ובס' נמוקי או"ח קס"ג כתב שראה לגדולים שזימנו ברכבת בפרט כעת שמתפללין בעשרה ושמעתי שגם קורין בס"ת א"כ יוכלו לזמן ג"כ וגם זימון בעשרה בשם.

סימן קצו

סעיף א' — אין מזמנין עליו ואין מברכין עליו.

עיין זוהר פרשת קדושים דף פ"ז ע"ב לענין ערלה ונטע רבעי דמאן דאכל וברוך ברכה לבטלה היא דהא קוב"ה עד כאן לא שריא עלי' ה' משמע קצת דעל שאר דבר איסור ל"ה ברכה לבטלה. אבל י"ל דשם קאי אפי' מי שמוכרח לאכול כגון מחמת סכנה או אונס מ"מ לא יברך משום דקוב"ה עדיין לא שרי' ב"י אבל שלא במקום סכנה שאר איסור דומה לערלה דהוא ברכה לבטלה.

ועיי' ת' מאיר נתיבים סי' נ' במי שאכל איסור ובירך חייב שתים על האיסור ועל הברכה דהוה ברכה לבטלה אם כי אכל הוה לבטלה.

סימן קצט

סעיף ו' — נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם.

עיי' תמים דעים סי' א' שמפרש משום שאינן בני קביעות וצ"ע דא"כ אף לעצמן לא יזמנו.

סימן רא

במג"א סק"ו — וצ"ע דבי"ד סכ"ח פ' דגדול

ובשטמ"ק ב"ק צ"א כ' דלא קי"ל כן רק כרב דלא סבר הא דגדול העונה וכו' ועיי' מעיי"ט פ' כסה"ד סי' ח' כ' דרש"י לא סבר הא דגדול העונה.

סימן רב

שערי תשובה סק"א — ולפי"ז אם יש הרבה אגוזים שאין לחוש וכו'.

היינו לס"ח. אבל לא"ר גם בהרבה אגוזים ישבור קודם כמו בחתיכת לחם, ואח"כ דחה הדמיון מלחם, ונראה דנכון לשבור באופן שהמאנדלן ישארו שלמים ויברך על השלם ואפי' יוצרך לשבור כמה אגוזים קודם הברכה.

שם — ועיין ב"ח סימן ר"ו וכו' אף עפ"י שנרקב שלא תהיה הברכה לבטלה.

יש להעיר מריטב"א מובא בשע"ת רס"י קנ"ח דאם נטל ידיו לאכילה ואח"כ נמלך ולא אכל אין בכך כלום ול"ה ברכה לבטלה כיון דבשעת נטילה דעתי ה' לאכול דא"כ ה"נ נימא כיון דבשעת הברכה דעתו ה' לאכול, ורק אח"כ נמאס א"כ אפי' אינו אוכל ל"ה ברכה לבטלה ואפשר כיון דראה דהפרי נרקב הו"ל למידק א"כ יש עלי' כעין פשיעה ע"כ צריך לאכול.

שם ס"ק ב' — דיש לפקפק למה לא ניחוש להנך גאונים דאין לברך על מבושל רק שהכל.

וכן מהרי"ל חש וברך שהכל עיי' ריש ה' ברכות ש"כ די"א כה וי"א כה והוא אמר שיש לברך שהכל.

שם סעיף ב, בביאור הלכה — ושאר כל האילן וכו' בענין תפוחים קטנים לענין ברכה.

עיין תפא"י מעשרות פרק א' משנה ד' כתב גם כן דתפוחים גם קטנים מברכין עליהם בפה"ע כיון דחייבין במעשרות גדולים וקטנים.

סימן רד

סעיף א' — ותבשיל שנשתנה צורתו ונתקלקל.

עיי' מהרש"א ברכות דף נ"ז ע"ב דעל גודגניות וכפניות ופגי תמרה אין מברכין עליהן כלל יען שאין הגוף נהנה מהן וצ"ע בפרט גודגניות שמפרשין קירשן שכעת הוא מאכל חשוב עיי' סי' רכ"ה לענין שהחיינו

למה לא יברכו עליהם — וכן נוהגים לברך עליהם בפה"ע.

שם — ועל חזיו והוא שחת.

אבל על כשותא מבואר שם שמברכין בפה"א וצריך עיון למה השמיטו בשו"ע. עיסת הכלבים שעירב בה סובים ומורסן הרבה איתא במתני' חלה פ"א דאין מברכין עלי' וכו' תפא"ל שהכל מברך עלי' דלא גרע מכלב.

שם שערי תשובה ריש הסימן — שמעתי מי שמפקפק על שנוהגין ליתן מים הרבה על הצמוקים.

שמעתי שכמה אנשים מונעים עצמם מלעשות יין מצמוקים קטנים שהם בלא גרעינים ואומרים דרק אותם שיש בהם גרעינים כשרים לזה, ולענ"ד נראה דאין חילוק דנמצא ברד"ק פ' ויחי מפרש ולשורקה הם הענבים הטובים שאין בהם חרצן וא"כ מה שאין בהם חרצן מורה שהם יפים יותר וא"כ בודאי ראויים לעשות מהם יין.

אח"כ מצאתי בס' תו' יושיע ה' ברכות אות ר' ש"כ שמעתי שעושין יין מראזינקים (= צמוקים) קטנים אשר עדיין אין בהם הגרעינים נ"ל דענבים כאלה נקראין בוסר לכו"ע כיון שעדיין הם קטנים ואין בהם עדיין הגרעינים עיי"ש ופלא עליו שנתן על הצמוקין אלו שאין בהם גרעינים שם בוסר דעינינו רואות שהם טובים ומתוקים יותר מהצמוקין הגדולים אשר יש בהם גרעינים וע"כ הם מין אחר כאשר הבאתי מרד"ק הנ"ל דענבים בלא גרעינים הם טובים יותר מענבים שיש בהם גרעינים, ובודאי הדין עמו בענבים קטנים שאין בהם עדיין גרעינים ואח"כ יהא בהם גרעינים דאלו הם בוסר, אבל הצמוקים הקטנים בלא גרעינים הם מין אחר לגמרי ולעולם לא יהא בהם גרעינים וא"כ אין שום ספק דאין עליהם שם בוסר אבל הם ענבים טובים, ומברכין על הצמוקים הקטנים בלא גרעינים בפה"ע דנגמר פריין ואין עליהם שם בוסר ויוכלו לעשות מהם יין מצמוקים קטנים כנלע"ד פשוט. והנה אם כי בת' שדה יצחק להגאון ר' יצחק חיות סי' ג' האריך ומסיק שלא יברך על היין מענבים בלי חרצנים עיי' שם באורך, והנה מש"כ מקרא מחרצנים עד זג דנראה דרק עם חרצנים הוה ענבים

קצת מים להיין לקדוש ובפמ"ג כ' ברוב מים אין לברך פה"ג ועיי' בשע"ת סי' תקנא בשם אור נגלה דמשמע דאפי' רוב מים מברך בפה"ג כיון שהוא דרך מזיגה ודרך מזיגה הוא בזמנינו רוב מים ומעוט יין. ונראה לפסוק דב' שלישים יין ושליש א' מים יש לברך פה"ג ודברי א"ר בשם ע"ת מיירי ברוב מצומצם כן נראה מדבריו — ע"כ אני מורה בא' שא"א לו לשתות יין רק עם מים שיתן רק שלישי מים ואז יוכל לברך פה"ג ולצאת ידי קדוש וד' כוסות.

סימן רו

סעיף ב' — היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ.

בשטמ"ק ברכות דף מ"ב במתני' כ' וז"ל ואע"ג דפת אם בירך עליו במ"מ יצא מידי דהוה איין דאם בירך עליו בפה"ע או בפה"א יצא התם הוא במברך עליו ומתכוין לפוטרו בברכה זו אבל הכא שמברך על דבר אחר ברכתו אע"פ שמתכוין לפטור את הפת לא נפטר וכן עיקר לדינא ע"כ, וכ"כ אח"כ עיי"ש, וא"כ חולק על דינא דשו"ע כאן וסובר דאם בירך פה"א ונתכוין לפטור את פה"ע לא יצא, ובמאירי ריש פ"ו דברכות נראה ג"כ דסובר דלא יצא מדלא חילק בין כיון לפטור או לא כמו שמחלק אח"כ לענין שהכל עיי"ש. וא"כ אפשר דהוה בכלל ספק ברכה. ועי' כ"מ פ"ד הל' ברכות הל"ו שכ' אם ברך על הפת שהכל יצא אבל אם ברך על פרפרת שהכל לא פטר את הפת ומוזה תקיש בשאר ברכות עכ"ל וסותר למש"כ בשו"ע כאן.

שם סעיף ג' — צריך שלא יפסיק בין ברכה לאכילה יותר מכדי דבור.

נתעוררתי מריטב"א מגילה דף כ"א שכ' דהא דנקט עובר לעשייתו ולא קודם לאשמעינן שלא ישהה בין ברכה למצוה אלא שיעבור מזו לזו לאלתר, ובירושלמי שאם שהה כדי כל הברכה חוזר ומברך לפני', ולא הובא בפוסקים דברי ירושלמי וגם לא ציין היכן מקום דברי ירושלמי, וגם השיעור הוא דבר חדש דחלי בשהה כדי כל הברכה.

עיי' בס' אבני חפץ סי' ט' דמפרש הקרא באופן שאין שום ראי' משם וכן מש"כ ממעשרות פ"א ושביעית פ"ד דמפרשים השיעור על ענבים עם חרצנים עיי"ש מה שדחה — והשדה יצחק לא ראה דברי הרד"ק בישיע' וכן בפרשת ויחי דענבים בלי חרצנים הם ענבים הטובים רק בשם ר"י אבן גיאות הביא בשם המלבי"ם ירמ' כ' מפרש כן וכ' דאין לסמוך על דבריו אבל אם תצרף דברי רד"ק יש ב' ראשונים דמפרשי הקרא כן ורוב אחרונים פסקו להלכה כן ע"כ בודאי לכתחלה יקח ענבים עם חרצנים אבל אם יש לפנינו יין מצמוקים בלי גרעינים מברך בפה"ג וכן מברך על הענבים בפה"ע כאשר ראיתי הענבים הקטנים גדילים כמו הגדולים רק שהזמורות של הקטנים הם רכים קצת.

שוב ראיתי במנחת שבת סי' ע"ז סק"ט הביא די"א שאינם מין גפן והביא מרד"ק על תנ"ך כעין שכתבתי, ועייש בהשמטות ובשם הגאון זכר יוסף דיש גם בהם גרעינים קטנים מאוד, ואני הראיתי לת"ח בווען אלו הענבים בלא גרעינים וראו שהם אשכולות ענבים ממש.

שם — עד שהצמוקים הם א' מושעה במים וא"כ היין בטל במים.

עיי' ש"ך יו"ד סי' קכ"ג ס"ק כב לענין נסך דיין צמוקים אין בטל בששה חלקים מים כיון שהוא חזק עיי"ש בשם ת' רלב"ח סי' מ"א, ונראה דלענין שלנו ג"כ כן ועיי' תו"ש סי' רע"ב סק"ט חולק על הבכור שור ומצריך שלא יהא במים ששה פעמים נגד הצמוקים והביא שם שו"ת רלב"ח הג"ל.

שם מחצית השקל ס"ק ד' — ופטירות הן מין אחר הגדלים לפעמים בעצים.

וכן נראה בשבת דף ק"א דרק פטריות גדילין על העצים עיי"ש.

שם ס"ק ט"ז — ובס' כתב דאפילו הרוב יין אינו מברך בפה"ג.

בא"ר בשם עולת תמיד דאם נתערב מעט מי"א אפי' היין הרוב אין מברכין בפה"ג ביינות שינו ולמעשה צ"ע דא"כ איך מצאנו ידינו במה ששופכין

שם סעיף ה — מי שבירך על פירות שלפניו ואחר כך הביאו לו יותר וכו'.

צריך עיון אם אחד אוכל פירות מבושלים שקורין קאמפאט עם הבשר ובירך בורא פרי העץ וכיוון על הפירות שיביאו לו בסוף הסעודה אבל בינתיים הביאו לו כמה מיני מאכלים אם מהני כוונתו על הפירות או נימא דהוה הפסק ולא מהני כוונתו.

סימן רז

שערי תשובה סק"א — ואם בירך על הפת בורא מיני מזונות יצא.

במאירי רפ"ו דברכות דאין נראה לו מה שקצת חכמי הדור כתבו דבדיעבד מהני במ"מ על פת, וכ"כ בשטמ"ק ברכות דף מ"ב במתני' (וכן כתב בכ"מ פ"ד ה"ו מה"ב והובא בפמ"ג רס"י קע"ז) וכ' הכ"מ פ"ד הל' ברכות הל"ו דאפשר דגם פה"ע או פה"א יצא אפת דעץ שאכל אדה"ר חטה הי'.

שם סק"ב — חי העולמים ועי' שאילת יעבץ שדעתו גם כן לומר בפתח.

עי' מדרש תלפיות ענף בה"נ הביא ראי' מתנ"ך ד"ל בפתח ולא בצירי, וכן מצאתי במלכים ב', ב' ג"פ חי דבפסוק וחי נפשך גבי אדם כתיב בצירי וכן פ' מקץ חי פרעה בצירי וכן במלכים ב' ג'.

סימן רח

סעיף י"ג — אם אכל מז' המינים ואכל תפוחים.

גלע"ד דה"ה אם אכל תפוחים מקודם ובירך פה"ע ואח"כ הביאו ענבים ובירך פה"ע די לבירך מעין ג' וא"צ בנ"ר. על התפוחים כיון שכולן פירות העץ הם, כלשון רמב"ם ספ"ח מברכות, א"כ די במעין ג' אם כי בשו"ע וראשונים נקטו מקודם פירות מז' מינים לאו דוקא דהתם מיירי שמונח לפניו מז' מינים ותפוחים דאז צריך לבירך מקודם על הז' מינים כמבואר ברס"י רי"א — אבל אם אכל תפוחים מקודם ואח"כ הביאו לו מז' מינים אפי' בירך על הענבים בפני עצמם בפה"ע מ"מ מודו דא"צ לבירך בנ"ר, דזיל בתר טעמא דכולן פרי העץ הם, אם כן אין חילוק איזה אכל מקודם.

שם סעיף י"ד — שתה יין וברך בפה"ג

אם יצא משקה מהענבים שמונחים בכלי אם הוה יין לבירך פה"ג או לא בתשורת שי ח"א סי' יוד כ' דל"ה משקה לענין הכשר ואין מברך פה"ג ולא ביאר אם מברך פה"ע או שהכל עיי' בת' אמרי יושר ח"א סי"ח כ' דמברכין פה"ג ושניהם הביאו משנה פ"ה דמכשירין דאם שוקל ענבים במאזנים ל"ה משקה להכשיר אבל האמרי יושר כתב דעיי' ששותה מהכלי הוה תלישה לרצון ומכשיר ומברך פה"ג ואם שואב או מערה לכלי אחר פשוט דצריך לבירך פה"ג והאמר"י הביא ממג"א סי' ר"ב ס"ק כו דביין דלא משך רק הוא עם הענבים דל"ש בי' יין נסך אבל ברכתו פה"ג וכן גם ענבים שהם בכלי ויוצא מהם משקה, (ואם אין מברך פה"ג על המשקה היוצא מהענבים בכלי מברך שהכל כ"כ באמרי יושר), ונלענ"ד ג"כ כאמר"י דמברכין אמשקה שיוצא מענבים מעצמן בכלי פה"ג אפי' לא עירה לכלי אחר.

שם סעיף ט"ו — אם בדיעבד בירך על הענבים בפה"ג או אחריהם על הגפן יצא

יש לעיין בענבים בוסר אי יצא בבפה"ג ועיי' מג"א סי' ר"ו סק"א דפירות האילן בוסר דברכתן בפה"א דבפה"ע יצא ועיין שע"ת סימן ר"ב סק"ד דאין מבוסר מברך שהכל וכוזה, נראה דלא יצא בבפה"ג דלא נתקן רק על יין א"כ י"ל דגם על ענבים מבוסר לא יצא בבפה"ג מי' לפי הטעם דיצא בבפה"ג על ענבים משום דגם ענבים הם פרי הגפן עיי' בב"י ה"ג בבוסר י"ל כן.

שם סעיף ט"ז — שתה יין ומים אין לו לבירך על המים בורא נפשות

אבל שתה מים קודם לא נפטר במעין ג' דיין כ"כ בעקדה"ט ס"י אות מ"ה והובא באחרונים, ונראה אפי' לשל"ה שכ' דאם בירך על יין ושתה מים בלא ברכה ונמלך לשתות עוד מים דצריך לבירך אמים שהכל דמ"מ נפטרו המים בעל הגפן שיעשה עיי"ש מ"מ כאן מודה יען דהמים אין לו שייכות עם היין שאח"כ אבל בנידון דשל"ה הטעם דהוה כסעודה אחת עם היין אם כי צריך לבירך מקודם מ"מ בברכה דאחריו נפטר, ואינו דומה למש"כ לעיל באכל תפוחים מקודם ואח"כ ענבים דג"כ

נפטרו התפוחים בברכת מעין ג' — דשם הטעם כמ"ש
כולן פירות העץ הוא משא"כ מים ויק.

שם סעיף י"ח — לא יכלול על הספק
שום תוספות בברכה מעין ג'

כמ"פ שמקדשין בש"ק בבוקר ואין שותין כשיעור
כוללן במעין ג' שמברכין על הכסנין גם על היין
עפ"י דברי טו"ז וראיתי בת' מהרי"א"ץ או"ח ט"ז כ'
דהוא אינו כולל וסובר דבכה"ג דאינו מחויב בבר"א
גם הטו"ז מודה דלא יכלול רק אם מסופק או בג"ר
או מעין ג' אז יכלול עיי"ש, אבל זה דוקא אם בודאי
לא שתה שיעור זית אבל אם שתה כזית או הוה
ס' אם גם בכזית צריך ביין על הגפן א"כ רק דיעבר
יכול לכלול מספק כ"כ בזכ"א ח"א דף י' דשיון הם
ס' בשיעור עם ס' מה מברך דלא כגדול א' דמסופק
בוה די"ל דס' שיעור עדיף ויוכל לכלול לכתחלה.

שם באר היטב ס"ק י"ח — ובתשובת
פנים מאירות סימן נ"ח חולק ופסק דיצא
(ע"ש).

וכן הוא בריטב"א ה' ברכות פ"ז אות י"ד עיי"ש
וכן מצאתי בשטמ"ק ריש פ"ו דברכות דיצא עיי"ש
ועיי' מלאכת שלמה על משניות ריש פ"ו דברכות
בשם בעל החרדים דדייק מיתורא דמתני' דלא יצא
ועיי' ס' מ"ב מ"ש בוה, ובשטמ"ק דף מ"ב ע"א ד"ה
ברך על הפת כ' דגם בפה"א יצא אם בירך על היין
עיי"ש ומצאתי בתוספתא פ"ד דברכות ה"ה עפ"י
הגהות הגר"א דאם בירך על היין בפה"ע לא יצא כן
סובר ר"י ואין חולק עליו וכן בפת אם בירך פה"א,
וכ' דכן הוא בירושלמי פ"ו ה"ב כל שנשתנה מבריותו
ולא שינה ברכתו לא יצא והיינו פת ויין שבירך ברכה
שמקודם פה"א ופה"ע.

סימן רי

סעיף א' — והשתנה פחות מרביעית

בשו"ת חו"י סימן ט"ו כתב דגמיעה בכף ג"כ
שתי' מקרי לכל דבר אע"פ שיש בו פתיתים, ועיי'
רש"י שבת קמ"ד ע"ב ד"ה אבל כ' ואע"ג דבקערה
לא שתי איניש לא מוכחא מילתא ואיכא איסור ע"כ.

והיינו בשעת סחיטה דלא מוכחא מילתא דאוכל הוא ע"כ
אסור נראה קצת דאם מוכח דאוכל הוא הי' שרי וע"י
כף אפשר דמוכח דאוכל הוא, דינו כאוכל לענין בר"א.
צ"ע לענין מיא דסילקא אי אוכל בכף או שותה
דברכתו בפה"א כמבואר סי' ר"ה ס"ב ומג"א האין
שיעורו לענין ברכה אחרונה דודאי אין סברא לומר
דרק ז' משקין שיעורם ברביעית אלא כל משקים אבל
משקים שדינם לענין ברכה כאוכלים צ"ע לענין בר"א.

שם — בין מיין בין משאר משקים מברך
תחלה ברכה הראויה לאותו המין

בס' שנות חיים למהרש"ק ח"א סי' ל"ג, האריך
די"ל דביצה חי' הוה משקה ושיעורה ברביעית רק הוא
מסיק דלדעתו אינו לא אוכל ולא משקה דאינו ראוי
כשהיא חי' עיי"ש וראיתי לאחד שנסתפק בדין זה דגמע
ביצה חי' אם מברך אחרי' ולהנ"ל לא יברך אחרי'.
ועיי' רמב"ם פ"ח ה"ב מהלכות שבת חשב לובן ביצה
בין כל המשקין ולא בין האוכלין נראה דסובר דמשקה
הוא, ובח"ס יו"ד סי' י"ט הובא בהגאון"ח כאן כ' דהוה
אוכל והביא רא' מביצה ג' דאמר אוכלא דאפרת הוא,
וראיתי בס' באר יצחק להג' מהר"י מפונא סי' י"א
דדברי השואל כ' וז"ל ודוחק לומר דביצה מקרי משקה.
עכ"פ הוה ספק ולא יברך בר"א אם גמע ביצה חי'.

שם מג"א סק"א — אבל האוכל ושותה
אין מצטרפין

גלע"ד דאם המחה איזה אוכל וגמעו השיעור
בכזית כמו אכילה ולא ברביעית כשתי' וחילי' ידי
כמו לענין איסורין המחה חלב וחמץ וכדומה חייב
בכזית עיי' רמב"ם ריש פ"א מהלכות חו"מ כתב כן.
וכן הוא בגמ' חולין דף ק"כ סוף ע"א ועיי' תוספתא
סוף פרק ב' מכריתות דהמחה חלב וגמעו אם יש בו
כזית חייב, ועיי' מנ"ח סימן קמ"ח כ"כ, א"כ לענין
ברכה ג"כ הדין כן דשיעורו בכזית ועיי' תוספתא הנ"ל
דאם אכל חצי זית חלב וגמע חצי זית חלב מחוי
מצטרף, אם כי אכילה ושתי' אין מצטרפין מ"מ זה
יען ששיעורם שוה דזה וזה בכזית מצטרפין א"כ
לענין ברכה ג"כ מצטרפין ח"ז אוכל וח"ז אוכל מחוי,
אבל אם אכל פחות מכזית גבינה ושתה פחות מרביעית
חלב אם כי הגבינה בא מחלב, מ"מ נראה דאין

מצטרפין יען דשיעורם אין שוה, אבל שיעור שהי' אם הפסיק במאכל שהמחה וגמעו הוא ברביעית כמשקין עיי' רמב"ם פי"ד ממאכ"א ה"ט כ"כ דהמחה איסור וגמעו שיעור הפסקה הוא ברביעית ועיין מנ"ח סס"י קמ"ח שהקשה על הרמב"ם למה לענין השיעור דין ממחה בכזית כאוכלין ולענין צירוף יש לו דין משקין.

שם סק"ב — ובשל"ה כתב דהוא כמעט מלא ב' קליפות

בשל"ה בשער האותיות בשם מהרי"ל בסדר ההגדה, ונ"ל ראי' לדבר זה מירושלמי פ"י דתרומות ע"י ש"ך יו"ד סי' פ"ו ס"ק י"ד דמ"ה או מ"ז ביצים בקליפתן די לבטל ביצה אסורה וכשהן בלא קליפתן אז צריך ס"א, א"כ חזינן דקליפות הביצים הם חלק רביעית מהביצים דהא בעינן עם ט"ו ביצים יותר כשהן בלא קליפות מכשהן בהקליפות דאז די במ"ה — ט"ו — כנגד מ"ה הוא חלק רביעית א"כ ה"נ כן הוא דבלא קליפה שיעור רביעית שני ביצים ועם הקליפות הוא רק ביצה ומחצה דהיינו הקליפה הוא חלק ד' ודו"ק.

סימן ריא

מג"א ס"ק י"ג — גפן תאנה ורמון
צ"ע דהא תמרים קודמים, ומצאתי בפמ"ג הק' כן אבל להלכה תמרים קודמין מגפן.

סימן רטו

מג"א ס"ק ו' — וכ"ה בתמורה דף ד'
עיין מחצית השקל דשם משמע דליכא ל"ת רק עשה ועיי' מג"א סי' קכ"ח סק"א ומחשה"ק באורך דליכא רק עשה על ברכה לבטלה והמג"א נשאר כן בזה.

שם — וקשה דהא בגמ' ביום הכפורים עסקינן דחסר ממנין מאה ברכות

מצאתי בא"ר סי' ר"צ מתרץ קו' מג"א על השל"ה וז"ל, ולענ"ד דכהן גדול בלא"ה בירך הרבה ברכות על קרבנות ועל הטבילות ועיי' יומא מתני' פ' בא לו.

עכ"ל. כונתו דבמתני' איתא דכה"ג בירך ביו"כ ח' ברכות לאחר שקרא בתורה.

ומ"ש על הטבילות דבירך על כל טבילה ביו"כ, צ"ע שלא נמצא כן בשום מקום שבירכו על הטבילה במקדש כשהיו טהורים כ"ש לברך על כל טבילה אם כי יש מקום לזה כיון דהטבילה מצוה, וא"כ על כל מצוה צריך לברך כמבואר ברמב"ם פי"א מה' ברכות וכיון שטבל כמ"פ בהפסק צריך לברך בכל פעם כיון שיש מצוה לטבול בכל פעם, וכן בכל הקרבת קרבן מברך כיון שיש מצוה בהקרבתו עיי' מל"מ ריש ה' מעה"ק דהכהן מברך על כל עבודה שעושה וכ' דאפשר דגם הרמב"ם מודה לרמב"ן שכ' כן, אבל לפי זה גם על קדוש ידים ורגלים יברך בכל פעם דקידוש ידים ורגלים ג"כ מצוה הוא, ומצאתי ברוקח סי' שס"ג דכה"ג ביו"כ בירך על הטבילה, דכשטבל נגמרה המצוה ואע"פ שצריך לטבול ה' טבילות אמרינן בזבחים י"ט לא טבל בין עבודה לעבודה עבודתו כשרה.

שם — אלא דבשבת רשאי לעשות כן משום הברכה.

עפ"י דברי של"ה דבשבת מותר לגרום ברכה שא"צ, וא"כ י"ל דגם אם יש לפניו ב' מינים יוכל לברך על א' מהן ולכוין ולהוציא רק מין זה ואחר שיאכל את זה יברך על מין האחר דהוה רק גורם ברכה שא"צ ומותר לעשות כן בשבת, ועפ"י י"ל בברכות דף מ"א ע"ב ר"ח ור"ה אייתי לקמיי' תמרי ורמוני בריך ר"ה אתמרי ברישא, שעמד הצל"ח, מאין הלשון ברישא הא רק ברכה א' בירך ודי לומר בריך אתמרי ע"ש שכ' דרך בריך אתמרי אבל אכל מקודם רמוני יען שזה חביב עליו, ורש"ש כתב דברישא הכונה שבירך קודם חבירו, אבל י"ל דבשבת הי' ע"כ כיון להוציא רק אתמרי ברישא ואח"כ בריך ארמוני דמותר לעשות כן בשבת עפ"י השל"ה וע"כ שאל אותו למה עשה כן.

ומצאתי בת' רמ"ע סי' ה' לענין שמן והדס בברכותיהן שוות איזה מהן קודם ומקשה דהא א' פוטר חבירו וכתב די"ל דלשבת אתשיל שאין שם מוגמר ומהדרינן למלוי ק' ברכות בפירות לפיכך מכיוני שלא לפטור עכ"ל וש"מ בזה דהוא כמו שכתבתי וא"כ הוא סובר ג"כ כשל"ה.

שם שערי תשובה סק"ד — ובכלל

דבריהם כתובים הבאים קודא כדרכו

במקרא האזכרות

נלע"ד ראי' מפורשת מברכות דף כ"ב ע"א דבעל קרי לומד הגמרא או המדרש ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו, מפורש דכשאינו בע"ק מזכיר אזכרות שבו בלימודו ואח"כ ראיתי שזה ראית הח"צ.

סימן רטז

מג"א סק"א — ומה"ט אין מברכין עליו

שהחיינו

בדברי חמודות על הרא"ש ברכות דף מ"ג הביא עוד טעם בשם גדול א' לפי שברכת הריח סמכו על כל הנשמה וגו' ולפי שהנשמה נצחית לא שייך למימר שהחיינו וקימנו כו' שהרי קיימת ונצחית בעצמה עכ"ל והוא נפלא.

שם — כתב המרדכי פ' א"ד אין מברכין

אלא על דבר שהגוף נהנה ממנו

היינו שנכנס לגוף כן מבואר בחידושי רמב"ן ברכות פ' אלו דברים וכן כונת תוס' פסחים נג, וזה גופא התי' על רחיצה וסיכה שכ' מג"א אח"כ, וכן על נשיבת הרוח כ' הרמב"ן טעם זה שאין מברכין על הנאת נשיבת הרוח יען שאין נכנס לגוף.

סימן ריז

סעיף א' — הנכנס לחנותו של בושט שיש

בו מיני בשמים מברך בורא מיני בשמים

נראה דאפילו אם היו הבשמים שמוציאים את הריח רחוקים ממנו ואיננו רואה אותם, מ"מ אם הוא מרגיש הריח מברך, כן הוא פשוט דלא תליא בקירוב מקום, ועיין דקדוקי סופרים ברכות כ"ה כתב כן בפשיטות.

סימן ריח

סעיף א' — ומעברות נחלי ארנון ואבני

אלגביש של בית חורון וכו'.

צ"ע למה הביא דברים אלו דהא לא שכיחי כלל והיכן אנו רואים נחלי ארנון ואבני אלגביש ואבן של עוג

ואבן שישב עליו משה וכדומה כמה ברכות בסימנים אלו וכי רשאי לברך אם נראה לו דזה הוא הדבר דאיתא בגמ' ואפי' לפמ"ג סס"י רכ"ח דבסתמא הנהרות לא נשתנו ומברך אבל כאן א"א לידע כלל והר"ן פ"ק דפסחים כ' דרי"ף השמיט הדינים בצבורי חמץ ואתא עכבר ושקל יען שהם דברים שאינם מצויים, וכאן הביא הרי"ף וטוש"ע דברים שכמעט אין במציאות שיברך עליהם.

סימן ריט

סעיף ב' — ומה מברך בא"י אמ"ה

הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב

בעיון יעקב כ' דרב יהודא ברכות ג"ד רצה לפטור עצמו בעניית אמן כדי שלא יצטרך לומר הגומל לחייבים טובות כי גנאי לתלמיד חכם כמותו לומר כן, וזה הוא חידוש שלא שמענו גדולים וצדיקים שיקפידו על זה שלא לאומרו.

שם סעיף ג' — ונהגו לברך אחר קריאת

התורה

משמע לאחר קריאה של כל הפרשיות, מיהא כעת המנהג דלאחר שעלה לתורה ובירך ברכה אחרונה מברך הגומל אם כי הוא באמצע הקריאה דיקראו עוד כמה גברי.

ומנהג פשוט לברך הגומל בשבת וכן עשיתי בש"ק א' דחנוכה תשי"ג כשבאתי מביקור א"י תובב"א ע"י נסיעת אוירון ברכתי ברכת הגומל שבאתי ביום ה' לערב למינכן. ועי' ת' מהר"ם שיק או"ח סי' פ"ח דפשוט דמברכין ול"א כיון שהוא במקום תודה וכמו דאין מקריבין תודה בשבת כן אין מברכין עיי"ש.

שם סעיף ה' — אם בירך אחד הגומל

לעצמו ונתכוין להוציא את חברו וכו' יצא

אפילו בלא עניית אמן

עיי' מאירי כ' ואם הוא מברך בשביל עצמו ועונה זה אחריו אמן לכונת עצמו נראה לי שאינו נפטר בכך, ויש שפוטרים אף בזו ואין נראה לי, ע"כ נראה שחולק על דין זה, ולומר דכאן כיוון להוציא ובמאירי לא נזכר זה ע"כ לא נפטר אין נראה לחלק בכך.

שם סעיף ט' — הני ארבעה לאו דוקא
דה"ה למי שנעשה לו נס

י"ל קצת דרש"י פ' צו ז, יב שכתב הודאה על
הנס שנעשה לו כגון יורדי הים, וחשיב כל ארבעה
וידוע דתיבת "כגון", מרבה שאר דברים עיין תוי"ט
כלים פ"א מ"ה וא"כ סובר רש"י כדברי הי"א כאן.

שם — וי"א שאין מברכין הגומל אלא
הני ארבעה דוקא וטוב לברך בלא
הזכרת שם ומלכות

נלענ"ד דגם נסיעה באויר ע"י ספינת אויר
שנוסעים עשרת אלפים אמה בגובה מברכין בשם
ומלכות דרק דבר דה"י בזמן הש"ס ולא נחשב בכלל
ארבעה י"ל דמיעוטו, יען דלא חשבו רק ד', אבל
זה דלא ה"י אז בזמן הש"ס א"א לחשבו ומובן מאיליו
דשייך לברך הגומל עוד יותר מאלו ארבעה, בפרט
עפ"י רוב נוסעים עם האוירון על הימים ונהרות
א"כ הוה בכלל יורדי הים כנלענ"ד פשוט וכן עשיתי
לברך בשם ומלכות הן בנסיעתי לא"י והן כשבאתי
מא"י תובב"א כשזכיתי לבקר את הארץ בשנת תשי"ג
חשון—כסליו.

בפמ"ג בפתיחה כוללת לה' ברכות השחר כתב
דכמו שכתב הב"ח באו"ח סי' כ"ט דמספק יוכל לברך
שהחיינו, כן י"ל גם ברכת שבח והודאה כגון הגומל
יוכל לברך מספק ורק ברכת הנהנין וברכת המצות
אין מברכין מספק עי"ש והוא דבר חדש מאד, ומכאן
שכתב המחבר לברך בלא שם ומלכות נראה דלא
כפמ"ג וצ"ע.

שם באר היטב סק"ט — ובדיעבד עד ה'
ימים

דברי בה"ט אינם מובנים דמבואר בשו"ע דבדיעבד
מברך כל זמן שירצה ומה שציין לעטז"ק לא נמצא שם
מזה כלום. ומצאתי שבב"י הביא בשם רשב"א שיעורה
י' ימים אבל יען שהמחבר לא הביא שיעור זה אין
הלכה כן. וכן מצאתי באורחת חיים הביא מכמה אחרונים
דאין הלכה כן רק כל זמן שירצה.

שם משנה ברורה סעיף קטן ח — כתב
עיין בהלכות הרא"ה שכתב שימתינ עד
שלשים יום פן יזדמן לו עשרה וכו'.
וכן כתב השמ"ק דעד ל' יום ימתינ וכנראה חולק
על מה שכתב בסעיף ו.

סימן רכג

שערי תשובה סק"י — ואם גמר ספר
בכתיבה בחזושי תורה וכ"ש בהדפסה
כתב מור וקציעה שיברך

ובהקדמת ספר חמדת שלמה דרשות כ' דכשהוציא
ספרו חמדת שלמה תשובות רצה לברך וכדי שלא יהא
תמי' שלח לקנות פירי חדשה ובירך ועיין ת' יד יצחק
ח"ב סי' רנ"ט, דהגאון פני מבין העיר אותו לברך
שהחיינו על חיבורו באר יצחק על חולין שנתקבל
אצל חכמי הדור, שכתב דלא שייך לברך רק כשרואה
שנתקבל ספרו ואז כבר אינו דבר חדש על כן אין
מברכין כלל.

שם מחצה"ש סק"ח' — ולפ"ז אפי' אינו
אדם חשוב וכו'.

בקצוה"ח סי' ק"צ סק"ד תירץ כן קושית המג"א
עפ"י דברי ר"ן קדושין דבכל אדם שאינו חשוב
הוה הנאה אלא שאינו שו"פ ולענין ברכה א"צ שיהא
ההנאה שו"פ עי"ש — אבל בטו"ז אינו מפורש
כ"כ דבר זה ובאמת הו"ל לטו"ז ומחצה"ש להביא
דברי הר"ן.

שם

בברכ"י מביא בשם החו"י סימן ע' כשנעשה בן
שבעים יברך שהחיינו וכתב הברכ"י בלא שם ומלכות
יען שאינו מובא בראשונים, וראיתי מובא דכשנעשה
הגאון בעל משנה ברורה בן שבעים קרא לגדולי
תלמידיו ובירך בפניהם שהחיינו בשם ומלכות.

סימן רכד

סעיף ה' — הרואה נשים ריבוא מישראל
ביחד אומר בא"י אמה חכם הרזים

במלחמות ברכות כ' הא דהשמיט הרי"ף הא דר'

חנינא ברי' דרב איקא דבריק אר"פ ור"ה חכם הרזים כיון דלא סליקא לי' שפיר דשלטא בי' עינא ונח נפשי' לא קיי"ל כותי' וזה נפלא וכי מפני זה לא יהא הלכה כמותו ואפשר כונתו כמ"ש הכ"מ ספ"ב מהלכות טומאת צרעת דלא קיי"ל כרבה דאמר ספק טהור כיון דבשעת יציאת נשמה אמר הכי הוה בכלל לא בשמים הוא ע"ש. [וחידוש מה שכתב בס' הקדוש מעבר יבן ח"א פ"ז דלא הי' כדאי הכרעת רבה אלא בעת דנח נפשי' דהי' סמוך למיתה דאז תוסף רוחם]. וא"כ גם כן כיון דנח נפשי' מיד שאמר הלכה זו לא קיי"ל כותי' דבכלל לא בשמים הוא. ועיי' ח"ס סי' ר"ח באו"ח מה שפקפק על הכ"מ ומה שכתב שם והרמב"ן כתב עוד דבאמת ר"ח לא בריך ברכת חכם הרזים עליי' דלא מצינו שבירך ברכה זו רק משום כבודם אמר להם כן וצ"ע וכי שיקר להם ח"ו ורצה להחניף להם.

לא נהוג רק יען שבזמן בית שני נהוג יכתוב הדין וצ"ע ג.

מזה נראה קצת דעת המחבר דברכה זו שייך גם כעת כמו שנראה בב"י קצת. ועיי' דברי חמודות על הרא"ש כהק' דלכ"י בפ"י א' צ"ע למה לרש"י לומר כגון בב"ש דידוע דכל הברכות נתקנו בב"ש ע"ש ונלע"ד דבש"ע כאן חזר ממ"ש בב"י וסובר כעין דברי רש"י שהובא במג"א ושייך גם כעת בא"י אם הם בתוקף וגבורה כעין שהיו בב"ש ותיבת כגון הפי' כעין. כמ"ש הפמ"ג בהקדמה באגרת. ועפ"י יש להסתפק כעת דנבנה בא"י ערים ובנינים לתלפיות אם מברכין ע"ז. אבל באמת כעת הכל בפחד והכנעה ואינו כגון וכעין בית שני שאינם מתנהגים ע"פ התורה וכנגד התורה ובכפירה ר"ל.

שם סעיף י"א — בית גאים יסח ה'

ויצב גבול אלמנה, כן גי' הרי"ף

שם מחצה"ש ס"ק ח' — וכשישים ידו יכוון בפסוק ונחך שיש בו ט"ו תבות

אינו מובן דהא יש בו י"ז תבות — ראה בישעי' ג"ח י"א — אבל קרא דאח"כ ובנו ממך וכו' שם יש ט"ו תבות ואפשר גם זה יאמר וע"ז קאי — ובאמת בלקוטי צבי נדפס לומר הפסוק ובנו וגו' ג"כ.

סימן רכה

סעיף א — ואחר י"ב חודש מברך מחיה המתים. עיין בבאר היטב סעיף קטן א בשם הפנים מאירות.

נראה לעניות דעתי ראי' לזה מרמב"ם פרק י מהלכות ברכות הלכה ב דהביא נוסח ברכה זו בא"י מחיה המתים. ובשאר ברכות הביא בא"י אמ"ה נראה דבדקדוק כתב הרמב"ם כאן בלא מלכות. וראיתי במגן גבורים שכתב יען דאין זה ברכת מחיה המתים דשמ"ע על כן יברך בשם ומלכות. ועוד דבירושלמי ברכות פרק ד איתא ברכה זו בא"י וכיון דצריך לברך בשם הוא הדין דגם במלכות יברך ולעניות דעתי נראה הא הפנים מאירות רק מלכות השמיט ולא שם. על כן אין ראיה מהירושלמי אדרבה ראיה להפמ"א

שם סעיף ז' — בא"י אמ"ה שנתן מחמתו לבשר ודם

בספר דרישת הזאב ברכות ג"ח העיר מקרא מלכים"א ה' וה' נתן חכמה לשלמה, הרי דגם בחכמי ישראל נאמר נתינה ולא חלק. ואפשר לשון מקרא לחוד ולשון חכמים לחוד.

שם סעיף ח' — על מלכי ישראל בזמן הבית אומר

זה שכתב בזמן הבית נכתב ע"י הצנזור וסעיף זה נשתנה לפי מקו מהדפוס דבכמה דפוסים לא נצא תיבות בזמן הבית, ונלע"ד דאשה המולכת באומות העולם [— דבישראל הא אמרינן מלך ולא מלכה —] מברך ברכת המלך דהא א"צ לראות פני' ואפי' בגדי' רק הכבוד שעושין לה וכש"כ הוא מסומא. [שמברך] [כמעשה עם רב ששת], וכן הורתי כ"ז תשרי תשי"ח בניו יורק שבאה שם מלכת אנגליה יר"ה, וראו אותה בני ישראל, ושאלו אותי והוריתי לברך עלי'.

שם סעיף י' — הרואה בתי ישראל בישובן כגון בישוב בית שני

צ"ע דלמה הביא דין זה כיון דלא נהוג כעת רק נהוג בזמן בית שני וכי נמצא בשו"ע דין דכעת

שוב ראיתי בלה"פ בקש"ע סימן נט העיר מרמב"ם
הג"ל ודחה דסמך על מה שכתב לעיל עם מלכות גם כן
כמו שכתב ב"י סימן ר"ל בהקזת דם שלא הזכיר הטור
לא שם ולא מלכות יען שסמך על מה שכתב בסימן ר"ח
שבכל הברכות צריך להזכיר שם ומלכות.

סעיף ג' — נהגו שלא לברך עד שעת
אכילה

י"ל מדלא אמר עד האכילה משום דהמחבר סובר
כהני דסוברים דשהחינו קודם לברכת הפרי — עי'
פמ"ג — ע"כ נקט שעת אכילה היינו כשרוצה לאכול
היינו קודם ברכת הפרי לאפוקי אי הוה נקט האכילה
משמע אחר ברכת הפרי דכבר אוכל, וכן הביאו בשם
הגר"א דשהחינו קודם וכ"כ בהגהת ח"ס בשם מורו
הגרנ"א וכן כ' התניא בסדר ברכת הנהנין דשהחינו
קודם וכן אני נוהג לברך שהחינו מקודם — ויש
לדחות דאי הוה אמר עד אכילה הייתי אומר דסובר
דיאכל מעט ואח"כ יברך שהחינו כמש"כ הפמ"ג דיוכל
לעשות כן ע"כ כ' בשעת אכילה היינו קודם אכילה
דאפי' מברך זמן אחר ברכת הפרי ג"כ הוא שעת
אכילה ולא אכילה ממש ועי' מנחות ל"ה סו"ב משעת
הנחה משמע לאחר הנחה ועד שעת קשירה היינו קודם
קשירה עכ"פ אין הכרח ודיוק מתיבת שעת אכילה —
וי"ל כמו בסי' תרמ"ג שמברך זמן בסוף אם כי
הי' ראוי לברך זמן כשעשה הסוכה וחל חיוב זמן קודם
סוכה מ"מ כדי שזמן יחזור גם על סוכה מברכין זמן
בסוף הכא ג"כ אם כי חיוב זמן הי' בשעת רא' מ"מ
כדי שברכת זמן יחזור גם על ברכת הפרי הכונה לא
זו בלבד שזכה לאכול הפרי חדשה אלא גם שזכה לברך
עלי' עי"כ יברך זמן בסוף כמו סוכה ואח"כ זמן
כנלע"ד נכון מנהג העולם לברך זמן בסוף מ"מ קשה
בעיני לשנות מנהגי לברך על הפרי קודם זמן —
ובמח"ב סי' כ"ב כ' מנהגינו לברך ברכת הפרי קודם
והביא דבברכ"י כ' בזה — ולא מצאתי בברכ"י מזה.

שם סעיף ג.

אם אחד אינו אוכל פירות יען שנדר שלא לאכול
מחמת תשובה או מחמת חולי אפשר שצריך לברך
על הראיה דשמחה הוא לו שהוא חי עד זמן זה שרואה
הפרי ולא שייך בזה לא פלוג דהוה בכלל ב' מינים

דלא שייך לא פלוג כמו שכתב הר"ן בשבת ריש פרק
השואל. ובספר מאורי אור חלק בן נון דף קמט כתב
מי שחסר לו שיניים דאי אפשר לו לאכול אגוזים
ולוזים יברך בראיה וילעוס מעט בלי ברכה אף
שאין צריך כלל רק ליתר ושאת חייך אוכל יטעום.
אם כן בנדר שלא לאכול או מחמת חולי יברך על
הראיה בלבד.

שם סעיף ד' הגהת רמ"א — והם כשני
מיני גודגניות

דברי מהרש"א ברכות נו דהא דאמרו ג' נכנסין
לגוף ואין הגוף נהנה מהן גודגניות כפניות פגי תמרה
היינו שאין מברכין עליהן דהברכה משום הנאה הוא.
ופלא האיד כ' מהרש"א כן הא בכל הג' דברים מפורש
דמברכין עליהן בגודגניות דנקרא קירשן מברכין עליהן
בפה"ע עי' לעיל סי' ר"ד סי"א דעל גינדאש דהוא
מין קירשן מברך בפה"ע ועל כפניות ופגי תמרה
מברכין ג"כ עכ"פ שהכל עיין סי' ר"ד ס"א ודגה
גודגניות י"ל דמפרש מין פרח כמו שהביא המתורגמן
בעין יעקב בברכות שם ועי' אולי אין מברכין, אבל
עיין בברכ"י שכ' שמקובל דכל היכי דאיתא גודגניות
בוי"ו פרש"י דריזאש והוא מין פרי, ואם איתא גודגניות
בלא וי"ו אז אינו פרי — א"כ כאן הוא מין פרי. אבל
הני שתי' תמרים רעים הם מברכין עליהם ומה שאמרו
ע"ז ואין הגוף נהנה מהן היינו הנאה מרובה אבל הנאה
שיחא צריך ברכה בודאי יש.

שם סעיף ה' — אם בירך שהחינו על
הענבים כשישתה יין חדש אינו חוזר
ומברך

בחומ"מ סי' של"ז ס"ט אוכלים ענבים ואין שותים
תירוש דהו"ל כעושה במין זה ואוכל במין אחר נראה
דענבים ותירוש הוו ב' מינים מ"מ לענין שהחינו
שאני.

שם מג"א ס"ק ב' — מחיה המתים, ואז
אין מברך שהחינו

אבל אם בתוך יב"ח קיבל איגרת דאין מברך
מחיה המתים, מברך שהחינו, או שנודע לו משלמו עי'
שע"ת דדינו כמו כתב עיי"ש אז מברך שהחינו
כנלע"ד ובהקדמת ת' מהרי"א"ץ כ' דהגאון ר' הלל

ז"ל בירך על הגאון המחבר הנ"ל שהחיינו אף שהי' יותר משנה שלא ראו זה את זה, וע"כ שקיבל כתב או הודעה ע"כ לא בירך מחי', אבל שהחיינו בירך, ואפשר יען שבכל יום הזכירו זה את זה הוה כמו כתב ואין צריך לברך מחי'.

שם סק"ד — ומשמע דהיינו ביום שנכנס לשנת י"ד

בחי"א כ' קלג סי' קטו כתב אם הביא ב' שערות משמע דלא תלוי בזמן אבל דבריו צ"ע. ועיי' פמ"ג לעיל סי' ל"ז די"ל דאפי' אחר יג"ש אם לא הביאו ב' שערות חייב האב בחינוך ולפי"ז י"ל דמטעם זה ג"כ אין לברך ברוך שפטרני דשמא לא הביא ב"ש ועיי' מ"ב לעיל סי' לו העיר על הפמ"ג מכאן דחזינן דביג"ש מברכין והיינו יען שכעת אינו חייב עוד בחינוך מ"מ י"ל דלברך ברכה בשו"מ אין נכון, אבל מורי הגאון בעל המחבר ס' שאול שאל והרבה ספרים בירך בשנת תרע"ד בקראלי בעת שלמדתי אצלו — בבר מצוה של בנו הה"ג ר' שמואל בראך הי"ד בשו"מ — וכן מצאתי בהקדמת ס' מי באר מים חיים על מסכת ברכות שהגאון ר"י אסאד הסכים לברך בשו"מ וברכו בשו"מ וכן נוהגים הרבה ע"פ הגר"א. אבל נכון לברך השם בהרהור ויאמר ברוך אתה מלך העולם וכן נהגתי בש"ק אח"ק תרצ"ד שנעשה בני הילד הנחמד כמר פנחס נפתלי ג"י בר מצוה — נעשה גדול בתורה, אבל נהרג ב' סוכות תש"ה הי"ד — ועיי' פמ"ג שמ"ג כתב דגם דעד ב"ש שייך חינוך והביא מכאן רכ"ה וע"ז כתב חי' דין זה וצ"ע דהא מכאן לא מוכח מידי ואדרבה הוא לנגדו.

שם ס"ק ה' — ובלבוש פי' איפכא דער עתה הבן נענש בעון האב

בתוספתא פ"א דמכות חכ"א עד הפרק דהיינו לפי' הפשוט י"ג שנים האב זוכה לבן בין לטובה בין להיפך ואח"כ הכל לפי מעשיו. ובזהר ויחי דף ר"כ ע"א לענין ליל הו"ר דרואה גופא לא אתחזי דבנו ימות וה"מ כד ברי' זעירא ברשותי נראה כאן — ועיי' בתוס' שבת דף כ"ה ע"א ד"ה כרת מפורש כן דרך בגים קטנים נענשים בעון אביהם.

שם סעיף י' בשער ציון אות לג — דכוונת הגמרא דוקא כשהם נאות ביותר וכו'.

נראה לעניות דעתי דרש"י לא מפרש כהרמב"ם עיין רש"י שבת דף נ ע"ב ד"ה בשביל שכתב דמשום הכי רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום משום כבוד קונוהו דהרואה בריות נאות אומר ברוך שככה לו בעולמו. ואם כן אי אפשר לומר דהכוונה רק נאות ביותר דאכל אדם קאי ולא רק על נאה ביותר וגם מפירוש רש"י נראה דאין הכוונה בריות נאות יפה תואר או יפה מראה, רק שנאה במה שהוא נקי דשם קאי על זה שרוחץ פניו שיהא נאה ויוכלו לברך עליו ברכה זו.

סימן רכו

סעיף א' — היוצא בימי ניסן

הרהרתי דאפשר הכונה ניסן דתקופה ואח"כ מצאתי בהגהת ח"ס כאן כ"כ בשם מורה, וא"כ אין ס' מש"כ פוסקים אי מברכין באדר או אייר דעפ"י הרוב בא בניסן של תקופה. ונלע"ד ראי' נכונה לזה מר"ה י"א דלר"י זיו שנאמר בקרא הכונה ניסן שאז נולדו אבות וכ' רש"י דלכאורה זיו הוא אייר הוא רק הכונה ניסן דתקופה שנמשך באייר של לבנה ואח"כ אמרינן דלר"א נקרא זיו ע"ש האי מאן דנפק ביומי ניסן וחזי אילנא דמלבלבי מברך וג"כ תקשה הא זיו אייר ואתה קורא אותו זיו משום אילנות דמלבלבי בניסן וע"כ כפרש"י לעיל דהכוונה ניסן דתקופה דנמשך באייר דלבנה ונכון בעזרי.

ועיי' ירושלמי ספ"א דתענית דניסן הנאמר במתני' הוא ניסן דתקופה ולא דלבנה וה"נ י"ל כאן, ועיי' ר"ה ט"ו ע"א דבעי שבט דחדשים או דתקופה הרי דיש לחמה חדשים ופשוט, ואפשר הא דארו"ל בט"ו באב תשש כחה של חמה הכונה על ט"ו אב של תקופת חמה. עיין רשב"ם ב"ב צ"ח ע"א דעצרת הוה טבעו של תקופת תמוז אף שקודם לו חדש אפי' לתקופת רב אדא וה"נ כאן, סמוך לימי ניסן טבעו כניסן.

שם — וראה אילנות שמוציאין פרח

בעבוה"ק לחיד"א חלק מורה באצבע אות קצח כתב ידקדק שיהיו ב' אילנות ובשדה ובניסן דוקא.

לפי' הפשוט י"ג שנים האב זוכה לבן בין לטובה בין להיפך ואח"כ הכל לפי מעשיו. ובזהר ויחי דף ר"כ ע"א לענין ליל הו"ר דרואה גופא לא אתחזי דבנו ימות וה"מ כד ברי' זעירא ברשותי נראה כאן — ועיי' בתוס' שבת דף כ"ה ע"א ד"ה כרת מפורש כן דרך בגים קטנים נענשים בעון אביהם.

שם — אומר בא"י אמ"ה שלא חיסר
בעולמו כלום וכו'.

סימן רכט

סעיף א.

בתפא"י פרה פרק ח משנה ח כתב דתשובת
הרא"ש לא אתא לאפוקי אלא הימים הקטנים שאינם
מחוברין לאוקינוס אבל ים הגדול שבמערב ארץ
ישראל ושאר ימים שהם מעוררין לאוקינוס והם חלק
ממנו דינם כאוקינוס. וכעין זה כתב במו"ק וגם
בשם הון עשיר ראיתי שכתב כעין זה ועיין גמוקי
או"ח הביא בשם פרדס לר"י שווארץ שבירך רק
לערך ת"ק מיל מגבול בריטניא, וזה דלא כהפוסקים
הנ"ל.

סימן רכט

סעיף א' — ואסור להסתכל בו ביותר

בספר חסידים אשר הרא"ש הי' דודו הביא אשר
הרא"ש השיב לו כן וסיים ששיטה דחוקה הוא וטוב
להחמיר אפילו לראות אפי' אינו מסתכל ביותר.

שם סעיף ב' — הרואה חמה בתקופתה
והוא מכ"ח לכ"ח שנה וכו'.

באס"ח פסח כ"ג ניסן בשנת תשי"ג ברכנו ברכת
החמה ב' שעות אחר גין החמה לאחר התפלה ברוב עם
והי' השמש מאיר כהוגן, והנה אם כי הא"ר הביא בשם
הלבוש דיברך ג' שעות על היום יען שאז נתלו המאורות
לא נהגו כן רק מיד אחר התפלה מברכין וכן שנת
תרפ"ה ערב פסח ברכתי בקאפוש ברכה זו קודם
ג' שעות וגם כעת בלאגער פערנוואלד אצל מינכן
גם חנכתי את בני הילד צבי אלימלך ג"י בברכה זו.
המקום יזכנו לברך עוד כמה פעמים בביאת גואל צדק
בב"א.

בבאר יצחק ס' קטן מהגאון ר' יצחק אב"ד דפונא
שהובא במג"א ס"א שאל הגאון בעל עט"ק בשנת תל"ג
אם לברך ברכת החמה בשם ומלכות כי לדעתו יש
לברך בלי שם ומלכות אם כי ראה בשנת ת"ה
בקראקא שהג' תויו"ט והג' בעל ת' פנ"י ברכו מ"מ
יש לו ס'. והשיב הגאון מהר"י שחלילה לזו מדברי
רמב"ם ואו"ח שכ' לברך בשם ומלכות ואין לחוש
לפי' הירושלמי עי"ש. ועפי"ז כ' כאן בעט"ק
בפשיטות לברך היינו בשם ומלכות.

נלע"ד דלא בעינן שיסתכל על האילנות בשעת ברכה.
כמו בברכת לבנה דאסור להסתכל בה בשעת ברכה
רק קודם ברכה וא"כ אי אין המקום אצל האילן נקי
או אין לו סידור יכול ליכנס לבית ולברך שם. וכן
אי רואה דרך זכוכית מהני כמו גבי לבנה וצ"ע.

שם באר היטב — ואין מברכין כ"א על
אילני מאכל

וכן איתא ברמזי הטור ברכות פ"ו אות ל"ח ברכת
אילנות מוציאים פירות נראה גם דסובר כן, ואפשר צ"ל
מוציאים פרח. וכן ראיתי בש"ס מדויק מוציאים פרחים.

שם מחצית השקל — וה"ה בחדש אחר
כ"כ הריטב"א בר"ה והובא באחרונים.

סימן רכו

סעיף ב' — כל זמן שלא נתפורו העבים
נפטר בברכה אחת

היינו לכל היום אבל למחר אפילו לא נתפורו
העבים צריך לברך כן מפורש בירושלמי מקור האי
דינא, ונלענ"ד דה"ה כשישן ביום שינת קבע צריך
לברך עוד הפעם יען דהוה הסה"ד ועי"י ב"ח דהטעם
דבפיוור עבים צריך יען דהוה היסח הדעת וא"כ ה"ה
כשישן אפי' ביום הוה היסח הדעת.

שם סעיף ג' — היה יושב בבה"כ

בירושלמי ברכות פ"ט ה"ב איתא או בבית ספיקריא
והובא ברא"ש פ"ט הי"ג — וברא"ש הגי' ככספוקלריא
ובמע"ט כ' הפי' בית המרחץ וי"מ בית שקוצבין שם
בשר — ונראה דמקולין של בשר שלנו אין דומין
לבה"כ ולמרחץ לענין ברכה דהא אין מרגישין בהם
ריע רע — ובערוך ערך ספוקריא כ' בלשון רומי
מערה. ובגליון הירושלמי הג"ל כ' על זה וצ"ע —
ולענ"ד הפי' מרחץ שהוא במערה כבשבת דף קמ"ז
הרוחץ במי מערה, והי' שם ריח רע כמרחץ ע"כ דומה
לבה"כ לענין ברכה.

שם — וכן מברך ג"כ כשרואה לבנה
בטהרתה וכוכבים במשמרותם

כוכבים הרצים ממקום למקום אין המנהג לברך עליהם וי"ל דמה שאנו רואים אינם בכלל כוכבא דשביט, א' שאינם כשבט ממש דאין נמשך אורו כשבט, וגם אינו נראה כאילו פותח הרקיע דכן פרש"י אם כי בשו"ע לא הביא זה מ"מ ברש"י מבואר כן ועיי' פרישה שכ' דנראה מ"ש בטור באורך השמים הכונה כרש"י כאילו פותח השמים ומה שרואין כעת אינו כעין זה, וגם מלשון רמב"ם דנקט לשון רבים שיראו כאלו הם כוכבים נופלים ורצים ממל"מ נראה דעל כוכב א' אין מברך, וכעת נראה רק כוכב א' בפ"ע רץ א"צ לברך ועיי' מור וקציעה מובא בתורת חיים סימן זה מסופק ג"כ אי יברך וברכת הבית שער כ"ט כ' ג"כ שלא יברך אבל הוא הביא דיש מחלוקה בין יורה כחץ ממל"מ ובין רץ ממל"מ מה שאינו נראה כן, ועיי' מעיר"ט על הרא"ש כ' דפרש"י ורמב"ם תלוי אי גלגל חוזר או מזלות, אבל נראה שהכונה לפי' ב' ברמב"ם כוכב שיש לו זנב אבל לפי' א' אין חילוק בין רמב"ם לרש"י.

שם מג"א סק"ד — לכ"ח שנה והיה
בשנת תפ"ט

א"א שהמג"א כתב זה דנפטר הרבה שנים קודם לזה רק המדפיסים כתבו שנה זו, וראיתי בדפוס אחר איתא תל"ו, וזה נכון דחי עוד אז.

סימן רל

סעיף ג' — וכיוצא בו לעתיד לבוא

נלע"ד לפרש הכונה מאור של גיהנום ונהניתי שמצאתי בפרישה פי' כן, אבל כתב שיש לפרש כשאבוא עוד לרחוץ עיין שם, אבל צריך עיון הא גם אז יוכל להתפלל.

שם — מודה אני לפניך ה' וכו' שהצלנתי
מהאור הזה.

ברמב"ם הגי' מאור הזה וכו', נראה קצת דסובר דאומר וכשם שהוצאתני מאור הזה כן תוציאני מכיוצא בו, אבל לא נמצא כן בגמ', דא"כ לא הי' משמיט הלשון

ואפשר דרק טעות הדפוס הם האותיות וכו'. ואפשר כוונת הרמב"ם בתיבות וכו' להא דמסיים בתוספתא על זה כן יהי רצון מלפניך ה' א' שאגיע לביתי לשלום, ועיי' הגהת מלא הרועים בש"ס דמתמה על הגמ' מהא דאיתא בתוספתא הנ"ל, ואינו מובן דכמה פעמים איתא בש"ס דלא כתוספתא, ואפשר דהרמב"ם הי' לו בגמ' הגירסא, כמו שהוא בתוספתא.

סימן רלא

סעיף א' בהגהת רמ"א — וכשנעזר
משנתו א"צ לברך א' נשמה

בסידור של"ה בתחלתו כתב דהישן ביום צריך נטילת ידים ג' פעמים בסירוגין כמו בנטילת ידים שחרית. וכן כתב בקב הישר פרק י"ג דגם ביום יטול ידיו ג' פעמים כשישן.

סימן רלד

סעיף א' בהגהת רמ"א — אין לומר
אשרי שקודם מנחה אלא כשיש מנין

ברמב"ם סוף פרק ז' מהלכות תפלה כתב בתפלת המנחה מתחיל לקרוא תהלה לדוד מיושב ואח"כ עומד ומתפלל. נראה שיש קפידא לומר תהלה לדוד מיושב, ע"כ כעת שאומרים קרבנות קודם אשרי וקרבנות אומרים מעומד מ"מ כשיאמר אשרי יאמר מיושב וכן בפ"ט ה"ח כשמדבר מתפלת צבור כתב ג"כ דבשעת אמירת אשרי הש"ץ עומד והעם יושבין ושם הביא לומר אשרי יושבי כו' ג"כ ודוחק לומר שרק בצבור צ"ל אשרי ולא ביחיד וע"כ גם בפרק ז' הכונה תהלה לדוד עם הפסוק אשרי יושבי ביתך וכו'.

שם מג"א ס"ק ב' — כתב לי"ח טוב לומר
הודו לה'

הוא בלחם חמודות ברכות פ"ה סקט"ז עיי"ש כ' לומר שירו לה' כל הארץ כו' והוא באמצע הודו יען דבערב אמרו במקדש חצי מזמור זה עיי"ש, וכ"כ ב"י סי' נ' ולבוש סי' נ"א. אבל כעת אין אומרים זה וכן הבה"ט לא העתיק דברי מג"א אלו — מש"כ המג"א הודו לה' ברכו כנראה דט"ס כי לא נמצא מקרא כזה —

קרי' קרי' 111

אבל בכלל הוא ט"ס כי לא נמצא בשום מקום לומר
במנחה הודו לה'.

סימן רלז

סעיף א' הגהת רמ"א — ואין נופלים
על פניהם לאחר ערבית

ד"מ בשם האגור וברמב"ם סוף פ"ז מהלכות
תפלה כתב המתחנן אחר תפלת ערבית הרי זה משובח
אבל זה אינו נפילת אפים רק שאר תחנונים ומה
שאומרים כעת עלינו ועל כן — שהם תחנונים —
הוא בכלל הרי זה משובח.

סימן רלח

סעיף ב' — והי' טרוד ביום ישליחנו
בלילה מיד

בר"ח בעירובין ס"ה מפרש הא דר' אחא בר יעקב
דיוזף ופרע דישן ביום והי' ניעור בלילה וגרים דלא
כר"ז שהי' מחשיב לימוד דיום יותר, וא"כ היא פלוגתא
בגמ' אם עדיף ללמוד ביום ולישן בלילה או לישן ביום
וללמוד בלילה, וכמה ספיקא כתבו דעדיף לישן ביום
כמה שעות רק שיהא ניעור בחצות וזה כראב"י הנ"ל
אבל פליגי עליו שם וסברי דלימוד דיום עדיף מלימוד
בלילה.

שם מג"א — ובע"ש כתב מט"ו באב
עד ט"ו באייר.

ברש"י בעין יעקב סוף תענית איתא דמניסן
עד ט"ו באב א"צ לעסוק בתורה בלילה רק אי בעי,
ומט"ו ואילך צריך להוסיף, עכ"פ חושב הקיץ מניסן
ועין ברשב"ם ב"ב קכ"א ע"ב דמניסן עד ט"ו באב כרתו
עצים למערכה והיינו ג"כ כהנ"ל שזה הוא זמן הקיץ,
והמהרש"א שם כתב דמט"ו שבט התחילו לכוות עצים
וחידוש שלא ראה דברי רשב"ם, גם אי אפשר לומר כן
דט"ו שבט החמה עוד חלושה.

סימן רמ

סעיף א' — וכן אם אשתו מניקה והוא
מכיר בה שהיא משדלתו וכו'.
פ"י ואז לא שייך מצות פריה ורבי' ועיי' הלשון
כבעה"נ בפנים ותבין.

שם — אמרו רבותנו ז"ל המקשה עצמו
לדעת יהא בנדוי.

בח"ס שבת קנ"ב כתב דרב אינגד דבטל חמדי'
דרב והי' צריך להתקשות בכח לקיים מצות עונה
ואינגד דהוא אמר המקשה עצמו וכו' ופלא דכי המקשה
לקיים העונה הוא בכלל מקשה עצמו לדעת ח"ו.

שם סעיף א' — המקשה עצמו לדעת
יהא בנדוי.

בר"ח על הרא"ש נדה פרק ב אות ח כתב דרמב"ם
מפ' דרק אם על ידי הקשוי בא לידי זרע לבטלה אבל
על הקשוי גרידא אין העונש בנדוי, אלא איסורא
איכא — וצ"ע דבריו דמלשון הש"ס ופוסקים מוכח
דעל הקשוי לבד יש נדוי — כעת נדפס ס' חכמת בצלאל
להג' ר"ב רנשבורג חולק על ד"ח הנ"ל מרמב"ם הל'
ת"ת פ"ו דעל הקשוי לבד צריך לנדותו — ועל הו"ל
הוא בנדוי אפי' לא נידו אותו.

שם סעיף ג' — גרושת הלב.

יש לעיין היכי דהאשה מבקשת שהבעל יגרש
אותה והבעל אינו רוצה אם מותר לשמש בעת שהאשה
עודה אצלו, ונראה כיון שאין כופין אותו להוציא לא
יבא הדבר לידי גירושין ל"ה בכלל גרושת הלב, ועיין
תפא"י כתובות פ"ד אות מ"א ברוצה לגרשה אבל כיון
דאסור לגרשה אז כגון בנשבית דצריך לפדותה וא"א
לו לומר הרי גיטה וכתובתה, מותר לשמש עמה עיין
שם.

שם סעיף ה' — שמשו שניהם כאחד זה
דרך עקש.

עי' פלפולא חריפתא ב"ק פ"ג ס"י שכ' הפי' דהיינו
שגם האשה סייעה להתשמיש ע"י דישה זה הוה דרך
עקש, והוליד מזה דין חדש לענין מזיק בתשמיש המטה,
ולענ"ד צריך עיון דמפורש במס' כלה הנדפס בש"ס
ווילנא ספ"א הפי' כמו שפירשו כל המפרשים דהיינו
ששוכבים לצדדין עיי"ש אבל איסור שהאשה תעשה
דישה לא שמענו.

שם — הוא למטה והיא למעלה זו דרך עזות.
עיין בר"ח על הרא"ש שם אות י' דנראה דבכי
האי גונא מתעברת מדלא אמר הטעם משום דאינה

מתעברת ועיין בא"ר באורך מזה. ועי' ס"ח ס"י תק"ט
שכ' דבילל טבילה לא ישמש הוא למטה והיא למעלה
יען שאין לה הנאה — נראה דסובר שמתעברת בכך
מדלא אמר טעם זה דחמיר.

שם סעיף ו' — ואסור לשמש בו עד
שיהי' בפניו מחיצה.

עין פמ"א ח"א ס"י ע"ד שבית שפתוח לבית שיש
בו ס"ת אסור לשמש בו עיי"ש באותו תשובה כתב
בפשיטות שאפי' אם מכסין עצמן יפה לא מהני ועיי'
בשנות חיים למהרש"ק סימן קי"ח שכתב בפשיטות
להתיר, ולא ראה דברי הפמ"א.

שם סעיף ח' — ודומה לו כמו שבעתו
השד ונבעת והניח המעשה כל כך הי'
מקצר התשמיש.

ברמב"ם פ"ה מדיעות כ' ופרוש מיד. במעשה רוקח
שם כ' משמע אפילו באבר חי אמנם מדת חסידות
וכמעט חיוב גמור להמתין עד שימות, ובקיצור פסקי
רא"ש פ"י נדה כתב ופירש כדרכו בקושי נראה דדרך
לפרוש בקושי. וצ"ע.

שם סעיף י"א — וכן אסור לשמש ביום
אלא אם כן הוא בית אפל.

ואם משמש ביום הווי' ל' בנים אדומים ברכו
נט ע"ב ובליקוטי תורה להאריז"ל בירמיה כתב
דהמשמש מטתו ביום מוליד נשמות מגולגלין וסובלים
יסורים וע"כ קילל ירמי' ומוי' יען שחלקי' אביו שמש
ביום וגולד ירמי' וסבל כ"כ צער עיי"ש, ועיין רש"י
ב"מ דף קז ע"ב ד"ה נזקק לאשתו כתב אם בעל
הרהור הוא תובע לאשתו בבוקר קודם צאתו לשוק,
נראה כונתו כמו שכתב רמב"ם דרך או מותר לשמש
ביום אם בעל הרהורים הוא היינו שיצרו מתגבר עליו.

שם סעיף ט"ו — לא יבעול והוא שבע
או רעב.

באדר"ג פמ"א אות ז' חשיב עוד, העומד מלפני
הספר, היינו שגילח עצמו, והעומד מחליו, והיוצא מבית
האסורין, והנה ב' ראשונים י"ל דהטעם משום דתשמיש

מקרה וסמוך לגלוח ג"כ נתקרה ויכול לבוא לידי
סכנה ועיי' ס"י תקל"א דחולה אין לו לגלח עצמו, י"ל
ג"כ משום דנתקרה, והעומד מחליו פשוט דעוד חלוש,
אבל היוצא מבית האסורין לא ידעתי טעמו, ומשמע
ג"כ דביום שעשה הנ"ל אסור בלילה לשמש, וא"כ
בע"ש דמצוה לגלח כרמ"א ס"י ר"ס א"כ האיך יקיים
בלילה העונה, וי"ל כמש"כ המג"א איציאה מהמרחץ
כיון דמצוה הוא לא מזיק אבל באמצע השבוע כשגילח
באמת צריך ליוהר בזה, וראה בכ"מ פ"ה מהלכות
דעות ה"ד כ' דקשה לולד דיהא עב השכל כשבע ויהא
הולד חלוש ביותר כשהוא רעב, מלבד שבדרך רפואה
גם על הרעב גם על השבע יזיק לבעול.

שם — ולא ביום יציאה לדרך ובהגהת
רמ"א שם: והא דבריש הסימן שחייב
לפוקדה.

נראה לי בעזה"ת ליישב עפ"י מה שמצאתי
בהגהת יעב"ץ ביבמות דף סב דהא דחייב לפקוד אשתו
כשיוצא לדרך היינו כשאין בדעתו לבוא בתוך עונתו
כעין זה כ' במהדורא בתרא שם דאם הילך למקום
קרוב וישוב ביום או יומים אין צריך לפוקדה
אבל למשל ת"ח שעונתו בשבת ויודע שיהא בשבת
בביתו א"צ לפוקדה כשיוצא לדרך ע"ש ובהכי מיירי
בריש הסי', דלא יבא לביתו בזמן העונה, וכאן מיירי
שיבא בזמן עונתה אמר כיון דאין חוב לא יבעול עפ"י
הרפואה ועיין תשובה מאהבה ח"א סימן ל"ד.

שם מג"א ריש הסימן — צריך לקיים
העונה אף בימי העיבור ויניקה.

בס"ח ס"י ש"פ כתב והי' מן הדין לאסור מלשמש
כשאשתו מעוברת או בחדשים שקשה לולד אלא שמא
יהרהרו אחר האיסור והחכם יתן את הדין שאין שם
על לבו איזה דבר היתר מפני היצר להרהר בד"ת
אם פגע בכ' מנוול משכחו לבית המדרש, ומפני שאי
אפשר בענין אחר התירה כך, וכתוב ויותר מהמה בני
הזהר, ע"כ, עכ"פ נראה דחכם שיכול להכניע היצר
בתורה נענש כשמשמש בימי עיבור, ואולי ט"ס תיבת
או, וצ"ל מעוברת בחדשים כו' אבל בימי עיבור האחרים
לא קאי, וכן ראיתי בס' חסידים עם פי' מקור חסד
הגי' תיבת או.

בספר לחם מן השמים דף כ"ה כתב דהאר"י הי' לו חולה השבירה דהטבילה מוסיק לזה מ"מ לא נמנע לעשות הטבילה עד שפ"א הי' בעת החורף והי' קרירות הרבה וגערה בו אמו ולא הניחתו לעשות טבילה ולא עשה, ומ"מ לא נחסר ממנו השגתו, נראה דהאר"י ז"ל עסק אז בחכמת הקבלה — אם כי בספה"ק הזהירו על זה שחכמה זו לא ילמוד בלא טבילה האר"י ז"ל הי' גבוה מזה ובודאי עשה איזה דבר במקום טבילה כו', ונראה דאפי' כשקיים העונה לא טבל מחמת ציווי אמו, ועיקר תשו' ערוגת הבושם או"ח י"ט כ' דבכה"ג א"צ לציית לאו"א, אבל י"ל שאני הכא דהיה חולה שקשה לו המים, גם הי' בחורף דבלאו ציווי האם פטור אפי' נהג לטבול מקודם.

שם סק"ד — חייב לפוקדה אפי' שלא בשעת עונתה.

בערל"ג יבמות ס"ב עמד ע"ז שהוא נגד דברי רש"י שם שכ' בשעת עונתה, ובאמת ברש"י פסחים ע"ב מפורש כמ"ג א, וקרוב לומר שברש"י יבמות ט"ס וצ"ל שלא בשעת עונתה ובשבילי אמונה דף כ"ט מפרש ג"כ שלא בשעת עונה, והי' שבנמוק"י שם העתיק לשון רש"י בעת עונתה דהיינו עונה של ת"ח, וצ"ע אם הוא טייל או פועל למה נתלה בעונת ת"ח, והמדויק בלשון נמוק"י יראה שיש כמה לשונות שאין מתאים ע"כ נלע"ד דט"ס הוא וצ"ל ת"ה ולא ת"ח, והוא ר"ת תשמיש המטה ואשמעין דלא תימא הפי' פוקדה בדברי ריצוי כמו שמפרש ר"ת על יוצא לדרך צריך לפוקדה בדברי ריצוי — ע"כ מפרש הנמוק"י כאן הכונה תשמיש ממשי.

שם סק"ט — וצ"ע דהלא יעקב נתכוין לרחל ובא על לאה.

בבעל הנפש הקשה קושי' זו וכי' דהי' עוד קודם מ"ת, או דלא נתעברה אז בלילה הזה, ועיי' יבמות ע"ז בתוס' דלאה נתעברה מביאה ראשונה היינו באותה הלילה דסבר שהיא רחל.

שם סק"א — ומשהה עצמו כדי שתהנה האשה ממנו ותזריע תחלה.
ראיתי במגן אבות להרשב"ץ רפ"ג מס' אבות כתב

שהרבה נשים הן מתעברות ולא הזריעו שאין אותו זרע אלא כעין ריר היוצא מרוב התענוג ואם אינן מתענגות אינן מזריעות והן מתעברות, אבל העובר נוצר מזרע הזכר והדם המתקבץ בפי הרחם בעת גמר תשמיש עיי"ש עוד בענין זה עכ"פ אם תהנה האשה ותזריע תחלה יהי' הולד זכר יוצדק גם לפי דעת רשב"ץ הנ"ל.

שם סק"ד — (ובכ"ה אוסר).

בקב הישר פי"ז כ' דלאור הלבנה חמור מלאור הנר, נראה הכונה דבלבנה יש כח יותר לעשות בניו נכפין ר"ל.

שם — ואור הכוכבים לא מקרי אור, בכלבו דיני נדה כתב דאסור לשמש לאור הלבנה ואור הכוכבים כמו לאור הנר, וכן ברוקח סי' שי"ז כתב דאם שימש לאור הכוכבים בנים לוקין בלשונם בלגלוג, והי' שברוקח לא נזכר לאור הנר רק אור השמש ולבנה וכוכבים.

שם באר היטב סק"ד — והנזהר בעשרת ימי תשובה תבוא עליו ברכה.

יש להעיר מיומא דף ו' דמקשה מביתו למה פירש הכה"ג תבא אשתו ללשכתו וישמש שם, וזה הי' בעשרת ימי תשובה ואם הי' שום נדנוד בשימוש עשי"ת מה, מקשה תבא אשתו עמו אדרבא נכון להפריש מביתו שלא יבעול בעשי"ת, וי"ל עפ"י מה שכתב הריטב"א שם דמקשה יהא מותר באשתו כדי שיהא לו פת בסלו' ולא יראה קרי בליל יום כיפור ואם כי בעל קרי אסור לעבוד יוכל לשמש לאחר תמיד של בה"ע ויטבול ויערב שמשו ויעבוד למחר, ולא שיעשה כן אלא שיהא ראוי לכך כדי שיהי' לו פת בסלו' כ"כ הריטב"א וא"כ אין ראוי מכה"ג (שעבודת היום תלוי בו) דאין הכונה שיבעול רק שיהא לו פת בסלו' ומשני הגמ' שמא תמצא ספק נדה שמא יבעול באמת אם כי נכון שלא יבעול לא יוכל להעמיד עצמו, כן צריך לפרש לפי' הריטב"א ועוד י"ל כיון דהכהן גדול לא בעל בעשרת ימי תשובה דפירש מביתו יש מקום לחסידים שיעשו כמו הכה"ג בזמן המקדש, אבל הכה"ג בעצמו אם הי' מציאות הי' מותר לבעול.

ומצאתי בספר קול קול יעקב לגדול מפראג דף נ' דחה דברי כנה"ג בזה מגמ' יומא הנ"ל, ובאמת עפ"י דברי ריטב"א א"ש ובקצה"מ על המט"א ססי' תקפ"ג

כתב על ס' קול קול יעקב דהכנה"ג מודה דעפ"י הדין מותר רק חומרא מצד חסידות, ולענ"ד אינו מספיק כיון דכהן גדול עשה כן ליכא חסידות יותר מכהן גדול.

הערות על הפרי מגדים

באגרת סעיף י' — ועי' במהרש"ל פסחים י' ע"א בתוס' ד"ה על, במלת כגון.

עיי' שטמ"ק כתובות נ"ט ע"ב ד"ה הא דתני ג"כ משמע דכגון הוא דוקא נקט ע"כ יש פלוגתא בין תוס' לריטב"א דתוס' כתבו וכיוצא בזה וריטב"א דייק כגון עיי"ש, ועיי' ד"ח על רא"ש ברכות פ"ז סי' כ' אות נ"ב הק' על תוס' ברכות ש"כ כמו פרשת זכור ופרה שהוא מה"ת והק' מאי מרבה במלת כמו ולהנ"ל אין הכרח דכמו הוא שוה לכגון ולא מרבה כלל רק מה שמובא דהיינו רק פרשת זכור ופרה ועיי' תשבי בשורש גוון דכמו וכגון שוין, ועיי' חולין דף צ' ע"א רש"י ד"ה אלא הכא ש"כ כגון בכור ושם דוקא בבכור יש איסור גיה"נ ולא בשאר קדשים ואמר כגון הרי דכגון דוקא הוא, ועיי' ריטב"א חולין דף צו ע"א ש"כ כגון שמנונית גה"נ בבשר הוה מב"מ וה"ה בחלב ובשר אף שנקט מלת כגון ועיי' נוב"י ת' יו"ד סי' סא שהקשה ארשב"א חולין צ"ז ש"כ דרבא סובר כרבנן דמב"מ בטיל — והקשה דהא כאן בשמנונית גה"נ מיירי דוה הוא רק דרבנן ובדרבנן כ' הרשב"א דף צ"ט דגם ר' יהודה סובר מב"מ בטיל ואי סובר רשב"א כריטב"א דגם בחלב הדין כן ל"ק ק' עיי"ש, ועיי' חולין דף קל"א ע"ב כגון זרוע הכונה רק שאר דברים ולא זרוע והוא פלא דבכמה מקומות אמרינן דרק זה דנאמר עליו כגון קאי וכאן נאמר דע"ז לא קאי רק אדבר אחר ועיי' תוס' שם.

ועיי' הגהמ"י פ"ק דשליחין דכל היכי דאמר כגון זה למידין דבר דומה קצת אע"ג דל"ד לגמרי וכ"כ הרא"ש בת' כל"ה ס"ג והובא בספר תוי"כ דף פ"ד ע"ב והסכים לזה.

שוב מצאתי בדעת סי' ט"ו סק"כ החזיק בזה דכגון מרבה והביא תוס' חולין והגמ"י הג"ל ועוד מקומות אבל כמה דברים שהבאתי לא הביא שם ועיי"ש סי' לג סק"ט. ועיי' רש"י ב"מ דף ו' ע"ב ד"ה בין ש"כ כגון פטר חמור ודוקא הוא דבשאר מין טמא אין נוהג בכור.

ועיי' מג"א רכ"ח הק' אמרדכי ש"כ כמו גיחון ופישון חדקל ופרת דלא מרבה כלל, דהא ליכא אלא הגי, ועיי"ש שהביא מרד"א ש"כ כגון פרת וחדקל וכ' מג"א דמרבה כל נהרות גדולות כאלו — סובר מג"א דכגון או כמו מרבה ועיי' פמ"ג רס"י רס"א.

ועיי' סנהדרין דף צ"ח ע"ב ד"ה אי מן חייא ש"כ רש"י דהאי כגון לאו דוקא נראה ג"כ דסובר דכגון בכ"מ מרבה ושם אין מרבה דרק על רבי אמר שהוא משית, ע"כ כ' רש"י דהאי כגון לאו דוקא, ועיי' זבחים דף י"ג ע"א ברש"י ד"ה קבלו ש"כ כגון שתויי יין והדומין להם חוינן דכגון מרבה גם שאר דברים ועיי' תויו"ט כלים פ"א מ"ה ד"ה מחו"כ דקדק על הרע"ב שכתב כגון מצורע זב זבה יולדת וליכא יותר, וא"כ ל"ש כגון ע"כ מפרש הכונה כגון א' מאלו ורמב"ם לא כ' כגון יען דחשב כל הד', ועיי' יומא דל"א רע"ב שכתב רש"י כגון על ד' בגדי זהב דכ"ג וליכא רק אלו הד'.

ועיי' חולין פ"ג ע"ב ברש"י ד"ה בקדשי מזבח כגון חטאת העוף ושם ליכא רק חטאת העוף דעולת העוף אסור באכילה דנשרף, ומשו"ה השמיט רש"י עולת עוף אם כי במתני' נקט רש"י חטאת עוף ועולת העוף שם קאי דאינו נוהג במוקדשין אתי שפיר גם על עולת העוף אבל מאי כגון שייך דליכא רק חטאת עוף בקדשי מזבח הנאכלין ואפ"ה נקט כגון.

ועיי' רש"י שבת דף כ"א ע"א ד"ה מאי לאו ש"כ כגון אבנטו וליכא רק אבנט שהוא כלאים דשאר בג"כ הם רק פשתן.

וברש"י ויקרא ז', יב, הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים וכו' י"ל דרש"י סובר דלאו דוקא אלו הד' דה"ה שאר סכנות שניצול מהם עיי' אור"ח סוף סי' רי"ט. ועי' תוס' שבת דף ק"ד ע"א נשארו בתימה דאמר כגון נבוב בובן כיון דלא הוה בלוחות — וי"ל כמו דאמר בחולין קל"א כגון זרוע ולא זרוע ע"ש בתוס' כן כאן הכונה כגון נבוב ולא נבוב.

שם באגרת שניה בדיה טריפה — ואולי
דרך ההשאלה עיין תשבי והבן.

עין רש"י חולין צ"ה ע"ב י"ג ספיקי טריפתא
כ' רש"י עופות טמאים נראה דגם טמא נוכל ליקרא
בשם טריפה ועיין רש"ש, ועיין רמ"א יו"ד סי' ע"ה
חלולות שנתבשלה בלי מליחה בצד החיצון טריפה.

שם ד"ה רבץ — עיין בתרגום יונתן
המרבץ ביתו זורק מים וכו'.

ברש"י ב"מ פ"ה ע"ב ד"ה רובצת שהפ"י משקה
כמו המרבץ שדהו, וחי' שלא הזכירו דברי רש"י.

שם בפתיחה כוללת חלק שלישי סעיף
כ"ג — ובא"י למלקות ד"ת.

פלא אדרבא מבואר שם דגם בחו"ל לוקין רק
שיהא נסמך בא"י אבל אח"כ דן אפילו בחו"ל, וכאן
התחיל דרך מ"מ לוקין בחו"ל ולא מלקות וד"ז צ"ע
ועיין סנהדרין דף ז' ע"ב רב הונא הוה ל"י רצועה
ומקל פרש"י רצועה למלקות ומקל למ"מ משמע דגם
מלקות מ' לקה והוא ה"י בחו"ל וע"כ יען דנסמך בא"י
דאז נהוג עוד דיני סמיכה.

שם בפתיחה כוללת להלכות ברכות
בדיה וא"א סעיף ד' — ולא אמרינו ספק
ברכות לקולא דהוי כס"ס.

ועיין ש"ך יו"ד סי' רס"ג סק"ד בשם הב"ח דמכח
רוב מברך א"כ ה"ה ס"ס דהוה כרוב, עכ"פ. ושם
מפורש דלענין ברכה א"צ ודאי.

שם בפתיחה כוללת להלכות יו"ט סעיף
כ"ט — א' נולד גמור הוא מ"א בעיבא
מיבלע בליע.

באמת מבואר בד"מ סי' של"ז להיתר וכ"כ
הזכול"א ח"א דף ק"כ להיתר והובא במ"מ סי' של"ח
— ואפי' אם הוא ראוי רק לשתיית בהמה וכן הנזר
ישראל בשם ת' הגאונים.

שם בסדר והנהגות סעיף ב' — וה"ה
שהוואה באו"ה באחד.

עיין שבויי ח"א סי' ק"מ דלאו"ה חמיר ואטור

עד מ' שנה ודיני ממונות קיל וא"כ אין ראוי לדמות
הוראה בקטן א' כמו בד"מ בג' קטנים דהא ד"מ קיל.

שם בסדר והנהגות סעיף יד — אם הוא
עץ ראוי להגעיל.

עיי' דרכ"ת סי' ק"ג ס"ק ע"ז דהגאון שו"מ הורה
כן אבל הדרכ"ת כ' דאין להחמיר כלל. והנך רואה
שהפמ"ג העיר בזה דראוי להגעיל אבל כ' דכמדומה
שאין העולם נוהגין כן. ועיין שפ"ד סי' ק"ג ס"ק
י"ז העיר בזה והעיר מסי' צ"ד דכף ב"י לכלי אב"י
מותר ולא כתב דצריך להגעיל עיי"ש.

שם בסדר והנהגות ח"ג סעיף ל"ח — אף
באיסור תורה יש לצדך בשאר החתיכות

עיין שפ"ד סי' כ"ב ס"ק ח' בפשיטות דבאיסור
תורה אסור.

שם בכללים בשו"ע קילורין לעינים אות
ח' — ספר בית יוסף וכסף משנה ספק
איזה חיבר באחרונה.

בסוף הב"י חו"מ כ' דבשנת שי"ד נגמר, ובפי'
משמיטה כ' כ"מ דכעת שכ"ו הוא שמיטה, נראה
דכ"מ אחרון, ומצאתי דהיד מלאכי כתב לן אבל
בשה"ג ערך כ"מ כתב דאין ראוי ד"ל דיען דה"י
בכ"י הוסיף מגין השנה בכ"מ וכתב ד"ל דבפעם
א' חיבר שתיהן ע"כ ציין מזה לזה.

שם אות י"ז — ובשבת קכ"ה וקכ"ו

עיין חולין ק"א סע"ב בין טמאין בין טהורין נקט
הפשוט באחרונה וכלים פט"ו מ"א בין מקבלין
כו' ועיין ב"ק ל' ע"ב בין בגופן בין בשבח והוה
זו ואצ"ל זו ובפלוגתא איירינן התם ועיי' שבת ק"ח
ע"ב במתני' בין מרובה בין מעט לאיסור נקט הפשוט
בראשונה, ובקדושין ל"ו ע"ב בין בארץ בין בחו"ל
הפשוט בראשונה.

אשל אברהם סימן ב' אות ו' — ומתוס'
ג"כ אין ראוי דמותר לעמוד בגלוי ראש,
ד"ל דכונת תוס' דגנאי.

לעמוד בעזרה בכובע קטנה כצ"ל, אבל באמת

צ"ע לומר כן דהלכו בכובע קטן דהא הלכו בשעת הפייס בבגדי קדש כמבואר שם ובבגדי קודש לא הי' כובע קטן דהוה יתור בגדים [רק בתולין קל"ה משמע דכיפה של צמר הי' לכה"ג תחת המצנפת א"כ י"ל דגם כהן הדיוט הי' לו כן ול"ה יתור בגדים וצ"ע] רק י"ל דהי' בידם מוכן כובע קטן לשום על הראש כשהממונה יסיר מצנפתו ממנו או י"ל דבאמת הפייס ל"ה עבודה אפילו למ"ד דבבגרי קודש הי' עיי"ש יומא כ"ד ע"ב ותראה דרב ששת דאמר בבגדי קודש היה הפייס לא מצד דהוה עבודה רק מטעם אחר ואם כן יש לומר דהלכו בכובע קטן בכל שעת הפייס וכ"ז הוא לדברי הפמ"ג אבל הדבר בעצמו חדש ודוחק והמג"א סי' רפ"ב כתב להיפך, דכונת תוס' ביומא היא דבאמת עמדו בשעת הפייס כשנטל המצנפת בגלוי ראש לא כפמ"ג דהיה בכובע קטן.

שם הל' נט"י סי' ז' סוף סק"א
אשל אברהם סוף ד"ה מדברי מ"א רכ"ז
ב' — י"ל לאחר כ"ד אין מברך

בריתב"א תענית דף ז' סוף ע"ב כתב לענין ברכת גשמים לשהות את הברכה כדי לאומרה בצבור שברכת השבח אפשר להשהותה בו ביום כדי לאומרה בצבור וכמו שנהגו בברכת אשר יצר וכו' ואע"פ שברכה זו תקנוה על היוצא מבה"כ אפשר להם לשהותה עד שיהיו בבית הכנסת. הרי דסובר שכל ברכת שבח דומה לא"י וא"צ תכיפה ויכול להשהותה אם יש לו טעם נכון לזה.

שם משבצות זהב סימן י"ח ס"א — עתה
שאין לנו תכלת ואפי' נאמר מ"ה מותר

צ"ע הא כלאים בציצית דשרי הוא רק שהציצית הוא כלאים בבגד אבל כשהבגד הוא כלאים מצד עצמו אפילו אם נותן ציצית מ"מ אסור עיי' שו"ת בית יצחק או"ח סימן ב' אות ז' כ' בפשיטות כן. ועיין הגרעק"א או"ח סי"א במג"א סק"ג שכתב דבבגד כלאים לא מהני הציצית ללבשו וחי' דלא הביאו דברי הפמ"ג שכו' להיפך.

שם אשל אברהם סי' י"ח סק"ד — שמא

הלכה כרא"ש ושמא יממא וא"צ.

אפשר צ"ל וא"ג ר"ת ואינו נכון, היינו דמשום ס"ס אין מברך.

שם אשל אברהם הלכות תפילין סימן כ"ז סק"ח — ומשמע דבקליפתה משערין אורך שעורה

נלע"ד מגמ' יומא דף ע"ט דשעורה בקליפתה משמע דבלא קליפה חושלא מיקרי ולא שעורה וכיון דכאן שעורה איתא ע"כ ודאי הפירוש בקליפתה.

שם סימן ל"ז ס"ד בסוף — ועסי' ע'
בוה

לא מצאתי שם מזה רק בסי' שמ"ג כ"כ ועיין מ"ב שדחה זה מסי' רכ"ה דמברכין ברוך שפטרני והיינו מחינוך, אף דלא הביא ב' שערות, וחידוש שהפמ"ג בשמ"ג הביא מסי' רכ"ה ועי' כתב דין זה דעד ב' שערות שיר חינוך, וצ"ע דבאמת מוכ"ה לא משמע כן.

שם סימן מ"ד ס"ב — שלא יסיח דעתו
כלל מתפילין אפי' בק"ש ותפלה

באור צדיקים ס"ב ס"ק ואו הביא בשם האר"י דאין לחוש להסח"ד בשעת תפילת י"ח.

שם הלכות ברכת השחר סימן מ"ז
בהתחלה — ושם נזכר בניו ובהכרח
וצאצאיו בני בנים

וכן בישעי' מ"ח י"ט שתרגם על וצאצאיו ובני בנוהי משום דנזכר מקודם זרעם עיי"ש ובישעי' כ"ב כ"ד משמע שתרגם על צאצאים בניה לחוד א"כ ראוי לומר וצאצאי צאצאינו.

שם במשבצות זהב ס"א — ולארכה
ולרחבה ששה ימים

בפרשת שופטים קרא דלא תסיג כתב בתח"ת משה לר"מ אלשיך כי כעת א"י לרחבה יום א'

ולארכה שלשה או ארבעה ימים. ורמ"ע כתב דז"ק חלק משמ"ג הוא כעת.

שם אשל אברהם סימן נ"ג ס"ו — אפילו בשאר ימות השנה

נ"ל דצ"ל אפי' בתענית.

שם — מימ נשוי קודם לבחור אפילו נתמלא זקנו

איכ' כיון שנתפשט כעת שאכל מתפלל לפני התיבה כל יב"ח א"כ כשבא לפנינו א' נשוי וא' אינו נשוי, נשוי קודם ואפשר דאפילו אינו נשוי הוא בן ל' ונשוי בן י"ג גם כן קודם.

שם נ"ה ס"ג — אפילו ברכו בברכת השחר כמו ברכו בערבית

בעטז"ק אות ב' בשם ל"ח כתב והוא רחום והוא התחלה לומר קדיש קודם השמונה עשרה.

שם הלכות ק"ש משבצות זהב סימן פ"ח ס"א — בד"א שלא יפסיק ולא התנה שיהיה זא"ז מקוה שנשתנו מראיו כשר

י"ל דוקא להראב"ד שסובר שינוי מראה ל"ה אלא מדרבנן דמתחזי כמקוה של שאר משקין כן הביא בב"י ס' ר"א על מתני' דמקוה של שלג עיי"ש. ע"כ סובר הראב"ד ורשב"א דבמעין כשר שינוי מראה דיודעין דאינו מעין של מי פירות אבל להמבי"ט בקרי"ט על הרמב"ם ה' מקואות פ"ז והובא בד"ח על מקואות אות מ' דש"מ הוא מה"ת א"כ י"ל אף במעין פסול ואפילו לבע"ק ד"ל דכל מה שפסול מה"ת גם בבע"ק פסול ושאו"בין דכשו' לבעל קרי י"ל שהומשכה.

ועפ"י זה י"ל דזוחלין דפסול מה"ת לרוב פוסקים. וח"ס יו"ד סימן ר"ב כתב דהוא רק מדרבנן הוא דבר חדש א"כ גם לבע"ק פסול. ומצאתי בת' זכרון יודא ח"ב סימן ס"א כתב דזוחלין פסול לבע"ק וכתב דהגאון ערוגת הבושם דעתו להכשיר אבל הוא אמר עפ"י דברי השו"ע או"ח סימן קנ"ט סט"ו נראה כן לאסור, וכ"מ בס' טל תורה להגאון מנח"ס

ברכות כ"ב ובסוף יומא דזוחלין פסול לבע"ק ג"כ ממג"א ומח"הש"ק סימן קנ"ט ס"ק כו.

אולם נלע"ד דרק בזוחלין ממש במי גשמים אבל מקוה מ"ג שזוחל קצת ומימיו מתמעטין דפסול לטבילת נשים אבל לאנשים כשר דזחילה זו אינה מן התורה רק זחילה ממש הוא מן התורה. ועיי' אמרי דוד להגאון מסוירז על או"ח ס' פ"ח כ' דא' רצה לפסול זחילה לבע"ק יען שהיא מה"ת ודחה וכתב שהוא טעות דגם שאובין כולה הוא מה"ת לכמה פוסקים ואפ"ה כשר לבע"ק, וע"ז הא דפסול בכלי טעם אחר יש ולא משום שפסולו מן התורה.

שם ס' צ"א ס"ג — גם לא יגע בידו בשערות ראשו

עיי' בספר מלאכת שלמה מס' ידיים פ"ב מ"ג והוא דין דקס"ב ס"ח כתב דיש חילוק בין שפשוף בכל היד דא"צ נטילה ורק חיכוך בין השערות דיש זיעה צריך נטילה אבל על השערות אין זיעה.

שם קכ"ד י"ח בסוף — דהוי כאין בקיאיין ומוציא הש"ץ והבן

עיי' טור ס' תקפ"ד שכתב ומחזיר הש"ץ התפלה בכונה ובנחת מלה במלה וכל הצבור יכונו למה שאומר הש"ץ ולא ישיחו שיחה בטלה עכ"ל ובשום מקום לא כתב כן הטור רק שם בר"ה נראה דסובר כפמ"ג דבכוונה יען שא"א בקיאיין הש"ץ מוציא, ע"כ בר"ה יראה הש"ץ לכיון ויוציא את הקהל אם יכונו לדבריו.

שם הלכות קריאת ס"ת משבצות זהב קל"ט ס"א — ובשתוקי ואסופי כותבים בגט בן אברהם אבינו

עיי' אה"ע ס' קכ"ט ס"ט דרק שמו כותבין ולא נזכר בשום מקום דיכתבו בשתוקי בן אברהם ועיי' פת"ש שם ס"ק כ"א דאפשר יכתבו בשם אמו אבל מבן אברהם אין זכר ואף דשם בגר ג"כ אמר דיכתבו רק שמו מ"מ כיון דבסעיף כ' נזכר דבגר יכתבו בן אברהם ע"כ כותבין כעת בגט בן אברהם לא כמ"ש. ס"ט גם בגר דכותבים רק שמו לבד. ועל שתוקי ואסופי לא נזכר משמע דדינו כמו בס"ט דכותבין רק שמו וצ"ע לדינא.

משנת

הערות על הפרמ"ג

יעקב

עג

שם ס"י קמ"ג משבצות זהב סוף ס"ק ב'

ד"ה עוד — משא"כ כאן

בב"י יו"ד סימן רפ"ג דרמב"ם רפ"ז ה' ס"ת כ'
יתר כחצר מפרש בב"י והביא גמרא חולין נ"ח יתר
כנטול דמי.

שם קנ"ד ס"ז — משמע אפילו שאין

ראוי כלל לתיבה אסור לעשות כסא

בת' חו"י סי' קס"ב חידש מעצמו כטו"ז והעיר
מהא דתיבה דאירפט, וכתב דאירפט אינו קלוקל
לגמרי רק נתחלחלה.

שם הל' נט"י ס"י קנ"ז משבצות זהב

בפתיחה ד"ה ודע שהכ"מ — דא"צ נט"י

לפירות

בר"מ שם ה"ג מפורש דרק בחולין א"צ נטילת

ידים.

באשל אברהם סימן ק"ס סק"ב

משא"כ במנא וכ"ש מי מקוה

עיי' ר"ש פ"ט דפרה מ"ה בשם תוס' מפורש דגם
אם נשתנו מחמת עצמן במנא כשר.

שם הלכות סעודה ק"פ ד' — ואני העני

מסופק בזה אם שאר מתכות פסול

עיי' רמב"ן סוף פ' יתרו כתב דבכלי כסף שרי
ומשמע דגם משאר מתכות שרי לסתת אבני מזבח
ועיין ס' מנחת קנאות סוטה מ"ח ועיין תפארת ישראל
מדות פ"ג אות מ"ה כ' שאין פוסל רק ברזל. ואני
מצאתי שהוא מפורש בתוספתא ב"ק פ"ז דרק ברזל
פוסל עיי"ש. קא"ה ה"א ו"ה ח"ג י"ג י"ג י"ג י"ג

שם קצ"א א' — יבואר אי"ה בקצ"ו

אי ד"ת או דרבנן

עיי' ח"י רשב"א דף נ' ע"א דמשום כבוד הבריות
שלא יתבייש ריש גלותא לא ברכו בעשרה יען שהוא
דרבנן, אי"כ מבואר דאפילו בעשרה הוא דרבנן מי
שם עכ"פ בגי' ברכו, עיי"ש.

שם הלכות ברכת הפירות ר"ז בסוף

— והוי יודע דאתרוג ערלה אי אסור

להריח בו

עיי' ריטב"א סוכה דף ל"ד בשם הראב"ד דאסור
להריח עיי"ש דמשמע שהיא אסור מה"ת מדגורין
אטו זה ליטול אתרוג של ע"ז שמא יריח באתרוג וצ"ע.

שם הלכות ברכות רכ"ה ה' — ואפשר

אין הבן נענש בשביל חטא אמו

וכ"מ בזהר וירא דף קי"ח סוף ע"ב עיי"ש
ועיי' בעזר מקודש אה"ע סי' כ"ב ואף דבסנהדרין
כ"ח ע"א דרש דהא דכתיב לא יומתו אבות על בנים
ובנים על אבותם גם קרובי האם בכלל, מ"מ היינו
שם מיתור ב"פ אבות אבל כאן דפ"א כתיב י"ל רק
אב ולא אם.

שם רכ"ט ו' בה' קדוש לבנה — בי"ט

עטי' תכ"ו וכאן י"ל ואף לא יצויר

באמת יצויר דהא תקי"ז ה"י קדוש החדש ט"ז

ניסן.

שם הלכות צניעות רמ"א א' משבצות

זהב — ועיי' א"ר כאן אות י"ב ולבוש

אה"ע סי' כ"ג ס"ה משמע ל"י שאין

מתעברת בכך

ועיי' ד"ח על הרא"ש נדה פ"ב סק"י הביא דבריו
והסכים לזה שאין מתעברת כמו דאמרינן אשה מזנה
מתהפכת שלא תתעבר, ועיי"ש שכ' דהיא למעלה
אפשר שמתעברת, ועיין ר"ח פט"ז משעה"ק בפ"י
שלא כדרכה דלא כפ"מ, ועיי' ס"ח סי' תק"ט שכ'
דבלייל טבילה לא ישמש הוא למטה והיא למעלה יען
שארין לה הנאה עיי"ש נראה דסובר שמתעברת בכך
מדלא אמר טעם זה שלא תתעבר דטעם זה עדיף.

עיי' ד"ח שם שמפרש ברש"י נדה מ"ב ע"א
מתהפכת בשעת תשמיש ששימש כששוכבת מהופכת
היינו פנים כנגד אחור או היא למעלה, אבל לענ"ד
אין מוכרח לפרש כן ברש"י דהא בשאר מקומות
בכתובות ל"ז פרש"י אשה מזנה מתהפכת לאחר
תשמיש, וכן גם בגדה י"ל הפ"י כן ובשעת תשמיש
הכונה לאחר כן תיכף ומיד.

ה ש מ ט ה

בחג"א סי' ל"ב ס"ק מ"ז

דכיון דיש כפל לשון צריך כו' ולא יהא כו' הוה גם בדיעבד איסור והוא דבר חדש, והוא כעין דברי לח"מ פ"ד מיבום דב' לכתחלה הוה כדיעבד וה"נ תרי לשונות לכתחלה הוי כדיעבד.

והבאתי רא' לזה ממתני' יומא ר"פ שני שעירי מצותן שיהי' שוין במראה בקומה בדמים ועיי' ברע"ב יען דיש ג' פעמים שני שעירים כל א' אתי להורות על א' ושם בתוס' הביא דמשו"ה בדיעבד כשר אפי' אינם שוין יען דכתוב שעיר שעיר לרבות מ"מ, וקשה למה לי קרא דדיעבד כשר באין שוין כיון דבקדשים בעינן שנה עליו הכתוב לעכב כידוע ובלא"ה אינו לעכב א"כ כאן ליכא שינה עליו הכתוב דכל א' משני שעירים אתי לדבר אחר א"כ ליכא רק קרא א' על כל א' מהג' שיהיו שוין א"כ כשאננם שוין בלא"ה כשר כיון דליכא שנה לעכב וא"כ למה צריך קרא דשעיר שעיר ריבה אע"כ כיון דיש כאן ב'

לכתחלה במראה וקומה ודמים א"כ אי עבר על ב' מהם הו"א דפסול גם דייעבד דב' לכתחלה הוה כדיעבד, ע"כ צריך קרא, אבל משום א' למשל דאינו רק אינו שוה במראה וכדומה בלא קרא כשר בדיעבד.

ועיין סי' קל"ז דאם קרא רק ט' פסוקים בין הכל וגם דילג באמצע פסוק חוזר יען דיש ב' ריעותות אף, דכל א' הוא רק לכתחלה היינו ט' פסוקים דייעבד יצא וגם אי דילג פסוק א' וקרא בלא זה עשרה פסוקים יצא כאן דיש ב' ריעותות צריך לחזור.

ועיי' תרומות פ"א מ"ז בפ"י הר"מ מובא בתויו"ט דמשו"ה נקט ב"פ לא יתרומו לחוק הענין שלא יתרום לכתחלה בשום פנים עיי"ש וש"מ בדיעבד תרומתו תרומה ואפ"ה נקט ב"פ האיסור דלכתחלה מ"י י"ל דשם שאני דמפורש דבדיעבד תרומתו תרומה אבל במקום דלא פי' י"ל דגם בדיעבד אסור, ועיי"ל שם ב"פ נקט לשון שוה לא יתרום, אינו מורה כ"כ איסור בדיעבד אבל בנ"ד דנקט צריך ולא יהיו ב' לשונות מורה יותר על דייעבד.

הלכות שבת

גם אינו דבר המתקיים דבמעט חמימות שבא נפטר והולך לו, ועיי' ספורנו פ' בשלח אמר דנטילת המן ממקום שנפל אסור מה"ת מצד תולש צע"ג דהא המן לא היה מחובר לקרקע כלל, ובריטב"א עירובין ל"ה ע"א כ' דגל דבעי מרא וחצינא אסור מה"ת בבית משום בונה ובשדה משום חורש וגם רשב"א בר"ה מסכים לזה דש"ס מפורש הוא, והכונה היא דאם בעי מרא וחצינא הוה כמו גבשושית שדבוק לגמרי להקרקע ואז אסור מה"ת אבל אם לא בעי מרא וחצינא לא הוה כמחובר ואז רק שבות דטלטול יש.

סימן רמו

מג"א סק"ח — וצ"ע דהא אמרינו בגמ'

ישראל ששכר פרה מכהן

עיי' באו"ז הגדול שהקשה כן על ר"א.

סימן רמב

מגן אברהם סק"א — ובתקוני שבת

שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים

ובסעודה ג' חשוב ביותר אכילת דגים לתקן נפש המגולגלת כ"כ בחרדים פ"ז ממל"ת מה"ת.

סימן רמד

מג"א סק"ח — היתה לו גבשושית ונטלה

חייב משום בונה דמתקן הרחוב

וי"ל דהא דפיקוח הגל — בר"ה ל"ב — דסברי ר"ח ורי"ץ גיאות המובא בחי' רשב"א דהוא מלאכה מה"ת מה"ט אתו עלה דהוה מלאכת בונה כמו פינאי הובל, אבל הרשב"א חולק שם וסובר דרק טלטול בעלמא יש, וכן דעת כמה ראשונים ואפשר לשיטתם גם פינאי זבל ל"ה רק דרבנן, אבל פינאי שלג או גליד י"ל דלכו"ע ל"ה מה"ת דאינו שייך לקרקע

משנת

סימן רמח—רנד

יעקב

עה

סימן רמח

סעיף ג' — אם נכנס בספינה בערב שבת
וקנה בה שביתה

ראיתי תשובה מהגאון אמרי יוסף ז"ל נדפס
בספר ברכת שלו' — אנטווערפן — בספינה שרוב
הנוסעים נכרים וקנין שביתה כמעט א"א שאין מניחין
ליכנס לספינה רק בשבת כשיסעו יש להם על מה
שיסמכו עיי"ש.

סימן רמט

מג"א סק"ה — כגון שהי' חולה בשמיני
מקרי זמנו דכל שעתא ושעתא זמני' היא

מרא"ש שהובא בשו"ע יו"ד רס"י רס"ח מילה
שלא בזמנה, אין מלין ביו"ט הואיל ואדחי אדחי
נראה דסובר דלא כתוס' דכל שעתא זמני' הוא.

סימן רנ

באר היטב סק"א — ויש לפנות קורי
עכביש שבבית

גם בסי' ר"ס העתיק הבה"ט זה ושם הוא במג"א
ג"כ, וכנראה בשע"ת שם, דלא יעשה זה בבוקר רק
קרוב לפלג המנחה וע"כ א"ש דהמג"א כ"כ רק בסי'
ר"ס ולא כאן.

סימן רנא

סעיף ב ברמ"א — ויש לאדם למעט
באימודו בערב שבת.

בסוכה כח בר"ח הגירסא דריב"ז אמר בערב
פסח ובערבי שבתות וי"ט הגיע זמן לצאת מבית
המדרש נראה דדומה לערב פסח דמפורש בגמ' דממעט
בלימוד, בדק"ס סוכה הביא בשם ש"ס כ"י הגירסא
בער"ש ועיו"ט עיי"ש וזה מקור לדברי רמ"א —
אבל דברי ש"ג בשם ירושלמי תענית לא נמצא
בירושלמי שלנו עי' מ"ב שכתב דקאי בירושלמי
על שבת ולא על ע"ש. אבל באמת לא נמצא לטון
זה בירושלמי.

שם מחצית השקל סק"א — דמצור
לצידון הוא מהלך יום אחד ל"ד אלא
רוב היום

וכן נראה ברש"י ישע"י כג. שסמוכות זה לזה
בתוך מהלך יום.

סימן רנב

מחצה"ש ס"ק כ' — ומשני דמנח אארעא
בלי כלי

עי' רש"י דהשתא סברינן דבכלי מיירי רק
שהכלי מונח ע"ג קרקע ואינו עושה מעשה רק בסוף
לב"ש דסברי דאפי' באינו עושה מעשה אסרי שביתה
כלים מוקי הגמ' דמנחי אארעא בלי כלי.

סימן רנג

סעיף ב — ולא הניחה על גבי קרקע.
בחדושי הר"ן כתב וטוב לתת מפה או כר
תחת הקדירה כדי שלא יניחנה על הקרקע ממש עיין
שם.

סימן רנד

מג"א סק"י"א — אפילו בשר עז שרי
בדיעבד מאחר דיש מתירין לכתחלה

עיי' מג"א סי' רפ"ו סק"א כעין זה ועיין ב"י
סי' תנ"ו כתב כזה בלש עיסה גדולה אפילו במזיד
כיון דיש מתירין גם לכתחילה עיי"ש ד"ה כ' רבינו
ירוחם — ועי' מש"כ בהג"ה לסי' רפ"ו.

שם מחצית השקל ס"ק ח' — לענין
בשולי עו"ג דאם נתבשל בידי עו"ג
כחב"ד לא מהני

נלע"ד דטעות סופר יש כאן וצריך לומר
דמבואר שם סימן קי"ג סעיף ח' דאם בישל
ישראל קדירה כמאב"ד וסלקה ואח"כ בישלה עכו"ם
מותרי דע"ז שייך תי' המג"א דשם מקילין יעז דהוא
אי' דרבנן כמבואר שם בב"י אבל הא דסעיף ט'

בסימן קי"ג דהביא מחצהש"ק דאם בישל עכו"ם כמאכל בן דרוסאי לא מהני בגמרו ישראל אין מבואר השיעור שליש בישולו עיי"ש ותראה. ועיי' פמ"ג כאן דבאמת בבישול עכו"ם שליש בישול וגמר ישראל שרי גם להרבי עיי"ש א"כ ע"כ ט"ס דברי מחזהש"ק.

סימן רנז

טעף ג' — ותבין ווגין

בפיר"ח ערובין דף פ"ח לחד פי' מפורש בברייתא שם דר' חנניא ב"ע התיר לאנשי טבריא להטמין בשבת בתוך עצה דהוא תבן של קטנית לחין יען דאין חפצים בלחלוחית שבהן מותר להטמין בהם בשבת ולא גזרו עצה משום שאר תבן לח עיי"ש. ונראה כפי' הזה דלענין הטמנה בשבת מיירי יען דנקט בין ב' דברים דמיירי כשבת עיי"ש. ונראה דהלכה כמותו דגם מה שאמר לענין מסתפגין באלונטית הלכה כמותו. ובאמת הרמב"ם לא הביא דין זה בין לענין הכשר פירות ובין לענין הטמנה בשבת נראה דסובר דאין הלכה כברייתא זו.

שם טעף ח' הגהת רמ"א — ומצוה להטמין לשבת כדי שיאכל חמין בשבת

מצאתי בסולת למנחה על התו"ח כלל נ"ה הביא בשם תורת האשם להתו"ט ש"י דבע"ש אף אם יהי' שהות כדי לחזור ולחממו אפ"ה אין זה כבוד שבת לאכול מאכל שנתחמם אחר שכבר נצטנן ע"כ התירו לערות מצד אחר עכ"ל. ואם התו"ט התיר עיי' מה שאסור בשאר ימים כש"כ שאין נכון מה שיש מנהג אצל אנשים שמבשלין לשבת בע"ש בבקר ומסלקים התבשילים ומצטננים. רק סמוך לערב מחממין אותם עוד פעם, והרי אתה רואה שאין זה כבוד שבת ע"כ יבשלו רק באופן שלא יצטננו התבשילים לאחר הבישול.

שם מג"א ס"ק ט"ו — מותר להטמין. אפילו אדם חשוב שרי

בפר"ח בשבת כתב ואסיק אע"ג דשרי להטמין

את הצונן וכל הנאכל חי אין בו משום בישול עכו"ם, אדם חשוב לא בעי למעבד הכי. נראה דסובר דגמ' קאי הכי דלא ככ"ה. עיין מחצית השקל דפירש כן.

סימן רס

מג"א ריש הסימן — ויש מקומות שאין מגלחין בריח אפילו חל ביום ו'

י"ל דבליילה של ר"ח מותר לגלח ולקוץ הצפרניים יען דאין מקדשין החדש בלילה בפרט ליל עש"ק לכבוד ש"ק י"ל דשרי דבצוואה לא נאמר בפ"י לאסור גם בע"ש רק בכנה"ג כתב דאפי' בע"ש אסור א"כ י"ל דבליילה אין קפידא לכבוד ש"ק ושומר מצוה לא ידע דבר רע. שוב מצאתי בספר מילי דחסידותא על הצוואה כתב דבליילה קיל דאפי' לילה בין ב' ימי ר"ח קיל. עיי"ש שכתב כן לענין נטילת צפרניים וא"כ י"ל דה"ה לענין גלוח בליל ר"ח. ומצאתי בספר סגולות ישראל מערכת יוד אות נ"ג בשם ספר קדמון ד"ג בחדש יזהר לבל יסתפר יום הזה ואפי' סריקה במסרק יזהר שלא יעשה עיי"ש. ובודאי אם חל בע"ש י"ג בחדש יוכל להסתפר ושומר מצוה לא ידע דבר רע כיון דאינו מקובל כמו צואת ר"י תחסיד לענין ר"ח. אבל כשמגלח בשאר פעמים יזהר גם בזה ועיין שם לענין יום כ"ה.

שם במג"א — ובשאר הימים אין לקוץ כלל

עד כאן מהמגי"מ והטעם משום לא תחסום שור בדישו והא דאין ליטלם ביום א' במטא"פ סי' תו"כ"ה ס"ק כ"א כתב דלצורך טבילה גם המגיד מודה דמותר ורק שלא לצורך אסור. ועיין בפנים במג"מ לא נראה כמט"א רק בכל אופן אסור. דכ' לקוץ טופרי רגלא בעיו"ט או בע"ש ואפ"ה כ' דאין לקוץ ביום א' א"כ אפילו לצורך טבילה אסור המגיד.

שם במג"א — השורף צפרנים חסיד קוברן צדיק זורקן רשע

עיין בזהר פ' אחרי דף ע"ט ע"ב מאן דדריך ברגליו או במסאגי' על צפרניים יכול לאתזקא משמע

דאפי' על איש קאי ולא דוקא מעוברת וגם אפי' כבדו אותן למקום אחר מ"מ מוסיקין דלא כגמ' דילן ועיי'ש דלאו דוקא קאי על צפרני אשה נדה אלא על כל צפרנים נאמר אפילו דאיש ועיי' זוהר ויקהל דף ר"ח ע"ב דטופרי כמה דאסגיאן שורה הדין עליו ויהא לו דאגה בכל יומא וצריך לקוץ אותן ולא ישליך אותן דיכול בר גש ליזוק.

שם ס"ק א' — והאר"י היה מלעיג על

זה ולא היה חושש לכך

עיי' תו"ש כאן הביא בשם הגהת י"ב שאדרבא

האר"י הי' חושש גם כן לזה.

שם באר היטב סק"ב — וכתב כנה"ג

אפי' אם חל ר"ח בערב שבת אין

להסתפר

משמע דרק לגלח שערו אסור אבל צפרנים מותר לכבוד ש"ק מי שמגלחן כל ע"ש, אבל שערו אין מגלחין בכל ע"ש ובס' דרך החיים כתב גם צפרנים אסור בע"ש אם הוא ר"ח, וכ"כ בשע"ת סי' רנ"א דנוהגין שלא לקוץ בראש חדש אפילו בערב שבת, אבל בנתיב החיים (שגדפס בסידור התניא) כתב על דרך החיים דבשולחן ערוך הרב לא הוכיר מצפרנים דשומר מצוה לא ידע דבר רע, וכן אני נוהג לגלח בע"ש אפי' בר"ח, ומצאתי בשם ת' יוסף אומץ לחיד"א סי' ל"ז כ' בשם גדולים דנטלו צפרניים בר"ח שחל בע"ש, ולא הוכירו יען דגלחו צפרנים בכל ע"ש, וא"כ כש"כ למי שנוהג ליטול בכל ע"ש, דשרי ליטלם גם כשחל ר"ח בעש"ק.

שם — ומט"מ כתב בשם סי' הגן שלא

ליטלן ביום ה' מפני שמגדלין בשבת

עיי' שע"ת סימן רנ"א דאם יש צורך יוכל לגלחן בה' גם כתב דאין צריך לחתוך דבר אחר גילוח צפרניים.

סימן רסא

סעיף ב' — יש אומרים שצריך להוסיף

מחול על הקדש

בריטב"א ר"ה דף ט' כתב דתוספות זה אינו

בביטול מלאכה בלבד אלא שיוסיפו בדברים של קדושה בתפלה או בקדוש עכ"ל, ונראה דבמה שאומרים שה"ש, יוצאים בזה אבל בתפלה של חול לא יצא דרך דברים שהם לצורך שבת בעי, ובחי' הר"ן שבת ל"ה כתב והוא שקבלו עליו בפ"י כלומר בתפלתו או בקדוש על הכוס כדמוכח בערובין דף מ' גבי אמר זמן ביו"כ עכ"ל הר"ן, ועיי'ש בעירובין בריטב"א ונראה דתו"ש צריך לומר בפ"י שמקבל עליו התוספות אבל לא נשמע מי שיעשה כן.

שם מג"א סק"ט — כמ"ש סי' היראים

והאגודה דמתחילת השקיעה הוי לילה

באגרות סופרים סימן מ"ז כתב דהגרעק"א נהג

כשיטת ר"ת בין לקולא בין לחומרא ומצאתי באבן עזרא יתרו י"ח י"ג שכ' והערב האמתי הוא בשקוע השמש גם יקרא ערב על דרך מקרי עד עריבת האור וכו' ע"כ מערב עד ערב תשבתו שבתכם ראוי להיות מערב האמת עד ערב האמת רק חז"ל הוסיפו מחול על הקודש ואמרו כי יציאת יום השבת תהי' עד צה"כ, והנה ראוי להכניס השבת מן התורה מהשקע השמש עכ"ל א"כ גם האב"ע סובר כהיראים דמתחלת השקיעה הוא שבת מה"ת רק על תוס' שבת אם צריך קודם השקיעה לא דיבר כמש"כ לענין מוצ"ש דמשקיעה עד צה"כ הוא תוס' מדברי חז"ל.

בפמ"ג סימן תנ"ח כתב דמ"ש ראב"ע דבשקיעה הוה לילה היינו מסוף שקיעה עיי"ש, א"כ אינו סובר כהיראים אדרבא סובר כר"ת, אבל לענין א"א לומר כן בראב"ע דמבואר שם על תחלת השקיעה הוה לילה עיי' בראב"ע.

סימן רסב

סעיף ג' — דרבי חנינא מעטף וקאי

בפניא דמעלי שבתא וכו'

ברמב"ם פ"ל איתא מתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת ובסמ"ג מ"ע ל' כתב מתעטף כחתן.

שם הגהת רמ"א — וילביש עצמו

בבגדי שבת מיד אחר שרחץ

ומנהג קדמון מובא בסה"ק לומר סמוך לשבת

בבגדי שבת שה"ש בנעימה, ונלע"ד מקור לזה בזהר במדרש הנעלם וירא צ"ח ע"ב דר"א בע"ש סמוך לשבת נסתלק, ומבואר ג"כ בש"ס סנהדרין ס"ח עיי"ש, ואיתא בזהר הנ"ל דגילה אז לר"ע רי"ז טעמים בשה"ש וכו' דנראה דאמר ולמד אז שה"ש והיינו יען שהיה כן מנהגו לומר כן בכל ע"ש סמוך לשבת, ואפשר הטעם כמו דאומרים בואי כלה לכבוד שבת מלכתא כן אומרים שה"ש שמדבר בגעגועי חתן וכלה דרמוז על יחוד קוב"ה ושכינתו, ושמחתי שמצאתי בשם סידור ר' שבתי זי"ע כי כעין זה תלך לבהכנ"ס ותאמר שה"ש לכבוד כלה העליונה ולעורר האהבה בין דוידים לעילא, ואח"כ יתפלל מנחה, ע"כ משמע דטעמו כעין מש"כ.

שם מג"א סק"ב — ובכתבים איתא טוב שלא ילבוש בחול מכל מה שלבש בשבת אפילו חלוק

בירושלמי שבת פ"ו ה"ב איתא בזה"ל לאו אורחי דב"נ מיהוי ל' תרין סנדלין חד לחולא וחד לשבתא עיי"ש בק"ע מפרש בפשטות כפי לשון ירושלמי דאין דרך שיהא לו מנעלים מיוחדים לשבת, ע"כ במה שגזרו שלא לצאת בשבת בסנדל המסומר אף בחול לא יצא דבמנעל שהולך בחול הולך גם בשבת, אבל בפ"מ מפרש להיפך דכונת ירושלמי בתמי' יכי לאו אורחי דב"נ להיות לו ב' סנדלין א' לחול וא' לשבת ע"כ גזרו בשל שבת דהמעשה היה אז, ולפ"ז אין ראי' משם דלא היה להם מנעלים לשבת אך לשון ירושלמי אינו נראה כהפ"מ מיהא אפילו נימא דמשמע מירושלמי דלאו אורחי דב"נ להיות לו מנעלים מיוחדים לשבת מ"מ אין ראי' שא"צ להקפיד להיות לו מנעלים מיוחדים לשבת, דאפשר מחמת עניות לא היה להם, וגדולה מזה מצינו בירושלמי מובא בהגמ"י פ"ל מהלכות שבת אר"י אוי לנו על עטיפתנו בשבת כעטיפתנו בחול הרי דמחמת עניות לא היה אפשר להם בשינוי בגדים וא"כ לענין מנעלים ג"כ כוונת הירושלמי כן הוא, אבל בודאי גם מנעלים ישנה לשבת אם אפשר.

שם — ובכוונות כתוב דאפילו אבל ישנה

בגדיו

פשוט דהכונה, דילבש בגדי שבת כמו בשאר

שבתות וכן הוא בכוונות דף ז' ד"ה ועתה נבאר דאם לובש בגד חול מראה דגם בשבת אין מנוחה לנפשות ח"י, ודלא כמ"ש בס' כר"ש יו"ד שפ"ט דהכוונה ישנה בגדיו לשאר בגדי חול דאינו כן, ובאמת נראה דהאר"י חולק על השו"ע וסובר דילבש כל בגדי שבת וכן המנהג כעת אפי' בשבת שתוף ז'.

ועיי' ת' דברי נחמיה יו"ד ס"י כז באורך מאד בענין שינוי בגדים בשבת תוך ל' זוי' לאבל, וכ' דמג"א סובר דכל בגדיו ישנה, דלא כמחש"ק ומדמה לשבת חזון, אבל כ' דרק משתחשך ילבוש בגדי שבת, וזה דבר תמוה מאד לענ"ד כיון דקיבל עליו תוס' שבת הוה כשבת, וגם כתב שם דבביתו יש להחמיר תוך ז' שלא ללבוש בג"ש, וגם זה לא נהגו כן ואין משנים משאר שבתות.

סימן רסג

סעיף א' הגהת רמ"א — כי יכולין להוסיף על דבר המכונן

הקשיתי מתוס' פסחים ק"ד ע"א דאין להוסיף, ועיי' מנ"פ שהקשה כן שוב מצאתי כן בח"ס אורח סי' ע"ה הקשה כן עיי"ש שתירץ דנרות שיש מצוה בתוספת אור יכול להוסיף עיי"ש, וכן בבעה"ת פנחס בשם מדרש שוחר טוב דהשי"ת אמר לשבת דקרבו הראוי לה הוא ב' כבשים יען דכל מעשיך כפולים עיי"ש, א"כ מוכח ג"כ דא"א להוסיף על דבר המכונן.

שם סעיף ב' — אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת

בתנחומא מטות כתב גמר מלתקוע אם היה נר ביד האשה מנחת אותה בארץ משמע דאין קפידא להעמיד נר של שבת על הארץ, ואפשר לאו דוקא על הארץ רק יען שהזכיר שם מין דם דהקדירה שבכירה מניחין אותה בארץ הזכיר לשון זה גם על נר, אבל לאו דוקא הוא.

מלשון חייבים להיות בבתיהם נר דלוק לענ"ד משמע דאם דלוק מבעוד יום גם כן יוצא בה דלא כרמ"א ס"ד ולשון המחבר הוא לשון רמב"ם וברמב"ם לא הזכיר דצריך לכבותה.

משנת

סימן רסג

יעקב

עט

שם סעיף ה' — להדליק נר של שבת
וכו' גם ביו"ט צריך לברך להדליק נר
של יו"ט.

בסידור תניא כ' לומר נר של שבת קודש בור"ה
נר של יום הזכרון, ובראשונים לא נמצא זה לברך
בר"ה בנוסח אחר משאר יו"ט, ובהגמ"י כתב בשם
ירושלמי לברך להדליק נר לכבוד שבת לכבוד יו"ט.

שם סעיף י' הגהת רמ"א — והמנהג
שאותה אשה המדלקת מקבלת שבת
בהדלקה

ולענין יו"ט כתב במשנה ברורה סימן תקכ"ז
ס"א ד"ל דאינה מקבלת יום טוב בהדלקה ועכ"פ
קיל עיי"ש.

שם סעיף י' — ברמ"א וצריך להניח
הנרות במקום שמדליקין.

בתשובת בית יעקב סימן ס"ט כתב בשם הב"ח
דמנהג קדמונים דגם האיש מדליק בערב שבת נר
כרוך מב' פתילות ביתד ומדליקו בבית הכנסת זכר
לזכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכתב הבית יעקב
דראה מנהג דמדליקין ב' נרות בבית הכנסת על
הבימה ואחר כך חזן הכנסת מעמיד ב' הנרות על
העמוד שמתפללין שם ומחה בידם, דגם נרות בית
הכנסת צריכים הדלקה במקומן.

שם סעיף י"ב — אבל אין חכמה לאשה

בשה"ג אות ו' ס"ז כ' דהם שתיים כהלכתן ולא
מפ"י אנו חיים כי אם מחכמת אדם בן הסמ"ע גבר
בגוברין שהסכים לזה.

שם סעיף ט"ו — לא יתפלל מנחה באותו
ביהכנ"ס

בתה"ד נראה דרך בעת שהקהל מתפללים מעריב
לא יתפלל מנחה יען שהם עשו שבת לא יעשהו
חול אצלם. אי"כ אחר שהתפללו מעריב והלכו להם
מותר ליחיד אפילו לצבור להתפלל מנחה אם הוא
עוד יום דאין הקפידא בשביל הבהכנ"ס רק בשביל

אנשי בהכ"נ שמתפללים מעריב, אבל ראיתי לגדול
וקדוש זי"ע מרן מהרי"ד מבעלזא בשנת תרפ"ג בעת
שהי' על ש"ק בעיר מיהאלוויץ שרצה להתפלל עם
הצבור בבהכנ"ס מנחה ע"ש לאחר שהתפללו מעריב
וכשבא לבהכנ"ס הלך משם עם הצבור למקום אחר
להתפלל מנחה.

שם מג"א ס"ק ד' — ונר קודם ליקח
משאר מאכלים.

וצ"ע בנר דיו"ט אי קודם לשאר מאכלים חדא
דנר דיו"ט אינו חוב כ"כ כשבת דלא נמצא חיוב
בגמ' רק על של שבת, וירושלמי המובא בהגמ"י
פ"ה דשבת ומרדכי פ"ב דשבת דגם ביו"ט מברכין
על הדלקה לא נמצא בירושלמי שלפנינו אם כי
מברכין אנר דיו"ט אבל אינו חובה כשל שבת אפשר
דלא נאמרה הקדימה להנר לקידוש דיו"ט ואם נאמר
יען דקידוש דיו"ט רבנן להפוסקים דלא כשיטמ"ק
ביצה דף ד' דהוה מה"ת, ע"כ נר קודם, דשייך גם
ביו"ט טעמא דשלוש בית, מ"מ לקניית בשר דהוא
עיקר שמחת יו"ט דהוא מה"ת י"ל דקודם לנר, רק
בשבת קודם נר לבשר כמש"כ מג"א, כנלע"ד, וצ"ע
שלא ביארו האחרונים דבר זה.

שם ס"ק כ"ד — וכן בעיר שיש בה"כ
הרבה אין אחת נמשכת אחר חברתה

באו"ח החדש הביא בשם מאורי אור חלק באר
שבע דף ק"ב ע"א חולק על זה וסובר דהכל נמשכין
אחר בהכ"נ שיש בה רוב צבור, אבל אין הלכה
דכבריו ואין המנהג כן.

שם באר היטב ס"ק ו' — ומי"ט האיש
יתקן הנרות כתבים

במהרש"ל שבת קי"ט אהא דאמר רב הונא
מדליק שרגא כתב ואני אומר דיכול להיות שהוא
הדליק תחלה כדי שאשתו תהיה מדלקת נר של
מצוה עכ"ל נראה דע"י הבהוב הנרות שהבעל עושה
חל על הנרות שם נר של מצוה משא"כ כשהאשה
מדלקת בלא הבהוב לא נקרא נר של מצוה, וצ"ע
למה דהא מברכת עליהם ובוה נעשו נר של מצוה.

ושם במשנה ברורה סעיף קטן כ' —
אשה שהדליקה נרות בערב שבת לאחר
פלג המנחה קודם שיעור תוספות ולא
קבלה עליה שבת דמהני ואין צריכה
לכבותה

אבל בשו"ע הרב בעל התניא כתב והובא להלכה
במסגרת השלחן סימן עה וסימן קד דאם הבעל לא
קבל עליו שבת לא מהני הדלקה שלה כיון שגם הוא
לא קבל עליו השבת על ידי הדלקה זו וצריך לכבותה
ולדליק סמוך לקבלת שבת ונמצא דהברכה היה
לבטלה וחי' שהמשנה ברורה לא הביא דעת שו"ע
הרב כדרכו להביאו.

סימן רסה

סעיף ג' — אין נותנין כלי בשבת תחת
הנר לקבל שמו הנוסף

ואם עבר ונתן עיי' ס' יסל"מ להגאון ר"י פיק
דצריך ליטלו קודם שנפל שם שמן עיי"ש שמתרץ
בזה מתני' דנקט לשון דיעבד ואם נתנו מבעוד
יום מותר אתי לדיוקא אבל אם נתנו בשבת אסור
להניחו שם אלא צריך ליטלו משם וכ"מ במ"ז סוף הטי'
שדייק כן מרש"י מדנקט להניחו שם משמע אבל אי
נתן בשבת צריך ליטלו.

ונלענ"ד דאי נתן הכלי בע"ש ואח"כ בשבת נטלו
קצת משם דלא היה בה שמן מותר להחזירה תחת
הנר דל"ה נתינה חדשה רק חזרה מה שנתן עוד
מע"ש. ובכמה דברים מצינו חילוק בין חזרה להתחלה
כמו לענין הטמנה ולענין אי נתנה פלפל לתוך פי'
בפ"ו עיי"ש בתפארת ישראל וה"נ כן אי לא נתן
הכלי לקרקע ל"ה נתינה חדשה רק חזרה. ועפ"ז
היה אפשר ליישב מתני' דנקט לשון דיעבד ואם
נתנו מבעו"י מותר דכ' תוס' ד"ה ואם דהלשון דחוק
דהו"ל למימר אבל מבעו"י נותנין.

ועפ"ז א"ש דה"פ במתני' אין נותנין בשבת
כלי תחת הנר. ואם נתנה מבעו"י תחת הנר מותר
ליתנו בשבת דע"ז קאי דאמר אין נותנין בשבת
ואמר דבזה האופן מותר ליתנו בשבת משא"כ אי
היה נקט אבל מבעו"י נותנין לא הוה ידעינן זה. וגם

ואפשר דזה עדיף שע"י הבהוב גם בלי הברכה
הוה נר של מצוה. ועיי' ב"י הביא בשם ארחות חיים
דיש מקומות נוהגות הנשים שמדליקין בע"ש קודם
זמן הדלקה נר וקורין אותה נר של חול ואח"כ
מדליקין נר של שבת וכ' ב' טעמים לזה. וטעם א'
הוא שאז ניכר דפעם הב' שמדליק הוא לכבוד שבת
ויכולין לברך עיי"ש, א"כ י"ל דע"י שמדליקין תחלה
ואח"כ מכבין הוה ג"כ כמו המנהג שהביא ב"י
שמדליקין תחלה נר של חול כדי שהדלקה שני'
יהא ניכר שהוא לשם שבת דהבהוב שבתחלה עושהו
לנר שבת.

שם שערי תשובה סעיף קטן ו' בסוף —
ובבר"י כתב שאין הכרח והעיקר כדברי
מור"ם עיין שם

בספר נצח ישראל בחידושי שבת קנ"א העתיק
תשובה באורך לחלוק על הרמ"א וסובר כלבוש וכתב
דמו"ש חמיר עוד ואפשר דגם הרשב"א מודה להר"ן
לאסור.

שם שערי תשובה ס"ק ט' — וכתב
בפנים מאירות חלק א' סימן ס"ט
שטעות הוא לעשות נר מיוחד לשבת
ומדליקין בבה"כ ומברכין דהוה ברכה
לבטלה

במג"א סקט"ו כ' דנשים נוהגות להדליק בבה"כ
ולברך שפיר עבדי. אבל גרות המיוחדות בלא"ה
לבה"כ אין לברך נראה דחולק אפמ"א. ואפשר ו'ק
כשאירע לה ליל טבילה התיר המג"א ופמ"א קאי
על המנהג לעשות כן בכל ע"ש.

ברמב"ם סוף הלכות חנוכה נראה דמפרש נר
שבת משום שלום ביתו היינו שלום בין איש לאשתו.
אבל בודאי גם באיש שאין לו אשה או להיפך שייך
הדין דכאן או דסיף הלכות חנוכה.

שם ס"ק יו"ד — דמה שנוהגין לברך זמן
בשעת הדלקת נר יו"ט אין לזה יסוד
בשעת סימן ת"ר הביא בשם א"ר מנהג זה עיי"ש
לענין פרי חדש ביום ב' דר"ה לנשים בשעת הדלקה.

פרש"י יש לכיון כן דנקט להניחו שם ודקדקו דהול"ל ליתנו והתוי"ט ופנ"י דקדקו מזה דסובר רש"י דבאמת אסור לכתחילה ליתן אבל משמעות כל ראשונים אינו כן, ועפ"ז א"ש דפ"י מותר להניחו שם היינו אי הגביה הכלי בשבת ונטלה משם מותר להניחו שם היינו חזרה מכוונה הנחה, משא"כ ליתנו משמע נתינה מעיקרא, והנה אפילו אי הפ"י דמתני' אינו כן מ"מ אפשר דלדינא יוכל להיות כן.

ונראה דלא מיירי כאן כשהנר הוא נשבר ועי"ז מטפטף כמ"כ בס' קול הרמ"ז על משניות רק אפי' אינו שבור מ"מ מטפטף מלמעלה ומפתילה שמושכה השמן, דלא נזכר בשום מקום דמיירי בכלי שבורה, ומ"ש תוס' דף מ"ב סוע"ב דרגילות הוא שיטפטף, ועי"כ נותנין כלי עוד מבעו"י דלכאורה משמע מזה יען שהנר נשבר עי"כ רגילות הוא שיטפטף אין הכרח ד"ל דגם בכלי שלם רגילות הוא ועיין רשב"א דעושה פלוגתא בין רש"י לתוס', אי רגילות לטפטף דלרש"י אין רגילות ולא שכיח, אבל בריטב"א מפרש ברש"י ג"כ כמ"ש תוס' עיי"ש.

סימן רסו

מג"א ס"ק י"ט — שהצריכו להמתין לקבל שבת עד שיצניע התוקע השופר וי"ל דעכ"פ עדיף שלא יבא לידי כך

שנת תש"א ש"ק וישב ת"י בני הב' אברהם יקותיאל נ"י דרך בדיעבד שנטל מוקצה פ"א ע"י שכתה מותר להניחו במקום שירצה אבל בשופר שנטלו לכתחלה ויודע שיהא המוקצה בידו י"ל דלא התירו להניחו במקום שירצה בפרט דבר הרגיל לעשות הוה הדיעבד כלכתחילה [עיין סימן תקי"ג ס"ב ויו"ד סימן ע"ז בד"מ בשם מהרי"ק דאם רגיל לעשות גם בדיעבד הוה כלכתחילה] ע"כ הצריכו להמתין בקב"ש עד שיצניע השופר, ונכון ת"י זה ויתישב ג"כ מה שהק' בחי"א סוף כס"ו על ת"י מג"א דמ"מ ק' בגמ' דאמר ר"י ב"ח שמצתי שאם בא להרליק אחר שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן להצניע שופרו בביתו עיי"ש ומה רא' דיש לזן עוד לזה דלמא באמת תיכף הוא שבת רק יען שבידו

מותר להוליך לביתו עיי"ש בגשמ"א שנשאר שדין זה צ"ע, ועפ"י הנ"ל יתישב דשם לענין שופר ליכא היתר זה יען דעושה כן בכל עת לא התירו להוליך למקום שירצה אבל היכי דאירע שיש המוקצה בידו י"ל דיוכל להוליך למקום שירצה.

סימן רסז

בשערי תשובה בהתחלה — שאף הנוהגים להניח תפילין במנחה אין להניח בערב שבת

לכאורה יש להעיר מפסיקתא דרב כהנא פכ"ב ס"ה דאיתא שם עובדא הוה בחד גברא דהוה טעין ממנוני' בערבות באפי רמשא על בי כנישתא אשכח גברא מצלי ותפילים על ריש' אמר ל' לית לי מפקיד הדין ממונא אלא גבי הדין דעטור מצות דברייא כו' נראה דה"י מנהג אנשי מעשה להניח תפילין במנחה דע"ש וע"כ החזיק האיש את המניח תפילין בע"ש סמוך לערב והתפלל או לנאמן מיהו י"ל דשאני התם דהלכו כל היום בתפילין על כן לא חלצו גם לעת ערב דע"ש אבל כעת שאין מניחו תפילין כל היום רק א' רוצה להניח תפילין בע"ש במנחה באמת לא יניח.

ועי' שבת ל"ה ע"ב מפורש דהלכו או בתפילין עד הדלקת נר בע"ש עי' תוס' שם וע"כ דהאר"י רק על אותן שאין הולכין כל היום קאי שלא יניחו במנחה אבל לחלוץ א"צ אם הלך כל היום.

סימן רסח

סעיף א' — אומר ויכולו בתפלת ערבית

באמת היה צריך לכתוב דצ"ל אתה קדשת קו"ם ויכולו כמ"ש בטור רק יען שהביא בטור דיש שמתחילין אחר וכ"כ בתורתך ויברך אלקים, אבל הטור כתב דצריך להתחיל מתחלת ויכולו וזה"כ אומר ויכולו בשו"ע — אבל חסר דצ"ל אתה קדשת ולא הזכיר ג"כ שאר תפלות של שבת ישמח משה וכן אתה אחד.

שם סעיף ב' — אם טעה והתחיל תפלת החול גומר אותה ברכה שנזכר בה שטעה וצ"ע אם ש"צ טעה כשחחר התפלה אם צריך

לגמור הברכה או לא די"ל יען דכעת כולם בקיאיין
ל"ש כ"כ לגמור וגם יש בזה צער וביוש גדול לצבור
אי יצטרך לגמור הברכה, ואם צריך לגמור י"ל
דצריך אחריו לענות אמן.

עיי' מג"א סי' קי"ז סק"ב דאם חל יום שמתחיל
לשאול ותן טל ומטר בחורף בשבת ושכח והתפלל
תפלה של חול ונזכר בברכת השנים מ"מ אין לומר
ותן טל ומטר עיי"ש דכיון דהצבור אין אומרים
לא יעשה אגודות.

שם — ל"ש נזכר בברכת אתה חונן

במדרש שוחר טוב בשמואל פ"ה אמר רבי
תמיהא אני האיך בטלו חונן הדעת בשבת שאם אין
באדם דעת האיך הוא מתפלל. נראה שרבי תמה אפי'
שתקנו בשבת רק שבע ולא י"ח משום טרחא מ"מ אתה
חונן ג"כ בעי לצלויי דבברכה אחת לא שייך כ"כ
טירחא, וא"כ י"ל דמה שהובא בבה"ט בשם של"ה
דהמתפלל תפלת חול בשבת ידאג כל השבוע היינו
רק בשאר ברכות אבל לא באתה חונן כיון שרבי
תמה כ"כ למה אינו אומרה בשבת.

שם סעיף ד' הגהת רמ"א — (ב"י סימן
דפ"ו בשם הרא"ש פ' מי שמתו)

וכן בר"ן סוף ר"ה הביא ירושלמי זה דפ"ד
ה"ו מסכת ברכות לענין ר"ח והובא בד"מ סי' תכ"ג.

שם שערי תשובה סק"ג — ונזכר שהוא
שבת ונתן דעתו שהיא ימות החמה

צ"ל ולא נתן ועיין חיי"א כלל כח סק"ז חולק
וכן בהגהת חכמ"ש סי' קי"ז חולק עיי"ש ובערך ש"י
או"ח סי' קי"ז הביא בשם גוא"י דאם שכח בר"ח
יערי וחזר להתפלל ואז לא הזכיר משיב הרוח
וכדומה יצא, וצ"ע לענ"ד דלמה יגרע מתפלה הראשונה
דהיה צריך לחזור אם לא הזכיר זה ולומר דמצרפין
ב' התפלות צ"ע ועי' לבושי מרדכי תנינא או"ח סי"ב
העיר השואל בכה"ג והביא דברי גוא"י הנ"ל וסיים
ג"כ בצ"ע.

שם מחצית השקל סוף סק"ט — דהא

כ' בס"ק ח' דעולה לו לתפלת מוסף
ויתפלל שחרית

יש לומר כונת מג"א אם התפלל מוסף בערבית
או במנחה דא"א לומר דיתפלל אח"כ שחרית או תזר.

סימן רסט

סעיף א' — נוהגין לקדש בבית הכנסת

אם לא היה מניין עשרה או שיצאו קודם גמר
התפלה נלע"ד דלא יקדשו (בי) דכך הי' המנהג וזכור
דלא להוסיף עלה. מדסתם משמע שאין שום קפידא
ל'הש"צ' שהתפלל ערבית יקדש וכן נוהגים גדולים
וקדושים שאין המתפלל מקדש רק אחר וצ"ע אדברי
ת' בית היוצר או"ח ססי' ב' שכ' להשואל דנכון
שלא יתפלל ערבית ליל שבת לפני התיבה בשביל
הקידוש שאח"כ שיש בו ספיקות. ופלא וכי מקושרים
תפלה וקידוש זב"ו הא יכול להתפלל ואחר יקדש.

שם בסוף הסעיף — אבל יותר טוב
להנהיג שלא לקדש בבהכ"ס

בתי' רשב"א ח"א סימן ל"ז שהובא במג"א נראה
דאם שכח הש"צ ולא הביא יין לקידוש בבהכ"ס
מהדרינן אחמרא. וזה הכונה במש"כ שאם לקדש מותר
בבהכ"ס יען שתקנה קבועה ע"כ מחזירין אחר יין
אם שכח. *אם שכח לקדש בבהכ"ס יען מחזירין אחר יין*

אם אירע שהביאו שאר משקה בטעות שהוא
יין וקודם קדוש נתודע נראה שאין לילך להביא יין
והציבור ימתינו דכמה דברים בטלו מפני טירחא
דצבורא ע"כ בכה"ג לא תקנו ויתבטל בפעם הזה.
אבל מרשב"א הנ"ל נראה דיחזור להביא יין
ואם עשו קידוש על המשקה ורק לאחר הקידוש ראו
שאינו יין נראה שא"צ לעשות עוה"פ קידוש אפי'
מוכן שם יין ג"כ די"ל דרק לכתחלה עושין קידוש
אבל לא לחזור ולקדש כשאירע טעות ואם כי בסי'
רע"א סט"ו יש דיעות בכה"ג שנמצא חומץ או מים
תחת יין לחזור ולקדש מ"מ בקידוש דבהכ"ס נלע"ד
דהכל מודים שא"צ לקדש שנית, ואפשר שגם בפה"ג
א"צ עוד לומר על כוס יין בכה"ג או היכי שנשפך הכוס
ומוכן לו כוס אחר כיון דפקפקו על קידוש שבבהכ"ס

די לעשות כן פ"א. והאיך יברך עוה"פ פה"ג והוא לא ישתה ממנו רק קטנים ישתו כנלע"ד.

סימן רעא

סעיף ג' — והא דתניא כבוד יום קודם לכבוד לילה

עיין גיטין דף ל"ח ע"ב לתד פי' ברש"י דנענשו משפחה אחת יען שהעדיפו כבוד לילה ליום, ועיין ריטב"א שם חלק על פי' זה יען דנאמר בגמ' ע"ש ולא משמע דקאי על ליל שבת ע"כ פי' פירוש אחר עיי"ש, וחי' על הריטב"א דהא בשבת דף קי"ט ע"ב לעולם יסדר סעודתו בע"ש אפילו א"צ רק לכזית ע"כ הכונה על ליל שבת כמ"ש רש"י שם וכל המפרשים א"כ גם כאן קאי על ליל שבת ולהסביר קצת למה גדול העונש כ"כ בזה, י"ל עפ"י שכי' בעבוה"ק חלק מורה באצבע אות קמ"ו דסעודת ליל שבת הוא נגד יצחק שהוא גבורה ומתאים להזמן שהיא בלילה, עיי"ש ע"כ שולט בו מדת הגבורה למי שנותן כח ועוז לזה הסעודה והיא מעוררת גבורה עליו. שוב ראיתי בכמה גמרות בגי' רש"י בשבת קי"ט בע"ש לילי שבת והיינו שרש"י מפרש בע"ש יסדר שולחנו על ליל שבת וא"כ אכתי לא נמצא ע"ש ויהא הכוונה לילי שבת ואין קו' על הריטב"א ועיין זוהר יתרו דף צ"ב ע"א ברע"מ שכי' ובגין דא סעודתא דליליא חמיר מביממא, וחד גירסא חמיר כיממא עיי"ש.

שם סעיף ח' — אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד יש לו תשלומין למחר כל היום

ואז אסור אפילו לשתות מים קודם התפלה כיון דכבר חל עליו חוב קידוש דלילה ול"ד להא דסימן רפ"ט דשרי מים קודם התפלה דהתם אכתי לא חל חיוב קידוש משא"כ הכא כ"כ בשנו"ח להגרש"ק ח"א סימן ב'.

במג"א טק"א — בקידוש שאמר בתפלה יוצא מה"ת

במלא הרועים סוגיא דתדיר קודם כתב דמשו"ה

אמרינן ר"פ אלו דברים דיין קודם לקידוש דלכאורה תדיר דרבנן אינו קודם לאינו תדיר דאורייתא רק יען דמיידי שכבר התפלל ויצא מה"ת ידי קידוש ע"כ קידוש על היין האמירה ג"כ דרבנן ע"כ יין דתדיר אם ברכות הנהנין הוא דרבנן קודם לקידוש דהוא ג"כ דרבנן עיי"ש דכי' כן לב"ש אבל גם לב"ה י"ל כן אם תדיר קודם רק בשוין כגון ב' דרבנן או דאורייתא אמרינן א"כ יש רא' למג"א מגמ' הנ"ל. — עיי' פמ"ג ססי' רפ"ח דמהר"ם סובר דאם קידוש בשבת מה"ת אינו יוצא הקידוש בתפלה.

בסוף ספר רשפי אש מפרש דמג"א סק"ד הביא רא' מזהר דכבוד יום עדיף דמפרש דגם יום דגדול קדושתו והו"א דגם על דבר ריקן חלה הקדושה וא"צ לסדר פתורא בנהמי ומוזני ע"ז אמר דגם ביומא דשבתא נמי צריך לסדר פתורא בנהמי ומוזני ולא שולחן ריקם.

שם מג"א טק"א — וכתוב בתקוני שבת שיקדש קודם לילה כי בתחלת ליל שבת הוא מזל מאדים

ואפשר דגם ביום לא יקדש בשעה ראשונה דאז שולט מזל שבתאי דהוא כוכב המזיק כמו מאדים עיין אבן עזרא יתרו סוף עשרת הדברות וכתב דזה הטעם דלילי רביעיות ושבחות קשין הן וניתן רשות למזיקין לחבול בהן יען דבשניהם תחלת היום ולילה במאדים או בשבתאי עיי"ש, וא"כ כמו שראוי לרחק לקדש במאדים אם כי באב"ע הנ"ל כ' כי אין ראוי להתעסק בדברי העולם רק ביראת השם וקידוש הוא יראת השם מ"מ להתיקוני שבת דבמאדים לא יקדש גם בשבתאי לא יקדש, ואפשר רק עיקר קידוש דבלילה קפדי ולא ביום מ"מ אם אחר ע"י סיבה ולא קידש עד שהגיע בלילה למזל שבתאי, לא יקדש רק ימתין, והנה ביו"ט יארע כמ"פ זמן קידוש במאדים או בשבתאי ואין מקפידין בו וצ"ע למה.

מוצ"ש שעה ג' שבתאי שעה ה' מאדים ליל ב' שעה ב' מאדים ליל ג' שעה ד' שבתאי שעה ו' מאדים ליל ד' שעה א' שבתאי שעה ג' מאדים ליל ה' שעה ה' שבתאי שעה ו' מאדים ליל עש"ק שעה ב' שבתאי שעה ד' מאדים, ונ"מ ליו"ט שחל בא' מימי השבוע דראוי לזהר מלקדש במזל שבתאי-מאדים.

שם — בקידוש שאמר בתפלה טג.

בסדר היום בקידוש דשבת כ' דזכר ליצ"מ
בקידוש לא קאי אשבת דשבת הוא זכר למעשה
בראשית רק הכוונה על תחלה למקראי קודש דהם זכר
ליצ"מ. ופלא הוא הא מבואר פסחים קי"ז דצריך
להזכיר יצ"מ בקידוש הרי דיצ"מ קאי על שבת
והאיך נעלם גמ' זו מעיניו הקדושות, וכבר הק'
מגמ' זו אמג"א דסבר דבתפלה יצא מה"ת ידי קידוש
דהא בתפלה לא נזכר יצ"מ וא"כ לא יצא ידי קידוש.
וכבר הביא באמ"ד תריג מצות מכלבו דהביא נוסח
תפלה דנאמר זכר למעשה בראשית וליצ"מ.

במג"א טק"א

הדג"מ מסופק אם אנשים שהתפללו ערבית
ויצאו ידי קידוש מה"ת מוציאות הנשים שלא התפללו
דהם מחויבות מה"ת, ואפשר דלא קבלו אנשים ערבות
בעד נשים. והאחרונים חלקו עליו ועיי' ביי"צ מגילה
דף ד' ובהסכמת הגה"ק ייט"ל מסיגוט בזה, אבל אני
מצאתי בדרושי צ"ח דרוש ט"ו אות ה' שכ' דעיקר
הקידוש בשביל הנשים המשרתות דהאיש כבר יצא מה"ת
בתפלה אבל המשרתת לא התפללה עדיין ואין נזהרות
בתפלת ערבית א"כ עיקר הקידוש צורך להם, הרי
דסובר דמוציא את הנשים שלא התפללו וזה עיקר
דבדג"מ מסופק וכאן כתב להלכה.

סימן רעב

סעיף ו' — יין צמוקים מקדשים עליו

בהגהות להגאון אבי התפארת ישראל בבא
בתרא דף צ"ז כתב דהפירוש שמשקה היוצא
מצמוקים אבל לא המים ששרו בו הצמוקים, וכ"כ ח"צ
סימן ק"מ. ובאמת, בכמה ראשונים אפשר לפרש כן.
אבל במאה שערים לרי"צ גיאות דף ב' מפורש דמיירי
במים ששרו בהם הצמוקים שכתב וז"ל וכד שרו
במיא יוצא מלחלוחית שבהן ונופל במים והוי ביי'
גוונא וטעמא הרי יין צמוקים עכ"ל, ובודאי גם דברי
שאר ראשונים הכי מתפרשין על המים ששורין בהם
הצמוקים, ואם כי אז היה צריך ליתן שיעור כמה
זמן שישרו עם המים ס"ל דסתמא כפירוש עד שיהא
במים טעם ומראה יין, ובריב"ש סימן ט' גם כן

מפורש דמיירי במים ששרו בהם צמוקים נקרא יין
צמוקים, גם בסימן ר"ב סעיף י"א מבואר במחבר
מי שריית צמוקים מברכין עליהם בפה"ג ומת' רלב"ח
המובא בטו"ז ומג"א שם מבואר ג"כ כן.

מלשון "מקדשים עליו" משמע גם לכתחלה וכן
נראה מרמב"ם פכ"ט משבת ושאר ראשונים, רק במאה
שערים לרי"צ גיאות דף ב' הביא בשם ה"ג דרק
היכא דלא שכיח חמרא מקדשין איין צמוקים, אבל
בספר המנהיג ה' פסח אות צ"ב הביא כן בשם רב
נטרונאי גאון דהיכי דאין לו יין אחר יקח יין
צמוקים לד' כוסות, והוא חולק על זה וכתב דאפילו
במקום דאפשר באחר יקח לכתחלה יין צמוקים דאם
א"א באחר גם לנסכים כשר, וקידוש יוכל לעשות
גם ביין דאין ליקח לנסכים, ועיין ת' ריב"ש סימן
ט' ג"כ דיין צמוקים כשר לקידוש לכתחילה עיי"ש
דיין צמוקים יש חזק ומשובח בריחו וטעמו כמו
יין ענבים, וכנראה כונתו כמו שעושין מצמוקים
ששורין זמן רב שתי שבעות ונעשה חזק אבל מה
ששורה ג' ימים אינו חזק, ואם יוכלו ליתן בשעת
עשייתו סוכר, אם כי הפמ"ג כתב דלדיעה ב' בס"ח
יש לאסור אבל לענ"ד דוקא יין שכבר נעשה אז פוסל
דבש או סוכר שעיי' מחליש חזק היין ולי"ה יין
גמור, אבל ביין צמוקים כן הוא דרך עשייתו ליתן
בו סוכר ועיי' נעשה יין חזק ומשובח בטעמו עד
שאפילו מבינים לא יוכלו להכיר בינו ובין יין
ענבים טוב וכיון שהסוכר בא לעיקר עשיית היין
אפשר הכל מודים שאין איסור בזה.

שם סעיף ח' — מקדשים על יין מבושל

נראה דגם כשהוא חם יוכל לקדש עליו דשם יין
עליו גם כשהוא חם דהוא משכר אז — ואם עפ"י
רופאים צריך לשתות רק יין חם נלע"ד דיוכל לקדש
עליו ועדיף מלקדש על הפת.

שם סעיף ט' — ולהרא"ש בלילה לא
יקדש על השכר אלא על הפת

בזכרון למשה דף מ"א הביא ת' ח"ס כ"י
דהמקדש אפת אפילו כולם אמרו ויכלו מ"מ אומר

מכילתא, דבע"ש נפל מן ג' עומרים א' לע"ש וב' לשבת ע"ש שכתב דכן הוא כונת הגמ' דבוצעין לחם משנה משום זה וא"כ צריך לבצוע כל ב' לחמים דבחול אוכלין רק א' אבל בשבת דנפל מן בכפלים מבחול צריך לאכול כל השנים ואין די במה שהם על השולחן כנלע"ד. ואפשר שמדרשים חלוקים בזה אם נפל ב' עומרים או ג', ובזה תלוי מחלוקה אם לבצוע כל השנים. ואם כי בס' תע"ה בדיני הסדר נראה דאינו בוצע שתי מצות השלימות שנטל לחם משנה רק א' והשני מניח לכריכה עיי' טו"ז שם סק"ח כדי לעשות במצה הג' ג"כ מצוה א"כ לא נטל ובצוע ממנה. אין קו' משם דאפשר זה ג"כ מהשינויים שעושים בליל פסח אבל בכל השנה באמת צריך לבצוע שתיהן.

ושם במשנה ברורה סעיף קטן ב —
ויכול לקדש אפילו על כזית פת.

בזכרוננו כי בתשובת חו"י כתב דאין מקדשין רק על פת שלם דפרוסה הוה ככוס פגום. וכעת ראיתי שכן הוא בתשובת חו"י סימן י' כתב שבספרו מקור חיים האריך. ועיין במגן אברהם סימן תפ"ב דאם אין לו רק כזית מצה ואין לו יין יקדש על הכזית מצה ואחר כך יאכל תבשילו. הרי דיוכל לקדש על כזית מצה אם אין לו יין או לחם שלם וכן נהגנו כשהיינו בקאנצטראציה לאגער בשנת תש"ד-תש"ה שלא היה לנו יין ולחם שלם קדשנו על כזית.

סימן רעו

סעיף ג' הגהת דמ"א — הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא

עיין ספר שו"ת מן השמים סי' ד' שהשיבו לו מן השמים שהוא אסור שחמורים דברי סופרים ע"ש ואפשר כשצריך גם לנכרי מודה שהוא מותר.

ז"ל רמב"ם ה"א סימן רפ ק"י זה ע"כ דמ"א
כי באסוריו וז"ל יצוה לך ה' אלוהיך הו"ו י'
סעיף א' — תנשיש המטה מתענוגי

שבת הוא וכו'

במג"מ שה"ש כתב כי עת החבור הוא מז' בחדש

אסור להצטרף ללחם משנה כיון דאסור לאכלו מצד איסור חדש בפרט כיון דאיכא דעת גדולים דצריך לחתוך שניהם א"כ עכ"פ ראוי לבצוע בעינן ודבר איסור אינו ראוי לביצוע, א"כ גם מצה בע"פ אסור להצטרף ללח"מ, ויסתעף מזה כמה דינים דיש מצות שנוהרים מלאכלו כגון מאשין מצות (מצות מכונה) או מי שמחמיר לאכול רק שמורה משעת קצירה א"א להצטרף מצה כזו בפסח ללח"מ, וכן א"א לשאול מחברו חלה או מצה להצטרף ללח"מ ואח"כ יוחזר לבעליו כיון דא"א לאכלו, וכן יו"ט שחל בע"ש ועשה עירוב תבשילין אסור לצרף הערוב תבשילין ללח"מ כיון דאסור לאכלו כעת, אם כי יש לחלק בין דבר דאסור לאכלו ובין ע"ת שמותר לאכלו רק אסור לו לבשל בשבת הוה בכלל ראוי לאכלו, ולחם יבש יוכל להצטרף כיון דראוי לאכלו ע"י דחק. ועיין מג"א תקכ"ז סקט"ו דיקח הע"ת בליל שבת ללח"מ — ולמה לא יקח את הע"ת גם ביו"ט ע"כ יען ואז אסור לאכול אין ליקח ללח"מ, נראה קצת אפי' מקדש לאכלו אסור להצטרף ללח"מ. [א"ה: ועי' בס' נחמד מזהב עה"ת מהרה"ק מוהר"י מקוממיר זי"ע פ' צו שהה"ק הנ"ל בע"פ שחל להיות בשבת לקח מצה ושפך עליו יי"ש חמץ ואכל אותה עיי"ש] ועי' באגרות החזון איש ז"ל סי' קפ"ה כתב דנכון ליקח מצה ללח"מ בע"פ שחל בשבת ולא יקח חלה שמא ישתיר.

ושם סק"ב — וב"ח כתב לחתוך ב' הכרות ולחלק להמטובין

נלע"ד דתלי אי צריך בסעודה ג' לח"מ עפ"י שכ' בעלי התוספות בפ' המן דגם בסעודה ג' חייב בלח"מ דלא כמש"כ שאר מפרשים דרק ד' ככרות עשו מהב' עומרים ואז לא נשאר לסעודה ג' רק א' אלא כי בע"ש אבל ככר א' מחצי עומר ומעומר וחצי עשה ששה לחמים כי הסעודה ה' כפולה מה שבחול נעשה מחצי עומר לחם א' כעת נעשו ב' לחמים. ע"כ אכל בכל סעודה ב' לחמים משום הנשמה יתירה עיי"ש, א"כ להניי שיטות דגם בסעודה ג' צריך לח"מ, ע"כ כבעה"ת וא"כ צריך לבצוע בכל סעודה כל הב' ככרות כמו במן כנלע"ד.

וי"ל עפ"י דהביא ביפ"ת ב"ר פי"א בשם

שבשבת מאחרין יותר לבא לבהכ"נ

בתדב"א פ"א איתא ישכים אדם וישנה בשבת
וילך לבהכ"נ ולבהמ"ד ויקרא בתורה וישנה בנביאים.
נראה דהשכמה הוא ללמוד אבל לא להתפלל והתפלה
יוכל להיות באיחור.

שם מג"א ריש הסימן — יש מקומות
שא"א והוא רחום וגו' בפסוקי דזמרה

צ"ע דבסי' רס"ז הי"ל להביא ג"כ מנהג שלא
לומר והוא רחום בכניסת שבת אם כי בטור הביא
מנהג ספרד לומר אבל העלה שלא לומר, ועיי' ת'
צבי תפארת סימן פ"א הביא דעפ"י האר"י אומרים
גם בשבת והוא רחום ביהי כבוד, וגם במנחה אומרים
אצל ובלצ"ג רק בהודו א"א, והביא דהיעב"ץ בתשו'
ח"ב סימן ק"כ חיוק דבריו בסידור שלא לומר בשום
מקום.

שם סק"ב — ודברי מהרש"א בכאן צ"ע

דהמהרש"א מפ' כונת תוס' בשבת פי' בשבת ולא
בחול עיי"ש, אבל המג"א מפ' בשבת ולא ברגל. ועיי'
צל"ח ברכות דף כ"ח שמתרץ דברי מהרש"א ג"כ
שמחלק בין רגל שמקדימין תמיד ומוסף יען שיש
נדרים ונדבות ובשבת דאין נדרים ונדבות מאחרין
התמיד עד סוף זמנו ומקריבין בתחלת שש המוסף
וכונת המהרש"א דכמו שלענין תמיד בין הערביים
בערבי פסחים יש חילוק בין שבת לחול כן לענין
של שחר יש חילוק בין רגל לשבת עיי"ש אבל בודאי
גם בשבת אם יש קרבן להקריב אחר המוסף מקדימין
המוסף עם התמיד.

וא"כ ל"ק כלל מה שראיתי בשם הגה"ק מגור
זצ"ל להקשות האין מותרין הרחוקים לאכול חדש
מחצות וקרובים מקודם הא המוסף נקרב קודם העומר
והמוסף נקרב בשש. ול"ק כלל דבאמת ברגל נקרב
מוסף בבקר לאחר תמיז ואפילו חל אז שבת שמאחרין
מ"מ יען דיש העומר להקריב הקריבו תמיד ומוסף
מיד בבקר וא"כ שפיר אכלו חדש קודם חצות.

סימן רפב

סעיף ג' בהגהת רמ"א — ואין איסור

עד חצי החדש כי אשר תהר אמו ממנו משם ואילך
יהיו ימיו מכאובים כי חסרון הלבנה מורה על כך עכ"ל
ואפשר בליל שבת לא נאמר זה דקדושת שבת מגין.

שם מג"א — כתב הגאון בספר ברכת

הזבח

עיי' ס' חזון נחום בטבו"י ריש פ"ד שכתב בזה.
ולא ראה דברי מג"א ועיי"ש שהביא בשם הערוך
ערך ען דעונת ת"ח הוא בליל ששי יום שנברא
אדה"ר עיי"ש. ועיי' יע"ד ח"ב ד"ד מש"כ על דברי
מג"א ובעיקר קו' תאיד יצאו ידי לחם בפת הנילוש
במ"פ הא ל"ה פת ועיי' מחהש"ק סי' רע"ד שמדייק
מכאן דכיון דקבע אכסנין הוה פת לשבת עיי"ש.
ולענ"ד י"ל דבכוונה השמיט מג"א כאן מש"כ בסי'
תר"ג שאכלו פת שלא הוכשר ונילוש במ"פ, וכאן
השמיט אלו ג' תיבות רק פת שלא הוכשר, והכונה
י"ל לענ"ד דבאמת נילוש במים ויש לו כל דיני
לחם רק לענין הכשר בעי מים שבאו מתחלה לרצון
עיי' רמב"ם פ"ב מהט"א דאם נתלשו שלא לרצון
לא מהני אח"כ אם יהיו לרצון עיי"ש ועיי' חו"ד
יו"ד סימן ס"ט כתב לחרץ קושית פלתי דגם הר"ן
סובר כרמב"ם וגם הביאו מתוס' ב"ב צ"ב ע"א
ד"ה לא שסוברין כן א"כ א"ש בפשיטות כאן שלשו
הפת במים שנתלשו שלא לשם משקה ואז אפי' לש בהם
לרצון אין מכשירין וא"כ הוה פת ממש.

ומקו' מג"א נראה דאין יוצאין מצות עונה
בהעראה דאל"כ ל"ק דיל"ל דקיימו העונה בהעראה.
ואז א"צ אח"כ לטבול כיון דלא הוציא זרע כמבואר
ברמב"ם פרק ה' מהלכות אבות הטומאה הלכה י'
ועיי' בה"ט אה"ע סימן ע"ו בשם רדב"ז דאין יוצאין
בהעראה ועיי"ש בעזר מקודש להגה"ק מבוטשאטש
דיוצאין בהעראה. ומצאתי בתוס' יבמות דף ס"ה סוע"ב
שכתבו דאם בעל בהעראה יש לאשתו התוספות
דיש כאן חיבת ביאה בהכנסת עטרה עיי"ש, וא"כ
נראה דקיים העונה בזה כיון דיש בזה חיבת ביאה.
ועיי' ח"ס כתובות דף ו' שכתב דיוצאין העונה
בלא הוצאת זרע וצ"ל למג"א כאן. נראה כונתו דמשמע
ממג"א דלא יצא בלא הוצאת זרע.

סימן רפא

סעיף א' בהגהת רמ"א. — ונוהגין

לקרות ע"ה ועשיר נכבד וגדול הדור
לפני ת"ח

עיי' רש"י פסחים מ"ט ריש ע"ב גדול הדור
במעשים וצ"ע ואפשר שמירי שהוא בעל מעשים.

שם מג"א סוף סק"ו — וכאן נהגו הנשים
לצאת חוצה

ובפי' חיד"א שם פי"ח מ"ס כ' דפשט המנהג שם
שאר הנשים הולכות לבהכ"נ של נשים רק איוה זקנות
באקראי עיי"ש. ונראה דגם לתפלה אין הולכות וגם
קעת המנהג רק בשוי"ט הולכין ולא בחול והוה
כמו באקראי אבל אין הולכות חוצה בקה"ת. ומצאתי
בספר חוקי חיים לחתנו של המג"א אות ז' שכתב
דט"ס במג"א וצ"ל וכן נהגו הנשים שלא לצאת חוצה.
ומיושב בזה מה שכתב בא"ר על המג"א ודבריו סותרים
דמקודם כ' דמחויבים בקה"ת ואח"כ כתב וכן נוהגים
הנשים לצאת חוצה — ובברכ"י כתב דבדפוס אמ"ד
הג"י וכאן — היינו אם כי מחויבים אבל שם נהגו
לצאת ולדברי הג"י שלא לצאת א"ש הכל. דמחויבים
בקה"ת ע"כ כ' וכן נהגו הנשים שלא לצאת חוצה
כדינא.

שם מג"א בסוף הסימן — ואבי הילד
בשבת שהולכת אשתו לבהכ"נ הוא
חיוב שהוא במקום קרבן

אינו מובן הא"ך הקריאה היא במקום קרבן כיון
שאינו בפרשת קרבנות. רק הא איתא בדרך פקודין
מצות מילה שביום מ"א ופ"א יאמר הבעל פרשת
קרבנות יולדת אבל עלי' לתורה במקום קרבן צ"ע.
ועיין מש"ז סי' רי"ט ס"ק ג' שהיא במקום הודאה
והיא תענה אמן עיי"ש. ולפי"ז אפילו במפלת כל
דבר אפי' צורה שא"א בקיאה בה חייב כיון שגם
בזה יש סכנה. ובתורת חיים דף צ"ד בסנהדרין כתב
ג"כ הטעם משום הודאה.

בשע"פ שער ב' כתב דהבעל מנדר כשעולה
לתורה בעבורה וזה הוא במקום קרבן. ועפי"ז כ'
בנמוקי או"ח בשם זקינו דבימי החול שאין נודרין א"י
חיוב לבעל היולדת שידחה את יארצייט.

שם במג"א — ואיש של יולדת בת קודם
לאבי הילד הזכר

נלע"ד דהפי' בשבת שנותנין שם להילדה אז
קודם ליולדת זכר בשבת שקודם המילה יען דיולדת
בת חשוב שנותנין אז שם והמחשה"ק לא נחית לזה.

שם מחצית השקל ס"ק ח' בסוף — מי
היו רשאים לעמוד בלי מצנפת והיה
בביהכ"נ דידן

צריך עיון מסוף סי' קנ"א דבהכ"נ דידן יש
לו קדושת היכל עיי"ש.

סימן רפד

סעיף ז' הגהת רמ"א — ויש מקומות
שארין אומרים אותו כשמברכים החדש

בשע"פ שער י' סכ"ט הג"י או מילה או
כשמברכין החדש ויש מקומות שאין אומרים אותו
מלבד ימי הספירה ואז אומרים אותו אפילו בימים
אלו עיי"ש.

שם מג"א ס"ק ז' — הא שמתפללין
ויפיל שונאיו

עיין ח"ס ח"ו סימן פ"ו ד"ה עוד הרחיב מה
שפי' בדברי מג"א וכנראה כונת מג"א על הס' מאור
עינים פניה לר' יערי' מן האדומים.

שם — ברגלים שנוהגין לומר מי שברך
לקברנים יאמרו קודם אשרי

א"כ מטעם זה יאמרו מי שברך לתענית בה"ב
ג"כ קודם אשרי ועיי' מג"א רס"י קל"ב בשם ב"י
סס"י תק"נ כשמכריזין תענית יכריזו קודם אשרי
כדי שלא להפסיק. א"כ ה"נ כן הוא ועיי' ערך ש"י
או"ח תצ"ב שלא כ"כ רק יברך בה"ב אחר יהל"ו
ע"פ הוזהר ומטה אפרים סוף סימן תקפ"ד עשה
ט"ס מה ששמע בשב"י דר"ה שחל בשבת מלין
אחרי אשרי דלמה יפסיקו במילה בין אשרי לקדיש.
ובאמת גם בד"מ שם כ' דמלין אחר אשרי. ועיין
פמ"ג סס"י רפ"ח שכתב דצ"ע. דכמ"פ הש"ץ מפסיק

סימן רפה

סעיף א' — שנים מקרא ואחד תרגום

בל"ח על הרא"ש פ"ק דברכות ס"ק מ"א כ' דלא כמו ששמעתי שקורא התרגום באמצע השני פעמים מקרא ואע"פ שלדברי הלבוש קורא התרגום באמצע אף הוא לא אמר אלא שיוצא.

שם — אפילו עמדות ודיבון

הרמ"ע בס' מעין גנים דף א' ע"ג כתב הפי' דהתרגום של קרא הוה הוא שם ע"ז דהת קרו להו הגוים, ובדאי אסור להזכירן כך רק בקריאת שמו"ת מותר.

סימן רפו

סעיף ד' הגהת רמ"א — ומיהו אם הקדים של מוסף יצא

עיין טוט"ד תנינא בקי"א סי' ב' וכן בהגה' חכמת שלמה כאן בקיצור דאם טעה והתפלל שחרית במקום מוסף ואחר כך נזכר והתפלל מוסף לא יצא בתפלת שחרית במקום מנחה אף שכבר היה זמן מנחה וביו"כ היה המעשה דשחרית ומנחה שוין הן ואפ"ה לא יצא יען דלא כיון לשם מנחה עיי"ש. וכש"כ בשבת דשחרית ומנחה אין שוין לא יצא אף דאם התפלל תפלת שחרית לשם מנחה יצא. עיי' ס' רס"ח ס"ו מ"מ כאן הא לא כיון לשם מנחה.

שם מג"א סוף סק"א — וי"ל דכיון דאיכא מ"ד בגמ' דיחיד פטור מתפלת מוסף מותר לאכול

בשאג"א סי"ח חולק ע"ז כיון דאיפסקא הלכתא דלא כוותיה לא מצרפינן ל"י עיי"ש. ועיי' חכ"ש להמהרש"ל יבמות כ"ח שכ' כעין דברי מג"א והגאון מהרש"ם מברעזאן משתמש הרבה בזה וצ"ע בכלל זה, ועיי' מג"א סס"י ק"מ שכ' כעין זה כיון דאיכא מ"ד דמקדמינן של חנוכה ע"כ אם אירע שבירך על חנוכה יקרא חנוכה ואח"כ ר"ח כדי שלא יגרום ברכה לבטלה, ועיי"ש במחש"ש דא"ר הק'

הרבה בין אשרי לקדיש, וכי די"ל יען דאנו מפסיקין בין אשרי לקדיש עם מזמור הבו ע"כ אין חוששין להפסק, עיי"ש דסיים בצ"ע די"ל דזה ל"ה הפסק דגם ע"ז המזמור שייך קדיש אבל הפסקה אחרת באמת אסור כנלע"ד.

והבר"י כ' והביאו בספרו לדוד אמת סימן כ"ה דיכול להזכיר בשמות אחר אשרי וצ"ע.

מג"א שם — כשמברכין החדש אין מזכירין נשמות

צ"ע אי במנחה מזכירין או נשמות וגם בשאר שבתות אי שכח בשחרית להזכיר אי מזכירין במנחה אין מפורש, ואפשר יען שהזמן דחוק אז לאכול סעודה ג' ע"כ אין מזכירין מ' באמת כיון שאומרים אז צדקתך יען שנפטרו אז צדיקי עולם אם כן יש מקום אז להזכיר נשמות, וכ"כ באש"א כאן דכשיש מילה בשחרית מזכירין במנחה א"כ אפשר דגם כשמברכין החדש וכדומה מזכירין במנחה רק כשהוא יום שאין אומרים בו תחנון בדאי אין מזכירין גם במנחה, עיי' בס' תצ"ב בחי' שם, משמע לענין ברכת בה"ב בשבת שמברכין החדש אין מברכין גם במנחה, אבל כשיש מילה מברכין במנחה א"כ חזינן דמילה קיל משבת שמברכין החדש, א"כ י"ל לענין הזכרת נשמות ג"כ אף דכשיש מילה מזכירין במנחה מ"מ בשבת שמברכין החדש גם במנחה אין מזכירין וצ"ע.

שם במג"א — אין מזכירין נשמות רק למי שנקבר באותו שבוע

ביוס"ד על יו"ד להגאון שו"מ סימן שע"ז הובא בשם מעב"י דנוהגין שלא לומר אל מלא רחמים בתוך שבעה, וכתב דאפשר רק בבית האבל דמדה"ד מתוח ח"ו אין מזכירין, אבל בבהכ"ג מזכירין, ובאמת כעת אין מזכירין גם בבהכ"ג בתוך ז', רק מיד לאחר קבורה בבית הקברות אומרים אמ"ר, בלקחב"ח ח"ה דף כ"ח כ' דבשבת תוך ז' של הח"ס הזכירו אותו בבתי כנסיות בנוסח אמ"ר, אבל בשע"א פ' שער יו"ד בפ"ש אות כ"ט כ' ומנהגנו שלא להתחיל הזכרת נשמות עד עיבור ל', וכעת אין מזכירין בביהכ"ג רק על יאהרצייט או ברגלים.

דבש"ס איפסק הלכתא דר"ח תחלה וא"כ כ"ש כאן.
ועיין מג"א סימן רנ"ד סק"א כעין זה אבל המחשה"ק
שם דחה דברי הא"ר דמשום שלא יהא ברכה לבטלה
סמכין אאידך מ"ה, אבל כאן כנראה הסכים לדברי
מג"א. ועיין ב"י סימן תנ"ו כעין זה.

טורי זהב סק"ב — כדאיתא בתענית
שמביא הטור

עיין פסקי תוס' תענית אות נ"ח כ' וז"ל מותר
לאכול ולשתות קודם תפלת מוסף ולא להשתכר
עכ"ל, והם מפרשין לא שכיתא שכרות היינו אם כי
אוכלין ושותין אז מ"מ אין משתכרין, ועיי' שאג"א
סי"ח.

סימן רפח

טע"ף ה' — וי"א הרואה שקורא בתורה
נראה דאם חלם שהי' הגבה בס"ת אינו חלום
רע וא"צ להתענות אפילו בחול כ"ש בשבת.

שם טע"ף ז' — וכן מי שיש לו טעודת
כל יום כמו בשבת ישנה בשבת להקדים
או לאחר.

ברמב"ם פ"ל כ' צריך לשנות מאכל שבת ממאכל
החול ואם א"א לשנות משנה זמן האכילה.

שם טע"ף י. — וכן נהגו לומר מצלאים
בשבת

בעירובין כ"ט ע"ב איתא ובקשו עליו חבריו
רחמים כתב הריטב"א פירוש בשלושה, נראה כוונתו
דתפלת רבים מתקבלת ביותר וסובר דרבים הם
שלושה וסובר דבקשו חבריו היינו ביחד. ה"ה

שם מג"א סק"ד — אם התענה ב"ט
ראשון וב"ט אחרון כלומר או ב"ט
אחרון דו"ו במקום או

וכן הוא ביו"ד סי' קפ"ד ס"ג בש"ך סק"א דהוא"ו
הוא וא"ו המחלקת.

בה"ט סק"י — אא"כ נפשו עגומה
וכ"כ בתפארת שמואל על הרא"ש פ"ק דשבת
ס"ק כ"ה דעל ג' חלומות אין מתענה רק מי שנפשו

עגומה וגם על מי שחלם ששיניו נפלו אבל על
שאר חלומות אין מתענה.

סימן רפט

טע"ף א' — והוא נקרא קידושא רבא.
ונקרא כן ע"ד סגי נהור עיין ר"ן פסחים דף
ק"ו. — אולם ברבינו בחיי בשלח בפסוק אכלוהו היום
כ' ועיקר קדוש אינו אלא ביום וע"כ נקרא קדוש היום
קדושא רבא — וצ"ע מה שייך לומר שהוא עיקר
הקדוש.

מג"א סק"א — וזה הקידוש אינו סלל
דאורייתא

ע' ראב"ד ה' שבת פכ"ט ה"י שכ' מדכ' זכור את יום
ולא זכור ביום משמע בלילה ולא ביום, נראה כוונתו
"את יום" משמע תחלת היום שהיום עוד שלם, "ביום"
משמע באמצע היום גם כן. והוא כלל חדש את יום
משמע לילה ודוקא ביום משמע יום.

עיין שו"מ מהדורא ה' סימן י"ח כ' בפשיטות
דשו"י"ט יאמר מקודם על הגפן ואח"כ על המחיה
כיון דאין מקדשין על פהב"כ א"כ היין גורם לברכה
זו שתאמר א"כ צריך להקדים היין ע"ש, ואם כי
מסתבר הוא אבל לא ראיתי נוהגין כן, ועיין עבוה"ק
לחיד"א אות ק"ס כתב בפשיטות בשבת לומר על
המחי' ועל הגפן, וכן במטא"פ סי' תקצ"ז אות ג'
כתב ברי"ה אומר על המחיה ועל הגפן.

שם באר היטב סק"א — ומדברי רמ"א
סימן רפ"ח ס"א לא משמע כן

שכתב דאפילו לומד לא יתאחר לאכול אחר
חצות, וצ"ע ד"ל כונת באה"ט שהביא הוא דילמוד
קודם ו' שעות דאז שרי. שוב מצאתי בזכ"א ח"א דף
ק"י ע"ב העיר כן.

שם שיע"ת סק"ג — ולענין אם מקדשין
על י"ש

בשו"ת בית שערים או"ח סימן צ"ה חולק על
יד"מ שכתב דיי"ש אינו משקה יען אם נותן שמן
לתוכו נופל למטה ובמשקה הוא להיפוך עיי"ש
שכ' דעל י"ש לא קאי כלל זה דשמן הוא למעלה
על המשקה מכמה טעמים ובחש' בית יעקב סימן
נ"ז חולק על המפקפק על י"ש ואומר שזיעה בעלמא

דוקא בסעודת קבע אבל קצת פת לחולשא דלכא
אינו בכלל, ובקידוש שאוכל פת הבב"כ אם צריך
לחם משנה בקש"ע פסק דצריך ובתג' או"ח סימן
רע"ד כתב דאין צריך אבל ראיתי גדולים שנוהרו
ליקח ב' שלימים ועל כל פנים נכון ליקח ב' פרוסות.

שם סעיף ו' — נשים חייבות בסעודה
שלישית

ופלא ראיתי בספר עבודת ישראל להמגיד הקדוש
מקאזנין זי"ע, לסוכות, שכתב וז"ל כנודע מדברי
האר"י ז"ל בסעודה שלישית הואיל ואין לנשים דיקנא
פטורים מסעודתא דדיקנא עכ"ל, וא"כ חולק האר"י
ז"ל על דין זה, ולא ראיתי שיתעוררו בזה, ובדאי
יכולים הנשים לקיים סעודה ג' אפי' לדברי האר"י ז"ל
אם כי פטורין.

שם שערי תשובה סק"ב — ומ"מ אם
טעה בבהמ"ז לא יחזור כמו בסעודה ג'

בפמ"ג קפ"ח סקט"ו כ' בי"ט בסעודה ב' ביום
אם לא אכל בלילה חוזר ג"כ בסעודה ב', דלא כמח"ב.
הביאו בשם האר"י ז"ל דבסעודה ג' ביותר
צריך להדר אחרי דגים עיי' או"ח החדש, נלע"ד סמך
ממש"כ הבה"ח בסי' רצ"ז שג' סעודות הם נגד שבת
בראשית, שבת מ"ח, שבת לעתיד לבא נגד סעודה
ג' דיעשה סעודה לצדיקים מליתן ובת זוגי' עיי"ש
ע"כ אוכלין דגים לרמוז על סעודת לויתן.

שם סק"ג — ועי' בגן המלך סימן ל"ח
הסועד סעודה יתירה בשבת ושכח ולא
הזכיר שבת

גם בסעודה ג' מבואר בשו"ע סימן קפ"ח ס"ח
דסעודה ג' דינו כר"ח דא"צ לחזור ולברך וא"כ
מה הוסיף הגן המלך, ועיי"ש במג"א ופמ"ג דסעודה
ד' בשבת לא הדר לרישא וקיל מסעודה ג' דרק
מצד ספק אינו חוזר עיי' מחשה"ק שם אבל אם לא
פתח בהטוב ומטיב כ' מג"א דאומר ברוך כמו בר"ח
גם בסעודה ד' או ה' עיי' פמ"ג.

שם מחשה"ק סק"א — למה בסעודה ג'
צריך כביצה

עיי' תוהוב"ש יומא ע"ט ע"ב הק' ג"כ על הטור
למה בעי כביצה יותר ממצה עיי"ש, ובאמת י"ל

היא והבית יעקב מוכיח בברור שיי"ש משקה הוא
ולא זיעה בעלמא, דזיעה עיי' בשול משקה הוא כ"ש
זיעת אוכלין ויי"ש זיעת אוכלין הוא.

סימן רצ

סעיף ב' הגהת רמ"א — ותלמידי חכמים
ימשיכו יותר בעונג וכי' דהרי הם
מתענגים בלמודם

במאירי שבת קי"ח הביא בשם רבותיו לפרש
בירושלמי דת"ח מענגים השבת בתורה ובעה"ב
בשינה זכ' דהוא אומר היפך מזה, ומפרש כמש"כ
רמ"א כאן והביא כן בשם מדרש מתן תורה סוף
פרשה ג' דמפורש כן מאן דאמר לתענוג אלו ת"ח
שיגעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת מתענגים
מאן דאמר לת"ת אלו הפועלים שעוסקים במלאכתם
כל ימות השבוע ובשבת באים ומתענגים בתורה.
שם מג"א — ונ"ל שהדרשה תהא
להורות לעם את חקי הא' ואת תורותיו

הב"ח האריך וכ' שלא לדרוש באגדה רק דינין
של שבת ושאר הלכות לפי הפרשה שקורין או.
ומפרש בזה בסוטה דף מ' דר' אבהו דריש באגדתא
ור"ת בר אבא דרש בשמעתא, ולא אפי"ס דעתא
דרחב"א משום דר' אבהו עבד דלא כתיקון מרע"ה
דתיקן לדרוש דינין והלכות, ועי' סוטה שם ותראה דפי'
הב"ח הוא חדש דפשוטות הוא דלא אפי"ס משום
חלישות דעתו.

סימן רצא

סעיף ב' הגהת רמ"א — וי"א דיותר
טוב להתפלל מנחה תחלה

נלענ"ד דרש"י בשבת דף קי"ח ע"א ד"ה אוכלי'
שכ' שהרי תאכלנה סמוך לערב כו' על סעודה ג'
סובר כן ולא כר"ת דאוכל אותה דוקא קודם סמוך
למנחה קטנה כמ"ש מחשה"ק, דרש"י אמר סמוך לערב.

שם סעיף ד' ברמ"א — אם סועד הרבה
פעמים בשבת צריך לכל סעודה ב'
ככרוח

בספר מאורי אור חלק ד' דף ק"ו ע"ב כתב

דבכ"מ דאוכלין שאר לפתן ע"כ אפי' אינו אוכל פת רק כזית הוה קביעות. אבל בסעודה ג' דאינו אוכל ליפתן דהא שבע, ע"כ צריך פת כביצה כנלענ"ד ובפרט דהא בסי' קנ"ח כ' דפחות מכביצה יטול ולא יברך א"כ צריך כביצה כיון דכבר בירך ענט"י, וכבר הוהרתי על זה דכמה אוכלין רק כזית ויש חשש ברכה לבטלה.

סימן רצב

סעיף ב' — אומרים צדקתך

בווהר תרומה קנ"ו כ' דצדוק דיוסף קדמאה והיא צדקתך כהררי ואח"כ דמשה וצדקתך, ואח"כ דדוד צדקתך צדק, וזה נראה כסדור ספרד שכי הטור, וזה נכון יותר דלא כמש"כ בא"ר דצדקתך כהררי הוא נגד משה ופלא שלא ראה בווהר הנ"ל שהוא נגד יוסף.

סימן רצג

סעיף ב' — ולא יהיו מפורדים אלא רצופין.

בר"ן הגירסא רצופים במקום אחד וכן הכונה כאן, ועיי' ריטב"א ר"ה דף ט' שהביא ג"כ דין זה דירושלמי וכ' וז"ל ובירושלמי [רפ"ק דברכות] אמרו והוא דיתחמון ג' כוכבין, דדמיין כחד כוכבא פי' שיראה ג' כוכבים רצופין כאילו נראין תוך אמה אחת וי"מ תוך ד' אמות עכ"ל הריטב"א והוא דבר חדש דשיעור רצופין הוא או תוך ד"א או תוך אמה א' לפי שיעור ראות עיניו משער שיעור זה על הרקיע כאילו הי' על הארץ כמובן, וכנראה מדברי ר"ן וריטב"א ספ"ב דשבת וריטב"א בר"ה הנ"ל שיעור דתוספות במו"ש יש לו המשך זמן מזמן יציאת ג' כוכבים עד שיהא רצופין עפ"י דברי ירושלמי, ואינו דומה לתוספות בע"ש דאין לו שיעור עיי' רס"א אבל כאן במו"ש בעי תוספות כל השיעור עד שיהא רצופין וצ"ע דברי הדג"מ שכי' על המחבר שהעתיק דברי ר"ן דלא בעי שיעור כלל, ועפ"י כ' דאם המתין מעט אחר שראה ג' כוכבים מפורדים די בשביל תוספות וא"צ שימתין עד שיהא רצופין עיי"ש, אם כי העתיקו דבריו האחרונים צ"ע דלשון הר"ן והריטב"א לא משמע כן וגם בשו"ע למה לא ביארו כאן כמו בסי' רס"א דדי בשעה מועטת כן כאן, ועיין תו"ש

כאן מפרש כאן עד שיהא רצופין בעי תוספות כל הזמן, ועפ"י תמה למה כ' בסי' תרכ"ד לענין מוציו"כ דמעט זמן הוא תוס' עיי"ש.

ועיי' סי' רס"א בתו"ש כ' בפ"י דכאן יש שיעור לתוס' עד שיהא רצופין ועפ"י כ' דגם בע"ש השיעור לתוס' כמו במו"ש דהשיעור עד שיהא רצופין, אבל עכ"פ על מו"ש נראה דבעי שיעור, ומצאתי בשטמ"ק ביצה דף ל' כ' בשם ר"י דשיעור תוס' בעיו"כ וכן בשבת הוא כחצי שעה והוא ג"כ דבר חדש והחיי"א ה' שבת כתב דתוס' עם בהשמ"ש הוא כחצי שעה אבל שט"מ כ' דתוס' לבד הוא כחצי שעה, ולענ"ד דברי דגול מרבבה צ"ע ודברי תו"ש שמפרש דיש שיעור לתוס' עד שיהא רצופין גראין יותר, וא"כ חמיר תוס' במו"ש מבע"ש כפשוטו דברי הר"ן וריטב"א עיי"ש.

עיי' מג"א סי' קפ"ח סק"ח הביא בשם עולת תמיד דשעה ורביעית הוה תוספות ודחה המג"א דדוקא בע"ש יש מקום לתוס' שעה ורביעית דלר' יהודא הוה לילה, אבל במו"ש סגי במשהו, דאם הי' מצוה בהוספתו היו המדקדקים נוהרים בדבר, במטא"פ סוף סימן ת"ר כתב דצ"ע ביום א' דר"ה לב' אם צריך רצופים.

סימן רצד

סעיף ב' — טעה ולא הבדיל בתפלה וא"ן לו כוס וכו'.

במאירי כתב חידוש דין דאם נזכר ביום מתפלל עד יום ד' כמו שמבדיל על הכוס עד יום ד' וצריך עיון אם לפסוק כן כיון שלא נמצא כן בשאר ראשונים ובסימן ק"ח מבואר דרק בתפלה הסמוכה ואם כן גם כאן היאך יתקן הבדלה לאחר כמה ימים ולדמות להבדלה על היין צריך עיון.

שם מג"א סק"ב — ועל כל פנים אסור במלאכה עד שיאמר המבדיל, או ששמע מהש"ץ הבדלה כ"כ תר"י שם ל"ג.

סימן רצה

הגהת רמ"א — ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה.

ונזכר גם ברמב"ם סוף פ"ט מהלכות תפלה שאומרים במ"ש סדר היום וכ' במעשה רקח דהכונה קדושה דסידרא.

שם. — שאז חוזרים רשעים לגיהנום

בטור כ' ממתינין להם שיסיימו כנסי' אחרונה של ישראל תפלתם. ועפי"ז י"ל במדינת אמריקא, דהיום נמשך אצלם יותר מבאירופא עם שבעה שעות לערך ממתינין לרשעים במו"ש עד שיסיימו כנסי' אחרונה תפלתם באמריקא, וכן בע"ש דמתחיל השבת באירופא קודם עם שבע שעות מפסיקין העונש בע"ש בעת שמתחילין לקבל שבת כנסי' הראשונה כמו שהוא במו"ש שרק כשסיימו כנסי' האחרונה כן הוא בע"ש ששובת הגיהנום בעת שהתחילו כנסי' הראשונה וזה טובה לרשעי אמריקא, אבל במו"ש טובה לרשעי אירופא ע"י כנסי' אחרונה שבאמריקא.

שם. — אין אומרים קדושת אבל אומרים ויתן לך.

אמירת ויתן לך במו"ש בצבור נזכר עוד בזוהר בסוף ההקדמה לבראשית עיי"ש, ואפילו במו"ש שהיא חוה"מ כתב בפמ"ג דאומרים ויתן לך.

שם סעיף א' — מבדיל ש"ץ כדי להוציא מי שאין לו יין

עיי מ"מ פ"ד ה' שאלה ה"ה ובסמ"ע סי' רצ"א ס"ק כ"ז דאין דרך ת"ח לצאת בשמיעה מהחזן רק עושה הבדלה בעצמו שוב ראיתי ברצ"ו סק"י העתיקו המג"א, ומ"ש ולא ידעתי למה י"ל דשומע רק כעונה אמרו אבל אמירה יותר טוב.

שם סעיף א' — בביאור הלכה ד"ה ואם טעם קודם שהבדיל — וכן בספר אור זרוע פירש בו פירוש אחר וכו'.

גם במאירי מפרש ב' פירושים אחרים: א) טעה בזו ובזו שלא אמר הבדלה לא באתה חונן ולא בהודאה שהיה הדין לומר שם כר"א אם שכת. פירוש ב) טעה בזו ובזו שלא הבדיל בתפלה וסבור שיש לו כוס אבל טעה דאין לו כוס על כן חוזר לראש.

סימן רצו

סעיף ב' הגהת רמ"א. — וטוב יותר

להבדיל על כוס פגום של יין מעל שכר.

עיי סי' תקנ"א סימן ד' מר"ח עד ס"ב יבדיל על היין ויתן לתינוק לשחות משמע ג"כ דזה יותר

נכון משיבדיל על שכר או על יי"ש מדלא כתבו כן.

שם — וביו"ט שחל להיות במוצאי שבת וכו' י"א שאגב הקידוש מבדילין ג"כ עליו.

שם הגהת רמ"א. — והסברא ראשונה עיקר.

בפרישה כ' דג"י שו"ע דפוס ראשון — אחרונה — טוב יותר עיי"ש.

ונראה פשוט דנשים שותות מכוס זה אם כי מבדילין עליו ג"כ מ"מ יען שמקדשין עליו ג"כ נמשך הבדלה אחר הקידוש כמו שהדין לענין הבדלה על הפת דנמשך הבדלה אחר הקידוש, ובפרט דזה הוא דינא דלכתחלה, דהכל צריכים לשותות מכוס קידוש אין בכח מנהג זה דאין נשים שותות מכוס של הבדלה לבטל זה גם ל"ש כ"כ מנהג לענין יו"ט שחל במו"ש דלא שכיח כל כך כמו שכתב בש"ך יו"ד סימן ק"צ סק"ג דדבר שאינו מצוי אין שייך בו מנהג.

שם סעיף ו' — נוטל ההדס בימין והיין בשמאל.

כעת כל הגדולים והצדיקים והעולם מניחין הכוס על השלחן בשעת ברכת בשמים ונר וצ"ע למה, ואפשר יען דחוששין שמא ישפוך היין כשתופס בשמאל וטרוד בזה ולא יכוין הברכה, אם כי י"ל דזה הוא כמו לולב דבשעת' אינו מטריד מ"מ י"ל דבשמאל האחיה אינו טוב ומטריד יותר ומצד שצריך לברך גם בשמים ונר על הכוס שכי' במשנה ברורה דמשו"ה צריך לאחוז הכוס בשמאל י"ל לענ"ד דגם כשעומד הכוס לפניו על השלחן הוה כסודרן על הכוס, וראיתי לגדול א' שעושה כש"ע אבל כל העולם לא נהגו כן.

שם סעיף ח — נשים חייבות בהבדלה

וכ"כ בחינוך סי' ל"א וז"ל שכן למדונו ז"ל שהנשים חייבות בקידוש והבדלה, ונראה דמפרש נשים חייבות בקדוש היום גם על הבדלה דגם זה מקידוש היום עיי"ש ותראה.

בעזר מקודש אה"ע סי' ס"ב ס"ח כ' וז"ל ונראה שע"י אמירת הנשים המבדיל בלי שם ומלכות כמו שנוהגות לומר תיכף בתחלת הלילה ולעשות מלאכות עיי"ז ג"כ אין איסור להן לאכול גם אם לא שמעו עדיין הבדלה על הכוס שהרי יש אומרים שנשים

פטורות לגמרי מהבדלה וידי דאורייתא יוצאים יד"ח
באמירה בלי שם ומלכות וכמ"ש במק"א ולגבי אכילה
הוה לי' ס' דרבנן עכ"ל וזה דבר חדש מאד.

שם מג"א סק"ד — נהגו הנשים שלא
לשתות מכוס הבדלה.

ועיין הטעם בשל"ה מס' שבת דף כ"א בשם תולעי
יען דחזו סחטה ענבים ונתנה לאדם ונתכונה
להבדיל מאדם על ידי היין על כן אין
שותות מכוס הבדלה עיי"ש ואם כן לפי זה
אם עושין הבדלה על שכר או יי"ש מותרות לשתות
דרך על גפן נאמר כהנ"ל ע"כ כשאירע שנשים
מבדילות לעצמן ואין רוצות לשתות מחמת המנהג
רק שופכות לכוס אחר, וזה אינו נכון דצריך לשתות
מכוס שבירך עליו עיי' פסחים ק"ו, ע"כ נכון
שיקדשו על שכר ויוכלו לשתות כהוגן.

שם. — רגיל המבדיל לשתות כולו ואין
משקה ממנו בני הבית.

בב"ח סי' רצ"ט כתב מ"ש הטור דא"צ להטעים
מכוס הבדלה לבני ביתו היינו נשים וקטנים יען
דס"ל הבדלה מד"ס, אבל בניו הגדולים חייבים ודאי
לשתות, ולא הביאו הפוסקים דברי הב"ח ולא נהגו
כוותי'.

שם מחהש"ק ס"ק ח'. — ואפשר וכו' אבל
אינו ככר שלם דלקדש עליו אפשר דאינו
רשאי.

וכן מצאתי בת' חות יאיר סי' יו"ד וכ' דגרע
מכוס פגום, אבל בחי"א כ' דיכול לקדש על כוית
פת ג"כ והובא במ"ב סי' רע"ד להלכה.

שם סעיף ב' — והוא הדין לשאר משקין.
בשערי תשובה סעיף קטן א' בשם הבר"י
— דלא אתי למיחר כגון חלב ועמון וכו'.

עיין שבת ע"ח יין שתייתו שכיחא, ובחלב אמר
חלב אכילתו שכיחא ולא אמר שתייתו נראה חלב הוי
מידי דאכילה ולא מידי דשתייה הגם שנחשב בין
השבעה משקין מכל מקום הוה לאכילה.

סימן רחצ

סעיף ג'. — נוהגין להסתכל בכפות הידים
ובצפרנים.

בילקוט תהלים ל"ה חשב האברים שעושים בהם
מצות אמר בזה להסתכל אור להבדלה, ומשמע
דהצפרנים אינו מסתכל מדלא חשבם.

י"ד ר"ל ר"ל ר"ל

סימן רצט

סעיף ה' — טעה ואכל קודם שהבדיל
וכו'.

בתשובת מנחת עני סימן כ"ג כ' באכל קודם
הבדלה ונזכר כשהמאכל בפיו דא"צ לפלוט או
לסלק לצד אחר ולהבדיל כבסימן קע"ב כשהכניס
מאכל בלא ברכה דשם אסור ליהנות בלא ברכה, אבל
כאן ברכה בפ"ע היא להבדיל רק שקבועה על הכוס
ואסרו לטעום קודם הבדלה י"ל דבהכניס בפיו לא
גזרו להפליט או לסלק לצד אחר עיי"ש.

ונלע"ד עפ"י דגם בקידוש הדין כן בהכניס לפיו
קודם קידוש ובלע, דדומה לברכת הבדלה, דגם בקידוש
הוא ברכה בפ"ע.

שם מג"א ס"ק י"ג — ומי"מ אסור לאכול
עד שיבדיל על הכוס.

בעזמ"ק להגה"ק דע"ק באה"ע סי' ס"ה ס"ח
דנשים מותרות גם לאכול ע"י אמירת הנוסח ברוך
המבדיל בין קדש לחול יען דיש ס' אי נשים מחוייבות
בהבדלה ומה"ת בודאי יצאו באמירה ידי הבדלה
רק מדרבנן לא ולנשים הוה ס' דרבנן ולהקל ובפרט
יען שהונהג דנשים אין מבדילות רק שומעות מאנשים
א"כ ל"ש כ"כ חשש שכחה ע"י אכילתה דהאנשים
לא ישכחו ע"י אכילת הנשים, והוא דבר פלא לחדש
נגד המנהג דנשים ג"כ אין אוכלות עד שישמעו
הבדלה על הכוס.

שם מחצ"ש ס"ק ט' — או יבדיל ג"כ בלי
ברכה.

עיין מטה אפרים סי' תקפ"א סמ"ה באל"מ שכ'
דפי' זה הוא עיקר דלא כמשיכ המחצהש"ק בתחלה
עיי"ש עוד, ועיקר מ"ב דפקפק האיך יבדיל ויאמר
המבדיל בין קודש לחול והוא כעת קודש.

סימן ש

סעיף א'. — לעולם יסדר אדם שלחנו
במוצאי שבת.

העיר אותי אחי הרה"מ מו"ה ישראל דוד נ"י

סימן שו

טע"ף ו' הגהות רמ"א — והמנהג להקל
דהא מותר לפסוק צדקה.

ע"י בס' יסוד יוסף בהלכות שבת שאסור להגבאי
לעשות סי' על פנקסו ופתקאות רק ע"י גרענים.
והמנהג בכ"מ להקל ע"י"ש ד"ה כתב הרמב"ם.

שט טע"ף ט' — אבל חולה דתקיף ל' —
עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו ודאי שרי

היינו לשלוח שידע שקרובו חולה ויבא במו"ש
כ"כ במשנה ברורה אבל לא שהקרוב יסע בשבת
ואפילו חוץ לתחום דרבנן אסור ואירע לי שאלה
כעין זה ששלחו אחר א' בערב שבת בין השמשות
ליסע ע"י מכונית בבהש"מ ש' יותר מג"פ ולא התרתי
דרך ההודעה התירו שחולה מתרצה בזה ששלחו אחר
קרובו ונעשה רצונו אבל לא התירו לקרובו ליסע.
ומצאתי בת' מחזה אברהם אר"ח סימן מ"ו נשאל
כעין זה שבאה טלגרמא בעש"ק שאביהם חולה קרוב
למיתה ויבואו, וכתב דבשביל החולה שלא תיטרף
דעתו מותר ליסע חוץ לתחום, ע"כ אם אביהם שלח
הטלגרמא שייך שלא תטרף דעתו ושרי ליסע בש"ק
אבל אם אביהם לא ידע מהטלגרמא אסור, וזה לא
כמ"ב דלקרוב לא הותר לבא בשבת רק במו"ש.

שט מג"א ט"ק ט"ו — ובמסכת ב"ק כתב
דאדם יוכל למכור מצות שלו לאחר

הוא סוף החובל וכ' דרך מצות שיעשה יכול
למכור אבל למה שכבר עשה לא. וצ"ע לענ"ד דברי
ש"ג דיליף מהא דשכר מצוה עשרה זהובים הרי דיש
למצות ערך ע"י"ש דלענ"ד שם לא קנה המצוה למשל
ראובן עשה או רוצה לעשות המצוה ושמעון קונה
השכר מה שיהיה לראובן מאותו המצוה זה לא דאפשר
שלא מהני קנין לזה ושם מיירי שקונה ממנו חזקת
המצוה דלראובן היה חזקה לכסות הדם יען שהוא שחט
או שיש ל' חזקה לקצוץ אילן של ע"ז וקנה שמעון
החזקה ששמעון יעשה המצוה וע"ז שיערו חכמים
שבעד חזקת המצוה של ראובן מגיע לו עשרה
זהובים אבל אין רא' משם שעשיית ראובן יהני
לשמעון וצ"ע דברי ש"ג, ולפי מש"כ אין שום רא' —
מגמ' דשכר מצוה הוא בערך עשרה זהובים דבאמת
הוא רב הרבה ולמשל אי נימא דיוכל לקנות מאחר
שכר מצוה ובא לב"ד לישום אין שמין עשרה זהובים

סימן קצ"א דמוך דחוק דבעינן בהפס"ט וכן
שתדע שלא בא הווסת הוי כל הרחם וגם מבחין כנגד
כל התורפה ע"י"ש וא"כ י"ל דסה"ת מפרש במוך
שהתקינה לנדתה היינו שהיא נדה ועושה הפס"ט
או הכונה שאכתי אינה נדה רק שממתנת על גדתה
היינו שעת ווסתה ג"כ מנחת מוך דחוק ע"י מג"ש
שמפרש ג"כ שאכתי אינה נדה רק שממתנת ע"ז ע"י"ש,
וא"כ א"ש דברי סה"ת דבכה"ג א"א לה להשתין
אם המוך שם, ויש רא' להחור"ד בפ' מוך דחוק
אבל בפשטות הדבר צ"ע אסה"ת. ועיין בספר התרומה
כפנים דלא מפרש כדפירש"י וצ"ע, וע"כ רכונתו
דרך האשה שמנחת המוך בתחלת הרחם לא שתתחוב
אותו בעומק, וע"ז כ' דהא ע"כ צריכה ליטול אותו
בשעה שצריכה לנקבית.

סימן שה

טע"ף י"ט הגהות רמ"א. — דין קירוד
בהמה בשבת כמו ביו"ט.

היינו מה שמותר ביו"ט מותר גם בשבת עיין
תקכ"ג ס"א דמסירים זבובים הנתלים בבהמה ע"י"ש.
רק בשל ברזל אסור שם גם ביו"ט לגרר במגררת
דהוה פ"ר דמשרת שער, אבל המרדכי מדמה להיתר
שבת ליו"ט עיין במרדכי שהביא כן בשם רשב"א
וחי' שלא הביאו דברי התוס' שבת נ"ג ע"א ד"ה
מהו שכתבו א"נ לא שרי אלא ביו"ט אבל בשבת אסור
וקאי שם אקרוץ דשרי ביו"ט אבל לא בשבת והטעם
משום טרחא דשבת ע"י"ש גם בפסקי תוס' הביאו א"נ
שבתוס' להלכה דקרוץ אסור בשבת וא"כ יש לעיין
אם הדין דמוזכר בתקכ"ג ס"א להיתר אם מותר
בשבת דלתוס' אסור ולמרדכי מותר והרמ"א לא הביא
כלל דעת תוס' וצ"ע למעשה.

שט מג"א ט"ק י"ח — צ"ע במה שנוהגין
למסור שוורים לעכו"ם להולכין וכו'.

נראה בתוס' שבת נ"ג ע"א ד"ה והוא שכ' דמשו"ה
מותר חמור לצאת במרדעת הקשורה מע"ש ואסור
לצאת בקשורה בשבת דאם קושר בשבת מיחוי כאלו
מתכוין להוליך הבהמה למקום רחוק, נראה הפי' חוץ
לתחום, אבל בע"ש אפילו מחזי כמוליך חוץ לתחום
מ"מ בע"ש מותר למסור להוליך חוץ לתחום א"כ רא' —
לדין זה.

סימן שח

סעיף ג'. — דהיינו שצריך להשתמש
במקום שהכלי מונח שם

צ"ע אם אינו צריך להשתמש באותו כלי רק י"א
מכוער הבית במה שאותו הדבר הוא שם אי שרי
דהוה בכלל צריך למקומו או אמרינן דוקא היכי
שצריך להשתמש שם שרי אבל היכי שצריך רק
שיהא המקום בלי שום כלי שם ל"ה בכלל צריך
למקומו וי"ל דזה גופא שהבית יהא נקי אין לך
תשמיש גדול מזה, ועי' רש"י שבת דף קכ"ב ע"ב
ד"ה לצורך גופו כ' שם אבל לפנות מקומו אין
מטלטלין עכ"ל הרי דקרי הך דצריך למקומו שצריך
לפנות המקום שיהא המקום פנוי ולא כ' להשתמש
שם א"כ מרש"י מוכח בהדיא גם בכה"ג שצריך רק
לפנות המקום הוה בכלל צריך למקומו. ונראה מדנקט
בסיפא רק מחמה לצל או שמא יגנב אסור משמע
דכל שיש איזה הנאת גופו של אדם שרי וא"כ
כשרוצה שיהא נקי הבית הנאת גופו של אדם הוא
ושרי. וכן נראה ברמב"ם פכ"ה דרך בשביל עצמו
של כלי אסור הטלטול עיי"ש וא"כ בכה"ג דהטלטול
אינו בשביל עצמו של כלי שרי, וכן כל מיני הנאה
שיארע לאדם ע"י טלטול מוקצה ואינו לצורך הכלי
שמטלטל כעת שרי כנלע"ה, וכן נראה מתוס' שבת
דף ל"ו ע"א ד"ה הא ר"ג שכ' דקערות אחר שאכלו
בהן דדרך להסירן כל שעה חשיב צורך מקומו תשמיש
המיוחד לו, נראה יען דצריך להסיר משם הקערות
לאחר שאכל הוה צריך למקומו. והה"ג מ' חיים אברהם
ר"פ ז"ל העיר ממג"א סימן שי"א סק"ד דטלטול מן
הצד במת מותר לצורך כהנים דלצורך מקומו שרי
טלטול מן הצד במת עיי"ש והא א"צ למקומו רק רוצה
שיהא המקום פנוי מחמת וזה נקרא צריך למקומו.
שם הגהת רמ"א. — וכן מותר לטלטל דבר
מוקצה ע"י נפוח.

לענ"ד נראה דגם טלטול ממש בפיו מותר במוקצה
— דהוה כלאחר יד וכמה מלאכות יש דפטור בפיו.
אבל י"ל דכיון דהוצאה בפיו חייב גם טלטול מוקצה
אסור בפיו דטלטול צורך הוצאה הוא כן העיר אותי
בני הב' פנחס נפתלי נ"י אבל באמת דבר זה אינו
דרך באוכלין נאמר חיוב בפיו ועיין שבת צ"ב ותו',
א"כ נלע"ד דמותר לטלטל מוקצה בפיו דלא גרע

דזה רק שיווי חוקת המצוה אבל שיעור שכר עשיית
המצוה ממש לא מצינו, ועי' תשו' טוטר"ד במ"ק
סימן רי"ז שהעלה דלא מהני למכור מצוה בין קודם
שעשה או לאחר שעשה ולא הביא דברי ש"ג ובאדר"ג
פי"ב אות ח' מפורש דאין אדם חולק שכר לחבירו
לעו"ב והיינו שאין מוכר לו חלק מצות שלו.

שם. — ועוד דהא הקדש דמי למתנה ואסור

עיקר תוס' עירובין דף ס"ו ע"א ד"ה יפה שכתבו
דשכירות רשות בשבת מנכרי שרי, דלא הוה אלא
כמתנה בעלמא, דלא כמג"א דאוסר גם במתנה, ועיי'
במרדכי שם ועיין ב"י סימן תקכ"ז ד"ה וכשם ד"ל
דהמרדכי אוסר להקנות במתנה ביו"ט דמחזי כמקח
וממכר, ועיין בשעה"מ ה' יו"ט פ"ו ה"ט.

שם בביאור הלכה סי"א, ד"ה בכתב
שלהם — דכל הראשונים סברי דכל כתב
ולשון חייב בשבת.

ראה באיגרות סופרים סימן מ"ה שהשיב הגאון
ר"ע איגר דכותב בגופן שלהם הוה מלאכה דאורייתא
וכמעט כל הפוסקים סברי כן וחייב סקילה וכת
ופסול לעדות ולשבועה. וא"ל *אין צריך לכתוב*
אין צריך לכתוב
אין צריך לכתוב
סימן שי"ז

ט"ז סוף ס"ק י"ד. — וזה עיקר כי כן הוא
בירושלמי

סוף פט"ו, — אבל ברא"ש הגירסא ונמלך עלי'
לגודרה בשבת ונזכר שהיא שבת ולא כג' טו"ז ונזכר
דשבת היתה וכן הגי' בע"י דלגי' זו משמע דחישב לגודרה
אחר שבת ואחר שבת נזכר דבעת שחישב לגודרה
היה שבת, אבל לגי' הרא"ש וכן הוא בגמ' ונזכר
דשבת הוא משמע קצת דחשב לגודרה בשבת כמ"ש
הרא"ש ועי' מד"ר סוף בהר וילקוט ישעי' רמז תצ"ו
הגי' ג"כ לגודרה בשבת. וכן מפרש ביש נוחלין —
אזהרת שויו"ט — ונזכר ששבת היתה ולא גדרה
בחול שלא יהנה ממחשבה שבשבת אם כי הרהור מותר
וזה הי' החסידות, וכן במאירי מפרש שלא גדרה גם
בחול אבל חישב לגודרה מפרש אשבת לא כטו"ז דחישב
בשבת לגודרה בחול.

שכ' דפשיטא דכוסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלין והיינו אפי' שלא לצורך כלל.

שם מחהשיק ט"ק כ"ט בסוף, — ודרך מלבוש ע"י גמי אסור דלמא מבטלי ליה

אפשר לומר דס"ל להרמ"ך דהכונה דכי מהפך הימין לשמאל א"א לילך בו תמיד יען שאינו מתאים על רגלו כאשר אנו רואים כעת דא"א לילך זמן הרבה במנעל ימין על רגל שמאל וא"כ לא יהא קשר קיימא דע"כ יצטרך מיד כשיבא לביתו להתירו מרגל שמאל וא"כ אין איסור ללבשן ע"י קשירה דהא לא מבטל לי' כנלע"ד לתרץ לדעת הרמ"ך.

שם סעיף טז, — במשנה ברורה סעיף קטן סג — דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא.

צריך עיון דבכ"ה הא גוונא דידעינן דהחלוק תתייבש מתוך השבת לא שייך מוקצה דהא עומד ומצפה מתי תתייבש החלוק ולא הקצה אותה אם כי בין השמשות היה אסור לטלטלה כמפורש בכמה פוסקים דמצד עומד ומצפה לא הוה מוקצה. *כ"ה סעיף*

סימן שט

ט"ז סק"א — שחטורין עליה הנרות אדעתא שיהיו שם וכו' ואין עליה שום דבר רק הנרות.

בטו"ז יו"ד סימן קע"ח כ' דקודם השבת מיד שמוציאין החלות מהתנור מניחין אותן על השלחן משום כבוד השבת, וא"כ איך כתב כאן דאין על השלחן שום דבר הא יש החלות עוד מקודם מיד שנאפו מניחין על השלחן, וטו"ז קאי על המפה התחתונה דמוכנת לצורך השלחן וא"כ על המפה יש החלות עוד מקודם, וצ"ע.

סימן שיא

מג"א ט"ק ט"ז, — ובשליה הקשה ע"ז ביוסף דעת יו"ד ט"ז שצ"ט הביא קושיא בשם הג' עבודת הגרשוני דהא היו יכולים לטלטל את דוד ע"י הס"ת שהי' קשור בורועו תמיד כמצוה למלך רכתיב והיתה עמו והובא באחרונים, והנה מלבד די"ל דהדיוט אסור לקרות בס"ת זה, כדאיתא בתוספ' פ"ד מסנהדרין והובא בלח"מ פ"ג ממלכים דכתיב וקרא בו

מרגלו, אבל לטלטל מוקצה תחת אצילי ידים אסור כמבואר לקמן סמ"ו עיי"ש דאסור לשאת לחמם תחת האצילים זרע התולעים משום מוקצה, והנה לדעת רש"י ורוב ראשונים ליכא איסור היצאה תחת אצילי ידיו דזה הוא מרפקו דף צ"ב דפסוק ואפ"ה שייך לטלטל מוקצה וכנראה לא תלי כ"כ הטלטול בהוצאה ואפילו ליכא איסור הוצאה שייך בכה"ג טלטול מוקצה.

שם סעיף ד', — אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו

מרש"י שבת קכ"ד ע"ב ד"ה כרבה שכתב דמותר לגמרי משמע דמותר, — אולם בהה"מ הביא דיש מתירין אבל אין להם על מה שיסמוכו — א"כ מדברי רש"י ג"כ אין לסמוך להתיר.

שם מג"א ט"ק נ', — וכתב הרמב"ם אם רצה זורקן בלשונו לאחריו

צ"ע דברמב"ם פכ"ו מבואר דלאו ברצה תליא אלא צריך לעשות כן שכ' וז"ל ושאינ ראויין אוכל את האוכל וזורקן לאחריו ואסור לטלטלו, וקאי אקליפין וגרעינין דהרמב"ם מפרש הא דסוף פרק נוטל דורקן האמוראים הגרעינין לאחריהם לאו מצד חומרא דאדם חשוב כסעיף ל' רק עפ"י הדין כן הוא, והנה משמע מרמב"ם דמוקצה שיש לו בידו אם אינו כלי אסור לטלטלו עיין שעת ריש הסי' שפסק כן דכאן בעת שנטל המאכל בידו בהיתר נטל ומ"מ אסור לטלטל הגרעין או הקליפה בידו רק בלישג' זרקו לאחריו.

שם ט"ק ע"א — וא"כ אפילו בכרמלית אסור עססי' שמי"ח ע"ש

לעני"ד נראה דהמג"א ציין לסימן שמ"ח דשם הביא רא"י מש"ס דגרירה חייב בשבת ע"ש וחי' שהמחש"ק לא פי' כך דוק ותראה שכן הוא.

שם באר היטב ט"ק י' — וכוסות וקערות וצלוחיות.

עיי' רמב"ם פכ"ה ה"א והי"ד נראה דחולק ע"ז דנקט כוסות וקערות דמלאכתן להיתר וע"ז כ' הה"מ דרמב"ם סובר דשלא לצורך כלל אסור א"כ גם כוסות וקערות אסור שלא לצורך כלל, וכנראה דדברי שכתב"ג בבה"ט הם ע"פ דברי תוס' שבת קכ"ג ע"ב ד"ה מקצוע

שט מחצית השקל ס"ק א' — דודאי הטרחא
שבורד גם בשביל אחרים היא טרחא מרובה
אפשר לומר דבסי' שי"ט מותר משום דיוכל להיות
שהוא בעצמו יאכל הכל אבל בסי' של"ג בודאי לא
ישב על שני מקומות ע"כ אסור להטריח בשביל
אחרים.

סימן שטז

מג"א ס"ק ט' — אבל אסור שאינו יודע
אם יצוד אם לאו

בפמ"ג כ' דבחורשין שמצויין חיות הרבה חייב
הפורס מצודה, והוא מתוס' שבת דף י"ז ד"ה אלא
בשם ירושלמי דמתני' מיירי בחורשין שמצויין חיות
ועיין פני' שבת דף ע"ה כ' כן דלתוס' בשם ירושלמי
דפורס בחורשין שמצויין חיות הרבה חייב על הפריסה
עיי"ש והחיס' בחי' שם הביא דברי פנ"י, ועיין מהר"ם
שיק או"ח סי' קנ"ז הביא ג"כ דברי תוס' ודברי פמ"ג
הנ"ל דבמקום שמצויים חיות דסופו לצוד חייב וכ'
דהוה כמו אשו משום חציו דחייב על התחלה עיי"ש
שהביא מכמה ראשונים דחייב עיי' באש"א להדע"ק
הביא ג"כ דברי פמ"ג הנ"ל, — רק באמת צ"ע
דלפי' דבחורשין חייב על הפריסה צ"ע דברי תוס'
ד"ה אין פורסין דדחקו דבשבת לפעמים יבא לידי
חיוב כגון דבשעת פריסה יצוד, והא כיון דמיירי
בחורשין א"ש בפשיטות דאם יפרוס בשבת חייב
ע"כ גזרו ב"ש על ע"ש, ואפשר דזה רק לירושלמי
ותוס' ד"ה אין כ' זה שלא אליבא דירושלמי. אחז"ר
בא לידי ת' אבני נזר או"ח סי' קצ"א העיר בזה
ותי' ע"ד פלפול.

שט מחהש"ק ס"ק י"א — ואני כתבתי
בחידושי דכל מעשה שאפשר לעשות
זולת הפ"ר אז אפילו וכו'.

עיין כעין זה בכתובות דף ו' ע"ב לענין לבעול בתולה
בשבת משום חבורה דרוב בקיאים להטות ולא יהא
חבורה ע"כ מותרים כולם אפילו שאין בקיאים אם
כי להם פס"ר היא הואיל דלהרוב לאו פס"ר הוא
ע"ש ועיין בשמ"ק דיש מפרשין באמת דאינו בקי
אסור א"כ אין הכרח אבל לדברי רש"י ומפרשים
דגם אינו בקי שרי אם כי לו פס"ר הוא יש ראי'
לסברת ש"ג הנ"ל.

ולא הדיוט א"כ אינו ראוי לקרות בו ושלמה שהיה
מלך ומותר לקרות בו היה אונן ואסור בתורה כן תי'
הג' שו"מ שם, אבל לענ"ד הקו' מעיקרא ליתא דס"ת
של המלך צריך המלך בכל מקום שיהיה עמו היינו
ללמוד מס"ת שלו ומבואר כן בקרא וקרא בו כל ימי
חייו. א"כ בודאי בעת שלמד התיר הס"ת מעל זרועו
ולמד מספר זה, ובחינוך סי' תק"ג מבואר ג"כ
שתהיה עמו תמיד ויקרא בו ויש מקום
לומר דרק בספר זה מחוייב ללמוד ולא באחרת
דכתיב וקרא בו דייקא וברמב"ן עה"ת כ' וקרא
בו בספר הנזכר, א"כ פשוט דאז כשמת דוד לא היה
עליו ס"ת של המלך דמבואר בשבת דף ל' דדוד
הוה גר"ס כל יום השבת ובאמצע הלימוד הלך להגן
שלו א"כ הס"ת היה בבית שממנו למד כמו שכתבתי,
א"כ אין כאן קו' כלל.

שט ס"ק כ' — צ"ע על מה שנהגו האידנא
להגביה המת מעל הכרים

אפשר דסמכו על פשטות לשון הטור כאן שכ'
ולשמו מעל הכר, וא"כ מותר להגביה המת מעל
הכרים אבל באמת לשון הטור נגד מתני' וכל הפוסקים
דרק הכר שומטים ולא המת, ואפשר דגם בטור ט"ס
וקאי לשמוט הכר, ושמחתי במה שמצאתי אחז"ר
במ"ב בשער הציון דאולי ט"ס בטור.

סימן שי"ב

מג"א ס"ק ה' — ומותר ליטול צרור מגדר
עב שאינו ניכר ונראה

בפלפולא חריפתא על הרא"ש ב"ק פ"ז סי"ז
דתלוש ולבסוף חברו לא נאסר מדאורייתא, והוא
דבר חדש ועיי' ב"ח בחו"מ דמשום הכי השמיט
הטור שם הך ואפילו בשבת יען דסתירת אהל
אסור מה"ת לא התירו משום כבוד הבריות
עיי"ש דאפילו הוא שלא על מנת לבנות מ"מ
שם סתירה הוא מה"ת ומאיסור תלישה לא מיירי אי
אסור מה"ת, ונ"מ לשאר תולש בתלוש ולבסוף חברו
אי אסור מה"ת ואפשר כיון דלא העתיק הא דאפי'
בשבת א"כ אין הלכה כרב חסדא וא"כ אפשר דבאמת
תולש בדבר שהיה תלוש ולבסוף חברו אסור מה"ת,
וצ"ע.

סימן שיז

מג"א ס"ק ט"ו — אבל אם היא לקיימא
אסור לעשות קשר למטה אלא עניבה

ברש"ש סוף עירובין העיר מרע"ב ורש"י דעניבה
יש איסור וכ' עפ"י מג"א כאן א"ש קצת והיינו דעם
קשר א' יש איסור.

סימן שיח

סעיף א' הגהת רמ"א — המבשל בשבת או
שעשה אחד משאר מלאכות

יש לעיין במקדש אם עשה מלאכה דאורייתא כגון
שוחט קרבן יחיד בשבת דאסור לשחוט ולהקריב
אם מותר לאכול הבשר עיין מנחות מ"ח בתוס'
שם ד"ה חטא שכ' דהא מותר לאכול חי אי יורוק
עיי"ש משמע דבמקדש או בקדשים לא גזרו ע"ז
כמו בהדיוט ועיין שטמ"ק ביצה דף ב' שכ' כן ובצל"ח
שם ד"ה ובעסקי שסובר דבקרבן יחיד ששחט בשבת
אסור לאכול הבשר וצ"ע.

שם בשו"ע. — ובשו"ג אסור בו ביום

ואם בישל באונס כמו שאירע ששר הצבא הכריח
לישראלים שיבשלו בשבת מאכלות כשרות לאנשי
הצבא הישראלים יש לעיין מה דינו של המאכל,
בשבת, ולענ"ד דמי לדין מבשל לחולה בשבת דאיתא
בס"ב דאסור לבריא בשבת שמא ירבה בשבילו וה"נ
יש חשש שירבה יותר ממה שמאנס אותם ע"כ
אסור בשבת. מיהו באמת אין שייך הגזירה כ"כ כאן
דהא הוא אינו רוצה לבשל כלל רק מה שמכריח
אותו השר א"כ בודאי לא ירבה יותר ממה שהוכרח
עפ"י האונס וא"כ י"ל דשרי לאכול בו ביום דנתבשל
בהיתר, מיהא נלע"ד דאסור משום מוקצה דבשר בהמה
חי הוא מוקצה וא"כ אסור באכילה. וגם באונס
כח"ג ובישל ישראל ע"י עכו"ם — להנצל מחילול
שבת ע"י עצמו צ"ע ג"כ.

שם סעיף ד'. — דבר שנתבשל כבר והוא
יבש מותר לשרותו בחמין בשבת

במאירי דף ל"ט כתב דה"ה בתולדות האור מותר
כגון בגדים חמים שאינם על האור אבל תנור גרוף
וקטום ל"ה בתולדות האור רק כאור ממש יען שדרך
אפיתו בגרופה עיי"ש שכ' וכן אף בכירה אע"פ שאין

דרך בשולה בגרופה הואיל ומקום האור לשם אין
זה תולדה וחולק על יש שדנים תנור גרוף וקטום
לתולדות האור להתיר ליתן צונן בתוכו.

שם מג"א ס"ק י"ג — וכן הממסמס השעוה

בק"ס כתב ואע"פ דחוזרים כמו שהיו, פי' ואין
ניכר בהם הבישול מ"מ חייב.

שם. — בין שריפה גוף קשה או שחשקה
גוף רך

בשו"מ מהד"ג ח"ג סי' כ' כתב לאסור לעשות
פעניצען בשבת יען שמקשה גוף רך וכן אסור ליתן
פעניצן בתוך רוטב יען שמרפה גוף קשה וסיים בצ"ע.

שם. — המחמס הברזל כדי לצרפו חייב
משום מבעיר

ועיין יראים סימן ע"ד כתב דכמו מכבה ל"ש אלא
בעץ כן מבעיר ל"ש אלא בעץ ועיין חו"י סימן קמ"ט
שכ' דכבוי והבערה שוין ועיין ארדב"ע סוף אורח.
ובבית יצחק יו"ד ח"א סימן ק"כ כ' דכבוי גחלת
מתכות פטור הוא רק בלא שלהבת אבל שלהבת
(אלעקטער) חשבל שהוא שורף חייב משום מכבה.

שם ס"ק מ"ב בסוף. — דמגיס חייב משום
מבשל אפילו בקדרה מבושלת כ"צ כל זמן
שהיא על האש

צ"ע האין חייב במגיס במבושל כל צרכו והוא
רותח כיון דאין בישול אחר בישול כשהוא רותח,
ומצאתי אח"כ במ"ב בשער הציון ס"ק שהק' כן
וכן בתולדות שמואל ח"ג דף ע"ה והא"ר
הק' על המג"א דהעתיק בכלבו מבושלת כל
צרכו ובב"י ובכלבו, לא נזכר כ"צ, וי"ל דרק באין
מבושל כל צרכו כ' כלבו דחייב.

ובמ"ב בשער הציון ס"ק מ"ו כתב בשם א"ר דעל
האש יש מחמירין דיש בישול אח"כ, וכנראה כוונתו
לא"ר סימן שי"ח ס"ק י"ז ונלענ"ד די"ל דעל האש ממש
גזרו דיש חשש מבעיר ע"י שמניח דבר על האש, אבל
על תולדות האור שמפסיק ברזל ותחתיו אש אפילו
לא"ר לא גזרו כלל במבושל כ"צ והוא רותח.

שם מחהש"ק סוף ס"ק ל"ה — ולדבריו
אכתי תקטני לרב דא"ל עלאי גבר וצ"ג ב
כעת

נלע"ד פשוט דכוונתו כמש"כ רשב"א על פרש"י

דבמים שהם מתערבים ל"ש עילאה ותתאה, וכן כונת הר"ן וריטב"א ג"כ ומיושב ב' הקושיות.

בביאור הלכה ס"א הביא בשם חיי"א כלל ט דרך דבר שנשתנה כמו בישול ואפי' וכיו"ב אסור, אבל הוצאה שלא נשתנה מכמות שהיה אם הי' שוגג מותר אפי' לו ואפי' בו ביום. — באמת איתא כן ברשב"א שבת דף קל"א עיי"ש, שכ' בשם מורו הרב דאפילו לר"י הסנדלר קרי מעשה שבת כגון אפי' ובישול אבל הבאת כלים ואוכלים מרשות לרשות וראי לא מיתסרי אפי' לרבי יוחנן הסנדלר כיון שלא נתחדשה בהן הכנה בשבת, וחידוש ראיתי בשו"מ מהדו"ג ח"א סימן קמ"ד באמצע התשובה שהרבה פקפקו על אתרוגי ר"מ מינץ שהם נחתכים בשבת, וכתב תמה אני הלא קי"ל דהיא קודש ואין מעשיה קודש, ובפרט למש"כ רשב"א בשבת בשם ר"י דאף למ"ד דמעשה שבת אסורין היינו דוק' במה שנחדש ע"י חילול שבת מעשה ופעולה בגופם כגון בישול ואפי' אבל הוצאה בשבת לא נתחדש מעשה בגופם אף לר"י הסנדלר כשר מכ"ש כאן עכ"ל, וזה פלא דמדמה תלישה להוצאה, ובאמת שאני הוצאה דהי' יכול לילך לרשות האחרת ולאכול או לשתות הדבר שהוציא בלי חילול שבת ע"כ לא אסרו אם הוציאו, אבל תלישה דאם היה נשאר באילן לא הי' אפשר לאכלו דמחומר הוא א"כ ע"י התלישה נתחדש דבר שיוכל לאכלו א"כ הוא כמו אפי' ובישול כגלענ"ד.

סימן שיט

סעיף ג'. — היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים

עיין תוס' שבת קל"ד דכיון דגם הפסולת דחרדל ראוי לאכילה ע"כ ל"ה בורר ממש מה שמסנן החרדל רק מחזי כבורר, משמע דסוברין דב' מיני אוכלין ל"ה בורר, רק מיחזי כבורר.

ירק כשנוטלו מהקרקע ויש עליו דבוק עפר וטיט נראה דאסור להסירו בשבת אפילו רוצה לאכול הירק מיד עפ"י דברי הערוך מובא בגליון שבת דף ע"ג ע"ב פי' המנפס — המנפץ האוכל מעפירותו — חייב משום דש וכן פיר"ת שם. ונראה דאין הכונה שאוכל בעלמא נתטנף בעפר שחייב אם ניקה אותו משום דש דמאי שייך בזה דישה אלא נראה הכונה

כמש"כ דכשהוציא הפרי או הירק מהקרקע ודבוק בו עפר שזה דומה לדש שמחומר אליו מתחלתו כן בזה ג"כ מחומר אליו שנתגדל בתוך העפר כגלענ"ד ועיין בר"ח שמחלק בין זורה בורר מרקד שהפסולת מעורב באוכל אבל אינו מחומר אליו, ובין דש ומנפס שהפסולת הקליפה או העפירות מחומר אל הפרי עיי"ש, נראה הכונה כמש"כ דרך במחומר אליו מתחלתו כמו קליפה אל החטה, שייך ענין דש, אבל גם זה דבר חדש ואין נוהרין בזה אבל בודאי צריך ליותר אם כי שאר מפרשים לא פירשו כן צריך לחוש לדברי ר"ח ודברי גאון בערוך.

סימן שכ

במחש"ק ס"ק כ"ג — וכה"ג א"ש דברי הרב"י ואע"ג דבעי' שיהי' הנקב רחב כשפופרת הנוד

כן הוא בבא"פ סימן נ"ג ד"ה ואפשר דאם בתחלה הי' כשפה"נ מהני אח"כ כשערה עיין מי השילוח פתיחה לסי' ז' שמפרש עפ"י פי' הרא"ש פ"י דמקואות מ"ח דבתחילה צריך כשפופרת הנוד, ואח"כ די בכשערה עיי"ש.

שם — ואפשר כיון דכה"ג מצטרפים נקבים הרבה לשפופרת הנוד כמבואר ביו"ד.

צ"ע אדרבה מבואר שם סי' ר"א סנ"ב דבחסר אין נקבים מצטרפין לשפופרת הנוד.

סימן שכא

מחש"ק ס"ק ז' — ואני לא מצאתי לא פה ולא בס"ס ת"ך. דברי אלי' זוטא הם בסי' ש"ח הובא שם בבה"ט ס"ק ל"ז.

סימן שכב

מג"א ס"ק ט' — וכ"פ הר"ן דברי הרמב"ם עיין מעשה רוקח על הרמב"ם פ"ד מהלכות יו"ט דחולק על התיו"ט שסובר דר"ן מפרש דרמב"ם סובר כרש"י במש"כ המג"א וכ' מעשה רוקח דא"א לפרש כן רק טעות הדפוס יש בר"ן וכ' דחסר נקודה בר"ן.

והוא מציין דבור חדש על הרי"ף על תיבת אבל לא על המנות עיי"ש.

סימן שכג

מג"א ס"ק י"ד — אסור לבטל איסור בשבת או ביו"ט.

בשעת סוף סי' צ' כתב דמותר לבטל מ"ר בשבת דל"ש מתקן רק כשצריך גם להאיסור עיי"ש, ובשעת סוף סי' ש"ב.

שם ס"ק ט"ו — אבל בגרתקן הוי פטיק רישיה.

א"כ קשה מכאן על הערוך דסובר פס"ר דלא ניהא שרי לכתחלה דהא כאן לא ניהא לי' שיגרור מהכלי כסף כמובן ואינו מכוון לזה רק שיצחצח ומ"מ אסור כן הוא מוכרח בגמ', וחי' שלא עמדו בזה, ועיין מג"א סי' תנ"ט ס"ק י"ב דגרירה הוה רק שבות והא"ר חלק עליו ועיין פמ"ג שם ועיין שבת דף ק"ג ע"ב המגרר כ"ש חייב ופרש"י משום ממחק אבל בפ"י מנ"ב על התוספתא שבת פ"ב הביא פ"י א' משום מכה בפטיש, ונראה שכן פ"י הרמב"ם פ"י הט"ז ופכ"ג ה"ז דגם בכלי כסף סובר משום מכה בפטיש וזה רק בשעת גמר אבל אח"כ ל"ש זה, ועכ"פ כאן הוא רק שבות כרמב"ם פכ"ג וא"כ הוה פ"ר דלא ניהא בדרבנן ואפ"ה אסור דלא כהרבה אחרונים דכ' להתיר בדרבנן עכ"פ כשיטת הערוך.

סימן שכה

סעיף ו' — ועכ"פ צריך להמתין לערב בכדי שיעשו.

אפי' לא הביאן לישראל רק משתחשך צריך להמתין בכד"ש כ"כ בשמ"ק ביצה כ"ד והביא ראי' לזה וכ' ובגלילותנו לא נזהרו על זה, וקונין לילי מוצ"ש ויו"ט ואוכלים מיד, וראוי לגעור על דבר זה עיי"ש.

סימן שכו

סעיף ו' — אסור ליתן ע"ג בטנו כלי שיש בו מים חמין.

נלע"ד דמה דנותנין כלי שיש בו מים חמים במטה שיש בו בחורף כדי שלא ירגיש הצנה והצלוחית סתום היטב ובשום פעם לא נפתח מותר ליתן במטה

אצל רגליו או אצל שאר גופו דאין חשש לא משום שמא ישפוך דסתום היטב ובשום פעם בחול לא יארע שישפוך והוה כמו (ווארם פלאש) בקבוק חם סגור שהתיר בקרבן נתנאל וגם משום רפואה לא שייך לגזור דהכל יודעין דמשום הצינה הוא עושה, ונראה דמותר למלאות הכלי במים חמים גם בשבת, ואפשר יען דצריך לדקדק שהצלוחית לא יבקע מחמת החמימות אסור לעשות כן בשבת דהוה כעין מדידה קצת דמודד החמימות, אבל אם ממלא בע"ש ונותן בהמטה מותר לסמוך גופו עלי' או כלי דאין מתבקע מותר אפי' בשבת כנלע"ד, ומצאתי במ"ק ס"ס שכ"ח שכ' כלי צמיד פתיל באופן שאין נשפכין ממנו להחם בו המטות בימי הקור פשוט שמותר לשומו גם על הבטן בשבת כבחול אם יש לו מים שהוחמו מע"ש בבריא שאינו עושה אלא לתענוג או במקום צער גדול.

נשאלתי אם מותר לפתוח הברזא שבא משם מים חמים עוד מע"ש והמים ילכו בכל יום ש"ק וישתמש בהם להחם לתינוק צלוחית שלו עיי' כ"ש או כלי שלישי, יען שע"י שהמים חמים באים ביום השבת נכנסים מכלי של המים צוננים לתוך החמים ונתחממו בשבת, וא"כ י"ל דהמים שבאים בשבת דין מים שנתחממו בשבת עליהם דאסור אפילו לרחוץ בהם ידיו כמ"ש מג"א סק"ו ואפשר דגם להחם בהם צלוחית או להדיח כלים אסור, אבל לא מצאתי מפורש לאסור בזה רק נראה דלרחיצה ושת"י אסור אבל להחם בהם צלוחית בכלי ג' י"ל דמותר, אבל באמת בנ"ד המים שבאו הם המים שנתחממו עוד בע"ש ומים הצוננים שבאים בשבת מתערבים במים חמים שמע"ש ואין עליהם דין מים שנתחממו בשבת, עיין כאן סעי' ג' ובמ"ב בשם בית מאיר דאם מתערבין בעת שממשיכים לתוכה מותר אף ברחיצה עיי"ש ועיין ת' חלקת יעקב סי' ע"ז וע"ה דע"י עכ"פ מותר לפתוח הברזא ויוכל לשמש במים חמים וכ' דמים הצוננים דוחקים את החמים והחמים היוצאים הם המים שנתחממו מע"ש עיי"ש וא"כ כש"כ בפתח מע"ש הברזא ויוכל להשתמש בהמים לצורך.

סימן שכו

סעיף ב' — סכין וממשמשין וכו'. בסנהדרין דף ק"א פ"י רש"י דבחולה מיירי והטעם

דאין בו משום רפואה דסיכה כשתיה והוא חידוש
דהא ההיתר הוא דגם הבריאים היו סכין בשמן ואפשר
הכוונה הוא כמו שתי' דכל המשקין שותה אדם
לרפואה, וכן הוא לגבי סיכה אבל צריך עיון למה
צריך רש"י לזה הא יכול לומר בפשיטות יען כי
הבריאים גם עושין כן.

סימן שכח

סעיף א' — ואפילו ע"י עכו"ם גזירה
משום שחיקת סמנים.

עיי' ב"י ובאה"ג דלא ציינו מקורו מגמ', ונלע"ד
דהוא מפורש בשבת דף נ"ג ע"ב גזירה משום
שחיקת סמנים עיי"ש ברש"י, והנה יש לעיין אם
אדם בריא עושה בכל פעם איזה רפואה שלא יחלה
אי מותר בשבת או לא, לענ"ד נראה להתיר דהטעם
הוא דרפואה אסור משום דחיישינן כיון דבהול על
רפואת גופו אתי גם לשחיקת סמנים עיי' ברא"ש
שבת דף הנ"ל דמשו"ה ר' יאשי' מתיר ברפואת בהמה
משום דאין אדם בהול כ"כ על ממונו משמע דבאדם
האסור משום דבהול א"כ התינה היכי דכבר הוא
חולה שייך לומר כן אבל היכי דאכתי אינו חולה
רק שעושה כן שלא יחלה לא בהול כ"כ ולא גזרו על
שחיקת סמנים, ועיי' סכ"ז מכה שנתרפאה נותנין
עליה רטיה, והטעם דאינו בהול כ"כ עיי"ש והוא
כמעט נידון הנ"ל, ואם כן לענ"ד יש להתיר, ע"כ
י"ל מה שנשאלתי נידון אשה אחת שהתירו לה
לשמש במוך אחר תשמיש דהיינו לעשות אירעגאטור
אחר תשמיש דהיא מסוכנת אם תתעבר, ונזדמן ליל
טבילתה בליל שבת, ויש לעיין אם מותר לשמש
דהא אח"כ תצטרך לעשות רפואה הנ"ל או לא ישמש
ויש להעיר מפלוגתא בעה"מ ורמב"ן לענין אישחפוך
חמימי דלאחר המילה אם תדחה המילה כדי שלא יבא
אחר המילה לחילול שבת, הבעה"מ סובר דתדחה
מילה, ורמב"ן סובר שאין למצוה אלא שעתא דבתר
המילה פק"נ היא שדוחה את השבת עי' ר"ן שבת
דף קל"ד וה"נ כן הוא כעת מותר לשמש ואחר
תשמיש הסכנה תדחה השבת ותעשה רפואה אבל
באמת אין צריך לכל זה לפי הנ"ל כיון דעתה היא
בריא ורק רוצים לעשות זריקה שלא תתעבר ותחלה
א"כ שרי דבזה לא גזרי על שחיקת סמנים דאינו בהול

כנ"ל בעזה"י, ועיי' ב"ח יו"ד סימן קע"ט בענין
חומר חבר שכתב דרך אחר שניזוק יש חשש טירוף
דעת אבל כשנחש רץ אחריו אין חשש דתטרף והוא
ג"כ כמ"ש דיש חילוק אי יש כבר חולי או לא, איברא
עיי"ש מש"כ בהג"ה ליו"ד שם דעפ"י הב"ח קשה
על הרמב"ם מכריתות דף ג', דגם ברצין אחריו מותר
לחבר הנחש, ועל כרחך דרמב"ם אינו מחלק בין
קודם שנשכו או לאחר שנשכו וסובר דבכולם שייך
בהול וטירוף דעת, ועיי' סימן של"ד ס"א כעין זה
דרך חצר שהדליקה כבר בו זה בהול אבל תחצר
הסמוך אינו בהול וע"כ לא גזרו.

ועיי' ס' אלה המצות לגדול מרוסיה דף ס' העתיק
תשובת הגאון מברעזאן שהסכים להשואל להתיר
ליתן בליל שבת לתוך הרחם סם שהוא כמו שומן
ונימוח שם, עיי"ש שהביא רא' מתוס' חולין י"ד
ע"א ד"ה מחתכין דדבר שהוא קשה לעשות ל"ש
הגורה וא"כ ה"נ יען דסם זה נעשה בבית מרקחת
ע"י בישול ול"ש הגזירה שמא יבשל רק שמא ישחוק
סמנים שהוא קל, והוא חידוש של הגאון מהרש"ם,
וא"כ כש"כ בנידון דידן דשרי.

ועיי' פמ"ג א"א ס"ק מ"ט שכתב אף בבריא כני"ט
רק עושה לשמור מזגו וכדומה שלא יחלש אסור וצ"ע,
ועיי' הלק"ט ח"א סימן ס"ב כתב דלאכול סמים
של רפואה דוקא כשיש בית מיחוש כעת אסור אבל
משום להבא שרי, ועיי' קול סופר שבת פ"ד מ"ד
שכתב דמימי קארלסבאד מותר לשתות בשבת יען
שלא יבא מזה רפואה מיד רק ברוב ימים לא נאסר
רפואה בכה"ג רק היכי דפועל רפואה מיד עיי"ש
וא"כ כ"ש בנ"ד דעדיין לא התחיל החולי דשרי לעשות
פעולה בשבת שלא יחלה, ועיי' הגאון בשם מהרש"ק
להקל בדבר שצריך בישול דל"ש הך גזירה עיי"ש.
א"כ מפורש מה שכתבתי דאם כעת אין כאן מיחוש
אין אסור רפואה בשבת.

שם סעיף ב' — נוי שיש לו חולי של
סכנה מצוה לחלל עליו את השבת

בת' הגר"י מפוזנ' ססי' ל"ח נדפס בסוף ספר
תוס' הרא"ש לסוכה כתב דצריך כפרה יען דרך דחוי
שבת בפק"נ, וכן כתב בת' תו"י סי' רל"ו דיש
סברא לומר כן הובא בשע"ת ססי' של"ד, אבל סיים
שלא יורו כן למי ששואל אם יתענה, וכעת לא נשמע

שא' יתמיר על עצמו להתענות וכדומה, ובאמת כיון דמצוה עביר למה יצטרך כפרה, והחוי ציין תוס' תענית י"א שצריך כפרה אפילו סבור מצוה עביר אבל הכא דמוכרח לעשות כן אין סברא שיצטרך כפרה.

שם מג"א ס"ק א' — דבעינן שתהא הרפואה ידועה.

ועיין מג"א סימן תס"ו סק"ב הביא כן מהגמ"י פרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות, ועיין מהר"ם שיק או"ח סימן כ"ו תמה על דברי רש"י ז"ל תענית י"א שכתב דאין אנו בטוחים דתפלתנו יקובל, דמ"מ ספק נפשות דוזה שבת. ועיין פמ"ג כאן שפקפק בזה דהא ספ"ג דוחה שבת וכתב דמיירי בחשאב"ס לענין איסור רבנן שם בעי רפואה ידועה אבל לא בחולה שיש בו סכנה ועיין כפ"ת יומא פ"ג כתב דרפואה ע"צ הטבע מותר גם בס' רק רפואה ע"צ הסגולה בעי שיהא ידועה, ועיין ח"ס יו"ד סימן של"ט שכ' דבעינן רפואה ידועה אבל שם הרפואה דרך סגולה. ומצאתי בחכמ"א כלל פ"ח אות ז' הביא רא"י מיומא דף מ"ט ע"א דאמרינן מי מסיא ומחללין שבת א"כ מוכח דבעינן רפואה ידועה, וא"כ שם מיירי ביש בו סכנה וגם רפואה דרך הטבע ואפ"ה בעי שיהא רפואה ידועה ע"ש בגמ', מיהו יש לדחות דה"פ דשאל אם מסיא עכ"פ לפעמים א"כ מצד ספק מותר אף דלכמה אנשים לא מסיא מ"מ שרי או לא מסיא כלל לשום אדם ואז אסור א"כ לא מוכח משם דבספק רפואה אסור לחלל וצריך עיון. ועיין תענית פ"ג מ"ו בתו"ט בשם מגיד משנה דיען דאין התקיעה ברור שיציל ע"כ אסור לתקוע בשבת.

בתשובת קול בן לוי סימן ב' נסתפק אם הספק הוא אם זה הוא הסם שמרפא או אינו הסם שמרפא רק סם אחר הוא המרפא אבל הרפואה ידועה בחכמת הרפואה שהסם בשם זה הוא המרפא רק לנו הספק אם הסם שלפנינו הוא הסם שמרפא, והעלה דמחללינן מספק יען שאם זה הוא הסם ודאי מרפא.

ועיי ריטב"א יבמות קי"ד שכתב דרק גונח יונק חלב בשבת דרפואה מסויימת וידועה דחלב יפה לו ולהכי פריט בה ואין למדין אלא כיוצא בה, ועיין סימן ש"א סכ"ז דקמיע שאינו מומחה אין יוצאין בשבת אפילו חשיב"ס עיי"ש וע"כ הטעם דכיון דכל

הרפואה אינה טבעית רק סגולית אין מתירין רק במומחה היינו רפואה ידועה.

בהגהות הג' מברעזאן סי' תקל"ב מקיל לשתות סמי רפואה בשבת ע"י שפופרת יען דבעיא דלא איפשיטא היא בסוטה דף י"ח אי הוה דרך שתי' בכך ובמקום צער י"ל דבדרבנן תיקו לקולא גם י"ל דע"י שינוי לא גזרו עיי"ש.

שם סעיף י"ז — ודברים שאין בהם סמך מלאכה עושין אפילו אין בו סכנת אבר.

נ"ל דגם ד' רש"י כן, עיין שבת דנ"ג ע"ב מחלוק' תנאי בשחיקת סמנים והרא"ש מפרש דמ"ד דלא נזר הוא רק שם בבהמה דלא בהול כ"כ על ממונו אבל מאדם לא מיירי, אבל רש"י לא מחלק בין אדם לבהמה רק סובר דשם דרפואה אינו עם סמנים ע"כ לא גזר ר' אושעיא משום שחיקת סמנים עיי"ש היטב ברש"י ותראה שכן הוא וא"כ כיון דפסק רבא כר' אושעיא אם כן כל דבר דאינו נסמך למלאכה רק הרפואה הוא בדבר אחר מותר.

שם סעיף מ"ג — מותר לכפות כוס מים חם על הטבור ולהעלותו.

בחי' הר"ן כ' כיון שאינה רפואה ניכרת לכל ורוב פעמים אינו מועיל לא גזרינן וזה חי' דין דרק רפואה בדוקה אסרו, ועיין ריש סימן זה במגן אברהם דגם בחולה שמותר לעשות רפואה רק ברפואה ידועה מותר.

שם מג"א ס"ק נ"ג — והמוצץ דם בפיו אסור דהוי חבורה.

רש"י פי"ט דשבת דף קל"ג ע"ב לענין מציצה במילה.

שם ס"ק נ"ד — ויש מפקפקין לאסור משום שמרפא.

הפמ"ג וכן בחי"א הביאו בשם הא"ר להתיר וכן הוא בס' קטן מבעל חמד משה במלאכת צובע ובתו"ש כתב כיון דכוונתו הוא רק שלא יצבע הבגד ולא משום רפואה אף שרפואה נעשית ממילא שרי משמע אבל להניח משום רפואה מודה דאסור וכן הוא כאן בשע"ת בשם מו"ק לאסור ליתן קורי עכביש

אפילו אינו מרפא אסור משום מוקצה ואפשר דהמתירים מתירים רק היכא דרוצה שלא יצבע הבגד אבל לרפואה מודים דאסור.

סימן של

סעיף ד' — כל ג' ימים הראשונים אפי' אמרה אינה צריכה מחללין עלי' את השבת.

עיי' שנות חיים להגאון מהרש"ק סימן שמ"ג הקשה אמאי לא ביארו הפוסקים דרק אם חברותיה אומרים שצריכה כמבואר ברש"י ורא"ש, ותמוה הא מפורש כן במגן אברהם סעיף קטן ה, אבל בב"ח הביא לפרש ברמב"ן דאפי' חברות' שותקים ג"כ מחללין והובא ג"כ בק"נ על הרא"ש.

שם מג"א ס"ק י' — משמע דס"ל כמ"ש רש"י ספ"ק דערכין.

וכן הוא ברש"י חולין ל"ח ע"ב ועיי' יד רמ"ה ב"ב קמ"ב דמפרש קו' גמ' והא האי עובדא כו' דלפעמים העובר חי א"כ כיון דדחה הקו' א"כ לרב אשי גם לפעמים אינו כן דעובר יחי' אחר מיתת האם.

סימן שלא

סעיף א' — עושים כל צרכי מילה בשבת מחללין ופורעין ומוצצין ונותנין עליו כמון

ראיתי חי' בריטב"א יבמות דף ע"ב על הא דאמר ר"פ דיומא דעיבא לא מהליגן ב' כמו דלא מלו ישראל במדבר יען דיש סכנה למול אם אין חמה זורחת, ומסיק בגמ' והאידנא דדשו בה רבים שומר פתאים ה', וכ' הריטב"א בשם מהר"ם דלפי"ז מאן דלא בעי לממהל ביומא דעיבא הרשות בידו, ושפיר עבד שלא לסמוך על שומר פתאים, וסיים הריטב"א וה"ה שהי' ראוי שלא לימול בשבת שהוא יום המעונן עכ"ל וזה דבר פלא דא"כ אסור למול בשבת ביום המעונן ומעשה בכל יום שמוהליו ולא ראיתי בשום מקום שיעוררו על דברי הריטב"א וצ"ע.

ועפ"י הגמ' הנ"ל אפשר לומר קצת הדרשא ביום ולא בלילה הטעם יען דבלילה ליכא חמה

והוא סכנה למול, אבל כשיש חמה מותר למול גם בלילה כמו בליל יציאת מצרים, לפי דברי זוה"ק דנהיר האי ליליא וצ"ע להוליד דין חדש. ובמקום דחמה זורחת כמה חדשים, באמת נראה דשם אין מלין רק בשעות שחושבין ליום כמו לענין ק"ש ותפלה ושאר דברים, ועי' תפא"י ספ"ק דברכות וס' מאסף לכל המחנות סימן י"ח.

ובהא דריטב"א הנ"ל י"ל דב' תי' גמרא צריכים זה לזה דלא מלו במדבר משום חולשא דאורחא ואבע"א משום דלא נשיב להו רוח צפונית ולא הי' חמה זורחת עיי"ש והוא אם ב' הדברים ביחד חולשא דאורחא וגם אין החמה זורחת אבל משום חמה לבד לא דחינן מילה וכונת ר"פ הוא דיומא דעיבא לא מהליגן הייג' כשיש חולשא דאורחא, וא"כ בלי חולשא דאורחא אפי' ביומא דעיבא אין כאן סכנה וליכא חשש כלל למול בשבת ביום המעונן וכ"ש בחול.

שם סעיף ו' — אפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן.

ניע"ד דאפי' תחומין דרבנן אסור לבוא בשבת למול עי' ירושלמי ר"ה פ"ב ה"ג בברייתא דמי שבא למול את הקטן יש לו אלפיים אמה לכל רוח ומוקמי הברייתא כר"א דמילה דמותר לחלל שבת בשביל מכשירי מילה אבל לדידן אסור א"כ נראה דגם תחומין דרבנן אסור דאל"כ הו"ל לאוקמי לברייתא בתחומין דרבנן וכד"ה אע"ב דאסור.

באבני גזר או"ח סימן שצ"ב אות י"ב רצה להמציא היתר לילך חוץ לתחום למול גם בשבת. וביו"ט שני התיר בלי פקפוק למוהל לילך חוץ לתחום. ויפה השיג עליו במנח"א ח"ד סימן נ"ו, אבל המנח"א לא הביא דגם הבית יצחק או"ח סימן מ"ב בסופו הכריע להקל, אבל למעשה נראה להחמיר.

שם מג"א סק"ט — ול"נ דבזמן הזה שאין רוחצין אותו ליכא למיחש לזה.

בבלי יו"ד ס' רס"ב תמה דעיקר הטעם בשביל צער התינוק ביום ג' והאיך התיר המג"א, ובאמת רק הטו"ז העתיק לשון זה בשביל צער התינוק אבל ברשב"ץ מקור הדין איתא בשביל שמותר לחלל שבת ע"כ כ' מג"א דכיון שאין רוחצין ל"ש חילול שבת ודברי טו"ז צ"ע, אבל דברי מג"א דמשמע שרק

משום רחיצה שייך חילול שבת אינו מבו' כן ברשב"ץ
דשם כ' א"א שלא יבא לידי חילול שבת משמע דגם
חילול שבת אחר בלא רחיצה יבא וא"כ אין די במה
שאין רוחצין כעת.

שם סעיף ה' במשנה ברורה ס"ק יד —
כתב בשם הרדב"ז להחמיר דנדחה
ליום א'.

וכנראה דגם בחול פוסק כן דאפילו בספק בין
השמשות נימול ליום אחר ובשערי דעה סימן רסה
ביו"ד פוסק בין בחול בין בשבת כר"ת ובשליש
שעה קודם צאת הכוכבים נימול באותו יום גם בשבת
ובאגרות סופרים סימן מ"ז העיד חתנו של הגרעק"א
הגאון מדובנא רבתי מחבר מעשה חושב על השעה"מ
דבין לקולא ובין לחומרא נהג רעק"א כשיטת ר"ת.
והמנהג הנכון כעת דאחר השקיעה מונין ליום האחר
אפילו בחול רק ע"ב מינוט אחר השקיעה נחשב
ללילה.

סימן שלב

סעיף א' — אין חילדין את הבהמה
בשבת.

יש לעיין בעופות כשכבר כלו הג' שבועות והעוף
כבר התחיל לנקוב בקליפת הביצה אם מותר להסיר
הקליפה בשבת דלכאורה י"ל בין לרשב"א דסובר
דלידה בבהמה הוא איסור תורה הוא רק בבהמה
דהוא סובר דגם בבהמה שייך עוקר דבר מגידולו
עיין פמ"ג כאן אבל בעוף ל"ש זה דאיוה עוקר
מגידולו הוה במה שמוציאו מהקליפה א"כ גם
בשבת לישרי ובין לטעם רש"י דהאיסור הוה משום
טירחא י"ל רק בבהמה הוה טירחא אבל מה שמוציא
העוף מהקליפה אין בו טירחא א"כ שרי להוציא
אפרוח מהביצה בשבת, וחידוש שלא ראיתי מוזכר
מדין זה, ולאידך גיסא י"ל דבעוף אפילו לסעדו שיצא
מהביצה אסור עפ"י שכ' בס' יד יוסף דמשו"ה לא
אסרינן כאן משום מוקצה לסעדה דהא א"א שלא
יוזו בה אבר ותי' עפ"י שכ' הר"ן שבת קכ"ח
דמשום צעב"ח שרינן לטלטל מקצתו וא"כ י"ל צעב"ח
בבהמה היינו צער האם דיש לה צער מזה שאינה
יכולה לילד אבל לא משום צער הולד דילי' דל"ש
ב' צעב"ח כ"כ דלא ידעינן אי לאו נפל הוא וא"כ

בעוף דליכא צער להאם רק להאפרוח אפשר דמשום
צער ידי' לא שרינן מוקצה דלא ידעינן אי בר
קיימא הוא וא"ל דאין כאן מוקצה משום דכשיוולד
מותר באכילה וא"כ ביו"ט עכ"פ לישתרי כמש"כ
בתו"י בשבת דף מ"ה ע"ב ארש"י שכתב דביצה
בקליפתה הוה מוקצה לכ"ע דגם לכלב לא חזי
בשביל הקליפה והקשה תו"י הא יוכל לשבור הקליפה
ויהא ראוי לכלב הרי דסובר תו"י בשביל דיהא
ראוי אחר שיסירו הקליפה גם עתה ל"ה מוקצה
וא"כ ה"נ אבל באמת לא זכיתי להבין דברי תו"י
דהא עתה אינו ראוי לכלב וא"כ אסור ליטול ביד
ולשבור הקליפה וא"כ ה"נ אסור לשבור הקליפה
להוליד האפרוח.

סימן שלג

סעיף ב' — כשמפנה אלו ארבעה או
חמשה קופות.

בשנת ת"ש י"ח שבט שאל בני הב' אברהם
יקותיאל ג"י האידן הדין אם מותר דו"ה קופות בפ"א
או ב' פעמים דימעט בהליכה עי"ז, ולא מצאתי
מפורש דין זה. ואמרתי עפ"י שכ' תוס' קכ"ז דמשו"ה
אסור להביא כל הבהמה יען שטירחא יתירה הוא
ביותר עי"ש, וא"כ י"ל דשיערו חכמים דמשאוי
יותר משיעור קופה דהוא ג' סאין הוא טירחא יתירה
ביותר ואסור. שוב ראיתי דהרא"ש כ' דאיבעיא
לא איפשיטא ועבדינן כפשטא דמתני' דו"ה קופות,
אם כן נראה דאסור להוציא יותר משיעור קופה
בבת אחת ואחר כך מצאתי מפורש בקיצור פסקי
רא"ש דלא יתן שיעור ד' קופות בקופה אחת וגם
לא יחלקם בקופות קטנות ונראה דלאו דוקא ד'
קופות לא יתן בקופה א' ולומר דפחות היינו ב'
או ג' קופות מותר בקופה א', דלא מסתבר כיון
דאזלינן בחר פשטא דמתני' א"כ אסור אפילו יותר
משיעור קופה א' בתוך קופה א' כנלע"ד. וחי'
שלא העירו האחרונים.

סימן שלד

סעיף ה' — מצילין לחולה ולזקן
ולרעבתן כבינוני.

בירו' לפנינו הגירסא לרעבתן כדי מזונה ומצאתי
בשי"ק על הירושלמי פט"ז ה"ג שעמד בזה, עי"ש

סימן שלו

סעיף ח' — עציץ אפי' אינו נקוב יש להיזהר מליטלו מע"ג קרקע.

במעשה רוקח על הרמב"ם פ"ח ופכ"ד כ' דפריחם שנותנים בצלוחית מים וע"י הלחלוחית גדל בתוך המים השורש גם העלין גדילין למעלה מותר לטלטלו להריח בשבת דאפי' יעקור אותו משם פטור דדמי לעציץ שאינו נקוב.

שם מג"א ס"ק ר' — ולא משמע כן בגמרא דאמרין דעביד בארעא דחבריה

כוונתו דחבריה לא קאי על עכו"ם, אבל עיין שם דף ק"ג מפורש בגמ' בחבירו עכו"ם ועיין תוס' סוכה ל"ט, ומ"ש מג"א לעיין סי' ש"ז ס"ז עיין בגדי ישע מה שמפרש ונשאר בצ"ע על המג"א.

שם ס"ק י"א — ומ"מ אפשר דאין חייב עליה דאין דרך תלישה בכך.

עיין שבט יודא סי' ג"ג שמספר צרות ישראל בענין המורשים שלא הי' להם מה לאכול רק רועים ^{ה' עזריאל} העשב ובשבת ג"כ תלשו העשב בפיהם ומתנחמים למה שלא תלשו בידן רק בפיהם משמע ג"כ דקיל תלישה בפה מבידים.

והנה אחרונים הביאו מתוספתא שבת פ"י דתלישה בפיו פטור מה"ת, ולענ"ד יש להעיר מרשב"א יבמות קי"ד שכ' לתרץ למה נקט הברייתא לא יאמר לתינוק הבא לי כו'. ולא נקט לא יאמר תלוש וכ' דל"מ תלוש דא"א לעשות בלי איסור דאורייתא בודאי אסור אלא אפי' הבאה דאפשר לעשות ע"י איסור דרבנן מ"מ אסור לומר לתינוק עי"ש, משמע מדבריו בפ"י דתלישה א"א לעשות רק ע"י איסור תורה. ואם נאמר דתלישה בפיו הוא דרבנן א"כ אפשר ואפשר לעשות על ידי פיו, וכן ברגל, אלא משמע דרשב"א סובר דע"י פיו ורגלו הוא מה"ת, ואפשר ע"י פירושו בברייתא דהברייתא סוברת דתלישה א"א רק ע"י אי' תורה הברייתא עיקר נגד תוספתא שלא הובאה בש"ס ובעירובין דף ק' ע"ב משמע דהוה מה"ת תלישה ברגל דאמר שם אסור לאדם להלך על גבי עשבים בשבת משום שנאמר ואץ ברגלים חוטא, ואיסור זה נראה דהוה מן התורה דאמר שם דלר"ש

שהעלה להלכה דמצילין כדי מזוננו כיון דאין די לו בפחות, דלא כמו שהעתיקו בשו"ע, ובאמת ברשב"א וה"ה העתיקו לחולה ולזקן כבינוני ולרעבתן כבינוני, וצ"ע למה לא כללוהו ביחד כמו בשו"ע, מזה נראה דט"ס ברשב"א וה"ה וצ"ל לרעבתן כדי מזוננו, ונדפס תחת כדי מזוננו כבינוני דאל"כ למה לא נכלל ביחד, ובירושלמי הגירסא כדי מזוננו וצ"ע.

שם סעיף כ"ז — יכול לכבותה בין אם

היא של מתכת.

עיין רמב"ם פ"ג הל' ט"א הי"ב חילוק בין לכבות מסמר מתכות אינו בכי יותן ולצרפו ה"ז בכי יותן עי"ש בפ"י תוספתא פ"ב דמכשירין דמשם הוציא רמב"ם דינו מפרש בור זהב דלכבות אינו מכשיר דהוה אינה צריכה לגופה עי"ש.

עיין ר"ן שבת דמ"ב בשם בעל הלכות דאפילו איסור תורה מותר בשביל נזק דרבים אף שאין סכ"ג דנזקא דרבים חשיב כסכ"ג עי"ש, וי"ל כעין ראי' לזה משבת דף ק"ג ע"א מפקחין פק"ג ופיקוח רבים בשבת והאי פיקוח רבים אינו פיקוח נפש דרבים דא"כ פשיטא דלא גרע מליחיד רק הכונה בשביל צער רבים ומדמה לה לפק"ג דיחיד דמה דמתירי, בשביל פק"ג דיחיד מותר בשביל צער דרבים.

שם מג"א ס"ק י"ז — שאין נכון

לכתוב בכתב אשורית דברים של חול

צ"ע דהא מבואר בשבת דף מ' ע"ב דדברים של חול מותר לומר בלה"ק אפי' בבה"כ ובה"מ עי"ש, וא"כ מ"ש כתב מהלשון דכי יש יותר קדושה בכתב מהלשון וצ"ע, ואפשר דהכונה כאן כמ"ש מג"א סי' פ"ה סק"ב בשם ס"ח סי' תתקצ"ד דמדת חסידות להחמיר לומר אפי' דבר של חול בלה"ק בבה"כ וכן כאן הכונה מכח מדת חסידות אין נכון שיהי' לשון הקודש בביה"כ ע"ב החמירו שלא לכתוב אשורית דבר חול דאז יבוא להשתמש בהם בביה"כ אבל לא משמע כן כונת מג"א רק שאסור להשתמש בכל אופן בכתב אשורית דבר חול ופוק חזי מאי עמא דבר דאפילו הגדולים אין נוהרים בזה מלקרות עתונים שנדפסו בכתב אשורית והתוכן חול, ועיין מש"כ שאלת יעקב סימן י' חלק א' להרהר בביה"כ בלה"ק, ועיין ריטב"א מגילה דף ג' דגם ספרים לא היו כתובים בכתב אשורית.

מותר לילך על גבי עשבים דדבר שאינו מתכוון מותר
אבל לר"י אסור ובפירוש ר"ח מפרש דהברייתא
דאוסרת לילך אתי כר"י דאוסר דבר שאינו מתכוון
נראה דתלישה ברגל הוה מן התורה דאם הוי רק
מדרבנן אז גם לר"י מותר בדבר שאינו מתכוון
לשיטת כמה ראשונים ביומא ל"ד ושבת מ"א בתוס'
ע"ש. ואם כן גם לר"י מותר ולמה קאמר דלדין
דקיימא לן כר"ש שרי הלא אפילו לר"י נמי שרי.
והנה להני ראשונים דסברי דגם בדרבנן אסור דבר
שאינו מתכוון לר"י ואין ראייה לתלישה ברגל שיהא
מן התורה. י"ל ראי' דפסיק רישא בדרבנן אסור
כמ"ש מגן אברהם סימן שי"ד דהא אמר והאידנא
דקיימא לן כר"ש שרי יען דהוה דבר שאינו מתכוון
נראה דאם היה פסיק רישא היה אסור והא כל
האיסור תלישה הוא רק דרבנן, אלא יען דגם בדרבנן
פסיק רישא אסור על כן צריך שלא יהא פסיק רישא
רק סתם דבר שאינו מתכוון דאז שרי לר"ש.

שם מחצית השקל ט"ק ב' בסוף —
א"כ מה נ"מ באילן.

י"ל עפ"י שכתב דדבר שהוא משום לא פלוג
לא חמיר כ"כ א"כ נ"מ יש.

סימן שלז

מג"א ט"ק ו' — ואין נופחין הקרקע.

עיין פמ"ג בשם פרישה דהפי' נפיחה בפיו
והאיסור משום אשורי גומות ועיין מנחת ביכורים
על התוספתא פ"ז דמפרש אין נופחין בכלי מפוח
להשכיב העפר ועיין משנה ברורה האריך קצת, ועיין
שם שמתיר לנפוח בפיו.

סימן שלט

טעיף ג' הגהת רמ"א — ולכן אסור
לתפוס ולהכניס לבית הסוהר.

עיין שבת קכ"א ע"ב דבי ריש גלותא אייתי
לאבא ב"מ וקא מצערא ל' דהוה מסקי ב' זוזי
ושבת ה' ותפסו ל' שיהא שמור אצלם עד אחר
שבת יען שכמ"פ נשמט מאצלם עיין יבמות ק"כ ע"א
דעשה פעולה שלא יכירו אותו משמע דשרי לתפוס
בשבת דהא היה בפני ריש גלותא ולא מנע אותם
מזה, ומצאתי בהבונה על ע"י שעמד ע"ז, והקשה

דהאיך רצו שיפרע חוב בשבת ול"ק דהכונה שתפסו
אותו עד לאחר השבת.

שם מג"א ט"ק ג' — ור"ג תיקן שלא
לבטל התמיד בשבת.

עיין סמ"ע חו"מ סי"א סק"ז תקנה זו באורך
והיינו שע"י שצעק על חברו שאינו רוצה לירד עמו
לדין נבטל התפלה והקריאה.

שם בסוף הסיק — שבשבת לא היו
יושבים הסנהדרין וכו' רק בחול שלא
יהא נראה כאילו דנין בשבת.

עיין סנהדרין דף י"ד ע"א במהרש"א בחא"ג על הא
דאמר בין ב' תחומי שבת הסמיך ריב"ב דבשבת היו
סומכין את הנסמכין לדיני קנסות יען שאז נתקבצו
כל העם שבשדות לידע מי הם הנסמכין עי"ש וצ"ע
דלכאורה נראה כאילו דנין להסמיך איש שיוכל לדון
דיני קנסות.

סימן שמ

טעיף א' — אסור ליטול שערו או
צפרניו בין ביד בין בכלי.

מדסתם משמע דאין חילוק בין שערות ראשו או
שערות קצרות שביד ורגל, ובאמת במשנה ורמב"ם
איתא שערו ושפמו וזקנו משמע דרק אלו ושערו
מפרש רש"י שער דראש ומדפרטו אלו משמע דרק
במקום שיש שערות גדולות שייך גזירה אבל לא
בשער דיד ורגל, וכן משמע בשבת דף ג' ע"ב דמשני
בקטן אשה וסריס פרש"י דלית להו זקן, והא באשה
יש לה שערות ביד ורגל א"כ ידיו ורגליו אינו מיושב
עי"ש, ע"כ דגם באיש ל"ש איסור בשערות דיד
ורגל, וי"ל הטעם דגוזז נלמד מגוזז דצמר בבהמה
ושם שייך רק בשערות גדולות, ובודאי גם אם יש
לא' שערות קטנות בראש וזקן אפילו לא גדלו מעולם
יותר מכדי לכופ ראשו לעיקרן או ליטול בזוג חייב
יען שדרכו ליגדל יותר אבל על ידו ורגלו ושאר הגוף
שאר הדרך ליגדל שערות גדולות אינו חייב אפילו
הם גדולות, ועי"ל יען דאין דרך לגוזז שער היד
ורגל וגוף ע"כ נקט רש"י שער ראשו יען שאין דרכו
ליגוזז לאפוקי שער הגוף, וצ"ע בזה אבל שבות
בודאי איכא גם בשערות דיד ורגל.

שם מג"א ט"ק ט' — אבל כמין אותיות
ודאי אסור.

נלע"ד דיש איסור תורה לרשום על כלי באמצע
כמדת ליטר או חצי וכדומה דהוה תיקון כלי עפ"י
הגמ' שבת ק"ג ע"א דזה הכלל מרבה דחק קפיזא
בקבא חייב ומפרש ר"ח וכן הערוך ערך חק וכן
הביאו רשב"א וריטב"א שם בשם רב האי גאון הפי'
דלא כרש"י רק שהי' לו כלי מדת קב וחקק בכלי
סימן ע"כ קפיזא חייב עיי"ש, וא"כ נראה דלא בשביל
החקיקה רק בשביל הרושם על מדה חדשה חייב
ורב האי גאון כ' שעשה סימן, נראה דחקק לאו דוקא
וא"כ אפי' רושם בכלי זכוכית או מתכות בדבר
המתקיים שיעור מדה חייב חטאת לפי הנ"ל.

ט"ז סוף סעיף י' — דאדם הוי
כקרקע.

בירושלמי שבת פ"ו ה"ה מסיק דאדם אינו
כקרקע עיי"ש לענין אי צריך בית יד למוך שבאזנו
כמו שצריך בית יד לכסוי קרקע.

שם סעיף א' במשנה ברורה ט"ק ב' —
דביד פטור בכל גווני וכו'.

וליטול על ידי סם נראה לעניות דעתי פשוט
דחייב כמו בכלי. חוץ מזה דהדרך הוא לאחר שהדביק
הסם על השערות להעביר הסם בכלי עץ כעין מכחול
ובזה מעביר השער אם כן ניטל השער בכלי וחייב
אלא אפי' אין משתמש בכלי עץ זה אלא מעביר בידו
הסם מכל מקום חייב דהסם בעצמו הוא הכלי דרק
חולש בידו פטור דאינו כדרכו אבל בסם דהוה
כדרכו חייב דלא נקרא ניטל בידו אלא על ידי סם
וזה הוא ככלי. ממילא אפילו השערות נתלשו מיד
כשטח הסם גם קודם שמעביר הכלי עץ ונימא דהעץ
מעביר רק הסם אבל השערות כבר ניטלו על ידי
הסם מכל מקום הסם הוי ככלי והוה כדרכו וחייב,
גם אין לומר דנטילה על ידי סם הוי רק גרמא
ובשעה שטח הסם לא נטלו השערות רק אחר כך
נשרפו מעצמן על ידי חוזה הסם ואין עושה זה
בידים, דזה כמו אשו שחייב משום חציו דמיד
כשטח מתחיל לשרוף השער כנלע"ד. ובתשובת
דובב מישרים סימן ע"א כתב דדומה ניטל בסם

לניטל בידו דלא הוה רק שבות ולא ביאר כלל מה
שכ' וע"כ התיר לבעל מלחמה ליטול בשבת בעצמו
בסם מע"י נכרי בתער ע"ש ולענ"ד יש בזה חיוב חטאת
ע"כ עדיף ע"י נכרי בתער. אבל מצד מלאכה שאינה
צריכה לגופא יש לומר דהוה רק מדרבנן ואם כן
עדיף על ידי סם בעצמו מעל ידי נכרי בתער ומצאתי
בתולדות שמואל חלק ג' דף פ"ז דבסם חייב. ונראה
לעניות דעתי דגלוח שער הן בסם הן בתער בשבת חייב
רק אם הן גדולות לכוף ראשן לעיקרן דלא נקרא
שער רק כשגדולין לכוף ראשן לעיקרן ועיין חתם
סופר אור"ח סימן קנ"ד דהשיעור בשבת כדי שינטל
בזוג כאמור בשבת צד ע"ב כמלא פי הווג עיין שם
ש"י דלהרמב"ם הא דאמרין בנדה נ"ב הלכה כדברי
כולן להחמיר היינו מספיקא, אם כן בודאי אינו
חייב בשבת אלא אם גלח שערות גדולין לכוף ראשן
לעיקרן ועיין שם שהביא דנוב"י סובר דשיעור לענין
גלוח בתער הוא לכוף ראשן לעיקרן. ומצאתי בתולדות
שמואל חלק ג' דף פ"ז בפשיטות דבשבת אינו חייב
רק בשערות גדולות לכוף ראשן לעיקרן. ועל פי זה
אמרתי בקאנצטראציה לאגער, בתשרי שנת תש"ד
דהנאצים ימ"ש הכריחו לגלח בתער ב' פעמים בשבוע
ביום ד' ויום שב"ק והי' אפשר בדוחק להחביא עצמו
פעם אחת בשבוע שלא להתגלח אמרתי ע"פ הנ"ל
שעדיף להתגלח ב' פעמים בשבוע מפעם אחד דבפ"א
נעשו השערות גדולות לכוף ראשן לעיקרן ככגזיר
דף ל"ט ויש איסור תורה הן מצד התער והן מצד
שבת אבל אם יתגלח ב' פעמים בשבוע לא יהיו
השערות גדולות כל כך ויש כאן רק איסור דרבנן
הן מצד שבת והן מצד גלוח בתער ועיין חתם סופר
הנ"ל שפקפק על זה וכתב דהחוש והנסיון מעיד
שיגדילים בפחות מג' ימים וצריך עיון.
מצאתי במור וקציעה סימן ש"מ אהא שכ' הטור
דביד אסור כ' נ"ל ה"ה בסם עמ"ש ביו"ד סי' קפ"א.
סובר דבסם הוא כביד, וראיתי בהר צבי שנדפס סוף
טויו"ד שכתב ג"כ דבסם ל"ד לביד, ויש איסור תורה
ע"כ יעשה ע"י גוי.

שם סעיף ג' — והמחזק דיו וכו'.

בפירוש ר"ח שבת דף קמ"ט כ' דאם צחצח הסיג
מן המראה הוא מוחק משום הכי אין רואין במראה

בשבת ואח"כ כתב דאם צחצח כעין חלודה מהמראה
הוא מתקן מנא. ועיין שם שכתב דהשף בין העמודים
חייב משום מוחק ולא משום ממחק.

סימן שמב

מג"א — דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא

עי' ת' מהרי"א הלוי ח"ב סימן ד' הביא ראיה
מתוס' עירובין ל"ד ע"א ד"ה ואמאי דגם באפוקי
יומא ל"ג על שבות בהשמ"ש, ועיין מחהש"ק כאן
ועיין גזיר ח' ע"א ובפי' הרא"ש דס' גזירות להקל
אבל אם כבר הוא גזיר וס' אם יצא מנזירותו אמרינן
ס' גזירות להחמיר ועי"ש דאם יצא מנזירותו וספק
אם התחיל גזירות חדשה הוה כאילו לא היה גזיר
מעולם וס' להקל עי"ש ויש ללמוד קצת לכאן.

סימן שמג

סעיף א' — קטן אוכל נבילות אין ב"ד
מצווין להפרישו.

בנוב"י ת' אה"ע סי' ל"ד כתב דלא מצינו זה
רק באיסור שהיא לשעתו אבל איסור שאנחנו יודעים
שאם יבא לזה בקטנותו ישאר בזה לעולם היכן מצינו
שאין ב"ד מצווין להפרישו תיכף עכ"ל.

שם — אבל אביו מצווה לגעור בו
ולהפרישו.

במגדל עוז ליעב"ץ דף ט"ז כ' דשיעורו בן ד'
שלמות לבריא ובן ה' לכחוש כמו שמצינו ביניקה.
ונראה שם דגם לספי בידים נתן שיעור זה, וצ"ע
דגם לבן יום א' אסור לספי בידים.

שם — וכן אסור להרגילו בחילול
שבת ומועד.

בד"מ סי' שכ"ה סק"ח כ' ועכשיו נהגו להקל
לומר לעכו"ם ולתינוק להביא ולהוליך דרך רה"ר
לפי שאינו רה"ר גמורה ע"כ נהגו להקל. ונ"ל
דנכון להחמיר דלא יהא אלא כרמלית כבר נתבאר
סי' ש"ז דהרבה פוסקים אוסרים שם אמירה לעכו"ם
וע"כ המחמיר תע"ב עכ"ל ד"מ וחי' שהשוה תינוק
עם עכו"ם דנהגו להקל מצד דהוה כרמלית ולא
ראיתי שיביאו דברי ד"מ.

שם הגהת רמ"א — וקטן שהכה אביו
או עבר שאר עבירות בקטנותו.

קטן שגנב מחויב אביו להחזיר את הדבר שגנב
בנו הקטן עיי' ב"מ דף ק"ב ע"א אביו של קטן
חייב להחזיר הביצים שגזל בנו הקטן מפני דרכי
שלום, היינו שבעל החצר לא זכה בביצים רק
מפני דרכי שלום עי"ש ואפ"ה צריך להחזיר כש"כ
אם גזל או גנב דבר שזכה בו הנגזל מה"ת בודאי
חייב אביו של הקטן להחזירו.

שם מג"א סק"א — ואפשר דכל המצות
דמי ליו"ה וצריך לחנכם.

עי' פסחים פ"ח ושו"ט ע"י בנו ובתו הקטנים
בע"כ עיי' רש"י משום שמחויב לחנכם הרי דבכל
המצוות מחויב לחנך.

סימן שמה

סעיף ב' — וכן חריץ עמוק עשרה
ורחב ד' על ד'.

ואם כיסה הבור או החריץ בנסרים או בדבר
אחר בטל ממנו שם רה"י יען דהמחיצות נתבטלו
עי' שאין נראין ועי' שהמחיצות נדרסות עיי' סי'
שצ"ב סי"ז לענין חריץ שנתן עליו גסר דבטלו
המחיצות, כ"כ בשו"ת נוב"י מה"ת או"ח סימן מ"ב
ובשו"ת אמרי יושר ח"א סימן ב' באורך עי"ש.

שם מג"א סק"א — תל שהוא משופע
והוא מתלקט גובה י' מתוך הילוך
ד"א הוי רה"י.

שבת דף ק' ועיי' מהרש"ל שם דרש"י סובר
רק בגבהו הוה רה"י ורמב"ם סובר דבכ"מ הוה
רה"י עי"ש ובמעשה רוקח על הרמב"ם פי"ד הט"ז
כ' דגם הרמב"ם סובר כרש"י ולא הזכיר מדברי
מהרש"ל הנ"ל.

סימן שמז

מג"א סק"ה — ואם נטל פירות או
שמן מעל גבי המים פטור.

עיין ק"נ על הרא"ש פ"ק דשבת אות ד' כ'

או רק חייב מה"ת דנלע"ד דמה שמוציא את הרוק או מי רגלים הוה משאצל"ג דהא א"צ את הרוק או את המ"ר בר"ה, רק רוצה לסלקו א"כ הוה משאצל"ג ולדידן פטור בכה"ג רק לרמב"ם הפוסק כר"י במשאצל"ג דחייב עיי' פ"א ה' שבת ע"כ שפיר העתיק הא דהשתין ורק חייב בפ"ג משבת אבל האיד העתיק המג"א דין זה הא לעיל סי' רע"ח ושל"ד מבואר דמשאצל"ג פטור וצע"ג.

ודברי ר' יוסף בגמ' דאמר דין זה י"ל דאליבא דר"מ במתני' שם קאי עיי' תוס' שם דת"ק דר"י הוא ר"מ. ונראה דהוא סובר משאצל"ג חייב דכיון דסובר דשא"מ אסור בבכורות ל"ג ע"כ סובר משאצל"ג חייב כ"כ הה"מ פ"א מהלכות שבת דלמ"ד דשא"מ אסור גם מלאכה שאצל"ג חייב עיי"ש, וע"כ אמר ר' יוסף דלדידיה חייב, ואפשר דגם ר' יוסף סובר משאצל"ג חייב, אבל לדידן לא יתכן זה. ושמחתי מאד שמצאתי ברי"ף שכתב ע"ז דרק לר"י דסובר משאצל"ג חייב אמורים דברי ר' יוסף דהא האי רוק אינו צריך ליהנות בו אחר שרקקו ע"כ, וא"כ צע"ג דברי מג"א שהעתיק דבר זה, ועיי' ק"נ שכ' דהרא"ש דהעתיק דברי ר' יוסף לא להלכה העתיק רק ללמוד ממנו דבר אחר אבל לא האי דינא דהשתין ורק חייב דהוא סובר ג"כ משאצל"ג פטור עיי"ש, והנה צע"ג דהא רק הוה פחות מכשיעור דהא הרקיקה רק כ"ש הוא ואין בה שיעור הוצאה וצ"ע האיד יתחייב להרמב"ם בזה בשלמא מ"ר הם עפ"י רוב רביעית כאו"ח סי' ע"ט, א"כ הוא בכלל כל השופכין ברביעית, אבל ע"ל הרוק הנזק מתחייב, ואפשר יען דצריך לרוק חשיב אצלו האי כ"ש וא"צ לשיעור והוה בכלל מ"ש הרמב"ם פ"ח ה"כ המוציא לדוגמא ולכל כיוצא בזה חייב בכל שהו וגם זה בכלל דהא חשיב אצלו בכ"ש שיוציאו מגופו וצ"ע שלא העירו בזה הספרים.

סימן שנו

מחצה"ש ס"ק ט' — דוקא בלבנים

רצפה של אבנים ספק אי בולע — אבל לבנים אפילו שרופים בכבשן בודאי אין בולעים כצ"ל — וע' פמ"ג במ"ז סק"ט שכ' להיפוך והוא פלא דהא

על מג"א דעדיפא הול"ל דגם בפירות בכלי והכלי במים פטור, וכן הי' יכול למינקט שמן מע"ג יין ג"כ פטור, הנה מש"כ לענין שמן ע"ג יין תמוה שלא ראה ברש"י מפורש דאין חילוק בין שמן ע"ג יין או ע"ג מים רק לענין תרומה נקט יין והרמב"ם פ"ג מה' שבת העתיק שמן ע"ג מים עיי"ש, ומש"כ לענין פירות בכלי והכלי צף ע"ג מים ג"כ יכול לכתוב דפטור לענ"ד דסובר מג"א כיון דגמ' קאי בתיקו א"כ הוה ספק תורה ואסור מה"ת לעשות כן ככל ספד"א דמה"ת לחומרא, ואי הי' כותב פטור א"כ משמעו ככל פטור דשבת דרק אסור מדרבנן, והנה לא אכחד דרמב"ם באמת נקט גבי פירות בכלי פטור, אבל נלע"ד דרמב"ם לשיטתו דספד"א ג"כ מה"ת לקולא רק מדרבנן אסור ע"כ נקט פטור, וזה לא א"ש לחד גי' ברמב"ם פ"ט מה' טומאת מת דבאי' כרת מודה דאסור ספקו מה"ת עיי"ש דא"כ גם גבי שבת הו"ל להחמיר ולכתוב דאסור מה"ת — אבל מג"א סובר דספד"א מה"ת אסור ע"כ השמיט דבר זה וכן לעיל לענין אי הוא בעצמו קיבל — הרמב"ם כ' דפטור ומג"א כ' דהוא ספק נלע"ד ג"כ כמש"כ. ופלא ראיתי בקיצור פסקי הרא"ש שכ' אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים והוציא האגוז חייב, ופלא האיד אפשר לומר חייב חטאת בדבר שנשאר בגמ' בתיקו, ועיי"ש אות ה' לחד גיר' דגרס חייב צ"ע ג"כ, ומ"ש יין ע"ג מים פטור צ"ע דאם מתערבין זב"ז והוה כמים ע"ג מים דחייב רק צ"ל שמן דשמן אינו מתערב ע"כ שייך המחלוקה בזה אי הוה חיבור.

סימן שמט

סעיף ג' — מותר לו לאדם לעקור חפץ ברשות הרבים וליתנו לחבירו וכו'.

בק"נ פרק י' דעירובין אות פ' הביא דמהרש"ל בתשובות סימן א' אסור לעשות כן בחצר שלא עירבו והק"נ מביא ראיה לדבריו דהחמירו בחצר שלא עירבו דאם כן בטלת תורת עירוב דיכול להוציא על ידי הושטה רק לענין מילה התיר ע"ש.

סימן שנ

מג"א ס"ק ג' — ואם השתין או רק חייב. צ"ע דברי מג"א דכ' לדבר פשוט דאם השתין

הפלתי כתב דלבנים שרופים אין בולעים והעתיקו בתו"ש.

סימן שנו

סעיף א' — ובלבד שלא יהא אורכו יותר משנים.

עיי' פמ"ג דדוקא כשיש בו סאתים אבל כשהוא פחות מסאתים אפי' דאריך הרבה וקטין שרי ג"כ לטלטול ולא הביא שום מקור לדבריו, ומצאתי ראי' לזה מתוס' ערובין דף כ"ה ע"ב ד"ה קרפף בתי' הב' דכשהוא פחות מב"ס אפי' דארכו יותר מב' ברחבו מ"מ שרי עיי"ש, ונראה שבת' הא' לא סברי כן ועיי' פסקי תוס' העתיקו רק תי' הב' ועיי' בס' מנחת זכרון על תוס' שם שהקשה על תי' הב' ממחני' עיי"ש. ובאמת הרשב"א וריטב"א לא העתיקו רק תי' הא', נראה דסברי דאפי' פחות מב"ס שייך הא דלא יהא ארכו יותר על רחבו פי שנים אמה אחת וצ"ע לדינא.

סעיף ט' — קרפף יותר מסאתים שהוקף לדירה ונטע רובו אילנות.

ע' ת' מהרי"א הלוי ח"א סי' ר"ב אם דשאים שנורעו דינם כאילנות או כורעים והעלה להתיר ופלא שהגאון במנ"פ העתיק דבריו ובספרו אמרי יושר ח"א סי' קע"ז שכח מש"כ וכ' דרק בגדלו מאליהן התיר מהרי"א אבל בנורעו אסור בפשיטות ופלא הא מפורש השאלה בנורעו, והנה נלע"ד כדמות ראי' דדשאים שנורעו הם כאילנות משבת דף ע"ג ע"ב האי מאן דקטל אספסתא חייב משום קוצר ומשום נוטע יען דע"י הקצירה צומח אח"כ עיי"ש, וצ"ע למה אמר דחייב משום נוטע ולא משום זורע כמ"ש אח"כ מאן דקניב סילקא חייב משום זורע כן יאמר כאן משום זורע דנוטע שייך באילן, אע"כ יען דהא אספסתא עיי' ב"ב דף כ"ח ע"ב דהוא נורע לבהמה מ"מ כיון דלא גדל שם איזה מין ירק או זרעים רק שחת וזה נאכל לבהמה הוה כאילנות יען דראוים לטייל בהם יותר ממיני ירקות וזרעים כנראה בחוש ע"כ שייך בהן לשון נטיעה יותר מלשון זריעה.

סימן שסב

סעיף י"א — מהו צורת הפתח קנה מכאן וכו'.

אפילו כל שהו כן כתבו תוספות סוכה דף ז' ע"א דמדלא יהבינן שיעורא במשהו די, ובסוכה צריך שהקנה יהא חצי טפח דבעינן מחיצה ניכרת אם כן נכון להחמיר בעירום גם כן שהקנה יהא חצי טפח.

שם סעיף ז' הגהת רמ"א — ואם שכח דבר אחד ברה"ר יותר עדיף להוליד שם תינוקות.

נראה דוקא תינוקות לשון רבים דאז נראה שמוליכין אותם לשחוק שם אבל לא קטן א' דאז נראה להקטן שהביאו אותו בשביל להגביה הדבר עיין יבמות קי"ד שמשם מקור הדין נראה כן דרק להביא תינוקות רבים התיר שישחקו שם. וחיי"א כמ"ה דנקט קטן לשון יחיד לאו דוקא, ונראה דאין חילוק בין זכרים לנקבות, וכונת רש"י שם הוא זכרים או נקבות ודברי ח"ס בחי' לסוגיא דפוס מונקאטש דף ל' דמפרש זכרים עם נקבות עיי"ש שכ' דנקיבות אין מצוות בעשה דתשבות וליכא מצות חינוך ולכשימצאו המפתחות יכירו אותן הזכרים שהם מבהמ"ד הוא רק ע"ד פלפול אבל להלכה הא רמ"א כתב סתם תינוקות.

סימן שסג

שערי תשובה סק"ט — אין דרך לעשות צה"פ סמוכים זל"ז.

עיי' ח"ס או"ח סי' פ"ח דמהני שכ' שם ואי לא סגי בקנה א' יעמיד ב' וג' קנים בין כל א' פחות מעשר ועיין סוף שו"ת טוטו"ד מהד"ק ס"ב הביא דברי שע"ת וחולק ע"ז עיי"ש.

סימן שסו

סעיף א' — חצר שהרבה בתים פתוחים לתוכו אטרו חכמים לטלטל.

עירובי חצרות הוא אי' קל דרבנן כמבואר שבת דף ל"ד, דהקילו בו ועיי' פמ"ג סי' שצ"ג בשם

המ"מ דעושיין בו ס' דרבנן אפי' לכתחלה עיי"ש
וכ' בשם הפרישה דאפי' תרתי דסתרי בב"א עושיין
עיי"ש, וצ"ע מעירובין פ"ו ע"ב דאמר ע"כ לא
קאמר ר' יוסי דמחיצה תלוי' מהני אלא בסוכה
דאיסור עשה אבל שבת דאיסור סקילה לא וקאי
על ע"ח דלא מהני מחיצה תלוי' יען דכל דתיקון
רבנן כעין דאורייתא תיקון עיי"ש הרי דהחמיר
הרבה בע"ח עוד יותר מסוכה וא"כ אמאי הקילו
בספיקן, ודוחק לומר דרק לר' יוסי אמרינן כן דאין
הלכה כמותו, ונראה דרק לענין ס' דבהשמ"ש הקילו
ולא לענין דברים אחרים דאפי' לענין ס' אחר
אמרינן עירובין דף ע"ז ע"א דלא הקילו בס' ע"ח
בתרתי דסתרי עיי"ש דרק לענין בהשמ"ש דלא
מינכרא מילתא וצ"ע.

שם סעיף ט' — ובלבד שיזכנו להם
ע"י אחר.

הכונה ע"י אחר היינו לאפוקי ע"י עצמו שאז
לא יצא מרשותו, אבל אין הכונה ע"י אחר שאינו
מבני החצר דודאי יוכל לזכות ע"י א' מבני החצר
וכ"ש דמהני עיי' תניא שכ' דמהני ע"י אחר מצד
דשלוחו של אדם כמותו וא"כ אי מזה לבני החצר
ע"י א' מהם בודאי מהני, וכן אם ב' דרים בחצר וא'
נותן פת יוכל לזכות לחברו בעצמו לומר זכה בזה
לעצמך וכ"ש דעדיף.

שם סעיף י"ד — מברך על מצות
עירוב.

נלע"ד דאם יודע שהוא וגם חבירו לא יטלטלו
בחדר באותו שבת לא יברכו דהעירוב נתקן שיוכל
לטלטל כמ"ש טו"ז סי' שצ"ה והוא מב"י שם בשם
הגה"מ ריש ה' עירובין דטעמא רבה איכא דלא
ליתי לידי איסור טלטול וכ"כ הלבוש כאן וסי'
שצ"ה שלא יבואו לידי איסור טלטול ולא הוה מצוה
בפ"ע לערב, וע"כ י"ל דגם אם יש לו ספק בשבת זו
אם יטלטלו לא יברך ואם בירך ולא טלטלו בשבת
יש לעיי' אם הברכה הי' לבטלה עפ"י דברי ריטב"א
המובא בשערי תשובה בסימן קנ"ח דכיון דבשעת
הברכה היה דעתו לאכול, ל"ה ברכת גט"י לבטלה
אפי' לא אכל אח"כ עיי"ש. וה"נ י"ל בנ"ד, ועיי'
רמ"א סי' תל"ב שכ' דדעת כל אדם לבער אם נמצא

ע"כ ל"ה לבטלה אם לא מצא חמץ, נלע"ד ג"כ פי' כן
יען דבשעת הברכה הי' דעתו אם ימצא ולא יצא
מפיו לבטלה, כמ"ש ריטב"א הנ"ל, משו"ה נלע"ד
דטוב לעשות עירוב על כל השנה דאז א"א שלא
יטלטל בשבת א' והוה הברכה כהוגן משא"כ אי
יערב ויברך בכל ע"ש, אפשר שלא יטלטלו באותו
שבת ויש חשש ברכה לבטלה, מיהא נלע"ד דביש ספק
אם יטלטלו בשבת זה יוכל לברך על העירוב דתקנת
חכמים הי' על הספק כמו בבדיקת חמץ שכ' הח"מ
פ"א ה' חו"מ ה"י בשם הרא"ה דבדיקת חמץ על
הספק תקנוה החמירו בספיקה יע"ש, כן י"ל בתקנת
עירוב שנתקן על הספק על כן יוכל לברך בספק
אם יטלטלו בשבת, ואפשר י"ל אפילו ודאי שלא
יטלטלו בשבת יש לברך יען דתקנת הי' על הרוב
דרוב בנ"א הדרים בבית מטלטלים בהחצר ע"כ אפי'
יארע שבחצר זה לא יטלטלו צריך לערב ולברך בפרט
שתקנת שלמה בעירוב הי' שלא יטעו לומר שגם
מרה"י לרה"ר מותר לטלטל עיי' רמב"ם פ"א
מעירובין ה"ד א"כ אינו תלוי כלל בטלטול רק בדירה
אם דר שם צריך לערב ולברך אפילו יודעים שגם
אחד לא יטלטל בשבת זה, ומ"מ צ"ע אם בודאי
לא יטלטלו באותו שבת אם יברכו.

שם סעיף ט"ו — או בשעה שמזכה
להם.

נלע"ד דיוכל לעשות העירוב אפי' בתחלת
השבוע לצורך שבת דהא יוכל לערב על כל השנה
א"כ אין קפידא שיעשה בע"ש כנהוג בפרט אם
יודע שלא יהי' לו בע"ש א' מי שיוזכה בעירוב
יוכל להקדים עצמו בימי החול, אפי' אם עירוב
תבשילין יש קפידא לעשות בעיו"ט עיי' תקכ"ז סעיף
י"ד שכ' לכתחלה יעשה עירוב לכל יו"ט, ומבואר
דבעיו"ט עושה תבשיל אבל בע"ח יוכל לעשות
בימי החול ג"כ.

שם מגן אברהם ס"ק ח' — אין
מוציאין ממנו.

עיי' בשו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קע"ב
הטעם דהא דאסור לשנות לבית אחר הוא מפני
דרכי שלום ומבואר בגיטין דף ס"א דאין מוציאין
בדינין אם נטלו ממנו.

שם סעיף ד' — בשערי תשובה כתב
ע"ן בשו"ת חכ"צ וכו'.

סימן שע

סעיף ב' ברמ"א — ויש אומרים דכל
זה כשאין דיורין בחצר אלא הם, אבל
כשיש דיורים אחרים ומוליכין עירובו
וכו'.

במאירי שם דיש מפרשים דאם יש דיורין
שאינן לו בהם תפיסת יד לא מהני מה שיש לו
ברובן תפיסת יד ואפילו אותן שאינן לו עמהן תפיסת
יד אין אוסרין כגון שבטלו את רשותן לו לא מהני
ע"ן שם וסיים ואין הדברים נראין.

סימן שעב

סעיף א.

נלע"ד דכלים ששבתו בחצר היינו כשקידש
היום היו בחצר כמ"ש רש"י שבת ק"ל ע"ב ד"ה ששבתו
דתלוי בשעת קידוש היום ואחר כך בשבת הביאו
אותם לבית בהיתר שלא צריך עירוב או שעשו
עירוב ואחר כך הוציאו אותן הכלים לחצר גם כן
בהיתר דינם כמו אלו לא היו בבית ומותר להוציאן
מחצר לחצר ולגגות דמה שהיו באמצע שבת בבית
לא יעשה שום שינוי דהעיקר הוא בשעת קידוש
היום, וכן אפילו אם שבתו בחצר ואחר כך באיסור
הביאם לבית דהא אסור להכניס מחצר לבית כמו
שאסור להוציא מבית לחצר כלים ששבתו בבית
כמפורש בתוספות עירובין דף צ"א ע"א ד"ה ושמאל
ואני הבאתי רא"י לתוס' דלא הביאו שום רא"י מגמ'
מפורשת דף צ"ב ע"א שם מאי למטה בבתי מפורש
דאסור להכניס כלים ששבתו בחצר לבית ונלע"ד
דכלים אלו מותר אח"כ להוציאם חוזה לחצר כיון דלא
שבתו בבית רק הובאו לבית באיסור וכל שכן אם
הובאו על ידי גוי, וכשבאו אחר כך לחצר דינם
כתחילה ומותר להוציאם מחצר לחצר ולגגות, ואפשר
על פי זה לישב קצת פירש רש"י שבת קל ע"ב
ד"ה ואייתיהו דהתינוק ואיזמל היו בבית דקשה
הא אסור להוציא מבית לחצר כלים ששבתו בבית
ע"ן מהרש"א שם. ולפי מה שכתבתי יש לומר
דתינוק ואיזמל היו בשעה שקידש היום בחצר לשעה
קלה ואחר כך הכניסו לבית על ידי גוי ומותר אחר
כך להוציא לחצר את התינוק ואיזמל ושם בחצר ימולו.

בספר משנה שכיר סימן מג הקשה על דין
דחכ"צ מסי' שע"ח דנראה דיוכל להיות שני עירובין
וע"ן בכד הקמח להלבו"ש ס"י שהעיר בזה וע"ן רש"י
עירובין דף ע"ו ע"ב ד"ה יותר שכתב דאם עירבו
שנים הוה כחולק עירובו, נראה כח"צ, ובתש' האלה
לך שלמה או"ח סי' קפ"ד הביא מסי' שע"ח וכמ"ק
דמוכח דלא כחכם צבי ומיישב ע"ן שם. וע"ן
ספר זכרון יוסף אות רס"ט דמיישב קושית ספר
משנה שכיר אבל אני מצאתי בהפלא"ה שנדפס
שנת תרנ"ה דף כז חולק על הח"צ וכתב מאי מזיק
שני עירובין מי יתן והיו שותפין בכל בית, וחולק
עירובו היינו שאין שיעור עירוב בכל אחד וכן
בבית שבין שתי מבואות מערב עם כל אחד וזה פשוט
לדעתי ע"כ. וע"ן בס' התעוררות תשובה ח"א סימן
קפ"ו דהביא גם דברי הפלאה הנ"ל.

סימן שסח

סעיף ג' — בזמן שהם י"ח או פחות
שעורו כגרוגרת לכל אחד.

הנה בכאן אינו מפורש האי לכל א' אם הכוונה
לכל א' מהבתים די בגרוגרת אף שיש כמה אנשים
באותו בית מ"מ די בגרוגרת או הכוונה כאו"א
מהאנשים כגון שיש ב' בתים בחצר ודריים שני
בע"ב, אבל יש להם י"ח נפשות צריכין י"ח גרוגרות
וצ"ע, ולכאורה חשבתי דלכל נפש בעי וקצת נראה
כן בלבוש שכ' טעם של י"ח גרוגרות שיש בזה חצי
גרוגרת לאחד לסעודה א' שיש בה כדי להשיב נפש
נראה דלכל נפש בעי, ואפילו לקטנים. אבל באמת
ראיתי בריטב"א עירובין דף פ' ד"ה גרש"י, ודף ע"א
ד"ה רב יוסף דהכוונה לכל אחד ואחד מהבתים וכ"כ
תויו"ט פ"ז מ"ח בשם רבינו יונתן דא"צ לכל א' וא'
מבני הבית, וכן במאירי כ"כ וא"כ גם כאן הכוונה
כן כיון שאינו מפורש להיפך ושם מצינו בפ"י כן
שוב ראיתי בחי"א וקשו"ע וערוך השלחן כ' בפ"י
בעלי בתים.

משנת

סימן שפב

יעקב

קטו

סימן שפב

סעיף א' והגהת רמ"א. — ישראל
שהשכיר או השאיל ביתו לנכרי אינו
אוסר עליו.

גלע"ד דאם ישראל המשכיר הוא מומר לחלל
שבת אז צריכין הישראלים הדרים בחצר שם לשכור
הרשות מעכו"ם הדרים בשכירות שם דל"ש טעם
שכ' רמ"א דלא השכיר ביתו שיאסור עליו דהוא
אינו משמר שבתו ומוציא גם ברה"ר ולומר דיען
שיש לו גם ישראלים הדרים בחצר לא השכיר
אדעתא שיאסור העכו"ם על הישראלים בודאי ל"ש
לומר כן דאין דעתו קרובה אצל השוכרים כמו אצל
עצמו, ועיי' משנה ברורה שהעלה להלכה באם
אין בעה"ב דר בחצר זה, רק השכיר לישראל
ולנכרי ל"ש דין זה, וצריך לשכור מהנכרי כמ"ש
בחמד משה וברכ"י וחולק על החי"א שסובר דגם
באם אין דר הבעה"ב שייך דין זה עיי"ש, וא"כ
כש"כ נ"ד דאין נ"מ להבעה"ב דאינו משמר שבתו
ובודאי לא כיון בשכירות לנכרי שלא יאסור עליו.
רק אפי' לחי"א שסובר דגם אם אין בעה"ב דר
שם שייך דין זה אבל בנ"ד בישראל מומר גלע"ד
דמודה דל"ש שלא יאסור עליו וצריך לשכור
מהעכו"ם הדרים שם.

שם סעיף יב.

ברש"י עירובין סו ע"א מפרש על הא דאמר מה
מערב אפי' שכירו ולקטו פרש"י דנכרי אם ישראל
הוא נותן עירובו ודיו ובשוכר פירש"י שכירו לקטו
דנכרי "אם נכרי" הוא משכיר רשות אדונו ומפורש
דרש"י סובר דישאל שכירו של גוי לא יוכל להשכיר
וכ"כ רבינו יהונתן, וכן באו"ז דף מ"ד ע"ד, אבל
ברמב"ם פ"ב הלכה י"ב מפורש אפי' הי' שכירו או
שמשו של עכו"ם ישראל הרי זה משכיר שלא לדעתו
ולענ"ד לא מצאתי בשו"ע מוזכר דיעות אלו אם
שכירו ולקטו של גוי צריך להיות דוקא גוי או
אפילו ישראל, רק דין אחר כתוב כאן דאם אין
רוצה להשכיר יתקרב אליו ישראל עד שישאל לו
מקום בזה יש פלוגתא אם צריך עירוב וגם שכירות
או די בעירוב ובעצי אלמוגים סעיף קטן יט סוף
ד"ה ודברי כתב דשכירות מהני בלא עירוב לדברי

סימן שפה

סעיף א' — אבל עירוב אינו מועיל
כיוו שאינו מודה בעירוב.

מבואר ברמב"ם סוף פ"ב מעירובין וז"ל כללו
של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין
מערבין עמו לפי שאין מודה בעירוב ואין שוכרין
ממנו לפי שאינו ככתי' אבל מבטל הוא רשותו
כישראל הכשר ע"כ א"כ מי שאינו מחלל ש"ק
בפרהסיא רק בצנעא גרע דהוה אינו מודה בעירוב
ולא מהני השכירות רק ביטול ומי יכול לבקש
מכולם שיבטלו ומכאן זה פקפקו כמה גדולים על
היתר הערובין בזמנינו.

אולם בס' ארחות חיים בהגהות הג' מברעזאן
חידש דכל זה רק בשכר מאתו לא מהני אבל אם
שוכר מעכו"ם היינו שר העיר מהני א"כ כעת דשוכרין
מעכו"ם הרשות בכללו מהני גם למי שאינו מודה
בעירוב, גם ההיתר של המג"א סי' ש"פ סק"ו דרק
בשבת לא מהני לשכור מישראל אבל בחול מהני,
א"כ כעת שוכרין בחול מהני גם ממי שאיננו מודה
בעירוב ובשו"ת האלה לך שלמה או"ח סימן ו' כ'
דמי שאינו מודה בעירוב לא גרע מנכרי ומהני לו
השכירות משר העיר ומועיל לכולם.

שם מג"א ס"ק ב' — ואם חלל שבת
בחד זמנא לא מקרי מומר.

ואם כתב בשבת פ"א הוה מומר עיי' טו"ז
אה"ע ססי' קכ"ג כיון דעל ב' אותיות חייב א"כ
על כל ב' אותיות עובר הוה כעובר כמ"פ.

שם סעיף ב' — בביאור היהיה —
ד"ה אפילו מה שכתב באיסור מוקצה
אם נעשה מומר, אחר כך מצאתי
בתפארת ישראל שהחמיר ג"כ במוקצה

בתפא"י ריש פ"ו ערובין כ"כ וכן כ' בגיטין
פרק ב' אות ל"ג דהוה מומר לגבי כתיבת גט ושאר
דברים גם כן על ידי טלטול מוקצה.

סימן שפו

סעיף א' — ואין צריך ליתנו בבית
רק שיהיה מקום המשתמר.

ברש"י סוכה דף ג ע"ב ד"ה מי מינטר נראה
דרכ בכלי הוה מקום המשתמר בחצר.

סימן שצד

סעיף ב' הגהת רמ"א — ויש לבצוע
עליו בשחרית בשבת.

ראיתי בסוף שבת בהגהות גליון אלפס על הרי"ף
הקשה על זה מר"ן שבת דף קי"ז שכתב דכן
נהגו בכל ערבי שבתות לאכלו הרי דבלייל שבת
אכלו וכן מפורש בירושלמי ערובין פ"ו סוף ה"ו
דברך על העירוב בלילי שובתא, והנה מירושלמי
הנ"ל כבר עמד על הרמ"א בשירורי קרבן שם וכ' דיען
דאכלו סעודת ליל שבת עוד מבעו"י ואז לא קנה עוד
העירוב ע"כ כ' רמ"א לאכלו בשחרית וכן מש"כ הר"ן
דבלייל אכלוהו ג"כ מיירי יען דהם התפללו ואכלו
בלילה אבל מזמן הרמ"א שאכלו מבעו"י כ' דיאכלו
אותו בשחרית, ובס' יד יוסף תמה דלפי מה שביאר
בס' שע"ב דאף דאמרין אי הותרה למקצת השבת
הותרה מ"מ בידים אין לבטל המחיצה בתוך השבת.
א"כ למה יבטל כאן העירוב בתוך השבת והוא
תמוה מה ענין פת העירוב למחיצות העירוב
דהמחיצות בודאי אסור לבטלם בתוך השבת אבל
פת דרך בשעת בהשם"ש בעי א"צ יותר ועיין חי'
הר"ן לשבת קי"ז כ' די"מ הא דאמרין ר' אמי ור'
אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא שרו עילו' היינו
המוציא הואיל דאיתעביד בה מצוה חדא ליתעביד
בה מצוה אחריית, דבמוצאי שבת אכלו העירוב,
וי"מ אפילו בשבת דכיון דהותר לבהש"מ הותר ונראה
די"מ הא' סברי דהעירוב צריך להיות כל השבת
קיים עכ"פ לכתחילה — דודאי בדיעבד מודו אי
נאכל העירוב אחר בהשם"ש מהני וחי' קצת דהר"ן
כ' די"מ דגם בשבת אכלוהו כיון דהותר לבהשם"ש
הותר לכל היום כולו דזה גם י"מ הא' מודו רק
דסברי דלכתחלה אין נכון לעשות כן וכאן דסיפר
מזהיר ר"א ור"א בודאי אין הכונה דאכלו בשבת
וא"כ לא הביא הר"ן בי"מ הב' שום רא' דלא כפי'
הא', וצ"ע לענין כונת הי"מ הב' נגד י"מ הא', ונראה

דסברי י"מ הב' לפרש דגם לכתחלה א"צ להיות רק
בהשם"ש.

ומצאתי במאירי ברכות ל"ט מפרש להא דר"א
ור"א על עירוב תבשילין שרו בה ברכת המוציא
אבל עירובי חצרות ותחומין א"א לפרש דהרי נאסר
לטלטל אח"כ בחצר, נראה דסובר כיש מפרשים בחי'
הר"ן הנ"ל וכן ברא"ה על הרי"ף ברכות
כ' דאם בעירובי חצירות מיירי בשבת אחר רק אם
עירובי תחומין מיירי באותה שבת, ובאמת מאי חילוק
בין ע"ח לע"ח ואפשר צ"ל עירובי תבשילין ומפרש
כמאירי.

ועיין מהרי"ל ה' ער"ח נראה דצריך העירוב
קיים כל השבת, ועיין דובב מישרים סי' קל"ח פי'
דברי מהרי"ל דסובר אם כי מותר לאכול העירוב
מיד, אבל בעינן שיהא פת העירוב בין של ע"ח
בין ע"ח ראוי לכל השבת ואם אינו ראוי לכל היום
לא מהני עי"ש. ובת' חלקת יעקב סי' רי"א הביא זה
לענין ער"פ שחל בשבת במה יעשה ע"ח והעלה
דאין לעשות בחמץ יען דמוכרח לאכלו בשחרית
רק יעשה במצה דחוי לקטנים, ולענ"ד דיש סברא
דעדיף בחמץ דראוי גם לגדולים ויאכלו בשחרית וצ"ע
למעשה דהפי' במהרי"ל הוא דבר חדש.

סימן שצח

סעיף ו' — והאוצרות שאין בהם בית
דירה.

עיין ח"ס אה"ע ח"ב סי' ל"ג כ' דכרם גדול
מוקף גדר ובתוכו בית דירה רחוק מהעיר פשיטא
שאין הכרם מתחשב אף שהכרם סמוך להעיר כיון
דהבית דירה רחוק.

סימן תט

סעיף ד' — שיעורו שתי סעודות בינוניות
שהם כשנשה ביצים מפת.

לענ"ד נר' דכשמערב ע"ח ביו"ט או שבת שבסוכות
והעירוב מניח בבית או בחוץ וכדומה ולא בסוכה
לא יעשה העירוב מפת רק מדבר שיוכל לאכול חוץ
לסוכה כגון ליפתן וכדומה דאם מערב בפת חוץ
לסוכה א"כ הא אסור לאכלו שם סעודת קבע דהיינו
ג' ביצים מפת וא"כ האיד יהני העירוב דהוה כדבר

סימן תכב

סעיף א' — ואם לא אמרו בערבית אין מחזירין אותן.

חיי' ראיתי בסוף לבוש או"ח במנהגים אות כ"ט כ' וז"ל אם שכח יעלה ויבא בתפ' ערבית היחיד חוזר שכבר קבלו גם תפ"ע לחובה, אבל לא הש"ץ דתפלת הש"ץ הוה כקידוש החודש מפני שהוא ברבים ואין מקדשין החודש בלילה עכ"ל וכל זה צ"ע דמה שייך חזרה אצל הש"ץ דמערב אינו אומר הש"ץ בקול רם, גם מה שכ' שיחיד חוזר לא נמצא בפוסקים אדרבה מבואר בכל הפוסקים להיפך וגמרא מפורשת ברכות דף ל' דאין מחזירין בערבית וברייתא המובא בשבת דף כ"ד דגם בערבית מחזירין כ' הר"ן שם דלאו דוקא דמפורש בגמרא דאין מחזירין, שוב בא לידי לבוש עם אלי' זוטא וראיתי שדחה דברי הלבוש בשם המהרי"ט עיי"ש, ואין המנהג כן.

בלקט יושר כ' פ"א הייתי חזן ושכחתי בתורה"מ יעו"י וסיימתי הברכה מרצה וקודם שהתחלתי מודים גערו בי וחזרתי לותחוינה ואין צורך לחזור לרצה כן פסק ר' אלחנן בפ"ה דברכות שיעלה ויבא ורצה חד ברכה וחד ענין הוא וד"ז חדש להתחיל מאמצע ברכה, גם דלא כש"ע שאומר שם קודם מהדים יעו"י ועיי' פרישה כאן.

שם סעיף ב' — ולבסוף יהללנו.

בנוסחאות דידן נכתב ולשמך נאה לומר, וראיתי במחזור ישן נכתב נעים לומר.

שם בהגהת רמ"א — וכן נוהגין במדינות אלו.

ראיתי בשם הגאון מהר"ש ממונקאטש שנשאל למה לא הביא רמ"א כאן דיאמרו בשכמל"ו מצד ספק ברכה כמו בסי' כ"ה ס"ה לענין ברכת על מצות תפילין תכ"ד אומר בשכמל"ו, ואיני יודע מה שתירץ ע"ז, ולענין אפשר לומר דכאן א"א לומר בשכמל"ו מיד אחר הברכה דבתחיל' כיון שיש הפסק בין בר' לאמיר' וכיון דא"א לומר בשכמל"ו על ברכה דבתחלה, א"א ג"כ אחר ברכה דבסוף אם כי שם אפשר לומר מ"מ כיון דהדין א' בברכה דתחלה וסוף ובתחלה א"א לומר שוא"ת עדיף גם בסוף וסמכינו על ההברעה דמברכין בהלל דר"ח ג"כ אבל בתפילין דיוכלו לומר

שאינו ראוי, בשלמא ע"ח א"צ שיהא בסוכה דהא גרוגרת לכל א' מותר לאכול חוץ לסוכה ג"כ אבל ע"ת צריך ב' סעודות ואסור לאכול חוץ לסוכה. שוב ראיתי דז"א דכיון דראוי לנשים לאכול הסעודה חוץ לסוכה א"כ מהני העירוב כמבואר סי' שפ"ו ס"ח לענין תרומה לישראל מהני יען שראוי לכהן עיי"ש וא"כ ה"נ כן הוא מי' לכתחלה נלע"ד דצריך ליתן העירוב בסוכה או שיערב בדבר שא"צ סוכה דרק בדיעבד סמכינו על זה דראוי לאדם אחר והא דאמר מערבין לישראל בתרומה דמשמע לכתחלה — י"ל דרק כשאין לו דבר אחר מותר.

סימן תיז

מג"א ס"ק ב' — לפי שלא פרקו נזמיהם לעגל ניתן להם ר"ח ליו"ט.

בבעה"ת פ' ויקהל כ' יען דהיו שמחים בנתינה למשכן ע"כ נתן להם ר"ח ליו"ט והיינו ר"ח ניסן שהוקם המשכן ואגב ר"ח ניסן משמרות כל ר"ח ע"כ, וא"כ ר"ח ניסן חמיר משאר ר"ח.

שם סק"ג — נהגו קצת להתענות ער"ח.

בס' שבחי האר"י דף ו' הביא כשבא שנת שס"ו לא"י מצא המנהג דער"ח עושים כמו יו"כ עד חצות וגוזרים ביטול מלאכה עד חצות.

שם סק"ג. — התענה עד שהגיע המולד

ואז אסל אפילו חל המולד חצי היום.

בעבוה"ק להחיד"א חלק מורה באצבע אות קע"ו כ' דאם המולד בחצי היום יתענה יום שלפניו.

שם באר היטב ס"ק ג' — ושמעתי

שהמקובל מהר"י טריק התענה ביום

המולד וכו'.

ובתפלת שחרית ערב ר"ח לא הי' אומר תחנון אם חל להיות המולד קודם זמן תפלה, וכן לענין תספורת וצפרנים כן ראיתי בס'.

סימן תכא

בכותרת. — קריאת ובראשי חדשיכם

בפסוקי דזמרה.

צ"ע דהא אומרים אותו קודם ברוך שאמר ואפשר ט"ס יש וצ"ל קודם פסד"ו.

מיד אחר הברכה היינו מיד אחר הידוק דתפילין מהיות טוב ראוי לומר בשכמל"ו. עי"ל כיון דיש בשנה כ"ג פעמים דמברכין לד"ה על ההלל ורק בט"ו ימים דר"ח דיש ס' בברכה ע"כ אין נכון לשנות אלו ברכות מאלו ברכות בפרט דיש השש שכחה או שיטעה לומר בכל עת בשכמל"ו או שישכח לומר גם בר"ח יען שרגיל שלא לומר בשכמל"ו בהלל — משא"כ בתפילין בכל עת שאומר על מצות תפילין אומר בשכמל"ו אין חשש טעות — ואפשר נכלל זה ברמ"א סי' כ"ה שכתב לומר "תמיד" אחר הברכה שני' בשכמל"ו ודו"ק — שוב מצאתי בשו"ת אבני צדק אר"ח סי' ט"ז שכתב כמש"כ בתירוץ הראשון.

שם מג"א ס"ק ה' — וצ"ל דקורא בברכה דבקרואה לחוד ליכא איסורא.

בת' שע"צ אר"ח סי' כ"ג העלה דמותר לש"ץ לומר פ"ב הלל בלא ברכה יען דמג"א כ' רק בדרך ספק וכ' דמטחשש'ק ופמ"ג נראה דאין לחוש לזה עיי"ש. וגם ביחיד נלע"ד דיוכל לומר פ"ב אם הציבור אומרים, וראיתי לגדול א' שנוהר שלא להיות בבה"כ בר"ח בשעת הלל רק אם הוא עומד עם הצבור לומר הלל. אם אחד אמר תהלים בר"ח או בשאר ימים שאומרים הלל ואירע לו שאמר בתהלים כל מזמורי ההלל צ"ע אם יוכל לומר אח"כ הלל בברכה די"ל דכבר יצא במה שאמר הלל באמירת תהלים אפי' לא התכוין בשביל לצאת ידי הלל מ"מ מצוה דרבנן לא בעי כונה כמ"ש מג"א סי' ס' ואפשר דכאן דאמירת הלל הוא דרך שירה אין שום ענין לצאת באמירת תהלים שאמרו דרך תפלה ולא דמי למצות א"צ כונה דאינו בכלל מצוה אם לא אמרו דרך שירה רק סתם מזמורי תהלים אפי' שנקראו שירות מ"מ שירה דהלל ענין אחר לגמרי כנלע"ד. ומ"מ טוב לכון שאינו רוצה לצאת בזה אמירת הלל דהיפוך כונה בדרבנן ג"כ מהני עי' פמ"ג תע"ג סק"א, וי"ל ג"כ כיון דאינו בזמן עיקר המצוה היינו לאחר תפלת שחרית אינו יוצא בלי כונה עיי' תר"י יומא דף נ"ז דיען דלא הגיע עדיין הזאת השעיר צריך כונה עיי"ש וה"ה הכא דלא הגיע עיקר הזמן.

ומצאתי בת' מנח"א ח"ג סי' ל"ד באורך בזה והעלה דמותר לכתחלה לברך אח"כ אפי' אמר ההלל בתהלים ולא כ' שנכון לכון שלא לצאת יד"ח באמירת

הלל בתהלים וי"ל דאפשר שאין צריך לכון שלא לצאת דכל שאומר בראש חודש בתהלים כל ההלל בלי דילוג מורה שאין כונתו לומר הלל דהא צריך לדלג, וג"כ בעת שגומרין הלל י"ל דצריך לכפול מ"אודך", וכעת באמירת תהלים אינו כופל מורה שאינו אומר לשם הלל והוא עוד יותר מהיפוך הכונה שהוא מעשה שלא לשם הלל.

שם סעיף ב' — משנה ברורה סעיף קטן י"ב — והמנהג הפשוט שמדלגין מן לא לנו עד וכו'.

ברמב"ם ה' חנוכה פ"ג ה"ח כתב המנהג הפשוט דמדלגין גם מן הללו עד מן המצר ומדלגין גם הודו ועל זה הביא דיש מדלגין דילוג אחר ואינו מפרש היאך ובא"ר הביא בשם בנימין זאב סי' שס"א (אבל אינו שם) טעם למנהג זה שמדלגין לא לנו ואהבתי יען דפרשת לא לנו ופ' זכרנו ברוב עניניהם שוים וכן פ' אהבתי ופ' מה אשיב שוות במקצת ענינים ואינו מובן כל כך. ואפשר הטעם יען שאלו המזמורים לא לנו ואהבתי הם באמצע הלל מדלגים באלו לא בתחילה ולא בסוף ההלל ומדלגים י"א פסוקים בכל אחד מהמזמורים שמדלגים הרוב מהמזמור ובמקום דסליק ענינא.

באגודה סוף פסחים וי"ל והלל יש בו ה' דברים יציאת מצרים וק"ס ומ"ת ואותם כבר עברו, ומלחמת גוג ומגוג ותחיית המתים אומר אחר אכילה כי הם לעתיד ולכן מדלגין שם בראש חודש, הכוונה אבל במה שעבר יצ"מ וקריעת ים סוף ומתן תורה אין מדלגין.

סימן תכג

סעיף ב' — ורביעי קורא ובראשי חדשיכם עד הסוף.

בוזהר בא דף לג דשעיר דר"ח הוא כשעיר דיו"כ דאתייהב חולקא חדא להאי סטר לאתעסקא ב' אתפרש לבתר מכלא ושביק להו לישראל במלכיהון.

שם סעיף ג' — ועומדים להתפלל תפלת מוסף.

בשל"ה ריש מסכת פסחים כתב דנכון להרהר בתשובה קודם תפלת מוסף.

משנת

סימן תכו

יעקב

ק"ט

סימן תכו

סעיף ב' הגהת רמ"א — ונוהגין לומר
דוד מלך ישראל חי וקיים אחר קידוש
לבנה

כ' בשל"ה ריש מסכת פסחים אומר קדיש דרבנן,
אבל כעת אומרים רק קדיש יתום ובאמת אחר ברייתא
אומר קד"ר. וצ"ע דלא מיחו בה הגדולים.
בעבותה"ק לחיד"א חלק מורה באצבע אות קפ"ט
כ' דאח"ז יאמר ג"פ אמר ולא שמעתי שיאמרו זה.

שם סעיף ד' — אין מברכין עליה עד
שיעברו שבעת ימים עליה.

לכאורה הו"ל למחבר להקדים סעיף ד' קודם
סעיף ג' דמיירי כאן מתי מתחיל לקדש ובס"ג מדבר
מזמן מאוחר עד מתי יוכל לקדש. אבל נראה דהא
דס"ג מפורש בגמ' והא דס"ד מובא רק בשערי אורה
עפ"י קבלה ובש"ס אינו מבואר כלל מזה ע"כ סידר
המחבר כך.

מג"א סק"ז — ומכ"ש שלא יקדשו בליל
שבת.

נלע"ד ליתן איזה טעם לזה בעזה"י דיען דבליל
שבת הראשון לא היתה הלבנה מאירה כמבואר בילקוט
תהלים צ"ב רמז תתמ"ג דל"ו שעות ה' יום מע"ש
בבקר עד סוף יום שבת וע"כ לא נאמר ביום שבו
ויהי ערב עיי"ש וכיון דלא נאמר ערב בליל שבת
ולא היתה לבנה מאירה ע"כ לא שייך לקדש לבנה
בליל ש"ק דאז הלבנה בבחי' אתכסיא.

וליל יו"ט נראה ג"כ עד"ז דבליל יו"ט הראשון
הוא פסח מצרים לא היתה הלבנה מאירה כדאיתא:
בוהר בא דף ל"ח נהיר ההוא ליליא כתקופת תמוז
וא"כ לא ה' בבחי' לילה רק יום ול"ש אז לקדש לבנו
ביום דהלבנה לא היתה מאירה רק היתה באתכסיא
וע"כ משום לא פלוג אין מקדשין הלבנה בכל ליל
שויו"ט כמו דה' בליל שויו"ט הראשון. שלא היתה
הלבנה מאירה.

שם טו"ז ס"ק א' — מהרי"ל לא היה
מקדש הלבנה בשום יו"ט שחל במוצאי
שבת.

עיי' שו"ת רשב"א ח"ד סי' ר"ח שכתב בפשיטות
דמותר דלא שייך כאן תחומין עיי"ש.

בתפא"י פ"א דמו"ק אות נ"א כ' דהן טעם
דאין מערבין שמחה בשמחה ל"ש בענין לקדש הלבנה
ביו"ט כיון שאין בזה שמחת הגוף והן מצד חוץ
לתחום רק יש טעם נעלם וביש חשש קל דלא יוכל
לקדשה אח"כ מותר לקדש בשויו"ט.

שם — אמנם העיד על רבו המובהק
דלא היה מקפיד וה' מקדשה גם ביו"ט
וכו' ע"כ לא הביאו רמ"א.

אינו מובן מש"כ דלא הביאו רמ"א והיינו לדברי
מהרי"ל דאסור לקדש ביו"ט יען דעיקר דברי מהר"ש
ואדרבה הרמ"א הביא כאן רק דברי מהרי"ל לאסור
ולא הביא דברי מהר"ש כלל כמו שהביאם בד"מ וא"כ
אין לדברי טו"ז פי' ועיי' פמ"ג נראה שמפרש דר"ת
ע"כ" היינו עד כאן ולא על כן. והיינו שעד כאן כתב
מהרי"ל גם וכן עיקר ובמהרי"ל שלפני לא נמצא
במהרי"ל תיבות וכן עיקר וגם לדעתי צ"ע לומר כן
כיון שכ' מהרי"ל וכן עיקר א"כ למה נהג מהרי"ל
להיפך דנהג שלא לקדש ביו"ט. ולפמ"ג נראה דהפי'
לא הביאו רמ"א היינו לדברי מהר"ש וא"כ הוא כעין
קושיא כיון שמהרי"ל כ' דכן עיקר כמהר"ש. א"כ למה
לא הביאו רמ"א ואם הוא כן דבמהרי"ל איתא וכן עיקר
א"כ הוא באמת קושיא גדולה על רמ"א שלא הביא דיעה
העיקרית דמותר לקדש, אך כ"כ דבמהרי"ל לא נמצא
כן. וגם כונת טו"ז צ"ע לפרש כן דע"כ ר"ת עד כאן
ואח"כ כתב כמו קושיא דלא הביא רמ"א דברי מהר"ש
דהו"ל לפרש וצ"ע.

שם באר היטב ס"ק ד' — והרר"י ז"ל
כתב לקדשה במוצאי ט"ב.

וכ"כ בסדה"י סוף סדר ט"ב וז"ל יעקב הברכה
עד הלילה הזה אחר שהוא בתענית ובשכרון מתנים
מתאבל על חורבן ירושלים כדאי הוא להקביל פני
השכינה משאר לילות וכן נהגו וילך לביתו ויקבל
תנחומים כו' ונראה מפורש דיקדש הלבנה אדרבא
קודם טעימה ובלי מנעלים.

שם שערי תשובה סק"א — יורדי הים
אין מפליגין אחר ה' ימים לחידושה.

עיי' בס' שבט מוסר פל"א בשם ס' אור"צ דיש
ימים טובים בחודש ליסע ממל"מ וכדומה ב' ד' כ"ז
כ"ט והלא ב' ד' הוא בתוך ה' ימים לחידושה

וקחשיב בכלל אלו וכן כ"ז אף שהוא בסוף החדש.

שם — אבל כשרואה דרך חלון לרקיע ורואה צורת לבנה ברקיע דרך הזכוכית ליכא למטעי כלל.

וכ"כ בעבוה"ק לחיד"א חלק מורה באצבע אות קפ"ה דאם מצטער מהרות, יוכל לקדש דרך זכוכית ובלבד שיראנה בהירה וזהירה.

שם סעיף ד. בשערי תשובה סעיף קטן י — דביל ז' ראוי לברך וכו'.

בוכל"א חלק א דף יא כתב אם כי הרב"ד כתב דגם במו"ש לא יקדש רק לאחר ז' שלימים לדעתו נראה דבחורף יקדש במו"ש בליל ז' אפילו אינם שלימים ובמטא"פ תקפ"א כ' כמו בשע"ת כאן דגם בליל ז' לא יקדש רק כשיהי' שלימים.

סימן תכז

סעיף א' הגהת רמ"א — כשמעברין השנה כותבין באדר ראשון אדר סתם.

בריטב"א ר"ה דף ט"ו כתב דבשנה מעוברת על הרוב גם הזמנים וסדרי בראשית וחנטת אילנות משתנין לפי העיבור, והוא כעין דברי ר' אבין בירושל' כתובות פ"א סוף ה"א ונדרים פ"ו סוף ה"ח לאל גומר עלי בת ג' ויום א' נמלכו ב"ד לעבר השנה בתולי חזירין דחכמי ישראל מושלין על הטבע, ודברי ריטב"א אשמעינן לא רק בגוף ישראל הטבע משתנה אלא גם בכללות העולם.

סימן תכח

סעיף ד' — שיש שתי שבתות בין ר"ה לסוכות צריכים לחלק נצבים וילך

ברמב"ם סוף סדר התפלה שחשב כל הפטרות שבכל השנה לא חשב פ' וילך נראה שאז הי' נצבים וילך פרשה אחת ולא חלקו אותה בשום פעם וכשהי' ב' שבתות בין ר"ה לסוכות חלקו מטות ומסעי כמו שהק' רבינו נסים ותי' דעדיף לחלק נצבים כדי שלא תסיים השנה בקלות דכי תבא עיי"ש בתוס' ב"ב פ"ח אבל הרמב"ם לא ס"ל כן וא"כ הי' רק נ"ג פרשיות בתורה כמו שנזכר כמ"פ בזהר, ופשוט לענ"ד דנצו"י

הי' ממש פרשה אחת ולא ידעו כלל מחילוק זה ודלא כמו שכ' באצ"י ערך פרשיות בשם ס' שלטי הגבורים לר' אברהם הרופא דתרומה תצוה חשיב בזהר פרשה אחת, דבמגילה כ"ט מבואר דהוי' ב' פרשיות עיי"ש אבל וילך נראה פשוט דלא הי' אז פרשה מיוחדת והראי' מרמב"ם הנ"ל שלא הביא שום הפטרה על פ' וילך אח"כ מצאתי בשה"ג לחיד"א מערכת ספרים סוף אות ג' הביא מכ"י שמצא ולא נזכר שם וילך רק נצבים עיי"ש, ותי' שלא ראה דברי רמב"ם שהזכרתי, ועיי' דבש לפי ערך פרשיות הביא משבולי לקט כ"י דפ' תצא נחלק לשנים כי תדור נדר מתחיל פרשה אחרת ומשפטים נחלק לב' ומתחיל אם כסף תלוה וכן נראה מס' החינוך עיי"ש רק בס' חינוך שלפנינו נסדר כמנהגינו, והחיד"א הביא בשם צרור המור ומהר"ש אבוהב דזאת הברכה יען שאינה נקראת בשבת רק בשמחת תורה אינה נחשבת במנין פרשיות וע"כ ליכא רק נ"ג.

שם מג"א — ובכ"ה כתב שבמקומו נוהגים לקרות להחכם בתוכחות

בס' מלאכ"ש על משניות פ"ד מ"א דמגילה כ' ג"כ מנהג הזה וכ' הטעם עפ"י ירושלמי אם כי רק הפותח והחותם ברכו מ"מ על אלו הג' פרשיות חמיד ברכו ע"כ יש להן חשיבות, ובס' מעשה רוקח על הרמב"ם פ"ג מה' תפלה הביא כן בשם אדר"ג והוא במס' סופרים פ"ב ועיי"ש בפ"י החיד"א בשם א"ח דשמעינן מהא דירושלמי שהיו מברכין גם מקודם על אלו פרשיות דאין מפסיקין בהם עיי"ש, א"כ האי דינא הוא דינא דגמ' ירושלמי. ואפשר דמה"ט אין מפסיקין באמצע והי' אם שמוע לעשות שם הוספה דאפשר שמתחלה גם בג' פרשיות דק"ש ברכו בתורה תחלה וסוף יען שהם חשובים וע"כ אין עושין בהם הפסק כמ"ש בשם החיד"א שכ"כ בשם א"ח ואם כי בירו' חשב רק שירה ועשרת הדברים וקלות, מ"מ י"ל דלאו דוקא נקט אלא דכל פרשה חשובה הי' מברכין תחלה וסוף. וי"ל כיון דאיתא בירושלמי ומ"ס הנ"ל אין לך טעון ברכה תחלה וסוף אלא ג' פרשיות משמע דאין בכלל זה פר' ק"ש, ועיי' ת' לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סי' ק"א כ' להחזיק המנהג שלא להפסיק בק"ש אפי' בקורא בלא ברכות, גם

משנת

סימן תכח

יעקב

קכא

נפשם ומשם עד פרשה יש ג' פסוקים א"כ אין צריך להתחיל ג"פ מפרשה רק יסיים עד הפרשה וכן נהגו.

שם סעיף ה' — משנה ברורה סקי"ד
רש"אין להוסיף אחר הוי"ו ל"ך מויבוא ולהלן.

אינו מובן דהיאך יכול להוסיף לסיים אצל התורה הזאת הוה פסוק סמוך לפרשה על כן בודאי הכוונה לסיים אצל מפטיר ולקרא עוד הפעם להוספה ומפטיר וכן כתב בתשובת מי יודא או"ח סימן ע"ו עיין שם.

שם משנה ברורה סעיף קטן כ"ו —
והוא הדין אם שבת פרשת אחרי היה ערב חדש ומפטירין וכו'.

והוא הדין אם שבת פרשת אחרי היה שה"ג ומפטירין וערבה מפטירין בפ' קדושים כבני כושיים. כנלענ"ד דבכ"מ דקראו בפרשת אחרי שאר הפטורות קורין בקדושים כבני כושיים.

בדרך פקודין מ"ע ד' כ' אשרי הווכה ללמוד חכמת המולות ותקופות בס' רמב"ם בה' קדה"ח ועוד ספרים. ופלא שבשבוי"ח ח"ג או"ח סי' כ' בשם חו"י סי' רי"ט כ' דמה"ס יען דעיקר ספרי אוה"ע בנוי על חכמת אריסטו. אפי' קדה"ח אין ללמוד רק חשבון א—יב תשצ"ג וכדומה. לפי שהרמב"ם עצמו בפ"ז מקה"ח מעיד שהכל הוא מספרי חכמי יון וספרים מחכמי ישראל לא הגיעו אלינו, וכ' שכמה גדולים שהיו בומנו מנעו ולא למדו כלל ושוא"ת עדיף דכתיב כי הוא חכמתכם מכלל דאינהו לא ידעו הדבר על בריו ואיך נלמד מספריהם ועיי' עוד שם.

דבירושלמי ר"פ היה קורא. איתא דבבב"ש מרומז י' דברות ע"כ דינו כי' דברות.

שם — ת"ב מסעות שבפרשת ואלה מסעי
אין להפסיק בהם שהוא נגד שם מ"ב.

כעת לא ראיתי שיעשו כן דשני המצוין בחומשים הוא באמצע מ"ב מסעות ושם מפסיקין וקורא הלוי להלן וכן בחול קורין רק עד שני ולא עד סוף המסעות. מי' יש גדולים המקפידים שלא להפסיק במ"ב מסעות עכ"פ בשבת.

שם באר היטב סק"ז — ובעשרת הדברות.

האחרונים כתבו דאין מפסיקין בעשרת הדברות וחי' שבהלק"ט ח"א סי' ע' כ' דיוכלו לקרא ג' גברי בעשרת הדברות.

שם מחצית השקל בריש הסימן —
ותמה עליו בתשובת שער אפרים סי' ב' הלא פסיקת תלוש אין בו איסור תורה.

עיי' פמ"ג שכ' דאפשר אפי' איסור דרבנן אין בו ועיי' סי' של"ז סק"ה דיש איסור דרבנן, ולענ"ד יש ראי' ממשנה מפורשת שביעית פ"י מ"ז דלרבנן סוכת דבורים הוא כתלוש והתולש ממנה פטור וכ' הרמב"ם מובא בתי"ט דמ"מ איסור איכא דפטור הכונה אבל אסור הרי דיש בפסיקת תלוש איסור וחייב עלי' מכת מרדות.

שם ס"ק ח' — וכן כשמסיימת הוא טוף פרשה.

צ"ע דהא הוא בעצמו הביא דסיום הוא געלה

הערות על הפרי מגדים

סימן רעא

משבצות זהב סק"ד — ספק ברכה לקולא
כאמור דשאני ספק ברכה משאר דינים

עיי' ש"ך יו"ד סי' רס"ג בשם ב"ח דמברך על הרוב עיי"ש. וזה דלא כפמ"ג שכ' דס' ברכה להקל אף ברבים נגד מועטים ורק ביחיד ממש נגד רבים אפשר דמברך.

סימן רמב

אשל אברהם ס"ק ד' — וי"ל חדא
מתורצת בחבירתה דגרס בע"ש.

בשמ"ק ב"ק דף פ"ב הביא פי' י"מ דקאי על ע"ש והיינו שתאפה לכל השבוע כדי שיהא פת מצוי לעני לכל השבוע, וזה כפמ"ג אבל נראה דלא גרס בע"ש רק מפרש כן.

סימן רעב

אשל אברהם סוף ס"ק ה' — מכשיר
בין מזוג אע"פ שפסול לנסכים.

באמת הר"מ לא העתיק דין דין מזוג לנסכים
עיי"ש לה"מ פ"ו מה' א"מ ועיי' קרית ספר פ"י ה'
תו"מ דאם יש שיעור יין הצריך לנסכים אף שהוא
מזוג כשר עיי"ש ועיי' מנ"ח סי' ש"כ, שלא ראה
דברי קרית ספר וכ' שפסול מכח מזוג, אם כי הר"מ
לא הביא דין יין מזוג, מ"מ לא יחלוק על גמרא
ב"ב דף צ"ז.

סימן רצב

ס"ק"ה — סדר צדקתך אלו ראשון נגד
משה וכו'.

בוותר תרומה קנ"ו כ' צדקתך כהררי הוא נגד
יוסף וצדקתך נגד משה וכו' ע"כ אומרים כסדר הזה.

סימן שג

משבצות זהב סק"ג — אפשר טונותו
שמה תתעבר היינו בספק הא יודעת ודאי
שאלין מעוברת למה תצא.

אבל ברמב"ם פ"ט הי"ד כ' אלא אפי' שאר הנשים
שמה תתעבר ותפיל משמע דכל הנשים מותרין וכן משמע
בקיצור פסקי הרא"ש עיי"ש אבל כנראה כוונת פמ"ג
אשה היודעת ודאי שלא תתעבר למה תצא, וא"כ
אין רא' מרמב"ם ופסקי רא"ש דלא מיירי מאלה
יודאי שלא תתעבר, וכנראה הכל מודים בזה שלא
תצא, ומש"כ פמ"ג דמסתימת הפוסקים משמע דגם
בלא הוחזקה שרי היינו רק בשמא תפיל אבל בלא
תתעבר בודאי הכל מודים שלא תצא, והנה במשקל
דמשקל בכרמלית דנסתפק כאן מצאתי בערוך ערך
אבן תקומה שכי' לאיסור וכן כ' בפיר"ח ממש לשון
הערוך, ועיי' רא"ש ופסקי רא"ש שבת דף ס"ה ע"ב
לענין פורפת דבכרמלית הבעיא לקולא וכ"כ רא"ש
ספ"א דע"ז בעיא לענין שבת בדרבנן לקולא ופיר"ח
שם כ' לחומרא כיון דעיקר שבת הוא דאורייתא.
כן משמע מדבריו שכי' דכל תיקו דאיסורא לחומרא,
ולא כ' תיקו בדאורייתא משמע דגם בדרבנן בכרמלית

קאי וסובר דגם בדרבנן לחומרא כהרבה מראשונים,
עיי' יראים, או י"ל דהכא שאני דהספק הוא אי מרפא
א"כ מהכ"ת לישתרי כיון דאין אנו יודעין אי מרפא
וגרע עוד ממש"כ, דבעו שתהא הרפואה ידועה דע"ז
הק' פמ"ג סי' שכ"ח דגם מספק נתיר אבל כאן,
כיון דהוא רק סגולה ולא בטבע ל"ש בזה ספק דכיון
דאין ידוע אי הסגולה כן א"כ מנא ידעין וספק
דאביי או ר"א לגי' רי"ף ורא"ש במשקל דמשקל צ"ע
עכ"פ כנלע"ד, ומצאתי בריש סי' עין יעקב ווילנא
בשם בן הרמב"ם שלא נתאמת ענין אבן תקומה עיי"ש,
ופלא שגם כעת מחזיקין האבן לבדוק ומנוסה.

סימן שו

אשל אברהם ס"ק כ"ט — עין
במהרש"א ומור"ם ז"ל מלובלין שם.

לפנינו לא נמצא שם במהרש"א ומהר"ם על
רש"י כלום ובפמ"א ח"ב סי' נ"ו הובא בתו"ש הגי'
כן וכן במהדורא בתרא ובית הלל.

סימן שז

ס"ק י' — ודלמא הי"פ אמירה שבות
ול"ג שבות דשבות ולמה אסור.

עיי' ח' הר"ן שם הביא לפרש כן ואח"כ דחה
פ"י זה.

ט"ס ס"ק כ"ט — א"י למה לא אסור
משום ודבר דבר וי"ל.

י"ל כוונת פמ"ג לדבר דבר קאי אחפצך האמור
ברישא דקרא דרק בחפצך אסור לדבר אבל בחפץ
של עכו"ם מותר לדבר כן י"ל.

סימן שח

ס"ק י' — וה"ה אוכלי בהמה אין להם
דין אוכלין.

וה"ה דין אוכלי בהמה אין להם כצ"ל לענ"ד,
והכונה יען שאין מצות מצה בערב פסח עומדין
להאכילן לבהמה עיי' סי' תמ"ד גראה כן.

משנת

הערות על הפמ"ג סי' שכו

יעקב

קכג

סימן שכו

משבצות זהב ט"ק ב' — ולהמחבר י"ל
בשער ראשו לבד אין בו שיעור הוצאת
המים.

צ"ע ממקואות פ"ב מ"ו בר"ש הביא מתוספתא דג'
לוגין מים יוכל להיות בשערו ליפסול המקוה ובלוג
א' יש כמה שיעורים לחייב לענין שבת דשיעורו
ברביעית הלוג, ואפשר דשם מיירי מיד שיצא חוץ
מהמים אז יש שם ג"ל אבל שישארו אח"כ כשהולך
חוץ למים אפי' רביעית ג"כ א"א אפי' בשערות גדולות
כמו שענינו רואות יען דהמים נופלים מיד רק אם
לא ינגב כלל אז אפשר אבל אם ינגב הגוף ואז נפלים
מים שבראשו א"א שישאר שם אפילו רביעית ול"ק
ממקואות.

סימן שכח

ט"ק ו' — פשיטא לי מומר לחלל שבת
פרהסיא ועכו"ם או מומר להכעיס לד"א
אין מחללין עליו שבת.

בס' מור וקציעה סי' ש"ל כ' דקראים אין מחללין
עליהם ועל בניהם שבת.

סימן שלו

אשל אברהם ט"ק י"ב — צימוקין ושאר
פירות יבשים מותר לשרות בשבת.

נלע"ד ראוי מראש השנה דף כ' ע"א דאמר לעברי'
משום ירקיא ומשני אפשר בחמימי פרש"י שורם
בחמין וחוזרין לקדמותן הרי דמותר לשרות בשבת
ירקות שנכמשו עיי"ש, וא"כ פירות יבשין גם בחמין
מותר בשבת.

סימן שמג

ט"ק ב' — ואם היינו אומרים טהרה
בלועה מ"ה שרי ואיסור דרבנן יש א"ש.

באמת לא נמצא כן בפוסקים לומר דטהרה
בלועה טמא עכ"פ מדרבנן ומצאתי בח"ס יו"ד שני"ד

הביא דברי פמ"ג וכו' לו יהיבנא לו כן מ"מ לא
מצינו שמוזהר כהן עלי' עיי"ש עכ"פ נראה דמסכים
דטהרה בלועה מדרבנן טמא ועיי"ש מה שמתרץ ק'
פמ"ג ארוקח שמתיר לאשת כהן ליכנס לאהל המת
מצד ס"ס, וק' הא רוב וולדות הן בני קיימא וכו' כיון
דעתה נפל ואינו ראוי לצאת לאויר העולם אף שסופו בן
קיימא מ"מ אינו מוזהר עליו, ולענ"ד יש לתרץ עפ"י
שכ' ר"א מזרחי פ' משפטים דמשו"ה אין נהרג על
העוברים, דרוב לא נאמר רק על דבר שהוא כעת
ולא על דבר שיהא אח"כ בעת שיצא לאויר העולם
ע"כ אין נהרג דלמא נפל הוא ועיקר גוב"י ת' חו"מ
נ"ט כ"כ, וסיים שלא מצינו סברא זו בשום פוסק
ולכן אין לסמוך על זה — והנך רואה דרא"מ ורוקח
סוברים כן וא"כ ה"נ שפיר כ' הרוקח מכח ס'
שמא נפל ול"ש בזה רוב ממש כמ"ש המזרחי ומצינו
חבר להמזרחי דרוקח סובר כן דבכה"ג לא אולינן
בתר רוב.

סימן שמה

משבצות זהב ט"ק י"א בסופו — דאין
רשות להלך ברה"י בזה"ז רה"ר.

עיינן בשבת דף צ"ו ע"ב אמר רב יודא מקושש
מעביר ד"א ברה"ר ה' ואז היו ישראל שרוין במדבר.
ואפ"ה ה' רה"ר וצ"ע"ג על הגאון ר"י מדיקלא שכ'
שבזמן שהיו ישראל במדבר יען שהי' מצמחת ה'
רה"י ואפשר לומר דאז ה' עוד בשבת ראשונה שבאו
ישראל למדבר כמ"ש רש"י סוף פ' שלח ועוד לא ה'
וארץ מצמחת א"כ לא ה' עוד המדבר רה"י
ועיינן באוה"ח בפרשת מקושש ולדבריו משמע דאז
כבר ה' מגדל צמחים וצ"ע, ואף דעצים ע"כ היו
גדלים דהא כתיב מקושש עצים מ"מ שאר דברים
לא ה' גדלים ובשביל עצים גרידא בודאי לא חשיב
רה"י.

סימן שנו

ט"ק ט' — ולבינים שרופים בכבשן ודאי
בלע ביותר ככ"ח.

זה פלא דהא מפורש בפלתי דלבינים שרופים
הוה כשא"מ יען שאין בולעים והתו"ש העתיק דברי

פלתי, והיאך ציין לדברי תו"ש שכ' להיפוך ממש"כ
הפמ"ג.

סימן תמ

ס"ק ב' — וי"ל כאן לכ"ס דיעבד אין

עירוב דלאו דירה הוא.

עיין רשב"א יבמות ק"ד וריטב"א ר"ה כ"ח כיון
דכל ההנאה הוא המצוה ואם נאמר דלא יצא לא נהנה
אמרינן דלא יצא כדי שלא יתעביד איסור עיי"ש.
וא"כ כאן נמי כן הוא אם עירובו יהא עירוב או עביד
איסור דנהנה אבל אם לא יהא עירוב אזי אין כאן
הנאה ע"כ אמרינן דל"ה עירוב.

סימן תכג

ס"ק ד' — (וה"ה חה"מ).

משמע בחוה"מ אומרים קדושת נעריצך למוסף
וכעת אין אומרים, ולא הבנתי מ"ש בר"ח שמתפללין
בג' ראשונות שעוסק בתורה אין אומרים מכה"כ רק
נקדש הא גם בנקדש שאומרים בחול יש ג"כ נוסח זה
ממש כמו בשבת ויום טוב מכה"כ, ואפשר נוסח אחר
הי' בימיו.

סימן שסו

אשל אברהם ס"ק ו' — וצ"ע ספק דרבנן

לכתחלה היכא שיש בית גדול.

לקמן סס"י שצ"ג כ' בשם המ"מ דבע"ח עושין ס'
דרבנן לכתחלה עיי"ש, א"כ נפשט הצ"ע שכ' כאן.

סימן שצז

ס"ק י"א — וה"ה עכ"ס ע' עה"ק.

באמת בעבוה"ק לרשב"א שער ג' אות כ"א נדפס
עכ"ס אבל כנראה ע"י הצענזור שהי' כ' נכרי תיקן
עכ"ס, אבל הכוונה בתיבת נכרי, לישראל שאינו בני
העיר כמו שהעתיק בבית יוסף כאן.

הלכות פסח

פסח בשבת אמר הגה"ק בעל דברי חיים עבדים היינו
בשבת הגדול ערב פסח. אבל הפיוט אמר בשבת
שלפניו אבל בפרי מגדים כתב דגם פיוט דשבה"ג
אומרים בערב פסח.

סימן תלב

סעיף ב' הגהת רמ"א — ונוהגים להניח

פתיתי חמץ.

אמרתי הטעם דמניחין פתיתי חמץ יען דיש דיעה
דתשביתו הוא מ"ע בקום ועשה שמצוה שיהא לו
חמץ וישביתנו עיין מג"ח מ"ע ט' ועיין מש"כ לקמן
ס"י תמ"ד — על כן מניח חמץ כדי שיבער ויקיים
מ"ע דתשביתו בפועל ועפ"ז טוב שיניח כזית חמץ
שכל הפתיתין יהיו כזית ביחד, שרק בכזית מקיים
המצוה בפועל. ועיין בהקדמת כס"מ להל' חמץ ומצה
כ' דלכן הקדים רמב"ם שלא לאכל חמץ ביד, להשבתה
בי"ד יען שראוי להקדים שוא"ת לקום ועשה גראה
דסובר ג"כ דהשבתה הוא רק מקיים בקום ועשה היינו
שיהא לו חמץ וישביתנו.

סימן תכט

סעיף א' הגהת רמ"א — ומנהג לקנות

חטים לחלקן לעניים לצורך פסח.

עיין ספר מנהגי מהרי"ל הל' פסח כי ל' יום קודם
פסח צריך לקנות החיטין לעניים א"כ א"ש סמיכות
רמ"א לכאן ולא קשה קושית העולם, דיען דהמחבר
כ' שואלין ודורשין ל' יום קודם הפסח כ' רמ"א
זה דמנהג לקנות חטין לעניים היינו ג"כ ל' יום
קודם פסח.

סימן תל

ט"ז בסוף — והגדתי זה לפני מו"ח ז"ל

וקלס"י.

ח' שהב"ח עצמו הביא זה הטעם וז"ל ואני קבלתי
הטעם כו' ולא הזכיר בשם מי והי' לו להזכיר בשם
אומרו.

שם

וראיתי בדרכי חיים שבשנת תרל"ו שחל ערב

משנת

סימן תלב

יעקב

קכה

שם — במקום שימצאם.

בכלבו כ' בחורי הבית, נראה שעיי' יוצרך לבדוק
ביתר שאת כדי למצוא.

שם — כדי שלא יהא ברכתו לבטלה.

במהר"ם חלואה כ' דא"צ להניח דאין הברכה אלא
על החיפוש והבדיקה בין מצא בין לא מצא וכ' דהא
דבדוק בתוך המועד בברכה הוי תיובתיהו דשם א"א
לו להניח פתיתין ואפ"ה מברך.

שם — ומיהו אם לא נתן לא עכב דדעת
כל אדם עס הברכה לבער אם נמצא.

נ"ל הפי' דברכה לבטלה לא הוה רק כשיצאה
ברכה מפיו הי' בודאי לבטלה, אבל כאן אפשר שימצא
ואפי' לא ימצא מ"מ ל"ה ברכה לבטלה והוא כעין
מ"ש הריטב"א חולין דף ק"ו הובא בשערי תשובה סי'
קנ"ח דאם נטל ידיו לאכול וברך ואח"כ הרגיש שאינו
יכול לאכול ל"ה ברכה לבטלה דכשבירך ל"ה לבטלה
ורק אח"כ ראה שלא יוכל לאכול, וכן הוא בר"ן
שבת דף כ"ד דיוכל לומר בתפלתו בתענית עננו גם
בשחרית ואפי' אם אח"כ לא התענה מ"מ לא אמר
שקר דהא כשיצא מפיו כוונתו הי' להתענות, וה"ג
כן הוא כשבירך דעתו הי' למצוא חמץ ואף שלא
מצא מ"מ אינו לבטלה, כנ"ל הכונה.

שם מג"א ס"ק ו' — דאם בעה"ב אינו
בודק רק מצוה לאחר גבדוק אותו
אחר מברך.

העירו דמפורש ברמב"ם פי"א הלכות ברכות הט"ו
דאותו אתר מברך.

שם ט"ז ס"ק ג' — דהתם אי בעי מסיים
שם ולא אכל יותר בסוכה וסעודה.

הנה עפי"ז י"ל היכא דהוא סעודת מצוה דצריך
עכ"פ לאכול כזית פת בכא"פ וא"כ עד שלא אכל
אסור לו להפסיק כמו כאן ועיין מג"א סי' קס"ז ס"ז.

שם חק יעקב ס"ק י"ג — פתיתי והיינו
חמץ קשה שאינו מתפרר, אחרונים.

המנהג להניח עשרה פתיתים וכ' בספה"ק דהוא
נגד עשרה כתרא דמסאבותא לבער אותם, ובמעבר

יבוק חלק מגחת אהרן פ"ה כתב דראה שמניחים ט'
פתיתים וראה שותיקים מניחין י"א והוא ע"ד כל
המוסיף גורע, משמע דיש קפידא שלא להניח עשרה
וצ"ע.

ושמעתי שיש מקומות שמנהגם להניח דוקא ט'
פתיתין, ונראה דמנהגם עפ"י המעב"י. ובפסחים דף י'
הניח ט' ומצא י', הניח י' ומצא ט', וכן הוא בשו"ע
סי' תל"ט נראה סמך לב' המנהגים דהניחו ט'
חתיכות, והניחו י' חתיכות.

בריתב"א פסחים דף י"ג כ' כשחל ע"פ בשבת
ובדוק אור י"ג צריך מאד להצניע יען ששוהה זמן
גדול עד השריפה, מדברי ריטב"א נראה דסובר
דשרפו החמץ בע"ש סוף היום ולא כרש"י דסובר
דשורפין כבשאר שנים עיי' סי' תמ"ד ס"ב.
וכתב וז"ל ומ"מ מוטב שלא יניחנו במנין
לעולם שלא יבא לידי הניח עשר ומצא תשע
עכ"ל, נראה דסובר דמניחין פתיתי חמץ רק בלא מנין.

וי"ל זכר לדבר דמניחין פתיתי חמץ דבאמת יש
לדקדק במתני' בודקין את החמץ אמאי לא אמר בודקין
את הבית (בעצי עדן להגה"ק מקאמארנא כ' וז"ל את
החמץ ולא אמר את הבית שקאי על החמץ הידוע)
דהא הבתים בודקים אם יש בהם חמץ, הלשון
משמע כאילו בודקין ורואין חמץ האיר מראיתו,
ולענין מבוי איתא בודקין את המבוי ולא בודקין את
השרץ, אבל אם מניחין חתיכות חמץ א"ש הלשון את
החמץ, בפרט לשון החמץ בזה הידיעה צ"ע דהי'
די לומר בודקין חמץ, וכל זה הי' סמך שמניחין
חתיכות חמץ ע"כ אמר את החמץ הידוע היינו אותו
חתיכות שהניח.

סימן תלג

מג"א ס"ק ד' — ונ"ל דבחלון שיש בו
מחיצה של זכוכית לכ"ע אסור לבדוק
כנגדו.

הנה יש לעיין זקן או בנ"א שאינו רואה יפה בלי
בתי עינים אי מותר לבדוק עם בתי עינים, עיין שע"ת
סי' תכ"ז דע"י בתי עינים גם הדב"ש שאוסר לקדש
הלבנה דרך חלון מכל מקום ע"י בתי עינים
גם הוא מורה דמותר, אם כן הכא נמי

אף דע"י חלון אוסר המג"א מ"מ ע"י בת"ע מתיר אבל באמת אינו דומה דהמג"א קאי כשבדוק בלא נר ביום או ע"י זכוכית אינו מאיר החמה כ"כ אבל בלילה כשבדוק ע"י נר אפשר דגם כשלבש בתי עינים אין קפידא עיין דע"ת סי' י"א סק"ג בענין זה ועיי"ש דהחמיר לענין שהיטה ע"י בתי עינים כשאינו רואה יפה, א"כ לענ"ד גם לענין בדיקה יש להחמיר כשאינו רואה בלי בתי עינים ואף דעתה אין בודקין ההמון רק מלקטין הפתיתין מ"מ עפ"י הדין בעי בדיקה בחורין ובסדקין, ע"כ יש לבדוק ע"י שלית.

סימן תלד

סעיף ג' — וטוב לחזור ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד.

אפשר שיש מקום להחמיר לבטל הבצו בפני ב' או עכ"פ בפני א' כדי שיהא כהפקר ממש דהראשונים תי' רק דמהני בחמץ הפקר בינו לבין עצמו, אבל רק דמהני היינו שמועיל, אבל לומר שאינו נכון להחמיר לעשות בפני ג', מנ"ל בפרט אם מכר חמץ 'עכו"ם וכו' אחרונים דנכלל בכלל הביטול דבערתי' בודאי נכון לעשות ביטול בפני א' עכ"פ, ואם כי לא ראינו לגדולים שידקדקו בזה אפשר יען שיודעים שאין להם חמץ אבל מי שמסופק אם אין לו חמץ או שמכר לגוי אפשר שנכון לעשות כן, ואולי שלא לחלק בין האנשים שאי' יבטל בפני אחר ועפ"י הרוב א"א למצוא אדם שיבטל בפניו שהזמן בהול או ע"כ אפי' מי שאפשר למצוא מי שיבטל בפניו אין לו לעשות כן וצ"ע.

עו"ל דל"ש להפקיר ממש לאחר שריפה דהא א' לשום אדם מישראל שיזכה בו דהא אסור לשהותו מצד האיסור ולהפקיר בפני גוים הי' דבר תמוה לרבים ע"כ לא נהגו כן והנה לישראל.

שם שערי תשובה — ועיין בהלק"ט סי' קצ"ה ח"ב.

וחלק על רמ"א, וכי דקודם יבטל ואח"כ ישרוף ועיי' סידור יעב"ץ שכ' ג"כ דקודם מבטל ואח"כ שורף ולא הביא דברי רמ"א, ומ"ש הלק"ט דמה מצוה יש בשריפה יאכלנו או ימכרנו עיי"ש, נלע"ד דעיי"ז רק הלק"ט לא עבר, אבל מ"ע דתשביתו לא קיים רק ע"י

שריפה, עיין מנ"ח מ"ע ט', וע"כ צריך מקודם לשרוף ואח"כ יבטל.

ועיין ת' מהרי"א או"ח סי' קמו שהקשו על הרמ"א דאפי' יבטל קודם שריפה הביטול חל רק בזמן איסורו כסב' הר"ן, א"כ יקיים שריפה בחמץ שלו ותי' דרמ"א אזיל לשי' רש"י דקודם שש מצותו בשריפה דוקא, ולשיטת רש"י א"ש דאם יבטל תיכף אינו שלו ע"כ ישרוף קודם ביטול.

סימן תלה

משנה ברורה ס"ק ה' — אפשר דברכה ראשונה קאי על כל מה שימצא אף בתוך הפסח.

כיון דבשעת ביטול חשב על זה רק המגן אברהם ביירי שלא ידע בשעת הביטול דברך ה' רק דרך כ"ל ביטל חמצו על כן אם מצא אחר כך יגיד גם כן אבל לא בכי האי גוונא שידע בשעת ביטול מחמץ זה רק שלא יכול ליקח החמץ כנלענ"ד, וכל שכן בנידון שנשאלתי שאחד שכח בחנות חלות על שבת שחל בערב פסח אבל לא יכול לקחת יען שדר רחוק מהחנות והחנות סגור ולא יוכל, וטלטל בשבת המפתח ובשעת הביטול בשבת כיון עליהם ורק בחול המועד ביער אותם יש לומר שאין צריך לברך אפילו למגן אברהם תמ"ו.

סימן תלו

סעיף א' רמ"א — ואם אין שם חמץ ידוע אלא ספק מותר למכור האוצר כן ביחד.

ונראה דגם ליהנות מחיטין המחומצים בפני עצמו מותר מכח הך ספק ספיקא ומה שכתב "כך ביחד" לאו דוקא רק שאין שכיח למכור במחומצים בפני עצמו, אבל לאכול אלו המחומצים לא נתבאר אם מותר, ולכאורה מותר משום האי ספק ספיקא, דאפילו האחרונים שכתבו בסי' תמ"ט לאסור באכילה ספק חמץ שעבר עליו הפסח מכל מקום בספק ספיקא מודו להתיר, ונראה דגם באכילה מותר רק דאין דרך לאכלם רק למכרם ביחד על כן נקיט לשון זה אבל הוא הדין למכרם בפני עצמו או לאכלם בפני עצמו, שרי.

משנת

סימן תלח

יעקב

קכז

סימן תלח

מג"א סק"א — ול"נ דבית פירוש חדר.

במתני' אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית גראה ג"כ הפי' מחדר לחדר, ושם צ"ע למה הקדים מבית לבית ואח"כ ממקום למקום, דמקודם יאמר באותו חדר ממקום למקום ואח"כ ידבר מחדר לחדר, אבל י"ל דהוה לא זו אף זו דאפי' ממקל"מ באותו חדר א"ח.

שם עטרת זקנים סק"א — ויש גורסין להיפך.

עיי' ספר מנהגי מהרי"ל בשם רוקח שגורס כן. ע"ש ה' בדיקת חמץ כ' דרש מהר"ל תינוק יוצא ונכנס אחריו ומצא פרורים צריך לבדוק, כך היא גירסת רוקח דדרכו של תינוק לפרר ואינו אוכל במק"א — ובאמת בד"מ הביא דברי מהרי"ל וסיים דצריך לבדוק בין בעכבר בין בתינוק ולמה לא הביאו ברמ"א — וברוקח שלפנינו איתא בתינוק אין צריך לבדוק אחריו, ע"ש סי' רס"ו.

סימן תמ

מג"א סק"א — דאסור מה"ט ליתן לנכרי דשמא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל

עיי' ש"ך יו"ד סוף סי' ג"ז דאפי' בדרבנן שאין לו עיקר מה"ט מ"מ גזרינן שמא ימכרנו לישראל ע"כ חמץ שעצה"פ אף שאין לו עיקר מה"ט — עיי' יד יודא יו"ד סי' צ"ט ס"ק כ"ב — מ"מ שייך הגזירה, והנה אף שיש כאן פלוגתא דרבוותא עיי' ח"י סק"ד מירושלמי עיי' ש"ך הנ"ל שכ' דאפילו בפלוגתא דרבוותא כיון דליכא שאר צדדין לא מקילין ועיי' ב"ש אה"ע סי' כ"ח ס"ק נ"ב דתרי דרבנן הוה כאין לו עיקר מה"ט א"כ בתדיר אסור ג"כ למכור לעכו"ם כמו בחמץ שעצה"פ דהוה אין לו עיקר בדאורייתא כמש"כ בשם היד יודא סי' צ"ט והובא בדרכ"ת סי' צ"ט סקע"ו, דלא כנובי"ת יו"ד סי' קצ"ג שהתיר.

שם חק יעקב ס"ק י"ג — ובדיעבד אין להחמיר.

י"ל רק היכא שלא קיבל עליו רק כש"ח או יש להתיר בדיעבד אבל היכא דקע"א גניבה ואבידה

אין להתיר דרא"ש הביא רא"י לבה"ג מברייתא דף ו' ע"א הפקיד אצלו זקוק לבערו וסתם פקדון הוא ש"ח עיי"ש ובאותה ברייתא איתא יחד לו בית אין זקוק לבערו והנה אפי' לר"ת י"ל דקאי אהפקידו דבסתם מיירי בש"ח כמ"ש הרא"ש אז מהני יחד לו בית אבל כשקבל עליו שאר אחריות ג"כ י"ל דלא מהני יחד אפילו לר"ת וא"כ אין להקל בדיעבד בפרט דדעת בה"ג דדבריו דברי קבלה הם כרש"י עיי"ש.

שם ט"ז סק"ד — ועפי"ז נחא לע"ד לפרש דברי הר"ר יונה במ"ש מפרק מרובה

גם בהג' הב"ח על הרא"ש כתב לפרש כן דברי הר"י.

סימן תמב

סעיף ח' — במה דברים אמורים בעריבה.

עיי' בירושלמי פרק ג' דפסחים ה"ב נראה מפורש דגם באינו עשוי לחזק בעי צירוף ועיי"ש דבעריבה בתלוש הכלי מצטרף ואדרבא בבית אינו מצטרף ועיי"ש עוד הרבה חידושי דינים מה דלא נתבאר בש"ס דידן.

שם סעיף ט' — חמץ שנחטפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת כלב.

עיי' שבו"י ח"ב סימן ה' התיר הקאווי שחרכו קודם זמנו ונפסל מאכילת כלב דבקטניות מותר גם באכילה ולא רק לקיימו, ובסוף הספר הביא ששמע שפקפק א' ע"ז דהא עכ"פ ראוי הקאווי לשתות לאדם ולא דמי לשאר נפסל מכלב דלא ראוי לאדם כלל, והשיב דזה טעות דהא תלמוד' דכאן דהתיר מצד חרכו דנפסל מכלב ג"כ ראוי לאדם דהא נאכל עם הכותח וכן בקאווי ג"כ, ולפי"ז לא משגיחין אם ראוי לאדם דאם אינו ראוי לכלב אפי' ראוי לאדם ע"י תערובת מותר לקיימו.

סימן תמג

חק יעקב סק"א — ועיי' בב"ק דף כ"ט ע"ב בפרש"י ד"ה משש שעות

וכן הוא בש"ס פסחים דף ד' ע"א ד"ה בין לר"מ. דבין באכילה ובל יראה עובר בע"פ משש

שעות ולמעלה, ועיין רש"י פסחים ס"ג במתני' סתירה לזה דרש"י מפרש דרך עובר משום לא תשחט על חמץ, ועי' צל"ח שם. ומצאתי ברש"י על הרי"ף פסחים דף ז' ע"א ד"ה כיון שכי' דבשעה ששית עבר בכל יראה, היינו מדרבנן בשעות דרבנן וברש"י בגמרא כתב רק עבר עלי' ואפשר לפרש עשה דתשבתו מדרבנן אבל ברש"י שברי"ף מפורש בבל יראה.

שם סעיף א', בשערי תשובה ס"ק א' —
בשם הנו"ב שדחה דברי חכם אחד
שרצה לומר דעשה דתשבתו אינו אלא
בערב פסח וכו'.

לכאורה יש לומר מלשון הרמב"ם בריש הלכות חמץ ומצה להשבת שאור ביום י"ד, נראה קצת דדייק רק ב"ד יש עשה דתשבתו אבל בדפוס רומי הגירסא להשבת שאור מארבעה עשר, אם כן נראה דמתחיל מ"ד אבל נמשך כל ימי הפסח גם כן באיסור עשה זה ועיין כ"מ בהקדמת הלכות חמץ ומצה שכתב טעם בסידורו של הרמב"ם את השמונה מצות של חמץ ומצה שהרמב"ם כתב מצוה להשבת שאור ביום ארבעה עשר [לפניו היה הגירסא בארבעה ולא כדפוס רומי מארבעה] ולמה לא כתב להשבת שאור ב"ד קודם זמן איסורו כדי שלא תקשה עליו למה איחר מצות להשבת לאחר איסור אכילת חמץ בערב פסח אם היה המצוה מהשבתה עוד קודם חצות קודם שמתחיל איסור אכילת חמץ ואם היה סובר הכ"מ דיש מצות עשה להשבת חמץ בפסח אם כן יש תירוץ פשוט דמשום הכי לא כתב הרמב"ם להשבת חמץ ב"ד קודם זמן איסורו כדי שלא נטעה דאחר כן ליכא עשה. ואגב אכתוב דנראה לעניות דעתי מכסף משנה שם שכתב משום הכי הקדים הרמב"ם שלא לאכול חמץ בערב פסח קודם מצות השבתה יעו דאיסור אכילה הוא בשב ואל תעשה אבל השבתה הוא בקום ועשה וצריך להקדים שב ואל תעשה אם כן סובר דתשבתו מקיים רק אם יש לו חמץ ומשבתו.

סימן תמד

סעיף א' — ומשיירין מזון שתי סעודות
בהמ"מ פ"ג מחו"מ ה"ג הביא דיש מחמירין שלא

לשייר כלל אלא לאכול מצה עשירה או מצה סתם להמתירין קודם חצות או דברים אחרים וסיים ודברי ראשונים עיקר, ושמעתי מנהג באמריקא לאכול מצה עשירה והנך רואה דהמ"מ דחה זה, ובאמת יש כמה טעמים שלא לעשות כן, א', דע"י שמשיר חמץ מקיים המצוה תשבתו בע"פ בפועל לא רק בשוא"ת כמש"כ הטו"ז דמשייר בריוח ועי"כ ודאי יבוא לידי ביעור בשבת דאז זמנו, וב' דאם אוכל בע"פ חמץ ובזמן איסור אינו אוכל מראה שעושה כן מצד ציווי התורה משא"כ אם אינו אוכל בע"פ חמץ נראה כאילו עושה כן מצד רצונו שאינו רוצה לאכול חמץ, וראיתי שגדולים הוזהרו לאכול חמץ בע"פ מטעם הנ"ל ולא יעשו חדשות רק כמו שכ' בשו"ע לשייר ב' סעודות.

ויש להתאריך בפלוגתא בפסחים דף מ"ט אם מבערין מלפני השבת או בזמן עפ"י שכ' מנ"ח סי' ט', דיש ספק אם מקיים תשבתו בשוא"ת שאין לו חמץ או צריך בקום ועשה שיבער החמץ בפועל עי"ש ע"כ י"ל ר"מ סובר דדי בשוא"ת ע"כ יבער בע"ש וראב"צ סובר דצריך בקו"ע ע"כ יבער בשבת. וי"ל כיון דפסקינן דבע"ש יבער א"כ סבירין דדי בשוא"ת רק לטו"ז דשייר בריוח כדי לבער בשבת בזמן נראה דסובר דצריך בקו"ע ואינו די במה שלא יהי' לו חמץ בע"פ.

שם סעיף ב' — טוב לבער בערב שבת
קודם חצות.

הגאון מברעזאן דייק דרך קודם חצות אבל בשעה ששית מותר, אבל בדרושי הצל"ח דרוש ל"ז הוזהר שיבערו קודם שעה ששית, כמו בשאר שנים, וכן במ"ב פסק כן רק שלא הביא דברי הצל"ח, והצל"ח כ' שם דגם מכירת החמץ יהיה קודם שעה ששית, ובריטב"א פסחים דף י"ג כ' כשחל ע"פ בשבת יוזהר כשבודק אור י"ג בחמץ שמניח יען ששוהה הרבה עם השריפה, נראה דסובר דרך בע"ש קודם שבת שורף ומבער.

שם מג"א ס"ק ב' — שרשב"י היה
עוסק בתורה במקום סעודה שלישית.

במטא"פ תר"ב באל"מ סקי"ב ובסי' תקצ"ז כתב
דאין ללמוד מזה לדידן, דמי הוא שידמה בעסק
תורה לרשב"י.

לכאורה יש לומר מלשון הרמב"ם בריש הלכות חמץ ומצה להשבת שאור ביום י"ד, נראה קצת דדייק רק ב"ד יש עשה דתשבתו אבל בדפוס רומי הגירסא להשבת שאור מארבעה עשר, אם כן נראה דמתחיל מ"ד אבל נמשך כל ימי הפסח גם כן באיסור עשה זה ועיין כ"מ בהקדמת הלכות חמץ ומצה שכתב טעם בסידורו של הרמב"ם את השמונה מצות של חמץ ומצה שהרמב"ם כתב מצוה להשבת שאור ביום ארבעה עשר [לפניו היה הגירסא בארבעה ולא כדפוס רומי מארבעה] ולמה לא כתב להשבת שאור ב"ד קודם זמן איסורו כדי שלא תקשה עליו למה איחר מצות להשבת לאחר איסור אכילת חמץ בערב פסח אם היה המצוה מהשבתה עוד קודם חצות קודם שמתחיל איסור אכילת חמץ ואם היה סובר הכ"מ דיש מצות עשה להשבת חמץ בפסח אם כן יש תירוץ פשוט דמשום הכי לא כתב הרמב"ם להשבת חמץ ב"ד קודם זמן איסורו כדי שלא נטעה דאחר כן ליכא עשה. ואגב אכתוב דנראה לעניות דעתי מכסף משנה שם שכתב משום הכי הקדים הרמב"ם שלא לאכול חמץ בערב פסח קודם מצות השבתה יעו דאיסור אכילה הוא בשב ואל תעשה אבל השבתה הוא בקום ועשה וצריך להקדים שב ואל תעשה אם כן סובר דתשבתו מקיים רק אם יש לו חמץ ומשבתו.

שם שטרי תשובת סק"א — אלא בכה"ג
שפיר דמי לשיר בלי הפרשה

בח"ס חולין דף ז' ד"ה דלמא כ' ונ"ל דמי
ששכח בע"פ שחל בשבת להפריש חלה יומין לו
כהן קטן על שולחנו ויתן עיניו בצד זה ויאכילנו
להקטן ומצד אחר יאכל הוא, ומותר בחלת חו"ל
ובשעת הדחק עכ"ל.

גם מילה אפילו שלא בזמנה.

בת' בית יצחק או"ח סי' נ"ט אות א' מתרץ
דכונת מג"א דהמילה נמי כשיעבור יום ח' אח"כ
עובר בכל רגע מ"מ ביום ח' עצמו אינו עובר ורק
זריזים מקדימין משא"כ בתשביתו כיון דהתורה כתבה
אך לחלק כשיעבור הזמן, שש, בכל רגע עובר עכ"ל
וכעין זה כתב במ"ב.

שם בביאור הלכה — ד"ה ומשירין וכו'.

במנח"א חלק א' סימן נט הביא דהגאון רצ"ה
מלבוב אסר לאכול בערב שבת חמץ רק עד שריפה
ולא אחר כך עד הלילה, אבל מרמב"ם שהובא במ"ב
שכתב סתם ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד
ד' שעות ביום השבת מוכח דמותר עד הלילה.
וכן מצאתי בדרושי הצ"ח דרוש לו אות כ דמותר
לאכול בערב שבת זה חמץ כל היום וכל הלילה
רק שריפת חמץ יהא כשאר השנים בערב פסח
וכן מכירת החמץ ושמעתי שבעיר בעלזא נוהגין
שלא לאכול חמץ כל היום כמו בשאר ערב פסח.

סימן תמה

סעיף א' — כיצד ביעור חמץ

מצאתי בראב"ן סי' ז' מה שנוהגין לשרוף מצה
של ערוב בערב פסח זה הוא עפ"י ירושלמי פסחים
פ"ב ה"ד דמצה ישנה מכיון שלא עשאו לשם פסח
דבר ברור הוא שלא דקדק בה וא"כ אם אירע שעשו
מצות בשאר ימות השנה אפי' מקימחא דפסחא בלי
שום חמוץ מ"מ צריך ביעור עפ"י דברי ראב"ן.

שם מג"א סק"א — משמע דוקא מפרר

בפסחים י"א ע"א קאי אליבא דרבנן דר"י ואמר
שם הוא עצמו מחזור עליו לשרפו כו' ולא אמר לבערו,
נראה דלרבנן ג"כ הדרך הוא לשרוף חמץ.

שם סק"ב. — ואסור בכל המלאכות
כשמגיע זמן השרפה.

ואי מותר ללמוד לא נתבאר ונראה מדציין לסי'
תל"א ושם גם לימוד אסור א"כ גם כאן אפי' ללמוד
אסור ומצאתי בתוספתא פ"ג דפסחים המובא בפסחים
מ"ט דראב"ז אמר היינו יושבין לפני ר"ג בביהמ"ד
בלוד ובא זונין הממונה ואמר הגיע עת לבער החמץ
הלכתי אני ואבא לבית ר"ג וביעורנו החמץ, הרי דלמדו
עד שריפת חמץ, מי י"ל דשם דה"י זונין ממונה ע"ז
להזכירם באמת שרי, אבל אם ליכא אדם ממונה להזכיר
באמת גם לימוד אסור דשמא ישכח.

סימן תמו

סעיף ג' — ה"ז דוחפו בקנה.

בתשבי ערך דבר כ' דאין זוכרין שם לחם בפסת
לפני התינוקות הישאלו ע"ז ויבאו לידי אכילה, וכן
המנהג כעת דתחת לחם אומרים חמץ.

סימן תמו

מג"א סק"ד — משמע דבפסח דהוי במשהו
לכ"ע מילתא היא.

לכאורה י"ל עפ"י שכ' האחרונים דריחא הוא רק
מדרבנן לרב עיי' פמ"ג יו"ד סי' ק"ח ע"כ במב"מ
דמה"ת ל"ב והוא במשהו סובר רב דגזרו חכמים
אפי' על ריחא אבל חמץ דאפי' הטעם הוא רק מדרבנן
אסור במשהו לא גזרו חכמים בריח ע"ד דאמרינן בשבת
ט"ז בטומאת כלי מתכות דאורייתא גזרו רבנן בטומאת
כלי זכוכית דרבנן לא גזרו עיי"ש, א"כ אין רא'י
מהרי"ף שכ' במב"מ אליבא דרב, אבל י"ל דהמג"א
סובר בדעת הרי"ף כמ"ש הריטב"א בע"ז דף ע"ג
ע"ב עיי"ש שכ' דרב סובר מב"מ ל"ב כדרבנן דר"י
סובר מב"מ ל"ב הוא מה"ת דיליף מקרא, ורבנן
דפליגי עלי' סוברין דמה"ת גם מב"מ בטל רק
מדרבנן מב"מ ל"ב כן סוברין רב ושמאל אליבא
דרבנן עיי"ש בריטב"א וסובר מג"א דגם הרי"ף
סובר כן וא"כ א"ש דכל מב"מ לרב רק מדרבנן ל"ב
ואפ"ה אסור ריחא במב"מ א"כ בחמץ דגי' עכ"פ
מדרבנן במשהו שייך ב'י ריחא כנלע"ד נכון.

משנת

סימן תנא

יעקב

קלא

עוד בגרעינין יותר מבחטין, ומצאתי בתפא"י פ"ב אות כו' זה הטעם מפסחים דף מ'.

בלקט יושר כ' וצריך לברר מן החטין השעורים ושבולת שועל כי הם רכים ובאים לידי חימוץ בקל יותר מן החטין, אבל מין השחורים א"צ לברור רק אם יש ד' או ה' במקום א' צריך לברור וחטין שצמחו צריך לברור כולן ואם יש בהחטים הרבה שצמחו אסור ליקח מאותן חטין לפסח, על כן נכון לברור שעורין ושבולת שועל גם שיפון.

שם סעיף ד' — שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה ולפחות משעת טחינה

כבר הביאו דברי רש"י הולין ז' סוף ע"א דהוה דארי חטי לפיסחא דבמצוה עסיק ופרש"י דמתחלת טחינה והרקדה בעיא שימור לשם מצוה מזה מוכח דעכ"פ מטחינה צריך שימור, ובילקוט סוף וישלח הגי' בגמ' חולין דהוה דארי קמחא לפסחא ולכאורה עפ"י גי' זו נראה דא"צ שימור בעודם חטים מדנקט קמחא לפסחא אבל נראה דלאו דוקא קמחא דיען דאח"כ יהא מזה קמח נקט קמח אבל אה"נ יוכל להיות דחטים היו דהרי"ף דסובר דמשעת קצירת החטין צריך שמירה ונקט קמחא דפסחא צריך שמירה משעת קצירה וכן לגי' הילקוט י"ל כן.

ועיי' ראב"ע אקרא ושמרתם את המצות כ' צוה להיות המצות שמורים מימות הקצירה, נראה דסובר דאינו יוצא רק בשמירה משעת קצירה.

שם — סעיף ד.

אחר שהלך לקצור חטים למצת מצוה ומצא בעת שסיימו העכו"ם הקצירה, אי מותר ליטול חטים אלו לפסח ולשמרם מאז דהיינו משעת עימור, הנה מצאתי במגן האלף שכתב כאן דקצירה עצמה אין צריכה שמירה רק מקצירה ואילך והיינו משעת עימור והביא ראיה מפסחים דף מ' דרבא אמר להני דמהפכי העומרים שיעשו לשם מצוה משמע דמקודם אין צריך שימור, וכן מצאתי בהג' אמ"ב על הטו"א חגיגה דף י"ז דחיוב השימור הוא אינו אלא אחר הקצירה אבל עצמיות הקצירה אינו בכלל ושמרתם, ובאמת מלשון הרמב"ם פרק ה' מהלכות חמץ ומצה הלכה ט' שכתב שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר נראה מבואר כדברי האחרונים הנ"ל דרק לאחר הקצירה צריך שימור אבל בטו"א שם

ולפי זה מהני הגעלה ג"פ באיסור דרבנן שאין לו עיקר בתורה ע"ש. ובדרכ"ת יו"ד סי' קכ"א סקס"ח העתיק בט"ס בשם רדב"ז, אבל הוא ברד"ם שנחלקו ב' מורים, וסיים הרד"ם דאם הצבע עב לא מהני הגעלה אבל אם אין ממשות בצבע לכאורה אין לחוש לזה, אבל יש לחוש דילמא חיים עלה ולא יגעיל כראוי.

שם מחהש"ק ס"ק ד' — ולא מצאתי מבואר דין כלי אדמה.

וכ' בשם הג"א סוף ע"ז דצריכין הגעלה עיי"ש, ועיין יד יודא סי' ס"ט סקפ"א מפרש דברי מג"א דמהני הגעלה עמ"ש בהשמטות.

שם ס"ק כ"א — ה"ה מחבת חלב שטגנו עיסה בחלב ובא להכשירו לשמש בו בשר

עיי' בפנים התשו' שם שרק אם כבר השתמש בו בשר או צריך לבון, אבל כלי חלב להשתמש בו בשר לא נזכר שם ואפשר דמודה דדי בהגעלה עיין פמ"ג בטו"ז ס"ק ט"ז באורך.

שם סוף ס"ק ל"א — יש קצת סברא להטותו לדעת מ"א.

עי' נשמת אדם סי' כ"ג ובלבוש בח"ד ה' בב"ח אות מ' עיי"ש ציוני.

סימן תנג

סעיף א' — בחטים ובשעורין ובכוסמין

בריטב"א פסחים דף ל"ה כ' דגוסמין דומה לחטין אלא שאין לו סדק כחטין.

שם הגהת רמ"א — והמנהג ליקח לכתחלה חטים.

י"ל טעם המנהג עפ"י גמ' פסחים מ"ח ע"א דלרבי נתן משום רבי אליעזר שיעור העיסה בשעורים מועט מחטים ופרש"י שהשעורין קרובין להחמיץ יותר מן החטים, א"כ יקח חטים דאין ממהר להחמיץ, ובז"ל מ' ע"א דחטין דשרירי לא מחמצי מהר כשעורין ואם כי שם לאו בקמח ובצק מיירי רק כשעודן גרעינין מ"מ יש לחוש בשעורין יותר מחטים שנתחמצו

סובר דהקצירה בכלל ושמרתם וכן נראה ממנהג העולם שאומרים בשעת הקצירה לשם מצת מצוה, ובראב"ן שמוכא לקמן מבואר דבעי שימור משעת קצירה, וכן בחתם סופר או"ח סימן קכ"ח מביא שחסידים קוצרים בעצמם וכתב חשש מחמת אונכרי ולא כתב דכל הקצירה אין צריך לשמה אם כן למה להחסידיים לקצור בעצמם נראה בפשיטות דגם הקצירה בכלל ועיין בחתם סופר שם מפורש דקצירה בעי שימור על כן אם יש חטים דגם הקצירה היה בישראל לשמה עדיף אבל גם בזה יוצא אף לכתחילה אם אין לו חטים אחרים. ועיין בשד"ח מע' חו"מ סי' י' אות כ' הביא מרש"י דפסחים שכתב וקוצרין נראה דקצירה לא בעי לשמה, אבל רבינו מנוח כתב דגם קצירה בעי לשמה והובא במעדני שמואל סי' ק"ח ועיין רש"י פסחים מ ע"ב מתחלת קציר לצורך הפסח ועבדא להו שימור מעיקרא. אם כן מפורש דטובר דגם קצירה צריך שימור ואפשר דמדת חסידות עשתה.

שם סעיף ט' — צריך לטחון החטים.

בירושלמי פ"ג דפסחים סוף ה"א ר"י טחן לי צרף, מפרש בפ"מ דלא טחן בב"א כל החטים רק מעט מעט עד שנצטרף כל החטים ועשה כן, יען שבטחינה מועטת יוכל ליוזר היטב מבטחינה מרובה ולא ראינו לרבנן קשישאי שינהגו כן רק טוחנין הכל בפעם א', ואפשר אין הפי' בירושלמי כפני משה וק"ע פי' דטחן ע"י צורף כסף דבגדיו נקיים ואם שאין פי' זה מחוור כ"כ אולי יש פירוש אחר.

בלקט יושר הביא דתה"ד לא רצה שיסתפקו מקמח שטחנו לפסח קודם פסח ואמר הטעם על גזירה חדשה הוא משום דכל מלתא דלא רמיא עלי' דאיניש לאו אדעת', נראה כונתו כיון דמשתמש בקמח קוה"פ יש חשש דלא נזהר בשמירתו.

שם חק יעקב ס"ק א' — ושמעתי דמה שקורין במדינות אלו טירקישין ווי"ץ אינו בכלל חטים כלל רק למיני קטניות.

ח' ראיתי במכתב הח"ס משנת תקצו נדפס בס' זכרון למשה דף ל"ט כ' וז"ל מה שקורין ראגא טירקישין ווי"ץ היידען מותר לסחור בהם ואפי' בכלל קטניות ליתא עכ"ל, וזה נגד דברי ח"י ומהר"ם לובלין בפרט שבחשו' ח"ס או"ח קכ"א לענין לעשות

מצות מטירקישען ווי"ץ כ' בפ"י שהם קטניות ות' זו נכתב תקע"ו וצ"ע.

שם ס"ק ג' — ודוחן זהו מה שקורין ריי"ז או היר"ז וכן טטרק"י שקורין היידי"ן.

בל"א נקרא בוק ווי"ץ, בת' שאילת יעבץ ח"א נוי"ו העלה כמהר"ם דטטרקי אינו מחמיץ דלא כמורה א' שאמר שהוא בקי בזה שחמץ גמור הוא.

שם שער תשובה ס"ק ז' — ואין בזה לא משום יוהרא.

עיין ערוך השולחן שכ' דבר חדש דלרי"ף ורמב"ם כל המצות שאוכל בפסח צריך שימור משעת קצירה דלא גרס בגמ' הפיכו לשם מצוה רק הפיכו לשם מצה ושייך בכל שבעה עיי"ש באורך, ומצאתי בראב"ן בפסחים מבואר כן דצריך שימור לכל הפסח שכ' דבעי שימור מתחלת קציר ואוהבי מצוה משעת קציר יקחו וכן היו עושין הראשונים וה"מ לאשר חשיג ידו אבל לאין נכון לו יקח לשם מצה של לילה א' עיי"ש דמבואר דלכתחלה צריך שימור משעת קצירה לכל ז'.

שם מחצית השקל ס"ק ח' — כ"א שיהי' בנידון הבא לפניו כל הצדדים.

בקו"א לדעת סי' לו סק"ז ד"ה ומ"ש הביא מהג' חכ"צ חו"מ סי' י"ז באמצע דברי טו"ז בדברבנן סמכינן על טעם א', ובה נדחה פקפוק המחש"ש על הח"י, היינו שגם כאן הוא רק דרבנן לקיחת קמח מן השוק.

סימן תנד

סעיף א' — אין יוצאין לא בפת טובין.

במאירי פסחים ל"ו ע"ב כ' באורך דסובין הוא קמח גמור רק קמח השני שכבר ניטל הסולת ונקרא בל"א "ברויט מעהל" ורק במורסן נאמר שאם נטלם והחזירם לא יצא אבל בסובין שנטלם והחזירם יצא דקמח גמור הוא עיי"ש והוא דבר חדש.

שם הגהת רמ"א — וטוב לכתחלה שלא לעשות המצה רחבה יותר מדאי

בד"מ העתיק אין לעשות המצות רחבים, משמע דיש איסור וכאן העתיק רק טוב וכמה השיעור יותר

שם סעיף ד' הגהת רמ"א — (ולענין ברכה ע"ל ריש סימן תרמ"ט)

פשוט הלשון משמע דמיירי לענין ברכת אכילת מצה אבל מברכת המוציא לא מיירי, ועיי' דע"ק על יו"ד שנדפס מחדש ובסי' רצ"ה כ' דיוכל לברך על פרי מאילן המורכב דרך בברכת המצות חמיר בחשש מצוה הב"ע ולא בברכת הנהנין עיי"ש שהגדולי הקדש פקפק עליו באמת דבאו"ח סי' קצ"ו נראה דגם ברכת הנהנין אין מברכין מצד מצהב"ע, ובמשנה ברורה כ' כאן בפ"י דאין מברכין המוציא על מצה גזולה, ופלא על הגאון מהרש"ק בהאלף לך שלמה סי' שכ"א להלכה בפשיטות דאם אכל מצה בלי ברכת המוציא דהוה כמצה גזולה דנהנה בלא ברכה כגזול הוה, וכל סברתו צ"ע, אבל מכאן מוכח בפ"י דיצא בלא ברכת המוציא, ובאמת ח"י דבפרי המורכב דמפורש דמותר לאכול משמע בברכה דהא אסור לאכול בלא ברכה, א"כ האיד יברך לאכול עפ"י הנ"ל, ואפשר הכונה דיברך על פרי אחרת.

ואפשר לומר דשאני הכא דאסור לברך על המצה הגזולה ברכת המוציא ע"כ יצא מ"ע דמצה, אבל דברי מהרש"ק ניתנו להתאמר היכי דיוכל לברך המוציא ולא בירך או לא יצא.

שם מג"א ס"ק ד' — ומכל מקום אין להקל מאחר שלא נמצא בפ"י בפוסקים.

בת' ח"ס או"ח קל"ח כ' דנהי דאין אנו בקיאים בחליטה היינו לכתחלה אבל בדיעבד לצרף לשאר היתרים אפשר דיצורף, עיי"ש עוד.

שם מחהש"ק ס"ק א' — ובסי' א"ר תי' דהמ"א מסתפק בסובין דגריעין ממורטן לפירוש"י.

עיי' פסחים מ"ב ע"ב דמים ששרו בהן סובין הם חמץ גמור עיי"ש בפירש"י א"כ מפורש דגם לרש"י סובין מחמיצין.

סימן תנה

סעיף א' הגהת רמ"א — וכשמוליד המים תחת אויר הרקיע יש לכסותו.

בת' חו"י סי' ר"ה מפקפק על נשיאת המים דרך רה"ר לרבנים דהא הו"ל בזיון.

מדאי לא איתפרש וכעת עושין גם אמה על אמה באין פוצה ומצפצף ומהדרין שיהא להסדר מצות גדולות, ואפשר רק אם המצה עבה ורחבה אז הוה כאשישה, אבל כעת דהמצות דקות אין קפידא דל"ה כאשישה רק אם הן עבות, ובגמ' דאשישה הוא א' מששה באיפה, אבל נראה דלאו דוקא נקט אלא דאשישה חשיבות הוא כמו בקרא דאשישה ה' א' מששה באיפה וכאן הוא כעין זה חשיבות, אבל לאו דוקא א' מששה באיפה דא"כ בלא"ה אסור דהוא יותר משיעור חלה וגם דנראה דאם ה' פחות מא' בששה מותר והא הוה יותר משיעור חלה עיי' תנ"ו דאסור, אע"כ דל"ד וכל דהוא גדולה הוה חשיבות ואסור אבל רק בעבה לא בדקה ועיי' פמ"ג בשם פר"ח נראה קצת דנקט בדוקא א' מששה באיפה וצ"ע.

ומצאתי בב"י ססי' תע"ה הביא בשם הכלבו שכ' בשם הראב"ד דאין לעשות מצות של מצוה עבים וגדולים רק ריקקים וקטנים נראה קצת דגם ריקקים לא יהיו גדולים רק קטנים דכ' ריקקים וקטנים עיי"ש, אבל בשו"ע לא הביא דבר זה וחי' שבשבילי דוד סי' תנ"ט הביא דהספרדים בא"י אופין למצות מצוה עבים כאצבע, ולכל הפסח אופין מצות דקות וצ"ע דלהראב"ד איפכא מסתברא דלמצוה יהא דקין, ואפשר כאצבע הוה בכלל ריקקין רק שלא יהיו עבים טפח.

ובאמת נראה לפי מש"כ הטור סי' תע"ה דאופין ג' מצות מעשרון עיי"ש, ועשרון הוא שיעור חלה, א"כ עושין ג' מצות משיעור חלה א"כ כל מצה עשוי יותר מי"ד ביצים, וע"כ צריכה להיות גדולה ברחבה או עבה, וכיון דאין עושין עבה צריך להיות גדולה, וכעת לא נשמע דיהא במצה א' י"ד ביצים דא"כ צריכה להיות גדולה כמה אמות כיון שעושין דקה מן הרקה.

ועיי' בב"י סי' תנ"ח שכ' דמנהג אשכנז שעושין המצות של מצוה גדולות שיספיקו לסעודות ימים ראשונים ואין עושין מצות אחרות לאותן ימים עיי"ש, א"כ בודאי היו גדולים ועבים, ודברי הכלבו שכ' ב"י סי' תע"ה לעשות המצות קטנות ודקין הוא למנהג ספרד דמצות למצוה לחוד ומצות לאכילה לחוד, וזה חידוש דהחליפו המנהג כעת דהספרדים עושים מצות למצוה עבים כאצבע כמו שהביא השב"י והאשכנזים אופין למצוה מצות דקים והוא כעין הנזכר בסי' תרע"א לענין חנוכה דנתחלף המנהג בין ספרדים לאשכנזים.

שם סעיף ג' — ואם עבר ולש בין באלו
בין במים שלא לנו אסור.

יש להעיר דהא חלות תורה ורקיני נזיר ג"כ
נילושו במים שלא לנו, כמש"כ מהרש"א פסחים ל"ח
דהי' רק מעט שמן והיה נילוש במים, לא מיבעיא
למש"כ הלח"מ פ"ו מה' חו"מ ה"ה דלחמי תורה
נילושות בפושטין ואפ"ה יוצאין בהם בפסח וברש"י
פסחים דף ל"ז ע"א ד"ה בתנור כתב דלחמי תורה
נאפות בפנים וכן סובר מהרש"א הנ"ל דהי' במקום
זרזיון אפיית לחמי תורה וא"כ אפילו נימא דלא
כלח"מ הנ"ל דלשו בפושטין אלא בצונן כיון דלחמי
תורה ל"ה בכלל הא דתנן כל המנחות נילושות
בפושטין אבל בפנים לא היה מים שלנו דע"י לינה
נפסלו אם נעקרו בתלוש ואפ"ה כשר, אבל לרמב"ם
פ"ט ממע"ה ק ה"כ דמעשה לחמי תורה היה חוץ
לעזרה יש לומר דהי' במים שלנו אם כי לא נמצא
שעשו כן, אבל לשיטת רש"י הנ"ל דנאפה בפנים
יש ראייה דגם במים שלא לנו כשר לפסח, ועיין
מעשי למלך פ"ט ממע"ה ק באורך בזה. אבל לפי
הט"ז דבבב"ב א' יש להקל מצד מ"ע דמצה אין
קושיא משם.

שם מג"א סק"ט — גם לא יקח בכלי
נחושת שמתחמם.

ועי' חולין דף נ"ז ע"ב ברש"י ש"כ וגם הנחושת
מחמם לעולם, הרי דנחושת לא רק שאינו מצנן אלא
מחמם ג"כ ובאמת קרא מפורש הוא בפ' בחוקותי ופ'
תבא דנחושת מזיע וא"כ בודאי מחמם דמשם בא הזיעה,
ובוהר וארא דף כ"ד ע"א חשיב שם טבע ד' מיני
מתכות דבברזל אין בו כח האש כלל ובנחושת יש
בו כח האש עי"ש, א"כ מזה ג"כ נראה דנחושת מחמם
מדיש בו כח האש, ואפשר דלפ"ז גם בוהב אין ללוש
מדכתב שם בוהר דיש בוהב כח האש אבל בכסף אין
בו כח האש עי"ש, שוב מצאתי בפר"ח כאן הביא
מזה ועי' מס' תמיד דף ל"א ע"ב דכסף וזהב מרתיחין
נראה דגם כסף יש לו כח האש דלא כמו שהבאתי
מזהר ועי' פי' הראב"ד הקשה משבת קנ"א ע"ב
דאמרינן דנותנין על מת כלי מתכות שיתקרר הרי
דמתכות מקרר ולא מחמם, ותי' דהכונה דמתכות משמר
את הדבר אם חם חם ואם קר קר עי"ש, ועי' ירושלמי
שבת פ"ד ה"א תני טומנין בסלעים ואית תני אין

טומנין בסלעים אמר ר"ח מאן דאמר טומנין בשל זהב
בשל נחושת מאן דאמר אין טומנין בסלעים של כסף
עי"ש במפרשים שפי' דזהב ונחושת אין מחמם ע"כ
שרי להטמין בהם אבל כסף מחמם ע"כ אסור להטמין,
וזה סותר לכאורה כל מש"כ כאן דהא שם איתא ממש
להיפוך דנחושת אין מחמם רק כסף, והוא פלא דהא
מבואר בחולין נ"ז הנ"ל וכמ"ק, דנחושת מחמם. ע"כ
נלע"ד דט"ס הוא בירושלמי וצ"ל מאן דאמר טומנין
בשל כסף מאן דאמר אין טומנין בשל זהב בשל נחושת,
דזהב ונחושת מחמם כמש"כ לעיל משם הזהר דגם זהב
יש בו כח האש גדול, וכ"כ בתוס' ב"ב דף י"ז ע"א ר"ה
סלעים שהביאו ירושלמי הנ"ל אית תני טומנין אית
תני אין טומנין כאן בסלעים של כסף כאן בסלעים
של נחושת הרי דתוס' הי' להם הגי' דמקודם אמר
בסלעים של כסף וקאי על הבריתא הראשונה דתני
טומנין כנלע"ד נכון בעזרי' וכן נראה מתחלת דברי
תוס' ש"כ סלעים אבנים שאש יוצא מהן ולא סלעי
נחושת דאין דרך להניחם אצל הכתלים עי"ש הרי
דנחושת יש בו אש כמו אבנים וע"ז הביאו דברי
ירושלמי דנחושת מחמם.

שם שטרי תשובה סק"ט — ובר"י כתב
בשם הרדב"ז להקל בקלט מים מהגשמים

וכן הוא בחי' מאירי פסחים ספ"ב בשם הרבה
כחכמי הדורות ולא התנה שיניחם במקום קר.

סימן תנה

סעיף ג' — במשנה ברורה סעיף קטן
כט.

ועיין במו"ק שכתב דאם עלח עליו הגליד או
שמרגישין קור חזק בנגיעת אצבע מותר ללוש אפילו
לכתחילה.

סימן תנו

סעיף א' — אין לשון לפסח

ברמב"ם פ"ה ה' חו"מ הי"א הגי' בפסח וכ' מעשה
רוקח דסובר דרק בפסח אסור ולא קוה"פ וכן הא דאין
עושין סריקין המצוירין כ' בפסח ג"כ רק בפסח ולא
קוה"פ וכ' דאפשר שעפי"ז סמכו בהרבה מקומות
להקל אף דמצד הדין אין נראה להקל ע"כ והוא חי'

משנת

סימן תנו

יעקב

קלה

ראה קרי דשם בתוספתא מבואר דאי יראה בן ח טמא דאל"כ יהא שם עד בן ט', ואפשר דגבי טהרת פרה מחמירין מצד מעלה ע"ש. שוב ראיתי במשנה אחרונה פ"ג דפרה ש"כ דמשו"ה חביאו רק בני ח' כדי שלא יטעו להביא גם בני ט' דבשנת ט' יש לטעות על יותר מט' ע"ש.

סימן תנח

נוהגין שלא ללוש מצת מצוה בערב פסח עד אחר שש שעות.

ברא"ש סוף פסחים ובת' הרא"ש כלל י"ד כ' ואחר שהוציא החמץ והצניע כלי החמץ או מתחילין לתקן ענין אפיית המצות, ולא הזכיר מלאחר חצות נראה דסובר הרא"ש דאין קפידא בזה רק הקפידא לאחר ביעור חמץ וחי' שהטור כאן לא הזכיר זה אבל עיי' בב"י ש"כ דנראה מהטור דכל המצות אופין בע"פ אחר חצות משום דשם מצה חד הוא ע"ש. וראיתי כמה אנשים אופין מצת מצוה קודם חצות, אבל לאחר ביעור חמץ ותמהו עליהם, אבל עפ"י דברי רא"ש יש מקום לעשייתם.

גלע"ד דבזמן הש"ס לא אפו מצה דמצוה בער"פ, רק בלילה ביו"ט אפו המצות עיי' פסחים ט' ע"ב דאמר וכי חולדה נביאה היא וידעה דהאידנא ארביסר הוא ולא אפי עד לאורתא ע"כ משמע דלא אפו רק בלילה ליל יו"ט, ונראה דלא אפו אז שום מצות קודם הפסח רק בתוך הפסח דאם הי' הדרך שיש לו מצות מקודם הפסח א"כ מה אמר בי"ד דלא שכיח ריפתא בכולהו בתי ע"כ מצנעא החולדה לעצמה מלחם החמץ הא יש לה לחם מצה לאכול דמה חילוק לה בין לחם חמץ ללחם מצה, בפרט בזמן הש"ס שהמצות היו עבין אע"כ דלא הי' שום פת בבית אפי' מצה, ולא חשו אז לחומרת המדקדקים שבטור שאפו המצות קודם הפסח, ועיי' פסחים ז' ע"א אמר כל יומא נהמא חמימא אפה ושדא עלי' נראה ג"כ דכל יום אפו מצה בפסח ולא קודם הפסח.

בשעת עריכת מצת מצוה בער"פ נהגו לשורר הלל זכר לאמירת הלל בהקרבת ק"פ והובא מנהג זה בעבוה"ק להחיד"א ג"כ, אבל פשוט דלא יברך כיון דאינו תיקון חכמים רק מנהג וותיקין, ושמעתי דיש מי שמברך על הלל בעת עריכת המצות ואני חושש לברכה לבטלה ח"ו ורוב ככל החסידים אין מברכים.

גדול לומר בן דלענין אכילה מה נ"מ אם נאפה בפסח או קודם אם יש בו חשש חמץ.

סימן תנו

סעיף א' הגהת רמ"א — ואם הי' בו שיעור חלה ושכח להפריש יפריש אחר כך

מצאתי בחידושי המאירי פסחים דף ל"ה, מפרש על מתני' דאין יוצאין בטבל וז"ל וגדולי המפרשים הוסיפו בה שהי' טבול לחלה אף בזמן הזה כגון שלא נשאר לו מאותו פת להפריש ממנו אחר שאכל ממנו מצתו עכ"ל, והוא חי' דין גדול דאם שכח להפריש חלה ממצות של הסדר ואין לו עוד ממצות אלו שיוכל אח"כ ליטול חלה לא יצא מצות מצה, וכנראה אם נזכר עוד בלילה צריך עוה"פ לאכול מצה ממצה שנטל חלה ויברך עוה"פ על אכילת מצה דהא לא יצא במה שאכל מקודם, וצ"ע אם נזכר אחר אפיקומן אם יאכל עוה"פ מצה ובאמת אם לא יצא א"כ אין כאן אפיקומן כמובן. מיהא נראה כיון דדברי המאירי לא נזכר בפוסקים וגם המאירי הביא פי' זה רק בשם גדולי המפרשים אבל לאו מוסכם הוא ע"כ צ"ע אם יאכל עוה"פ מצה בברכה כנלע"ד, אבל לאכול אחר אפיקומן נראה דיאכל בלא ברכה וצ"ע.

שם סעיף ב' — ואם שכח וקרא לה שם טיילנה לצונן וימנענה להחמץ.

בת' אמרי יושר ח"א סי' ג' הק' הא הוא מוקצה ואסור בטלטול, ובת' מחז"א סי' פ"ב כתב דהכונה ע"י עכו"ם.

שם מג"א ס"ק ז'. אבל אי ידעי' דראה קרי אפי' הוא בן יומו הוא טמא לקריו.

עיי' ס' יראים סימן ד"ש מפורש דגם בן יום א' מטמא אם ראה כמו בזיבה ומה שממעט בספרי איש פרט לקטן היינו שמותר להכניסו במקדש אף שטמא עיי"ש, ועיי' תוספתא פ"ג דפרה והובא בתוס' סוכה דף כ"א ע"א ד"ה ומביאין דכשהוא בן ח' שנה חיישינן דראה קרי ע"כ מסלקין אותו מעסק טהרת פרה עיי"ש וזה דלא כד"מ כפי' מג"א דרק בן ט' חיישינן דראה קרי ושם משמע דגם בן ח' חיישינן ודלא כגמ' נדה המובא בח"י דעד בן ט' טהור אפי'

שם סעיף ה' — אין עושין בפסח פת
עבה טפח.

בפסחים ל"ז יוצאין בפת נקי' ובהדראה נרשם
— על הגליון בשם הערוך ערך רד פי' לחם עב,
אבל המעי' שם יראה דהכונה לחם מקמח עב והוא
כמו שמפרשין ראזווע מעהל, אבל המצות הם דקים,
ועיי' שבילי דוד כאן הביא כי הספרדיים עושין מצות
עבים כאצבע לצאת ושאר מצות הם דקים.

שם מג"א ריש הסימן — ומ"מ מוטב
לעשות על ידי קטן ועל ידי נכרי ועיי'
ביבמות דף ק"ד ע"ב.

אפשר דכונתו דמבואר שם דאלם בר דעת הוא
וא"כ כשר למצת מצוה אם כי א"א לו לומר בפה
לשם מצוה מ"מ סובר המג"א דדי במחשבה, ועיי'
פמ"ג שכ' דלכתחלה צריך להוציא בפה.

שם ס"ק ב' — דפרורי בצק מתכבדין
יחד ונדבקיין.

עיי' בס' מעשה רקח על הרמב"ם פ"ב הט"ז
הביא בשם הרמ"ך כ"י השגות על הרמב"ם לחלק
דפרורי בצק ראויים לחמץ עיסה אחרת משא"כ
פירורי פת ועיי' ר"ן פסחים דף מ"ה כתב בפ"י דגם
פת ראוי לחמץ עיסות אחרות, ובאמת בחמד משה
סי' תמ"ב והובא בס' ליבא בעי למורי שליט"א
בסוגיא דפת שעייפשה חולק עליו דלא משמע בגמ'
דפת יהא ראוי לחמץ עיסות אחרות דחימוצו אינו
קשה כ"כ, ועיי' ראב"ד פ"א ה' חו"מ ה"ז ג"כ דפת
אינו מחמץ ובריתא דף מ"ה דמפורש דגם פת מחמץ
מיירי בפת של שאור עיי"ש.

שם שער תשובה ס"ק י' — בהגה"ה.
ונראה בחוש שב' או ג' גרגרים דקים
מקמח.

ויותר מזה מצאתי בזכ"ל א"א סי' תנ"ט ד"ה
וכמו הביא בשם הרב"ד במעשה שחתכו בשר בסכין
שחתכו מקודם עיסה של מצה ולא גררו הסכין ממעט
הבצק הנדבק בחור, וכ' דאין לאסור דמה שנדבק
בסכין הוא מעט ודק ונתיבש מחמת דקותו ושוב

אינו מחמיץ עיי"ש, והמעשה הי' בפסח א"כ כ"ש
קצת גרגרי קמח אין מתחמץ, והא דמשמע בס"י ת"ס
ס"ג דפרורין מבצק אם שהו יתחמצו, עיי"ש חזו"ן
דגם מעט בצק יוכל להתחמץ י"ל דשם הטעם
דהפרורים יתקבצו ואז יתחמצו אבל פירור א' באמת
אין מתחמץ או דמיירי שם בפרורים גסים קצת,
אבל כשהוא פירור דק אין מתחמץ, ובהל"ק"ט ח"א
סי' ק"ב כ' על פירורין דקים שמוללין בין אצבעות
וקודם שיעור מיל מתייבשים כעץ יבש, כ' דהמקדש
בהם חוששין לקדושתו, אבל צריך לבערן שאינו מיקל
באיסור חמץ רק מחמיר בענין קדושתו עיי"ש.

סימן תסא

סעיף ג' הגהת רמ"א — ויש לזוהר
שלא ללקחה מן התנור קודם לכן
ולהחזירה כי תוכל לבא ליד חיומו.

בת' לבושי מרדכי תליתאי או"ח סי' מ"ב הביא
בשם הגאון רח"צ מאונגוואר שלא להפך מצה בתנור
מצד זה לצד אחר כנהוג יען כי בעת שהמצה נלקחה
מחרסית התנור על המרדה אינו נאפית אבל תחימום
גורם שתחמץ וכמו שכ' רמ"א שאסור ללקחה
מתנור, כן י"ל לאיסור אפילו בתנור להפוך, והלבו"מ
האריך להתיר בדיעבד או במקום שא"א בלא זה, אבל
לכתחלה ראוי לזוהר, ולענ"ד י"ל דרק ליקח חוץ
לתנור במקום שא"א שם שתאפה הזוהר הרמ"א אבל
להפך בתנור רותח שגם בעת שהמצה על המרדה
של בלעך תוכל להאפות י"ל דמותר גם לכתחלה
להפוך בפרט שרק רגע הוא.

בדרושי צל"ח סי' ל"ז כ' שלא ליקח שום מצה
ממקומה עד גמר אפייתה כי תיכף נאסרה המצה
והמרדה, ודברי צל"ח הנ"ל הם פלא, ובשום מקום
אין נוהרין בזה וכמעט א"א לזוהר בזה להניח המצה
במקומה עד שתאפה.

שם סעיף ה' — הגהת רמ"א מצה
שנתכפלה בתנור ודבוקה עד שאין
שולט שם האש אוסרים.

בלקט יושר כ' כשהמצה היתה דקה כמו קליפת
אגוז או מעט יותר עב אינו שורף אותה אפי' בפסח
כשהיא כפולה

משנת

סימן תסא—תסו

יעקב

קלט

שם, — וכן יש לזוהר שלא יגעו זה בזה בתנור בעודן לחין.

במאירי פסחים דף נ"ט סוע"ב הביא דכמה אסרו שלא יהא המצות נוגעים בתנור כמו דבחליטה אסור שיהיו החטים נוגעים זב"ז, והמאירי כ' שאין שום שורש בדבר שלא יגעו המצות בתנור זב"ז דגם במקום נשיקתם אפי' גמורה הוא רק בחליטה יש חשש כשנוגעים וגם בחליטה נראה דרק בחטים הדין כן ולא בשאר דבר עיי"ש וא"כ יש דעת המאירי שמתיר אפי' לכתחלה.

שם מג"א ס"ק ב' — כעובי אצבע

בהא דחור"מ קנ"ד ס"ד, סד בסיד שלא יויק הבל של גפת ושאר דברים לכותל והסיד הוא חצי אצבע עיי' שטמ"ק שם שכ' שהוא חצי אצבע ואפשר דסיד מונע יותר את ההבל ודי בחצי אצבע משא"כ קרקע צריך אצבע, ולפי"ז בכאן אם יטיח בסיד או צימענט (=מלט) י"ל דדי בחצי אצבע, מי' י"ל דשם הבל בעלמא די בחצי אצבע משא"כ הכא חמימות דהיסק התנור צריך אצבע וא"כ אפי' מלט י"ל צריך אצבע.

שם מחצית השקל ס"ק ב' — כעובי אצבע דוקא

כן הוא בלבוש דפחות מאצבע אינה מפסקת מפני הפליטה ממה שבלוע בתנור.

שם שערי תשובה סק"ח — מיהו נראה שזקן מופלג או חולה יכול לפרר כזית.

בבנין ציון חלק א' סימן כ"ט כתב דטוב יותר לפרר המצה מלשרות אותה. ושם מפקפק קצת על המג"א סק"ז שכ' דלשון הגמרא ושור"ע יוצא אדם במצה שרוי הוא רק דיעבד כ' דיוצא אדם יד"ח בחטים ושעורים וזה הוא לכתחילה — וחילק יוצא יד"ח הוא לכתחלה — אבל יוצאין סתמא הוא דיעבד להמג"א.

שם חק יעקב ס"ק ח' — משא"כ אם החוס פולטת כל כך לא תחמצה כלל כי נאפית אצל חמימותיה כמו תור התנור ושרי

ומצאתי בתוספתא פ"ב דפסחים ה"א מפורש

ואין עושין סופגנין בחמה בפסח א"כ מפורש שם דגם מצד איסור חמץ אסור לאפות מצה בשמש בפסח, וכ"כ המפרש שם, אך מה שצ"ע דמקודם איתא שם ואין יוצאים בסופגנין הנעשים בחמה, וכיון דמפורש אח"כ דאין עושין בחמה משום איסור חמץ א"כ למה הביא הדין דאין יוצאין בזה דהא חמץ הוה, ואפשר דרק איסור לכתחלה שלא יאפה בחמה, אבל אם עבר ואפה ונעשה בזריות כשר ע"כ אשמעינן דמ"מ אין יוצאין בזה, ואפשר ג"כ דרק סופגנין דהוא עב וממחר להחמיץ אין אופין אבל רקיקין, אופין דנאפה מהר, ומ"מ אין יוצאין ידי מצה, אם כי נקט סופגנין מ"מ גם רקיקין הדין כן דל"ה לחם הנאפה בחמה, והפייטן בשה"ג אמר שמש שזפתה ואכלוה מצה סובר ג"כ דל"ה חמץ, וביצ"מ ל"ה כדי לצאת בה, דהי' ביום ט"ו ולא בליל ט"ו.

שם עטרת זקנים סק"א — אבל פחות מזה לא מהני הטחה לחור אלא צריך נמי הסקה.

משמע דאחר הטיחה מועטת יסיק התנור וזה דלא כמש"כ המער"ש סי' ק"י סק"ג דאין נכון לעשות כן רק מקודם ללבן ואח"כ יטיח אם מטיח פחות מאצבע, ובעטו"ק לא משמע כן, וכן מפורש בלבוש דמהני הסקה בלא טח כאצבע.

סימן תסו

מגן אברהם ס"ק ח' — הכא כיון דאין בו פסולת לא הוי אב מלאכה

צ"ע לענ"ד דכיון דאינו ראוי לאכול משום איסור חמץ מקום הלח א"כ אין לך פסולת גדול מזה ואף דיהא ראוי לאחז"פ אם יתנו לנכרי מ"מ כעת הוא פסולת, ובפרט לטריז סי' שי"ט סק"ב שכ' דגם במין א' אם בורר אוכל מתוך אוכל שייך בורר א"כ ה"ג כן, ובפרט דלענ"ד הוה פסולת ממש דמה לי מה שאינו ראוי כך או אינו ראוי משום איסור, — וצ"ע.

שם חק יעקב סק"ו — משא"כ אם מזיע מחמת חום והבל דמיס חמין הרי הוא כמיס דמכשיר

ע"כ צ"ל כן, דאל"כ למ"ד תענית דף י"ד ע"א

דגשמים באים רק מזיעת המים שלמעלה הכי נימא
דגשמים אינו מחמיץ ע"כ דזיעת מים מחמיץ, ועיי'
טור עה"ת פ' וירא כ' לתרץ דאברהם לקח קמח
לעמילן של טבחים אף דפסח ה' לא שייך בזה משום
חימוץ דהבל אינו מחמיץ, ושם התבשיל ה' מים
בקדירה כנהוג ואעפ"כ סובר דאין מחמיץ.

שם סי' י"ד — א"כ אין חילוק בין מי
רגלים דקטנים או גדולים היוצא מפי
הטבעת.

עיי' רמב"ם פ"י מהטו"א ה"ב מדכתב מי רגלי
בני אדם בין גדולים בין קטנים משמע דקאי אילדים
קטנים אבל רעי אינו מכשיר אף צלול עיי' שו"ת
הוט השני סי' כ"ט ול', עיי"ש. — לפי"ו רעי אינו
נוחמיץ.

סימן תסז

סעיף י' — תרנגולת מבושלת שנמצא
בה בפסח חטה מבוקעת.

גם חטה שלא הביאה שליש בא לידי חימוץ
וחייב כרת, עיי' חלה פ"א מ"ג ובירושלמי שם
מבואר דיוצא בה במצה אפי' כשלא הביאה שליש רק
לר"א אינו חייב כרת ואינו יוצא בה במצה.

שם מג"א סי' י' — וטוב"ק דרך
לשרותו בשכר.

במהר"ם שיק או"ח סי' רמ"ב כ' הכונה
שנופטאבאק, והגאון מהרש"ק בספר האלף לך שלמה
או"ח סי' ר"ד כ' אדרבא דהכונה טוטין דהוה כשתי'
אבל שנופטאבאק מותר דהוה רק הגאה וחרכו קודם
זמנו מותר בהנאה גם אח"ז, וכן בחי"א סי' קכ"ז
כ' טוטין שנחתך וניתן בפעקליך (= בחבילות) אין
משתמשין אלא ע"י כתב הכשר, ועיי"ש לענין
שנופטאבאק לכל השנה יש חשש משום י"נ. במו"ק
סס"י תמ"ב כנראה שמפרש דברי מג"א בין לשתותו
ובין לשואפו בנחיריו, ועיי"ש שחלק על המג"א אפי'
ודאי נשרה בשכר מותר יען דאיסור חמץ אויל ל'י
דנפסל מאכילת כלב, רק דהוה דבר תמוה לרבים אשר

לא יחכמו לא יעשה כן, אבל ספק אם נשרה מותר
לכתחלה בלי בדיקה כלל והח"צ שחק על המחמירים
ליקח בלתי חמוץ.

שם מחצית השקל סי' ח' — דתפוח
הוי דבר חריף.

לא נמצא שם ביו"ד סי' צ"ו אדרבא מפורש בס"ד
דתפוחים לא הוי דבר חריף — וא"א לומר דכונתו על
תפוחים חמוצים דכאן לא קאי על חמוצים רק סתם
אגסים ותפוחים וגם בחמוצים כתב שם דל"ה ד"ח
עיי"ש בטורי זהב.

סימן תסט

סעיף א' — אסור לומר על שום בהמה
בין ח' בין שחוטתה בשכר זה לפסח

ואם מותר לומר קודם פסח שני בשכר זה לפסח
שני, לא מצאתי מפורש, ולכאורה אין חילוק בין
פ"ר לפ"ש דגם בפ"ש שייך הטעם דנראה שהקדישו
מחיים לקרבן פסח, ואפשר דעוד יותר חמור כשאומר
לפסח שני יען דכעת הכל טמאים, ול"ש ק"פ בראשון,
אבל בשני אפשר דטעה דטמא נדחה לפסח שני יוכל
להקריב גם בטומאה כר"י אם דאין הלכה כן, עכ"פ
חשש יש בפ"ש כמו בפ"ר, ואפשר יען שאין מנהג
העולם לעשות הכנות לפ"ש כמו בפ"ר ל"ש כ"כ
גזירה זו והוה מלתא דלא שכיחא דלא גזרי' ב"י
רבנן וצ"ע.

וכן לענין אכילת צלי בליל פסח המבואר סי'
תע"ו דלדידן בכל מקום מנהג שלא לאכול צלי עיי"ש
צ"ע אם בליל פ"ש אסור דלכאורה שייך או ג"כ
הטעם דנראה כאוכל קדשים בחוץ ובאמת בפסחים
נ"ג הגי' לאכול צלי בלילי פסחים לשון רבים נראה
דקאי על פסח ב' ג"כ כמש"כ המפרשים בכמ"ק
דנאמר פסחים דקאי על פסח ב' ג"כ רק בב"ח הגי'
שם בלילי הפסח וכן הוא גירסת ר"ח וצ"ע, ואפשר
דרך בפ"ר דאם רוב ציבור עושין בטומאה שייך
גזירה דיהא נראה כאוכל קדשים בחוץ, והיינו שיסברו
ששחטוה ק"פ בטומא דרוב צבור עושין בטומאה,
אבל פסח שני א"א בשום אופן שיוקרב בטומאה,
ל"ש גזירה שיאמרו שאוכל קדשים דודאי לא הקריב

ק"פ כיון שאנו טמאים וצ"ע, וא"כ אפי' גדי מקולס שרי לאכול בפ"ש כמו בכל השנה, וחי' שלא דברו מזה הפוסקים. — ומצאתי במנ"ח סי' ו' סס"ק ג' כ' לא מצאתי בשום מקום דאסור לאכול גדי מקולס בליל ט"ו אייר נראה דלא גזרו רק בפסח ראשון ולא בפ"ש דרך מיעוט עושין ופעמים אין עושין כלל ואם המנ"ח כ' כן לענין גדי מקולס דאסור בכל מקום כמ"ש כאן כ"ש צלי דקיל דתלוי במנהג בודאי אין שום חשש בפ"ש וכן ראיתי לגדול א' שאכל צלי בליל ט"ו אייר.

סימן תע

סעיף ג' — מתענה בע"פ כדי שיאכל מצה
לתיאבון

בסידור יעב"ץ כתב דיש לומר עוד טעם
להתענות ערב פסח מפני שבו ביום כתב המן את
הספרים להשמיד את היהודים ופלא הא מפורש
בקרא דבי"ג כתב הספרים ולא בי"ד. ואין לומר יען
דתענית מרדכי ואסתר ג' ימים התחיל בי"ד עיין
מגן אברהם ומחה"ש ריש סימן ת"צ על כן מתענין
בי"ד ואפשר ליושב דברי הגאון יעב"ץ דסובר
דכתיבת אגרת המן היתה בליל י"ד כמבואר בהגדה
דשנאה נטר אגגי וכתב ספרים בלילה ובגוים הלילה
הולך אחר היום שעבר על כן נחשב ליום י"ג לדידהו
ובמגילה שכתב בשלשה עשר היינו י"ג לדידהו אבל
לדין שהלילה נחשב ליום המחרת הוא בי"ד.

סימן תעא

סעיף ב' הגהת רמ"א — אבל מזה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול.

נראה דמצה שאין יוצאין בה מותר לאכול בע"פ
וא"כ חלות תורה שאין יוצאין בהם בפסח מותר
לאכול המצה שבהם בע"פ אפי' אחר חצות, וצ"ע
על צל"ח פסחים י"ג ע"ב שכ' בפ' דאסור לאכול
מצה של תורה בע"פ כמו שאר מצה כיון שאין
יוצאין בה למת אסור, הלא רק מצה שיוצאין בה
אסר הרמ"א.

אסר הרמ"א.
והנה כהנים שיש להם לחה"פ שחלקו בשבת
שחל בע"פ בודאי אין יוצאין בזה בלילה דהא לא

נשתמר לשם מצה של מצוה רק לשם לחה"ס, ע"כ
אינו יוצא הכהן בלילה עם הכוית שקיבל לחלקו
ביום, אבל מתי אכל חלק לחה"פ בחל בשבת ע"פ
נראה פשוט דמותר לאכול הלחה"פ ביום ע"פ כמשי"כ
יען דהוא מצה שאינו יוצא בה בלילה מותר לאכול
בע"פ, וראיתי במהרש"א פסחים צ"ט אמש"כ תוס'
מצה עשירה מותר לאכול בע"פ דרק מצה הראוי
לצאת בה אסור, כ' מהרש"א דבציקות עכו"ם אסור
בע"פ דטעם מצה יש בה אבל מצה עשירה לאו
טעם מצה היא עיי"ש, וא"כ הדר דינא דגם מצת
תודה ולחה"פ אסור בע"פ דטעם מצה יש בה,
ובתורי"ד פסחים מהדו"ת כ' דמתניתן דאמר סמוך
למנחה לא יאכל מיירי בבציקם של גוים שאין בהן
שימור דרק מצה שיש בה שימור אסר בירושלמי —
א"כ לשיטתו גם תודה ולחה"פ מותר בע"פ אפילו
יש בה טעם מצה אבל כיון דלא נשתמר לשם מצה
ולא יצא בה חיוב מצה מותר לאכול בער"פ.

ויש לומר לחם הפנים אין יוצאין בה דביעין
מצתכם כמש"כ חוס' פסחים ל"ח לענין חלות תורה.
ובתיקון משה ח"ה דף קע"ו חידש דיוצא גם
במצה שאינו משומר לשמה ע"כ אסור לאכול בע"פ.
ולא ראה דברי מהרש"א דרך יען דטעם מצה בזה
ג"כ ע"כ אסור לאכול בער"פ אבל לא דיוצא בזה
כלל רק דושמרתם לא קיים כמו שחידש בתיקון
משה הג"ל.

שם — ומ נהגין שלא לאכול חרות
בערב פסח.

בפסח מעובין סי' קט"ז כתב שהוא ואביו נהגו
שלא לאכול חזרת וכרפס מר"ח כמו מצה.

שם סעיף ג' הגהת רמ"א — ומצוה
וכו' וללבוש בגדים נאים כמו בשבת.

חיי שהמחבר סי' תקכ"ט ס"א כ' דבגדי יו"ט
יהיו יותר טובים משל שבת וכאן כ' רמ"א כמו
בשבת.

שם מג"א ס"ק ה' — ועוד דמי פירות
אין מחמיצין וא"כ ל"ל ללחט עוני.

כזה יש להקשות פסחים ל"ו ע"ב דאמר לחם
עוגי פרט לחלוט ול"ל לחם עוני ת"ל דחלוט אינו

[illegible]

סימן תעב

סעיף ג' — כשהוא מיטב לא יטה על גבו ולא על פניו.

כן ברמב"ם פ"ז מחו"מ ה"ח ובמ"מ כ' דהכל בכלל פרקדן כיון שאינו שוכב על צדו, וצ"ע כיון דבפיר"ח פסחים ק"ח כ' על פרקדן י"א על אחוריו וי"א על פניו, א"כ נראה דרמב"ם נמשך אחר פיר"ח דהוא ספק בפ"י פרקדן והביאו ב' הפירושים אבל לא מטעם ודאי ונ"מ אם הסיב על אחוריו וא"כ אכל עוה"פ כזית מצה שוכב על פניו לפיר"ח יצא ממ"ג דבאופן אחד הוה הסיבה או על פניו או על אחוריו, אבל לפי המ"מ ברמב"ם דלאו מטעם ס' רק כגון כ"ו דאינו שוכב על צדו הוה פרקדן א"כ גם באכל מצה על אחוריו וגם על פניו לא יצא, וצ"ע לדינא אם צריך בכה"ג לאכול פעם הג' כזית מצה, ועיי' ב"י נראה דסובר דהרמב"ם נקט כב' פירושים ולא כמ"מ דפרקדן הכל בכלל אלא רק מטעם ספק איזה מב' פ"י אמת.

שם סעיף ד' — הגהת רמ"א, ולתחלה יטב כל הסעודה.

כן הוא ברמב"ם פ"ז מחו"מ ה"ח אם היסב הר"ז משוכח, ונלע"ד דהדין גובע מירושלמי ריש ער"פ, רב לוי אמר לפי שדרך עבדים להיות אוכלים מעומד וכאן להיות אוכלים מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות, מפרש הפני משה דלדידי' כל הסעודה צריך הסיבה, אבל לר' סימון שם דאמר אותו כזית שאדם יוצא בו בפסח צריך הסיבה א"צ בכל הסעודה, א"כ לכתחלה יעשה כרב לוי אם כי אין הלכה רק כר' סימון, וצ"ע הא דבירושלמי אינו מבואר להסב בד' כוסות.

שם סעיף ט' — וישתה כולו או רובו.

במטה משה ס"י תרס"א כ' דישתה לפחות כביצת תרנגולת, נראה דסובר דהרוב הכונה ב' שלישים מרביעית דהוה רובא דמנכר.

שם סעיף יד

בתוספות סוכה לח ע"א ד"ה מי כתבו דבהלל בלילי פסחים משמע דמחייבי נשים יען דחייב בד'

בא לידי חימוץ עיי' סי' תנ"ד אע"כ יען דהמין בא חימוץ יוצא, וע"כ צריך קרא דלחם עוני, וגם נראה דש"ס דידן פליג על ירושלמי פ' כ"ש ה"ד דסובר דרבוכה אינו יוצא יען דל"ש ושמרתם דא"צ שימור דרבוכה היא חלוטה ואינה בא לידי חימוץ דא"כ למה לן קרא לחם עוני.

שם חק יעקב ס"ק א' — אך משמעות כל הפוסקים אינו כן וצ"ע.

במטא"פ סי' תרס"ה באלף למטה סק"ח כ' דהמנהג להקל גם בע"פ.

שם חק יעקב ס"ק ח' — שלא יבא לאכול מהם.

בלקט יושר כ' דרק מצה שנאפה אחר חצות אסור לפרר אבל הנאפה קודם חצות שרי דאפי' יאכל אין חשש כ"כ דאין עיקר לצאת בה.

שם ס"ק י' — ואם נתבטלה מתבאר לעיל ס"י חסא דאין יוצאין בה ומותר לאכלה בע"פ.

באר' סק"ו כ' דנוהגין כשחל ע"פ בשבת מבשלין הדגים בפירורי מצה.

שם באר היטב ס"ק ה' — אבל בליל י"ד מותר.

ראיתי דבר חידוש בס' מאה שערים לקדמון אחד סכ"א כ' דאסור לאכול מצה בער"פ דהוה כבא על ארוסתו בבית חמיו דמשעת אסור החמץ כאלו נעשה ומצה ארוסה עד שיברך ז"ב וכ' וכ"ש שאסור לאוכלה קודם זמן זה כאשר פנוי' שהיא אסורה, ומשמע דבאמת קודם ער"פ יש עוד איסור יותר מער"פ וזה לא שמענו.

שם מחצית השקל ס"ק ו' — דרבים נוהגים שלא לאכול מראש השנה.

צריך להיות ראש חודש ניסן, ובס' שער המלך דרשות סוף ח"א הוהיר שלא לאכול מצה כשאופין קוה"ם אפי' מצה כפולה וכדומה דכיון שטועם טעם מצה קוה"ם לא יאכל לתיאבון ע"כ, ובאמת ראיתי מנהג דליל י"ד עושין סעודה ואוכלין מצה כפולה, ומכ"ש קודם ליל י"ד.

כוסות ומסתמא לא תיקנו ד' כוסות אלא כדי לומר עליהם הלל ואגדה. ע"כ וחי' שהטור כתב רק כגון מצה ומרור מיהא הכל נכלל בתיבת כגון מצה ומרור ואם כן גם נשים אין יוצאים בד' כוסות בלא אמירת הלל והגדה ואותן שאין יכולים לקרוא בסידור תשמע מאחרים.

שם סעיף ט"ו — תינוקות שהגיעו לחינוך מצוה ליתן לכל אחד כוסו לפניו.

ולענין מצה כ' הרמב"ם שאם יכול לאכול פת מחנכין אותו במצות ומאכילין אותו כזית מצה, ובמגדל עזו להיעב"ץ כ' דבן שנה בכלל יכול לאכול כזית פת א"כ קטן בן שנה וכ"ש יותר יש מצוה מדרבנן על או"א שיחנכו אותו לאכול בלילה כזית מצה והעולם אפי' המדקדקים אין נזהרים בזה ליתן לקטן כזה כזית מצה ואפשר דתלי בפת כמו שהמצות הם כעת ריקקין שקטן ביותר לא יוכל לאכול מהן כזית ביבש עיי' תוס' סוכה מ"ב דלענין פסח משערין בכזית צלי יען שהמצוה בצלי ולא די במה שיוכל לאכול בשר מבושל, וה"ג י"ל כאן דלא די במה שאוכל פת רק צריך שיוכל לאכול פת מצה כו' שיוצאין בה וכעת נתפשט המנהג שאין יוצאין רק במצות ריקקין א"כ אפשר הזמן מאוחר משאר פת ולומר יען דיוכל לשרות לקטן כזית מצה א"כ מחויב לחנכו כמו לזקן או חולה לעיל סי' תס"א דז"א דרק זקן או חולה דמחויב מה"ר צריך לעשות כל טעדיק שאפשר כדי לקיים המצוה משא"כ החינוך רק ניתן אם יוכל לאכול כדרכו בלא שרי' עיי' רמב"ם פ"ו מחו"מ ה"י שכ' קטן שיוכל לאכול פת מחנכין אותו ומאכילין אותו כזית מצה — חולה או זקן שאינו יכול שורין לו ריקק במים ומאכילין אותו — מדשיגה וכ' רק לענין חולה וזקן שהוא גדול לשרות במים גראה דבקטן לא משערין כן — אפשר כוון לזה.

אבל עכ"פ עוד קודם ג' שנים יוכל הקטן לאכול כזית מצה דידן, ע"כ צריך לזהר לחנכו בזה, ולדעתי זו היא החינוך המוקדם מכל המצות ציצית בסי' י"ז וסוכה ולולב דהם אינם רק כבן שש אבל כאן הוא קודם בן ג', ועיי' פ"ב מה' ק"פ ה"ג דלענין פסח

היה הגיע לחינוך ג"כ אם יוכל לאכול כזית צלי חה הוא ג"כ עוד קודם ג"ש, ובודאי ל"ש הא דסומכין ג' שנים יהי' לכם ערלים עיי' שערי תשובה סי' דגם ציצית יוכל ונכון לקיים מקודם ג"ש.

ובת' ערוגה"ב או"ח ר"י כ' דעד ג"ש אין נכון לחנכו לתורה דהוא בבתי' ג' שנים יהי' לכם ערלים, וצ"ע דהא לענין מצה ופסח החינוך הוא קודם ג"ש, וכן לענין ציצית כ' בה"ט סי' לחנכו מקודם, והמדרש שהביא קאי רק לענין לימוד תורה יען שהוא ערל לזה שאינו מדבר עיי"ש, אבל לומר שקפידא לחנך

במצוה ג"ש לענ"ד צ"ע עפ"י מש"כ. ומצאתי בת' פרי השדה ח"ו קפ"ז שכ' דגם במצה הכונה ברמב"ם רק כשהוא בן שש שיש בו דעת כמו בסוכה עיי"ש, ולענ"ד לא גראה כן, ואפשר במצות מצה ופסח אפי' קודם שהוא בר דעת מחנך כעין הא דסי' תע"ה ס"ד, דבאכילה לא בעי כונה ברמב"ם פ"ב ה"ד מק"ם גראה דקטן לענין ק"ם א"צ בן דעת רק אם כל החבורה קטנים כ' שלא יעשה שאינו בני דעת, וי"ל לענין אכילה א"צ כ"כ דעת כמו שכתבתי מסי' תע"ה דאכילה בלא כונה יצא דהנאת אכילה הוה ככונה ור' יודא בסוכה מ"ב שאמר עד שיוכל לברר אכילה, אגוז ונוטלו, חה הוה קודם שש שנה ות"ק גם מקודם מחייב.

שם חק יעקב סי' ד' — כח"ש מהרי"ל וכו' רק להשיט אותם על השלחן מיוחד לנוי בעלמא.

בח"ס אה"ע ח"ב סי' קל"ז כ' דרק בליל פסח מותר לזכר הא דכתיב וישאלום וינצלו.

שם סי' ט"ז — ובדיעבד יצא בשעת אכילת כזית מצה ושתיית ד' כוסות, ומשמע אפי' לכתחלה וכו'.

בהגהות מהרש"ם הגי' וברמב"ם משמע, וכנראה הכונה יען דרמב"ם כ' אם היסב הר"ז משובח, משמע דא"צ אפי' לכתחלה לעשות כן רק מצוה מהמובחר לעשות כן.

שם סי' כ"א — בתוספתא, שאם שתאן בפוסקין לא יצא.

עיי' שבו"י ח"א סי' כ"ב בשם בן השעאים הפי'

ששתה בכלי גדול. הנקרא פוסקין כדאיתא בילקוט
אסתר. על קרא דוהשתה כדת והכונה משום דישתכר
ע"י שתית רוב משוה אינו יוצא.

סימן תעג

סעיף א' — מווגין לו כוס ראשון

ומקדש עליו ומברך שהחיינו.

ואם א' יודע שלא יוכל לומר ההגדה אם יאמר
בקידוש שעשה נסים, להטור שכתב דרך משום
שיאמר בהגדה שעשה נסים ע"כ וא"כ אם יודע שלא
יאמר הגדה אזי יאמר בקידוש שע"נ וצ"ע. דאפשר
דכונת הטור והפייטן רק על גוף התקנה שלא תקנו
בפסח שעשה נסים, ע"ז כ' משום דאומרים בהגדה
אבל כיון דלא תקנו שע"נ אפי' יארע לא' שא"א
הגדה ל"ש לומר שע"נ בקידוש ולשנות מכל העולם
כמו שכ' בשע"ת תרצ"ג לענין מי שאין לו מגילה
בפורים מ"מ ל"ש אצלו קריאת הלל אם כי בגמ' אמרו
קריאתה זו הלילא, זה רק על עיקר התקנה אבל
כיון שלא תיקנו לא יאמר עי"ש, א"כ כאן נמי הטור
קאי על גוף התקנה אבל כיון שלא ניתקן שע"נ
אפי' יארע שלא יאמר הגדה מ"מ לא ישנה בקידוש
מכל העולם כנלע"ד.

שם סעיף ה' הגהת רמ"א — ואח"כ

נחתין בו מעט חומץ או יין אדום זכר

לדם.

י"ל הפי' עפ"י שאיתא בפרד"א סוף פמ"ח
והובא בילקוט סוף שמות דכשהיו ישראל רומסין
הטיט ה' הקש נוקב עקביהם ודם יוצא ומתערב
בטיט, עי"ש, ולזכר זה עושין כן וזה פי' בירושלמי
שמעם המקור לדבר זה לעשות זכר לדם עי"ש.
פסה"ס פ"י ה"ג, ומותאם יותר מפי' הפ"מ שמפרש
זכר לדם מכת דם, והק"ע מפרש שהיו שוקעין בטיט
הילדים הקטנים עי"ש, אבל מש"כ הוא נכון שהי'
הדם שלהם בטיט כמ"ש הפדר"א.

שם סעיף ו' — ויקח מהכרפס פחות

מכזית ומטבילו בחומץ.

באו"ז דף נ"ט סוף ע"ד כ' בשם הקדוש מוורמס
דאם מטבל הכרפס בחרוסת הוה כאילו מעל ארוסתו,
ופלא לומר דגם בזה שייך האיסור ולאו דוקא במצה.

שם — ויתן חציה לאחד מהמטובין
לשומרה לאפיקומן ונותנים אותה תחת
המפה.

י"ל טעם שמצניעין האפיקומן, ולמה לא די
שישמור אותו על השלחן, עפ"י דנראה במאירי פסחים
ק"ד דאכלו כזית מחגיגה ואח"כ כזית מפסח ואח"כ
חזרו לאכול החגיגה בשעת אכילת החגיגה מצניעים
את הפסח לאכול אותו בסוף לשובע עי"ש חז' בנוי
על דברי רמב"ם פ"ח מה' חו"מ ה"ז וה"ט עי"ש,
ואמרתי ששיטה זו מרומז בקרא — בא י"ב —
ואכלו את הבשר — ומסיים יאכלו שבעה"ט רמו
על ב' אכילות חגיגה ופסח — אבל בקרא רק בפסח
מיירי אבל לשיטה זו דאכלו הפסח שני פעמים אתי
שפיר — ואכל את הבשר — גם יאכלוהו על הפסח
עצמו ע"כ כן מצניעין ומסירין את האפיקומן שהוא
זכר לפסח ג"כ מעל השלחן להצניע אותו, כנלע"ד
נכון בעזרי.

שם סעיף ז' — מווגין לו ניד

הלשון מווגין מיד, מה הכונה מיד, בשום מקום
מרו"ל לא נאמר מיד רק בטור כ' כן וצריך להבין
מה הקפידא שיהא מיד ובשאר כוסות לא נאמר כן
— אח"כ מצאתי ברמב"ם כ' ר"ל שלא ימתין עד שיגיע
ללפיקך שאוחז הכוס בידו אלא מיד שהסיר הקערה
מעל השולחן מוזג.

שם — וכשמתחיל עבדים היינו לפרעה.

ברמב"ם פ"ז ה"ד מפרש הא דמתני' דמתחיל
בגנות ומסיים בשבח היינו ומסיים בדת האמת
שקרבונו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבונו
ליחודו, והא דהבדילנו מהאומות לא נזכר בהגדה
שלפנינו, גם בנוסח הגדה שברמב"ם לא נזכר רק
הא דקרבונו המקום לעבודתו, אבל הבדלה מאומות
לא נזכר, ואפשר דנשמט אח"כ ע"י הצענזור, אבל
ראוי להוסיף דברים אלו כברמב"ם.

ח"י דברמב"ם שם כ' וצריך להתחיל בגנות
ולסיים בשבח כיצד מתחיל ומספר שבתחלה היו
אבותינו כופרים ומסיים בדת האמת וכן מתחיל
עבדים היינו עי"ש, א"כ מסדר רמב"ם דעבדים
היינו אומר אחר מתחלה, והוא יען דבגמ' איתא דברי

רב לומר מתחלה ע"ז ושמואל אמר עבדים היינו וכו' הראשונים דעבדינן כתרומ' ע"כ מסדרין דברי רב ואח"כ דברי שמואל, ולמה בסדר הגדה מסדר הרמב"ם עבדים היינו מקודם, ועיי' הג' חכמת מנוח עמד על הסדר דמתחילין עבדים היינו, אבל הרמב"ם נראה כסותר עצמו.

גם גר אומר עבדים היינו וכו' כ"כ אוה"ח במדבר ט, יד.

שם מג"א ס"ק א' — ואם לא בירך בליד א' מברך כל שבעה.

בהגדה הלל נרצה וכן בת' ערוגה"ב או"ח סי' קמ"ד הסתפק, בליל פסח אי לא בירך זמן ואמר הגדה וברכת אשר גאלנו אי יצא ידי זמן וסיים שלא יברך זמן אח"כ ולא הביא דברי מג"א רק גמ' דסוכה מ"ז ע"ב וכו' דגמ' נוכח לומר דמירי בסוכות אבל לא בפסח, ותמוה דבגמ' ערובין דף מ' שהביא מג"א מפורש שם תן חלק לז' אלו שבעה ימי פסח ומסיק דאי לא בריך מברך כל ז' א"כ מפורש גם אפסח. ועיי' מג"ח סי' ש' דצ"ע אי שכח זמן ליל א' דפסח אם נזכר בחוה"מ אי יניח אותו עד זש"פ דיעשה קידוש ויסדרן על הכוס או יאמר זמן מיד ונשאר בצ"ע ועיי"ש שהקשה על הרמב"ם שלא העתיק דומן דפסח מברך כל ז' וזה גמרא ערוכה בעירובין.

ועיי' פיוט לשבת"ג דאמר ואין אומר נס עדיין שצריך לאומרו באגדה וראוי לכופלו אין וכן הוא בטור ריש סי' תע"ג ואינו מברך שעשה נסים שעתיד לאומרו בהגדה הרי דאשר גאלנו אינו תחת זמן רק תחת שעשה נסים דאל"כ נקשה למה אומר זמן הרי יאמרנו בהגדה אלא מוכח דאשר גאלנו אינו תחת זמן, ועי' ירוש' ערבי פסחים הל' ה' דבר פלא דאמר התיב ר' אבונא בר סחורא לא כבר הזכיר על הכוס מפרש הפ"מ דמקשה למה אומר והגיענו הלילה הזה בברכת אשר גאלנו וכי לא הזכיר זמן בקידוש ונשאר בקו', א"כ מוכח כערוגה"ב קצת דברכת אשר גאלנו הוא כעין ברכת זמן אבל באמת מדתקנו זמן בקידוש ואח"כ ותגיענו הלילה הזה משמע דאין זה כעין ברכת זמן רק כעין שעשה נסים כהטור ובפרט כיון דבבלי לא חש להקשות כן ע"כ סברי דאין

ענין ברכה זו עם זמן וגם ק"ע פי' דמקשה בירושלמי על ב"ש דאמרי שלא יאמר בצאת עד אח"צ הא כבר אמר על הכוס זכר ליציאת מצרים, ולפי' זה לא נזכר בירושלמי מזה אם אשר גאלנו שייך לזמן כלל אם כי באמת פי' ק"ע צ"ע דמה קו' מקידוש הא זכר ליציאת מוכיר בכל יו"ט וכי בפסח מוכיר בקדוש גאולה יותר משאר יו"ט ואינו דומה להא דאומר קודם חצות בצאת ישראל וצ"ע, מ"מ אפי' לפי' פ"מ רק קו' הוא ואדרבא מדלא חשו לקושיא זו א"כ גם אנן היכי דלא אמר זמן לא יצא בברכת אשר גאלנו כתחלת תקנה דתקנו זמן ואשר גאלנו בפ"ע וי"ל לר"ט דאשר גאלנו הוא רק שבה אלשעבר א"כ דומה לברכת זמן דהוא שבה אבל לדין דקי"ל כר"ע דמסיים בתפלה יגיענו לרגלים הבאים לקראתנו לשלום א"כ אינו דומה לזמן דהוא רק שבה ע"כ נלע"ד דצריך לברך עוה"פ זמן ולא יצא באשר גאלנו.

בענין ירושלמי שהבאתי מצאתי באבודרהם דף ס"ב ובכלבו סי' נ' למה נתקן לומר ותגיענו הלילה הזה והלא כבר אמרנו זמן בקידוש שהקשו קו' ירושלמי דף י"ג ותי' יען דרוצה לומר אח"כ כן ה' יגיענו דמלי צלותא גינהו אומר והגיענו הלילה הזה, וכן יגיענו למועדים כו' אבל צ"ע דמבואר ברמב"ם פ"ח ה"ה מחו"מ דבזמן ביהמ"ק לא ה' אומר נוסח כן יגיענו עיר"ש, א"כ נשאר הקו' הנ"ל ואפשר משום זה נשאר בירושלמי בקושיא, ולא תירץ כאבודרהם וכלבו.

שם ס"ק ח' — ורש"ל כתב לנהוג דיבשל חתיכת בשר ויחלקה למסובים.

וכ"כ סדה"י דיותר טוב לבשל שתיהן. בסידור ר' שבתי כ' הורוע והביצה יהיו מבושלים ולא צלויים ויאכל בליל ב' ויתן לכל א' ממנו מעט. באור צדיקים כ' הורוע והביצה יהיו דוקא מבושלים לסדר הפסח ולא צלויים ויאכלום בליל שני ויתן לכל א' מעט ממנו עכ"ל, אם כן דנכון לנהוג כן.

שם ס"ק ט' — ולבוש כתב דנקרא בלשון פולין זערו"ן

בלבוש כ' (חזרת עולשין חסא. ויקח חזרת ואם

שם ס"ק י"א — החזרת השנויה
במשנתנו הוא הירק הנקרא בל"א
שלא"ט.

באגרות סופרים סי' מ"ז הביא דהגרעק"א לקח
תמכא למרור וכשהי' חולה יעץ עצמו עם חתנו הגאון
מעשה חושב על השער המלך אם לסמוך על הח"צ
דסובר דסאלאט הוא מרור אבל ידוע שהח"ס דקדק
ליקח סאלאט, כמ"ש בתשובת ח"ס או"ח סי' קל"ב רק
שצריך לבדוק היטב — ואם אין לו יקח קריין —
ומוערוץ לא זכר כלל [וכ' בס' דרכי חיים שמרן
הקדוש בעל דברי חיים מצאנו ז"ע נהג גם כן
לדקדק וליקח סאלאט —].

שם חק יעקב ס"ק כ' — וטעם החומץ
משנה ומבטל טעם מרירות יותר משלוק
ומבושל במים.

עיי' שטמ"ק נזיר מ"ה כ' דהמשנה נקטה לא זו
אף זו דכבוש נוטל המרירות יותר, והוא כדברי חז"ל
דמיירי בחומץ.

שם ס"ק ל"ט — ומ"מ נראה לי
דכשמיגע למצה זו ולמרור זו א"ל זה
בחי"א כלל ק"ל סי"א כ' דסומא יכול לומר זה
כיון שאוחז בידו אף שאינו רואה עיי"ש, ומצאתי בחי'
המאירי פסחים קט"ז כ' בחי"א והביא מבן סו"מ
דזה ממעט סומין אבל כ' כיון דמצה ומרור לפניו
ויכול ליטלם ולהגביהם יוכל לומר בעבור זה א"כ
יכול לומר מצה זה, מרור זה.

בנוסח הגדה שברמב"ם הגי' אמר להם ראב"ע
היינו להתנאים שזכרו לעיל, ר"ג אומר כל מי שלא
אמר ג' דברים לא יצא היינו סיפור הגדה לא יצא
מהמובחר ולא קאי על פסח מצה ומרור, התפא"י
מפרש כן דלא כמהרש"א בח"א דקאי על פסח וכו',
ומצאתי במאירי מפורש דקאי על הגדה וז"ל שלא
הפליג בספור זה בכדי הראוי אא"כ פירש טעמן של
ג' אלו, וכן נראה ברמב"ם פ"ז ה"ה על ג' דברים
אלו ודברים האלו כולן נקראין הגדה.
ברמב"ם פ"ז מפרש חייב לראות עצמו כאילו
הוא יצא ממצרים, — עתה — כאילו כעת יצא
משעבוד מצרים, ובודאי אז תוגדל השמחה.

אין לו חזרת יחזור אחר הנזכר במשנה קודם ונותנים
להזור אחר חסא דסימנא מלתא דחס רחמנא עלו)
ושמעתי דחסא הוא זערוץ, וצ"ע דנראה מדבריו
דחסא הוא איזה מין אחר לא חזרת, ועל חסא אמר
דהוא זערוץ ובאמת חזרת היא חסא א"כ סובר
הלבוש דחזרת היא זערוץ — ובעט"ז חולק על
הלבוש בזה. (ולא הביא תמכא, רק בס' תפ"ו הביא
חסא או קריין, שוב מצאתי בא"ר עמד קצת ע"ז וכ'
דט"ס חסא וצ"ל תמכא, אבל עדיין אינו מיושב מש"כ
לבוש, דחסא הוא זערוץ והלא חזרת הוא זערוץ).
ועי' ת' פמ"א ח"ב סי' קי"א כ' לחלוק על
הלבוש, ובקו' מכירת חמץ כ' דלא נתבאר על
זערוץ אם הוא מרור, ואני שמעתי שבבית הרה"ק
מבעלו ז"ע מעולם לקחו זערוץ שגדל בתיבה למרור.

שם ס"ק י"ב — אבל השורש הגדול
שבו עומד הירק הוי בכלל קלח.

כעין רא"י מיומא נ"ג ע"א לענין מעלה עשן
דהשורש שלו יפה מן העליון.

שם ס"ק כ"ד — לכן האומר הא כלחמא
או כהא לחמא לא הפסיד.

עיי' רמב"ן פ' ראה על קרא דלחם עוני הביא
הנוסח הא לחמא עניא כו'.
בסדור תפלה למשה לרמ"ק דף ש"ו כ' דנוסח
אשכנזים לומר כהא לחמא, ועיי"ש שהקשה על נוסח
כהא דבמצרים לא אכלו מצה רק בצאתם משם.

שם ס"ק כ"ט — כנגד חרבו של
הקב"ה שנקרא יוה"ך

נראה כונתו דחרב של השי"ת יש לה ט"ז פנים
כמ"ש בעה"ט פרשת האזינו פסוק מ"ב, בשם מדרש
שוח"ט ע"כ מרמזין זה בט"ז פעמים שזורקין באצבע
והשם יוה"ך ג"כ מרמז על זה.

שם באר היטב ס"ק ח' — והוא שתקח
ג' מצות שמורות ותניח הכהן למעלה
ואחריו לוי ולמטה ממנו ישראל.

נלע"ד דמצה הב' יקח הגדולה שבכולן שיספיק
להמוציא ולאפיקומן אבל בסדה"י כ' דיקח מצה הא'
והגדולה.

יש גי' שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ או מצה, במאירי וכן במשניות בשינוי נוסחאות.

משנה ברורה סק"א — אם שכח לומר זמן ליל א' בקידוש יאמר ביום א' כשיזכור

עיי' מ"ב ואחרונים ולא ימתין על קידוש של יום ב' שיאמר זמן בלאו הכי וחי' שהמנ"ח סימן ש' כתב דאם שכח ליל ב' של פסח לומר זמן ימתין עד ליל ז' של פסח ואז יאמר בקידוש זמן ולא יאמר מיד, וסיים בצ"ע, אבל מפשיטות דברי הפוסקים נראה דאין לו להמתין על ליל ב' אלא תיכף מיד כשיזכור יאמר זמן, כש"כ שלא ימתין עד הקידוש של ליל ז'.

✱

בת' זכרון יודא להגאון מו"ה יודא גור ז"ל מסאטמאר או"ח סי' קיט כ' שהעיר אותו רב גדול מפ"י ר"ח בפסחים דף מ' שכתב מר בריה דרבינא מנקטא לי' אמיה בארבי פירוש בעיקרתם היתה משמרת אותם לשם מצה בתחילה עכ"ל משמע מזה שהיו עוקרים השבלי חטים עם עיקריהם, ושמע שכך היו עושים החסידים הראשונים שהיו משמרים שלא יניף עליהם ברזל ע"כ. ואני אומר אם קבלה נקבלה שנכון שלא יונף עליהם ברזל, אבל מדברי פיר"ח לעניות דעתי אין שום ראיה דהפירוש בדברי ר"ח הוא דאמיה שמרה עוד בעיקריהם היינו בשורש לא רק כשהיו עמרים כדאמר רבא הפיכו כיפי לשם מצוה אלא עוד בשורש כשקצרו עשתה לשם מצוה [וראיה מזה שגם הקצירה יהא בשימור לשם מצוה] אבל שצריך לעקור אותם בידים ולא בכלי אין רמז דאם כן הי' מפרש שלא קצרו את השיבלים כיון דזה אתי לאשמועינן. וגירסת הר"ח והערוד ארב ג' היה באורבי ולא בארבי עיי' דקדוקי סופרים וערוך השלם והפירוש הוא שעוד בגדילתם במחבר מנקטא ליה לשימור עיי' ערוך הגי' בעיקריהן לא בעיקרתם כנלע"ד.

סימן תעד

אם נשפך כוס ב' קודם שבירך עליו בורא פרי הגפן ולוקח כוס אחר פשוט שאין צריך לומר עוד

הפעם ההגדה או אשר גאלנו אפילו לפי מה שכתב המגן אברהם סימן תפ"ג בשם או"ח דבלי כוס אין לברך אשר גאלנו ולא יהללך דנתקן על הכוס עיי' שם, מכל מקום בנדון דידן הא אמרם על הכוס רק אחר כך נשפך ומה בכך עיי' סימן רע"א סעיף ט"ו בקידוש אם נשפך הכוס אין צריך לקדש עוד הפעם אף דקידוש צריך כוס, אם כן הכי נמי די במה שאמר על הכוס שנשפך וכן הוא הדין בכוס ג' וד' אבל יש לעיין אם לא נשפך רק הוא רוצה לשתות כוס אחר מיין שהוא קר או שהובא לו יין משובח אם יוכל ליקח כוס האחר ולא הכוס שעליו אמר ההגדה או ברכת המזון או הלל, ונראה לא מיבעיא דאין צריך ליקח יין המשובח אלא דיש גם איסור לבזות מצוה הראשונה שעליו אמר ההגדה. עיי' שערי תשובה סימן תרע"ג בשם שב"י וח"צ לענין ליקח שמן זית לאחר שהכין נר שעה דמזדה השב"י להח"צ דיוכל להסיר נר השעה וליקח שמן הזית עיי' שם מכל מקום בנידון דידן שאמר כבר ההגדה הוי התחיל במצוה ואין לבזותה שוב.

סימן תעה

סעיף א' — וכורכה עם המרור

מלשון זה נראה דכורך המרור על המצה דחתיכת מצה הוא באמצע והמרור נכרך מכל צד על המצה דלא כמו שאנו עושין דנותנין מרור בין שני חתיכות מצה דאז הי' צריך לומר נוטל מרור וכורך עליו המצה או היה משמע כמו שאנו עושין אבל מדנקיט נוטל המצה וכורכה עם המרור משמע הכריכה עם המרור על המצה. ובראשונים הדבר עוד יותר מפורש עיי' בטור סימן תפ"ו שכתב שלוקח כזית מצה וכורכו בכזית מרור אם כן מפורש דכורך את המצה מעוטף בכזית מרור ולא שיעטוף את המרור בכזית מצה, וכן בלבוש איתא ועושין אותה עם המצה הג' שכורך עליה את המרור, וכן בס' הפרדס לרש"י נוטל מצה וכורכה בחזרת מפורש שכורך המצה עם החזרת וכן בכמה ראשונים אשר אינם כעת תחת ידי נזכר כן דכורכין המרור על המצה. וראה בס' החינוך סימן כ"א שכתב לאחר שאוכלין מן המרור בטיבול כורכין אותו על גבי מצה ואוכלין מפורש שכורכין על

חתיכת מצה את המרור. וראה בפירוש הר"ח בפסחים קט"ו שכתב והדר כריך ליה למרור אמצה ואכיל להו בבת אחת מפורש כן גם מדאמר המחבר ושאר ראשונים וטובלה בחרוסת נראה דהמרור הוא מבחון דבזה שייך לטבול בחרוסת ולא המצה ולבי אומר לי דמלפנים שהיו נוטלין סאלאט לכורך שעליו גדולים אפשר לעשות כן שיכרכו המרור מבחון אבל כעת שנוטלין חריין מפורר ואי אפשר לעשות כן כי אינו עומד על המצה שינו לעשות המרור בין המצה ועל ידי זה גם אלו שנוטלין סאלאט עושין כן שהמצה מבחון.

שם סעיף א' הגהת רמ"א — ואין המנהג לטבול במלח

בב"ח ועט"ק סס"י תנ"ד כ' דהעולם נמנעים וגם אית ב' משום אל תטוש תורת אמת.

שם — דפת נקי אין צריך מלח.

בפמ"ג מפרש דפת נקי א"צ מלח כל ימי הפסח אם כי מחמירין לטבול אבל בלילות הסדר אין לטבול כדי שיהא לחם עוני בלא מלח.

שם בשו"ע — ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו.

עיי' תוספות פסחים דף קי"ד ע"א ד"ה אע"פ משמע בפ"י דסברי דאין מנערין דאל"כ מה הקשו החרוסת רשות יבטלו מרור שהוא מדרבנן הא לא אכיל חרוסת אע"כ דסברי דאכל חרוסת ביחד עם המרור עיי' מה שתי' ובהג"ה שם הקשה לר' אב"צ דסובר מצוה א"כ אכתי ליבטל, ועיי' פמ"ג א"א סק"ז כ' דאפשר לראב"ש דסובר מצוה באמת א"צ לנער רק לדין דהוא רשות יש חשש ע"כ צריך לנער וחי' שלא הביא תוס' הנ"ל דאף לדין דהוא רשות הקשו לבטל הרי דאוכלין ועיי' פסח מעובין ס"י ש"ח בכריכה א"צ לנער ועיי' פמ"ג הנ"ל הביא כן בשם ב"י, עיי' שפסק ע"ז וגם המנהג אינו כן ועיי' מחש"ק ס' תקפ"ג דמרור העיקר פוטר את החרוסת שטבל בהם שהם טפל ופלא וכי אוכל חרוסת עם מרור.

ובאמת במהר"ל ה"פ דף ט"ו הביא בשם מהר"ש דנתן להמסובין הרבה חרוסת עם המרור, וא"כ אפשר דתוס' ג"כ סברי כך דאינו מנער רק אוכל חרוסת עם המרור ע"כ הקשו ליבטל חרוסת את המרור.

ועיי' ס' כרם שלמה ס' תע"א הק' על רמ"א שכ' דאין לאכול פירות בע"פ כדי לאכול החרוסת לתיאכון והא אין אוכלין החרוסת רק מנערין כמש"כ המחבר כאן.

שם — ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסיבה.

בלקט יושר כ' דתה"ד נטל ב' זיתים וטבל בחרוסת ונתן לכל המסובין ב' זיתים ואח"כ ברך על המרור ואכלו זית א' וזית הב' הניחו עד כורך ואכל בהסיבה.

שם סעיף ז' — ונהגו לעשות שלש מצות של סדר מעשרון.

ראיתי בריש הגדה מהגה"ק מקאזניץ הביא בשם רבו הגה"ק מהר"ש מנ"ב בשם מנהג קדמונים לעשות ט' מצות עיי' שפ"י סוד, ולא מצאתי מנהג זה, אם כי י"ל דלזכר כל מין ומין מצה מלחמי תורה עושין ג"פ ג' מצות דג' מיני מצה הי' אבל למין חמץ אין לעשות זכר.

שם באר היטב ס"ק ז' — ואם רוצה לחסב רשאי.

צ"ע מנ"ל לכה"ט דרשאי להסב באכילת מרור הא המג"א צריך לאשמועין דיצא בדיעבד אבל לא לעשות כן לכתחלה, אם כי הפיטן אמר מרור אין בו כל כך חובה להסב, נראה דקצת חוב יש אבל אין הלכה כן רק לא יסב לכתחלה, אבל ראיתי שדברי בה"ט נובעים מדברי ב"י כאן שכ' בפ"י ונ"ל דאם רצה לאוכלו בהסבה רשאי, וכ"כ הח"י, ובאמת ברמב"ם פ"ו לא נזכר לאכול מרור בלא הסיבה ואדרבא משמע מדכ' ובשאר אכילתו ושתייתו אם היסב הר"ז משובח ולא הוציא אכילת מרור משמע דגם בזה הר"ז משובח.

משנת

סימן תעז-תעה

יעקב

קמט

שם שער תשובה (על סעיף בשו"ע) —
וכן בכריכה שנתנו זכר למקדש וכו'
אפי"ה אינו פחותה מכזית.

בסי' פרדס לרש"י סי' קל"ב כ' לאחר שכי' דין
הכריכה כ' כל אכילה שיש בה ברכה לא תהא
פחותה מכזית, משמע דמה דהוא בלא ברכה א"צ
כזית, וא"כ א"צ כזית מרור לכריכה ואפשר דגם
מצה א"צ כזית לכריכה יען שאינו מברך ע"ז. ובאמת
הא דדייק השאג"א מדברי הרא"ש דסובר דבכריכה
א"צ כזית אינו מוכרח ובאמת סובר הרא"ש דגם
בכריכה צריך כזית מצה וכזית מרור, עיי' טור תפ"ו
כ' הסדר להרא"ש וכ' דצריך כזית מצה וכזית מרור
להכריכה וכן בתניא רבתי כ' דצריך לכרוך כזית
מצה עם כזית מרור, וכן במהרי"ל דף ט"ז כ' מכל
א' כזית עיי"ש.

בביאור הלכה — ואומר זכר למקדש.

בתניא השמיט תיבת "ואומר" ובד"מ אי' ונוהגים
לומר זכר למקדש.

סימן תעז

סעיף א' — ויהא זהיר לאכלו קודם
חצות.

בוותר בהעלותך קמ"ט כ' בשעתא דאתפליג לילא
אתער רוח צפון וקב"ה כדן עבד נוקמין וישראל
מומרין ואמרין הלילה בקול רם כו' נראה דבמצרים
אמרו ישראל הלל אחר חצות. ואפשר דר' אבא בעל
המאמר בוותר סובר כתנא דסביר דפסח נאכל כל
הלילה, ועיי' ירושלמי פ"ה ה"ה בפסחים י' לוי אמר
בשעה שהי' פרעה צועק בלילה קומו צאו כעת אתם
עבדי ה' אמרו ישראל הללו עבדי ה' א"כ מוכח
ג"כ דאמרו הלל לאחר חצות וי"ל ג"כ דר' לוי סובר
דפסח נאכל כל הלילה.

שם הגהת רמ"א — ויקדים עצמו שגם
ההלל יקרא קודם חצות.

במהרי"ל כ' דכל הד' כוסות ישתה קודם חצות.
אבל לא ראיתי נוהגין בזה.

שם מג"א סי' א' — ומהרי"ל כתב
לכתחלה יקח ב' זיתים א' זכר לפסח

ואחד זכר למצה הנאכלת עמו.

חי' ראיתי בחי"א סי' ק"ל סייד דיאכל ב'
כזיתים א' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה, חגיגה מאן
זכר שמים דרך פסח נאכל באחרונה, אבל חגיגה
נאכלת תחלה, ולא נמצא טעם זה בשום מקום, וי"ל
עפ"י המאירי פסחים קי"ד ודף ק"כ שאכלו חגיגה —
פסח — ואח"כ עוה"פ חגיגה ופסח, עיי"ש, וא"כ יש
מקום באפיקומן גם זכר לחגיגה ודברי מאירי הם
עפ"י רמב"ם פ"ח ה' חו"מ שאכל חגיגה, פסח ואח"כ
אוכל כל מה שרוצה ואוכל פסח באחרונה, אבל
המאירי כ' דאוכל ב"פ חגיגה ג"כ ועפ"י דבריהם
יש ליישב מתני' סוף פסחים עיי' ה"ג פורת יוסף
שם אבל עפ"י דברי מאירי א"ש יותר.

שם חק יעקב סי' ד' — ואין בו
חשש איסור מה שנוקבין אותה ביי"ט

ונשנה דין זה בשבוי' ח"ג סי' נ"ב אבל כ'
שאינן יודע טעם לזה, ואפשר יען שמחזיקין האפיקומן
לשמירה וכדי שלא יאבד תולין אותו.

שם שער תשובה — (על שו"ע סעיף
א'), ועיי' בדגול מרבבה שדעתו שמי'
שאירע לו אונס שלא יכול לאכול
פרוסת המוציא עד חצות לא יברך על
אכילת מצה.

ואם אירע אונס עד עה"ש ליש שום מצה
מחובת הלילה דעה"ש יממא עיי' ברכות ט' ומג"א
תרפ"ז, אבל ביום יאכל מצה בלא על אכילת מצה
ופשוט, וכ"כ בשע"ת רס"י תפ"ב.

סימן תעה

סעיף א' — אחד אפיקומן אין לאכול
שום דבר.

לכאורה הי' אפשר לומר לפי הטעם כדי שלא
יפסיד טעם מצה שבפיו א"כ אחר שש שעות שכבר
בטל בלא"ה הטעם מפיו כמבאר ביו"ד סי' ס"ט
דאפילו בדבר שמן הוא כן כשי"כ במצה כחושה

מ"ז בשם ח"י דאם ישן וניעור יש להתיר קצת עיי"ש.

ומצאתי בתניא רבתי כ' דאסור לאכול כל הלילה אחר אפיקומן שלא להפיג טעם מצה שבפיו, וכן בפרדס הגדול סי' קל"ג דלאחר אפיקומן לא יאכל כל הלילה, וכן באו"ז דף ס' ע"ג כ' דכל הלילה אסור מצד אפיקומן ומפרש כן דברי ר"י ט"ע בפיוטו. בכל בו סי' ג' בסופו כתב בשם ר' אשר ז"ל שהקדמונים נהגו לאכול גם ביום כזית מצה באחרונה כמו בלילה — ונראה דכעין זה מבואר במג"א ססי' קס"ז בשם שלי"ה דיש לאכול מפרוסת המוציא בסוף כדי שישאר טעם פרוסת המוציא בפיו — א"כ הכא נמי ינהוג כן כמו בכל השנה.

סימן תעט

סעיף א' הגהת רמ"א — והגדול יכול ליתן לקטן רשות.

לאחר כן הגי' בד"מ וכן כאן הכונה לקטן בחשיבות אבל לא קטן פחות מ"ג שנה, והח"י דמירי מקטן ממש בודאי לא מפרש קטן דכאן על זה רק נקט כאן דינו בענין קטנים.

ושם — ונהגו שבעל הבית מברך ברכת המזון בליל פסח שנאמר טוב עין הוא יבורך.

בד"מ העתיק עוד טעם כדי שיברך הוא על כל ד' כוסות, הפי' נראה שבעה"ב הוציא בברכת פה"ג דקידוש וכן ברכת פה"ג דשאר כוסות ואם אחר יברך בהמ"ז אז מוכרח שהוא יברך פה"ג על כוס בהמ"ז ואז בעה"ב לא יברך על כל ד' כוסות, ואפשר דרמ"א השמיט טעם זה דבימיו כבר נהגו לברך פה"ג כל א' לעצמו על כל כוס א"כ לא שייך טעם זה.

סימן תפ

מחהש"ק סק"א — כי הוא תחלת מזמור שאחריו.

הפי' הוא דלנוסח אשכנז אומרים בשו"ט רננו צדיקים אחר הלל הגדול אבל בתהלים הוא מוקדם הרבה להלל הגדול.

בודאי עוד מקודם בטל הטעם מפיו וא"כ אי אכל אפיקומן תחלת הלילה יהא מותר לו לאכול אחר ו' שעות שאר דבר או שתי' ואפי' בפסח ממש כה"ג למה יהא אסור כיון שכבר בטל הטעם מפיו בלא"ה אבל באמת ברמב"ם פ"ח מה' חו"מ ה"י ובמלחמות סוף פסחים כ' בפ"י דכל הלילה אסור. א"כ נראה דאפי' אחר ששה שעות לאכילתו מ"מ אסור וחידוש שלא ביארו הפוסקים האחרונים בפ"י והטעם כמ"ש הרמב"ן כדי שלא יבוא לאכול בב' מקומות, ע"כ אסור כל הלילה, והנה עכ"פ כשא' ישן וקם עוד בלילה והוא רעב וכבר עבר ו' שעות מאכילת האפיקומן אפשר שיש להתיר לו לאכול איזה דבר דל"ש בכה"ג הגזירה שלא יבוא לאכול בב' מקומות כיון שהוא אחר השינה ואפי' בפסח ממש יש להתיר בכה"ג מכ"ש באפיקומן שאכל רק מצה — ועיי' במלחמות הנ"ל שכ' הטעם דנראה כמי שמתחיל בסדר אחר ורוצה לאכול פסח מצה ומרור ואין נמנין על ב' פסחים כא' וא"כ אחר חצות ל"ש כ"כ הגזירה דהא כו"ע ידעו דכעת אסור לאכול פסח להני שיטות דאסור לאכול אחר חצות ועיי' ברמב"ן שם שכ' עוד טעם שא"כ נראה שלא היה פסח ראשון נאכל על השובע, וכן במצה עיי"ש וטעם זה שייך גם אחר שינה דאם ידע שלאחר שינתו יוכל לאכול א"כ לא יתאמץ שיאכל מצת אפיקומן לשובע שיסמוך שיאכל אחר שינתו א"כ נראה לאסור גם אחר שינתו אפי' הוא אחר ששה שעות, ומ"מ צ"ע במקום צורך כיון שאינו שכיח ל"ש כ"כ הגזירה ולא פלוג.

שוב ראיתי דמ"ש הרמב"ם דאינו טועם אח"כ כלום. כל הלילה על אחר ד' כוסות כ"כ, אבל לעיל לאחר פסח או אפיקומן לא כ' לשון זה כל הלילה רק אינו טועם אחריו כלום א"כ י"ל קצת דסובר הרמב"ם דרק עד אחר בהמ"ז שייך האיסור דאסור לאכול אחר אפיקומן מטעם שכ' כדי שיהי' הפסח סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו נראה דהקפידא הוא רק כעת בסוף הסעודה לא יאכל שום דבר ואח"כ ששתה הכוסות ממילא בטל טעם פסח או מצה שבפיו וליכא רק איסור מכח הכוסות לא מצד האפיקומן, אבל מ"מ אין נ"מ מאיזה טעם האיסור דמ"מ אסור כל הלילה בין לאכול או לשתות דהא אסור לטעום והכל בכלל, ועיי"ש פמ"ג ת"פ 14

משנת

סימן תפא—תפג

יעקב

קנא

סימן תפא

סעיף ב' — חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים.

בסה"מ לרמב"ם סי' קנ"ז כ' לספר ביצי"מ בתחילת הלילה וכל המאריך ה"ז משובח נראה קצת דהעיקר הוא בתחלת הלילה, אבל אין הכרח לדבר זה כמ"ש אה"כ דמתחלת הלילה אתה יכול לספר ולא ביום אבל אין חילוק בהלילה בין תחלתה לסופה דבכל עת שסיפר קיים המצוה, והנה בודאי מי שאין לו מצה ומרור מ"מ חייב לספר ביצי"מ דהכונה רק בשעה שיש חיוב מצו"מ אבל לא ממש בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך ופשוט.

ועי' כ"מ בריש ה' חו"מ שכ' דבהשמ"ש ל"ש חיוב סיפור יצי"מ יען דספק הוא, ואפשר דזה ג"כ בכלל מש"כ הרמב"ם בתחלת הלילה להוציא בהשמ"ש אם כי מצד ס' יהא פטור בהשמ"ש צ"ע דהא הוא ספד"א ומאי שנא מבל יראה שכתב שם הכסף משנה דבהשמ"ש גם כן יש איסור — דמה"ת גם בכל יראה ספק להקל לשיטת הרמב"ם דספד"א מה"ת לקולא ואדרבא בספק עשה כמו כאן לספר ביצי"מ כתבו הרבה אחרונים דמודה הרמב"ם דס' אסור מה"ת דלא כחור"ד יו"ד סי' ק"י, אבל כאן דאינו מחויב לספר ביצי"מ כל הלילה רק איוה זמן על כן צריך שהזמן יהא מבורר ביום ההוא היינו הלילה ולא בהשמ"ש שאז מחויב ודאי בלי ספק.

ואפשר הכונה בסה"מ בדיוק מתחלת הלילה כלשון מכילתא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך והיינו בתחלת שהם מונחים עוד ולא אכלם והטעם דיותר נכנס בלב הבן ענין יציאת מצרים אם רואה לפניו המצות שהם זכר ליצי"מ, גם האב בעצמו יתעורר ביותר לספר ביצי"מ אם הם מונחים לפניו יותר מאם אינם עוד לפניו וזה הוא בתחלת הלילה דחוטפין מצה בלילי פסחים ואם לא יספר בתחלת הלילה או לא יהא מצה ומרור מונח ולא יספר יצי"מ כהוגן וזה הדין בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, ע"כ אפי' אם אין מספרים בתחלת הלילה ממש כיון דמספר בשעה שמצה ומרור מונח לפניו דיו כנלע"ד, ובחינוך מצוה כ"א כ' דמצות הגדה הוא בשעת אכילת מצה ג"כ — כמו שכתבתי.

שם — עד שתחטפנו שינה.

בילקוט סוף פ' בא הביא, ר' אליעזר אומר כי צריך להיות יושבין ועוסקין בהלכות הפסח עד חצות, משמע דרק עד חצות ואפשר דזה מעיקר הדין ואח"כ רק מהמובחר ואין לומר דמי שסובר דזמן אכילת פסח רק עד חצות סובר דסיפורי יצי"מ ג"כ רק עד חצות דהרי ראב"ע שהי' מחבורה דעסקו עד זמן ק"ש וסובר רק עד חצות הפסח נאכל עיין פסחים ק"כ. אלא דעד חצות החיוב לעסוק ומשם ואילך מצוה מן המובחר — בס' קרית ספר כתב ג"כ דסיפור יצי"מ עד חצות, יש לומר דזה הוא מחיובא אבל מהמובחר לעסוק עד שתחטפנו שינה כמ"ש הרמב"ם ריש פ"ז וכל המאריך בזה ה"ז משובח.

שם סעיף ב'

בחינוך מצוה כ"א כתב דמצות עשה לספר ביציאת מצרים נותג גם בנשים וחי' שהמנ"ח שם הקשה על זה וכ' מהיכן הוציא דין זה דברמב"ם לא נמצא דין זה. ואני מצאתי בס' המצות בסוף חלק העשין בשמונה מצות ההכרחיות כתב בכל מצוה שאין נשים חייבות ועל מצוה קנ"ז שזה הוא המצוה לספר ביציאת מצרים לא כתב דנשים פטורות, ראה שם שכל מקום שלא כתב שאין נשים חייבות היא מצוה שגם נשים חייבות בה, אם כן מפורש מדברי הרמב"ם שסובר דחייבות. וכן העלו רוב הפוסקים.

שם ט"ז בריש הסימן — ואומר יהללך אחר הלל וחזרתיו מלך מהולל בתשבחות ושחין כוס ה'.

בספר גבורת ה' למהר"ל מפראג פס"ה כ' כדאי הרי"ף להחזיק המנהג לחתום בישתבח ואח"כ כ' דאם אין עושה כוס ה' יחתום ביהללך.

סימן תפג

מג"א ריש הסימן — ונ"ל דטעמא דההגדה נתקנה על מצה שטונין עליה דברים הרבה. נראה דאם אין לו יין ומצה לא יאמר הגדה

סימן תפח

סעיף א' — שחרית נכנסים לבית הכנסת וקורים הזמירות של שבת.

אינו מפורש בטור שיאמרו ביו"ט גם נשמת דכ' כלשון המחבר דקורים הזמירות, ולכאורה נשמת אינו בכלל זה, וכן באבודרהם לא נראה שיאמרו ביו"ט נשמת ועיי' תוס' פסחים קי"ח כ' דמשו"ה נקרא נשמת ברכת השיר לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסד"ו ולא הזכירו יו"ט נראה קצת דביו"ט אין אומרים אותו אבל בכל המחזורים הישנים גם במנהגים נאמר שאומרים נשמת ביו"ט, גם בכל בו סי' נ"ב כ' דגם בהר"ר אומרים נשמת, נראה מזה דשייך נשמת למומרים שמוסיפים. ולכאורה טעמא בעי מה שאומרים ביו"ט נשמת לפי מה שכתב הפמ"ג בסימן תרס"ד דבהר"ר א"א נשמת שאין בו תוספות נשמה, וא"כ הא בסי' תצ"א מבואר דביו"ט ליכא נשמה יתירה, וא"כ למה יאמרו נשמת ביו"ט. והעירני לזה אחי ה"ר ישראל דוד נ"י, וי"ל דבאמת יש קצת נשמה יתירה ביר"ט רק שרגישו בצאת יו"ט כמו בשבת ליכא יען דרק בקטנות היא ע"כ ל"ש לברך על הבשמים, כמבואר בסימן תצ"א, אבל ביו"ט עצמו יש נשמה יתירה קצת ושייך לומר נשמת ובאמת פמ"ג כ' דבהר"ר אין בו כ"כ תוספות נשמה יתירה משמע דקצת יש וא"כ כ"ש ביו"ט יש קצת, ובאמת צריך להבין האריך שייך לומר דליכא נשמה יתירה ביו"ט דרש"י ביצה ט"ז פי' נשמה יתירה רוחב לב ומנוחה ושמחה, ושטמ"ק פי' דיש לו שפע ושכל לעסוק בתורה, וכ"ז עינינו רואות דיש ביר"ט כמו בשבת ומה הכונה דליכא נשמה יתירה וצ"ע להבין עמקי רז"ל, וברע"מ בזהר פנחס רמ"ב ע"ב מפורש דיש נשמה יתירה גם ביו"ט דאמר דבגין דיש נשמה יתירה בשו"ט ע"כ תקנו לומר כתר במוסף דהנשמה הוא הכתר.

שם באר היטב ס"ק ד' — דאם יחיד איחד תפלתו עד אחר שהתפלל ש"ץ מוסף לא יאמר משיב הרוח. בשנו"ח למהרש"ק סוף ח"ב דף פ"ג כ' דאם

היינו ברכת אשר גאלנו דהאיך יאמר והגיענו הלילה הוה לאכול בו מצה ומרור ואפי' ישימט אלו התיבות לא יאמר שאר הגוסס דלא נתקן רק על מצה, כן נראה מהמג"א והוא בכלל לחם שעונין עליו דברים הרבה, אבל בלא ברכת אשר גאלנו יוכלו לסדר לעשות זכר קצת וכן עשינו בשנת תש"ה בלאגער (=מחנה עבודה של הנאצים ימ"ש) מעלק שלא היה לנו מצה כהוגן, אמרתי הגדה לרבים עד ברכת אשר גאלנו, והנה היה לי ספק שרוב העולם אכלו חמץ בהכרח שלא הי' להם דברים אחרים והי' סכנה למנוע מאכילת חמץ כל הפסח, והי' ספק אם יקדשו על פת חמץ כמו בכל השנה דקדשו על כזית פת עיי' חיי"א דכ' כן וכן נראה ממג"א סי' תפ"ב ססק"א דיקדש על כזית מצה עיי"ש, אבל כעת הספק האריך יקדש ויאמר את חג המצות על חמץ דאפי' שהותר לו לאכול חמץ מ"מ לא יזכיר על זה חג המצות ויאכל בלא קידוש, או נימא דיוכל לומר חג המצות דהיו"ט הוא לכל העולם חג המצות ועל זה מוזכר וצ"ע. ונראה דיוכל לקדש ולומר בכה"ג חג המצות. כמו בסי' תרל"ט ותרמ"א אם גשמים יורדין ואוכל בבית ומקדש בודאי אומר את חג הסוכות הזה, וכן בסי' תר"מ חולה פטור מהסוכה ובודאי מקדש בבית ואומר חג הסוכות יען דיו"ט הוא של סוכות, כן ה"ג אם אוכל חמץ בהיתר דמקדש ואומר חג המצות על פת חמץ. ועיי' הגהת טהרת השלחן בשו"ע פתחי עולם סי' תס"ה כ' בנשבע שלא לאכול מצה דאסור לאכול מצה אבל חייב באמירת הגדה דהוה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, וצ"ע.

סימן תפד

סעיף א' — מאן דבעי לברוכי.

נשאלתי מאתי ה"ר ישראל דוד נ"י למה זה הסי' נאמר בלשון תרגום, ולומר יען דהעתיק לשון הרי"ף דכ' לשון תרגום אינו מספיק דהא מ"ש סי' תפ"ג הוא ג"כ לשון הרי"ף ומ"מ המחבר העתיק בלה"ק, וכאן הניח לשון הרי"ף, וצ"ע.

א' ואפי' ציבור שלם שמעו מש"ץ המתפלל בהשכמה מוריד הטל והם מתפללים אח"כ תפלתם בציבור הדין שהם מזכירין גשם בתפלתם יען דש"ץ הוה לא הי' ש"ץ שלהם לא נפטרו בתפלתו, ופשוט.

סימן תפט

טעף א' — בליל שני אחר תפלת ערבית מתחילין לספור העומר.

נלע"ד דבלילה ראשונה יש מקום לספור רק בזמן מאוחר ולא בתחלת הלילה דבמנחות ס"ו ע"א מבואר דספירה צריך להיות דייקא אחר קצירה א"כ במקדש היו סופרין בלילה א' לאחר שהביא את השעירים הנקצרים דמקודם א"א לספור דשמא עדין לא קצרו דהא כל הלילה כשר לקצירה, ושמא נתאחרו כעת לקצור ע"כ לא היו סופרין רק אחר שראו שכבר נקצר היינו לאחר שהי' בעזרה, א"כ נשתתה הספירה יותר משעה זמן הקצירה והבאה ממקום שקצרו עד העזרה, וכמ"פ שקצרו רחוק מירושלים ונשתתה עד כמה שעות, א"כ יש מקום לומר דאנו עושים זכר למקדש ובמקדש היו סופרין בלילה בזמן מאוחר כנלע"ד.

ועפ"ז יש מקום לאותן הסופרים לאחר הסדר דכיון דבלילה הא' אין מקום לזרזים מקדימים למצוה כמש"כ יוכלו לאחר זמן הספירה ודוק כי זה דבר חדש בעזה"י.

שם — שהם שבוע אחד (בעומר).

בסידור יעב"ץ כ' דצ"ל לעומר אחר הימים היינו שבעה ימים לעומר שהם שבוע א' וכ' דכן הוא עפ"י האר"י ז"ל, וחי' דבכל סידורי האר"י נדפס לעומר בסוף ולא נמצא נוסח זה בשם האר"י רק בר"ן ושו"ע התניא הביאו נוסח זה.

שם טעף א'

הייתי רגיל לומר לאנשים הטרודים ואינם מתפללים עם מגין ושכיח שאין סופרים פעם אחת עכ"פ במ"ט הימים, שלא יספרו בברכה דכיון דיודע דבכל שנה בא לידי שכחה עכ"פ פעם אחת הוי ספק הרגיל וכמעט רוב הוה וזוהי ברכה לבטלה, וכעת

ראיתי בספר קנאת סופרים להג' מהרש"ק ד' פ' שאלה זו וכתב דאם היה נאמר בקרא תמימות יהיו או היה משמע שיהיו תמימות אבל כיון דכתיב "תהיינה" משמע דהוא צוי על האדם שיראה שיהיה תמימות ולכך אם כבר שכח יום אחד כבר אין בידו לעשות תמימות וכשעדיין לא שכח יכול לברך ומכוון לבקש להיות תמימות ושלא ישכח ואם אחר כך אירע ששכח לא פשע בזה רק שכח ולא הוה ברכה לבטלה עכ"ל ואם כי דבריו קשים להבין מכל מקום הדרני בי לדרוש כן שלא יברך אבל בוודאי נכון שלא יברך כנלע"ד. ומצאתי בעבודת הקדש להחיד"א סימן ז' כתב יודרו ויעשה סימנים שלא ישכח לילה אחד כשאינו מונה בציבור, דאפשר דישכח גם ביום ולא יוכל עוד לספור בברכה ולמה יהיו כל הברכות מלילות שעברו לבטלה וביטל מצות עשה עכ"ל. תרי דסובר כמו שכתבתי ולא כהג' רש"ק, וכן הביא המ"ב סק"ג דגשים שסופרים ספה"ע עכ"פ לא יברכו דהא בודאי יטעו ביום אחד — אם כן סובר ג"כ דאם יטעו ביום א' הברכה היא לבטלה, וראיתי בספר מנחת יודא על ספר המכריע בדף קס"ט הביא דברי החיד"א הג"ל וכתב דאביו הגאון הקשה על החיד"א מתוספות בכתובות דף ע"ב דמשום הכי לא תקנו ברכה על ספירת שבעה נקיים לפי שאם תראה באמצע תסתור ויהיו הברכות לבטלה ולהחיד"א הג"ל גם בספירת העומר לא היה להם לתקן ברכה שמא ישכח ויהא כל הברכות לבטלה ותירץ בנו הגאון הוא בעל תשובת דברי יעקב הגאון מדארנא דבשבעה נקיים החשש שמא יבא ממילא שתתקלקל ולא תליא בדידה ואשה עלולה לראות שפיר יש לחוש שתבטל קיום המצוה ויהיה הברכה לבטלה למפרע מה שאין כן בספירת העומר דתלוי הכל ביד האדם אין לנו לחוש שמא ישכח ויתבטל בזה תכלית איש הישראלי לקיים מצות השם שלא ישכח עיי' שם עוד וסיים ונכונים דברי החיד"א דגם מה שבירך עד השתא היו כולם לבטלה ע"כ, ואינו דומה למש"כ הריטב"א בחולין דף ק"ו המובא בשע"ת רס"י קנ"ח דהגוסל ידיו לאכילה וברך ענטי ואח"כ נמלך ולא אכל אין בכך כלום דהא מכיון שנטל ידיו גמרה לה ברכת נטילה שעליו הוא מברך וההוא שעתא דעתו הי' לאכול.

דכאן בספירה מקושרים כל הימים דבעינן תמימות — ואינו דומה לנט"י שכ' הריטב"א דבנט"י גמרה לה המצוה — ועוד שבספירה מיירי שיודע שלא יגמור הספירה אבל בנט"י סובר שיאכלו, אם כן יש מקום גדול לומר כמו שכתבתי דמי שיודע בעצמו שכמה שנים שעברו לא השלים כל המ"ט ימי הספירה לא ימנה בברכה ויאמר להש"ץ או לאיש אחר שיוציאו בברכתו וישמע ויענה אמן. וכשסופר ביחיד יאמר הברכה בלא אמירת שם ומלכות רק בהרהור.

שם סעיף ח' — אם שכח לברך באחד מהימים כו' סופר בשאר ימים בלא ברכה

עין שו"ת טוטו"ד קמ"א סי' קע"ג דאם מנה למשל במקום ד' אמר ה' יכול לספור בשאר ימים בברכה. עיי"ש הטעם, אבל בפמ"ג במ"ז בסוה"ס נראה בס' דאם ה' י"ד ומנה ט"ו לא יצא רק אי סופר עכ"פ השבועות כהוגן.

ומצאתי בלקט יושר כ' היכא דקאי י' וספר י"א כאלו לא ספר ויספור שוב בלא ברכה ולא אמרינן בכלל י"א יוד, והביא רא' מהא דסעיף ו'.

שם חק יעקב ס"ק י"א — שכל המשנה ידו על התחתונה וידינו על העליונה.

בת' רמ"ע מפאנו סי' ק"ח כ' על תשו' זו מרירות וסיים לא יאות לחכם להשיב עליהם או לשית אליהם לב.

שם — ולענ"ד ברור דאפי' כתב שבעה עשר יום שהם וכו' לא יצא כלל.

עין פחד יצחק אות ע' דף ס"ג דמספק לא יברך.

שם באר היטב, ס"ק ד' — וכתב עוד הכנה"ג בשם מהר"ש הלוי והסכים עמו שאם מנה ברית כגון היום ד' ימים וכו' דיוצא ידי חובתו.

במהר"ש הלוי כתב בד' ימים, נראה הכונה שאמר דלת במילוי ולא דא או דה דאין לזה פירוש, עיי"ש, ובלא בירך ודאי לא יצא וצריך לספור בברכה עוה"פ רק אם בירך ואמר היום דלת ימים לעומר יצא, וא"צ לספור עוה"פ, רק לאחר שבעה

ימים אפי' מנה בברכה לא יצא כיון דלא מנה שבועות עיי"ש מפורש כן, וע"ז חולק הפר"ח וסובר דאפי' בד' ימים שסובר מהר"ש דאם בירך יצא סובר פר"ח דלא יצא דמנין בר"ת לא הוה מנין, ונראה אפי' אמר במילוי דלת ימים או חית ימים שהם שבוע א' לא יצא וצריך לספור בברכה.

ונשאלתי בל"ג בעומר אמר א' היצט איזט (= עכשיו הוא) ל"ג בעומר או בומר כמו שהמבטא בלשון המדוברת פסקתי דיספור בברכה וטעמי דעדיף מהא דמהר"ש הלוי שהי' ג"כ בל"ג בעומר ופסק דיספור בברכה, דבעובדא דמהר"ש הלוי נראה שאמר היום למ"ד גימ"ל לעומר עיי"ש ואפ"ה פסק דיספור בברכה ונ"ד אמר ל"ג או לאג בומר ואינו בכלל מספר כלל פשוט לענ"ד דלכל הפוסקים צריך לספור בברכה עוה"פ דאינו בכלל ספירה כלל, דוק ותראה, ובאמת מש"כ בשע"ת מנה י"א ימנה בלא ברכה אינו מובן יא אינו מספר כלל רק עם אמר יו"ד אל"ף.

וגם י"ל כיון דבכל פעם אומר לעומר וכעת אמר ל"ג בעומר מוכח דלא נתכון לספירה, וגם בכל פעם שסופר אומר מספר מועט קודם כגון שלש ושלשים וכעת הקדים למ"ד לג' אפי' הי' אומר למ"ד גימ"ל מוכח דלא ספר כעת לספירה מדשינה לומר מספר המרובה קודם, וכנראה מת' מהר"ש הלוי שהם ספרו בכל פעם מספר המרובה קודם. ע"כ נ"ד ודאי צריך לספור עוד הפעם בברכה.

סימן תצ

סעיף ב' — וכן מזכירו בברכת המזון בכל בו ה' פסח סי' ג' כ' בשם מנהג קדמונים לאכול כזית מצה באחרונה היינו בסוף הסעודה ביום כמו בלילה עיי"ש, ועיי' מג"א סס"י קס"ז לענין פרוסת המוציא בכל השנה די"א שיאכל ממנה באחרונה, אבל דברי הכל בו נראה דבפסח ביום הוא ג"כ כעין אפיקומן.

שם סעיף ט' הגהת רמ"א — ונוהגין לומר רות בשבועות

עיי' פמ"ג למה נוהגין לומר אותו ביו"ט ב' של